

Daniel Quinn



**Ismael**

## ***PENTRU RENNIE***

Prima ediție: editura ***Bantam Books***, 1992, Statele Unite ale Americii.

Versiunea în limba română: publicată independent, 2008,  
în format electronic.

Autorii acestei traduceri renunță la toate drepturile asupra ei, și o eliberează în domeniul public;  
poate fi folosită, modificată, corectată sau reprodusă în orice mod și în orice scop,  
fără anunțarea sau acordul prealabil al autorilor.

Varianta în format electronic se poate găsi la adresa:  
<http://www.scribd.com/doc/7829409/>

# Cuprins

UNU .....	5
DOI .....	17
TREI .....	24
PATRU .....	31
CINCI .....	36
ŞASE .....	42
ŞAPTE .....	49
OPT .....	53
NOUĂ .....	65
ZECE .....	82
UNSPREZECE .....	92
DOISPREZECE .....	102
TREISPREZECE .....	112



Prima dată când am citit anunțul m-am sufocat și am înjurat și am scuipat și am aruncat ziarul pe jos. Deoarece parcă nici asta nu era destul, l-am înșfăcat de pe jos, m-am dus până în bucătărie și l-am îndesat în coșul de gunoi. Și fiindcă tot eram acolo, mi-am pregătit un mic dejun și am stat puțin să mă calmez. Am mâncat și m-am gândit la cu totul altceva. Așa-i. Apoi, am scormonit după ziar, l-am scos din gunoi și am răsfoit din nou până la rubrica de Anunțuri Personale, doar ca să văd dacă afurisita aia de chestie încă mai era acolo, și dacă era chiar așa cum îmi aduceam eu aminte. Era.

Profesor caută elev. Trebuie să aibă o sinceră dorință  
de a salva lumea. Prezentați-vă în persoană.

*O sinceră dorință de a salva lumea!* O, îmi place asta. E chiar tare. O sinceră dorință de a salva lumea, da e splendid. Precis că până la prânz o adunătură de două sute de imbecili, ignoranți cu capetele seci, debili dizgațioși, asortată cu alți tembeli și smintiți va fi așezată la coadă, la adresa menționată, gata să renunțe la toate minciunile lor lumești pentru rarul privilegiu de a sta la picioarele vreunui oarecare guru gravid cu știri cum că totul va fi bine dacă fiecare se va întoarce și-și va îmbrățișa vecinul.

Vă veți întreba: "De ce-i acest om atât de indignat? Atât de înverșunat?" E o întrebare decentă. De fapt, e o întrebare pe care mi-am pus-o chiar eu. Pentru a răspunde trebuie să ne întoarcem în timp câteva decenii, pe vremea când aveam ideea (destul de prostuță de altfel) că exact de asta aveam eu cea mai mare nevoie... să găsec un profesor. Așa e. Îmi imaginam că vreau un profesor, că am nevoie de un profesor. Asta pentru a-mi arăta cum se procedează pentru a face ceea ce s-ar putea numi... a salva lumea. Stupid, nu? Pueril. Naiv. Simplist. Sau pur și simplu fundamental prostesc. Având în vedere că asta vine de la cineva cu manifestări atât de normale în toate celelalte privințe, e nevoie de câteva explicații.

În timpul răzcoalei copiilor din anii șaizeci și șaptezeci eram suficient de mare ca să înțeleg ce aveau ei în minte, doreau să întoarcă lumea pe dos, și eram suficient de mic pentru a crede că poate chiar vor reuși. E adevărat. În fiecare dimineață când deschideam ochii, mă așteptam să văd cum noua eră a început, cum cerul e mai albastru, cum iarba e mai verde. Mă așteptam să aud râsete în aer și să văd oamenii dansând în străzi, și nu doar pe copii, ci pe toată lumea! Nu îmi voi cere scuze pentru asta; e suficient să ascuți cântecele de pe atunci ca să vezi că nu eram singurul. Apoi, într-o bună zi, cam pe la mijlocul adolescenței, m-am trezit și mi-am dat seama că noua eră nu avea să înceapă niciodată. Răscoala nu a fost înăbușită, ci doar s-a transformat într-o modă. E oare posibil ca eu să fi fost singura persoană din lume deziluzionată de asta? Stupefiată de asta? Așa se părea. Toți ceilalți păreau să o poată lăsa la o parte, cu un zâmbet cinic ce spunea: "Ei bine, la ce te așteptai? Niciodată n-a fost mai mult decât atât și niciodată n-o să fie mai mult decât atât. Nimeni n-o să salveze lumea pentru că pe toți ne doare undeva de lume. Aia erau doar o gașcă de puști zănateci care vorbeau prostii. Ia-ți o slujbă, fă ceva bani, muncește până la șaizeci de ani, apoi mută-te în Florida și mori."

Eu unul nu puteam ignora asta așa de ușor și, în naivitatea mea, m-am gândit că trebuie să fie cineva în lumea asta mare, cineva cu o înțelepciune secretă ce ar fi putut să-mi alunge deziluzia și confuzia: un profesor. Ei bine, normal că nu exista. Nu vroiam un guru sau un maestru kung fu sau un maestru spiritual. Nu vroiam să devin vrăjitor sau să învăț zen-ul trasului cu arcul sau să meditez sau să-mi aliniez chakrele sau să-mi descopăr viețile anterioare. Artele și disciplinele de acest gen sunt fundamental egoiste, sunt toate proiectate pentru a aduce beneficii elevului și nu lumii. Eu căutam ceva cu totul diferit, dar nu era de găsit în Pagini Aurii sau oriunde altundeva aș fi cautat. În *Călătoria spre soare-răsare* a lui Herman Hesse, nu aflăm la sfârșit în ce constă grozava înțelepciune a lui Leo. Asta e pentru că Hesse nu ne putea spune ceea ce el însuși nu știa. Și el era ca și mine, dorea cu ardoare să existe în lume cineva ca și Leo, cineva cu o cunoaștere secretă și o înțelepciune mult mai care decât a sa. De fapt, bineînțeles, nu există nici o cunoaștere secretă, nimeni nu știe ceva ce nu poate fi găsit pe

rafturile unei biblioteci. Dar pe atunci eu nu știam asta. Așa că am căutat. Oricât de stupid ar suna acum, am căutat. Prin comparație, ar fi avut mult mai mult sens să plec în căutarea Sfântului Graal. N-am de gând să povestesc despre asta, e prea jenant. Am căutat până când m-am deșteptat. Am încetat a mă mai face de râs, dar ceva în interiorul meu a murit atunci, ceva ce întotdeauna oarecum mi-a plăcut și am admirat. În locul acelei chestii a apărut o cicatrice, un loc tare, dar totuși un loc dureros.

Și acum, la atâția ani după ce am încetat căutarea, apare șarlatanul acesta care dă un anunț în ziar chiar pentru acel tânăr visător care am fost eu acum cinsprezece ani. Dar totuși, asta nu-mi explică indignarea, nu-i așa? Atunci încercați asta: Ai fost îndrăgostit de cineva timp de zece ani, cineva care de-abia dacă a observat că existi. Ai făcut tot ceea ce-ți stătea în putință pentru a face această persoană să vadă cât ești de valoros, demn de apreciat și că dragostea ta valorează într-adevăr ceva. Apoi, într-o bună zi răsfoiești ziarul și te uiți la rubrica de Anunțuri Personale. Acolo vezi că persoana iubită a dat un anunț în care spune cum caută pe cineva care merită să fie iubit și de care să fie iubită. O, știu că nu e același lucru. De ce ar fi trebuit să mă aștept ca acest profesor să mă contacteze personal în loc să dea anunț la ziar? Din contră chiar, dacă e un șarlatan, așa cum am presupus, de ce aș fi vrut ca el să mă contacteze? Las-o baltă. Am fost irațional. Se mai întâmplă, e permis.

2

Trebuia neapărat să merg acolo, bineînțeles pentru a mă satisface cu faptul că e doar o altă înșelătorie. Înțelegi tu. Trezeci de secunde ar fi fost suficiente, o singură privire, zece cuvinte din gura lui. Atunci aș fi știut. Apoi aș fi putut merge acasă și uita toată tărașenia. Când am ajuns acolo, am fost surprins să găsesc o clădire de birouri ce arăta foarte obișnuit, plină de șmecherași de mâna a doua, avocați, dentiști, agenți de călătorie, un chiropractor, unul sau doi detectivi particulari. Mă așteptam la ceva puțin mai atmosferic, piatră maro, pereți cu desene murale, tavan înalt și poate ferestre cu jaluzele din acelea vechi.

Căutam camera 105, și am gasit-o în spate, unde o fereastră ar fi dat spre alea laturalnică. Ușa era lipsită de informații. Am deschis-o și am pășit într-o cameră mare și goală. Acest spațiu ciudat fusese realizat prin dărâmarea pereților despărțitori, semnele unde aceștia fuseseră fiind încă vizibile pe podeaua goală. Asta a fost prima mea impresie: goliciune. A doua a fost cea olfactivă: locul mirosea a circ, nu, nu a circ, a menajerie: inconfundabil, dar nu neplăcut. M-am uitat în jur. Camera nu era în întregime goală, în stânga, la perete, era o un mic raft de cărți ce conținea vreo treizeci, patruzeci de cărți în principal pe subiecte de istorie, preistorie și antropologie. Un scaun singuratic stătea în mijloc, cu spatele la mine și cu fața spre peretele opus. Arăta ca și cum cei cu mutatul de mobilă l-ar fi uitat acolo din greșală. Fără îndoială că acesta era rezervat pentru maestru, elevii probabil că trebuiau să îngenuncheze sau să stea pe jos pe rogojini așezate în semicerc la picioarele lui. Și chiar așa, unde erau acești elevi? Cei care am prezis că vor fi prezenți cu sutele? Au venit oare și au fost deja conduși mai departe precum copiii din Hamelin (n.t. referire la legenda germană a Flautistului din Hamelin)? Un strat subțire de praf stătea netulburat pe podea ca să infirme parcă această teorie.

Era ceva ciudat legat de camera asta, dar a trebuit să arunc încă o privire de jur împrejur ca să-mi dau seama ce anume. Pe peretele opus ușii erau două ferestre înalte și înguste prin care intra puțină lumină din alee, peretele din stânga, comun cu biroul de lângă, era gol. Peretele din dreapta era găurit de o imensă fereastră, dar nu o simplă fereastră spre lumea exterioară deoarece prin ea nu venea lumină. Era o fereastră spre o cameră adiacentă, chiar mai întunecoasă de cât cea pe care o ocupam. M-am întrebat oare ce obiect sacru ar fi putut să fie expus acolo, în siguranță, departe de atingerea mâinilor curioase. Era oare vreun Yeti sau un Bigfoot făcut din blană de pisică, hârtie și clei? Sau poate că era corpul vreunui pilot de OZN secerat de Garda Națională înainte de a apuca să ne transmită sublimul său mesaj adus din stele ("Suntem cu toții frați. Fiți drăguți unul cu celălalt.") Pentru că în spate era întuneric, nu se putea vedea prin sticla respectivă, aceasta reflecta imaginea mea. Nu am făcut nici un efort de a vedea în spatele ei pe măsură ce mă apropiam; de fapt eu eram spectacolul sub observație.

Odată ajuns aproape, am continuat să mă holbez în proprii mei ochi pentru un moment, apoi mi-am mutat atenția în față, dincolo de sticlă și m-am trezit uitându-mă într-o altă pereche de ochi. M-am

tras înapoi uimit. Apoi, dându-mi seama ce-am văzut m-am tras și mai mult în spate, acum puțin speriat. Făptura din spatele sticlei era o gorilă matură, în mărime naturală. Bineînțeles ca expresia *în mărime naturală* nu spune mai nimic. Era îngrozitor de mare, ca un bolovan, ca un monolit de la Stonehenge. Simpla lui greutate era alarmantă, cu toate că nu o folosea în nici un mod amenințător. Din contră, stătea pe jumătate jos, jumătate ridicat, foarte calm, ronțâind delicat o crenguță pe care o ținea în mâna stângă ca pe o baghetă. Nu știam ce să zic. Ar trebui să vă dați seama ce enervat eram de acest fapt: mi se părea că ar fi trebuit să vorbesc și să mă scuz, să-mi explic prezența, să-mi justific intruziunea, să-i cer scuze făpturii. Simțeam că este un afront să mă holbez așa în ochii lui, dar eram paralizat, neajutorat. Nu puteam să mă uit la nimic altceva decât la fața lui, mai hidoasă decât orice altă față din tot regnul animal tocmai pentru că se aseamănă atât de mult cu a noastră, și totuși în propriul său mod mai nobilă decât orice ideal antic de perfecțiune. De fapt, nu exista nici un obstacol între noi, sticla s-ar fi dat la o parte ca și o perdea dacă ar fi atins-o. Dar nu părea să aibă nici cea mai mică intenție de a o atinge. Doar stătea acolo, se holba în ochii mei ronțâind un capăt al crenguței și aștepta. Nu, nu aștepta; pur și simplu era acolo; a fost acolo înainte de a ajunge eu, și probabil că va rămâne acolo și după ce eu voi pleca. Aveam senzația că nu contez mai mult pentru el decât ar conta un nor trecător pentru un cioban ce stă tolănit în iarbă pe un deal.

Pe măsură ce îmi scădea frica, mi-a revenit conștiința situației mele curente. Mi-am spus că profesorul pur și simplu nu era acolo, că nu era nimic care să mă mai țină acolo, că ar trebui să plec acasă. Dar nu mi-ar fi plăcut să plec cu senzația că nu am realizat absolut nimic. M-am uitat în jur, gândindu-mă să las un bilet, dacă aș găsi ceva pe ce să scriu (și cu ce să scriu), dar n-am găsit nimic. Totuși, căutând și gândindu-mă la comunicare scrisă, mi-a sărit în ochi ceva ce trecusem cu vederea până acum din camera de dincolo de sticlă. Era un poster ce atârna pe peretele din spatele gorilei. Pe el scria:

FĂRĂ OM,  
VA MAI FI SPERANȚĂ  
PENTRU GORILĂ?

Posterul, sau mai degrabă textul lui m-au făcut să zăbovesc. Cuvintele sunt profesia mea, așa că le-am înhâțat și le-am cerut să se explice, să înceteze a mai fi ambigue. Oare însemnau că speranța pentru gorile stătea în extincția rasei umane sau în supraviețuirea ei? Putea fi citit în ambele sensuri. Era, bineînțeles, o ghicitoare fără soluție, făcută anume ca să fie inexplicabilă. M-a dezgustat din cauza asta, și pentru un alt motiv: deoarece se părea că această magnifică făptură de după sticlă e ținută în captivitate pentru nici un alt motiv decât a servi ca o *ilustrare* animată a acestei ghicitori lipsite de sens. *Chiar ar trebui să faci ceva în legătură cu asta*, mi-am spus nervos. Apoi am adăugat: *cel mai bine ar fi dacă aș lua loc și m-aș liniști*. Am ascultat ecoul acestei ciudate atenționări ca și cum ar fi fost un fragment de muzică pe care nu reușeam să-l identific. M-am uitat la scaun și m-am întrebat: *oare* chiar ar fi cel mai bine dacă aș lua loc și m-aș liniști? Și dacă da, de ce? Răspunsul a venit cu promptitudine: *pentru că dacă te liniștești vei putea să auzi mai bine*. Da, m-am gândit, fără îndoială că așa este. Apoi, fără nici un motiv conștient mi-am ridicat ochii spre cei ai făpturii din camera de lângă. După cum știm cu toții, ochii *pot vorbi*. Doi străini își pot dezvălui fără efort atracția și interesul reciproc dintr-o singură privire. Ochii *gorilei* au vorbit, iar eu am înțeles. Picioarele au început să-mi tremure și de-abia am reușit să ajung până la scaun fără să mă prăbușesc.

— Dar cum? am întrebat, neîndrăznind a spune cuvintele cu voce tare.

— Ce contează? a răspuns tot fără cuvinte. Așa e, și nimic nu mai trebuie adăugat.

— Dar tu, am bolborosit. Tu ești... am aflat că, ajungând la acest cuvânt, și neavând cu ce să-l înlocuiesc, nu-l puteam rosti.

După un moment a încuviințat din cap, ca și când mi-ar fi înțeles dificultatea.

— Eu sunt profesorul.

Pentru un timp, ne-am holbat unul în ochii celuilalt, iar capul mi-l simțeam la fel de gol ca și un hambar abandonat. Apoi a spus:

— Ai nevoie de ceva timp ca să-ți revii?

— Da! am strigat, vorbind cu voce pentru prima dată.

Și-a înclinat capul într-o parte ca să se uite la mine ciudat.

— Te-ar ajuta cu ceva dacă mi-ai asculta povestea?

— Da, chiar cred că m-ar ajuta, am spus. Dar mai întâi, te rog să-mi spui numele tău, dacă binevoiești.

S-a uitat la mine o vreme inexpressiv (după câte mi-am dat eu seama), fără să răspundă. Apoi a continuat ca și cum n-aș fi zis nimic.

— M-am născut undeva în pădurile ecuatoriale ale Africii de vest, a spus. Nu m-am chinuit niciodată să aflu exact unde și nici nu văd vreun motiv pentru a face asta acum. Știi cumva din întâmplare cum se procedează cu adunatul animalelor pentru grădinile zoologice și pentru circuri?

Am ridicat privirea, surprins.

— Nu știu nimic despre cum se adună animalele.

— Într-o vreme, sau cel puțin prin anii treizeci, cu gorilele se folosea în mod uzual următoarea metodă: când se găsea un grup de gorile, femelele erau împușcate iar apoi erau adunați toți puii din jur.

— Ce groaznic, am spus fără să mă gândesc.

Făptura a ridicat din umeri.

— N-am nici o amintire concretă a aceluia eveniment, cu toate că am amintiri dinainte de acesta. În sfârșit... apoi am fost vândut unei grădini zoologice dintr-un orașel nord-estic, nu pot spune exact care pentru că pe vremea aceea încă nu știam de astfel de lucruri. Acolo am locuit și am crescut timp de câțiva ani. S-a oprit și a continuat să ronțăie absent crenguță o vreme, ca și cum ar fi încercat să-și adune gândurile.

3

— În astfel de locuri (a continuat în sfârșit), unde animalele sunt pur și simplu închise în cuști, ele sunt aproape întotdeauna mai gânditoare decât verișorii lor din sălbăticie. Asta se întâmplă deoarece până și cele mai dobitoace dintre ele își dau seama că stilul lor de viață e foarte în neregulă. Când spun că ele sunt mai gânditoare nu vreau să sugerez că ar câștiga puterea de a raționa. Totuși, tigru pe care îl vezi plimbându-se neîncetat prin cușcă este preocupat de ceva ce un om cu siguranță ar defini ca fiind un gând. Iar acest gând este o întrebare: *De ce?* "De ce, de ce, de ce, de ce, de ce, de ce?" Se întreabă tigru oră după oră, zi după zi, an după an, pe măsură ce parcurge traseul său fără sfârșit în spatele gratiilor cuștii. El nu poate analiza întrebarea și nici nu poate construi pe baza ei. Dacă ai putea cumva să-l întrebi "*Ce anume, de ce?*" el n-ar ști ce să-ți răspundă. Totuși, întrebarea arde ca o flacără în mintea sa, pârjolindu-i-o. Durerea acestei arsuri nu scade până când făptura nu cade în acea stare finală de letargie pe care îngrijitorii o cunosc foarte bine ca fiind o ireversibilă respingere a vieții. Și e evident că nici un tigru în habitatul său natural nu și-a pus vreodată întrebarea asta.

După nu foarte mult timp am început și eu să mă întreb *de ce*. Fiind mult mai avansat din punct de vedere neurologic decât tigru, am putut să examinez sensul întrebării, cel puțin într-un mod foarte rudimentar. Îmi aminteam un alt fel de viață, o viață care era foarte interesantă și plăcută pentru cei ce o trăiau. Spre deosebire de asta, viața pe care o duceam acum era agonizant de plictisitoare și niciodată plăcută. Astfel, prin întrebarea *de ce*, încercam să aflu de ce viața ar trebui să fie împărțită astfel, jumătate interesantă și plăcută iar cealaltă jumătate plictisitoare și neplăcută. Nu puteam să am nici pe departe ideea că eram prizonier și nici nu mi-a trecut prin cap că ar exista unele persoane care mă împiedicau să am o viață interesantă și plăcută.

Când am văzut că nu apărea nici un răspuns evident la întrebarea mea, am început să iau în considerare diferențele dintre cele două stiluri de viață. Cea mai fundamentală diferență era faptul că în Africa eram membrul unei familii, un gen de familie pe care oamenii din cultura ta nu l-au mai cunoscut de mii de ani. Dacă gorilele ar fi capabile de o astfel de expresie, ți-ar spune că familia lor e ca o mână, în care ele sunt degetele. Acestea sunt complet conștiente de faptul că sunt o familie, dar nu foarte conștiente de faptul că sunt indivizi. Aici, la grădina zoologică mai erau și alte gorile, dar nu exista o familie. Cinci degete retezate nu alcătuiesc o mână. Apoi am luat în considerare chestiunea modului în care eram hrăniți. Copiii oamenilor visează la un tărâm unde munții sunt de înghețată,



copaci din turtă dulce și pietricele sunt bomboane. Pentru o gorilă, Africa e exact acest tărâm. Oriunde te întorci, găsești ceva minunat de mâncat. Nu te gândești niciodată, "O, trebui să caut ceva de mâncare." Hrana este pretutindeni, și o iei aproape fără să te gândești la ea, la fel cum iei o gură de aer. De fapt, nici nu te gândești deloc la mâncat ca la o activitate separată. Mai degrabă e o muzică delicioasă ce cântă în fundalul tuturor activităților zilnice. De fapt, mâncatul a devenit pentru mine mâncat doar la grădina zoologică, unde de două ori pe zi ne erau aruncate în cuști cantități imense de furaj insipid.

Gândindu-mă la chestiuni minore de genul acesta, a început viața mea interioară, destul de neobservat. Cu toate că, bineînțeles, nu știam nimic despre asta, Marea Recesiune economică își făcea simțită prezența în toate aspectele vieții americanilor. Grădinile zoologice de pretutindeni erau forțate să reducă numărul animalelor ținute pentru ca astfel să reducă felurite cheltuieli. Cred că un mare număr de animale au fost pur și simplu ucise, căci nu exista o piață în sectorul privat pentru animale ce nu erau nici ușor de ținut și nici foarte spectaculoase. Excepțiile au fost, bineînțeles, marile feline și primatele. Dar ca să nu mai lungesc povestea, am fost vândut proprietarului unei menajerii ambulante ce avea o cușcă goală de umplut. Eram un specimen la vârsta adolescenței, mare și impresionant și fără îndoială că reprezentam o bună investiție pe termen lung.

Ți-ai putea imagina că viața într-o cușcă e la fel ca viața în orice altă cușcă, dar nu e întotdeauna așa. Spre exemplu, ia în considerare chestiunea contactului uman. La grădina zoologică, eram cu toții conștienți de vizitatorii noștri umani. Ei erau doar o simplă curiozitate pentru noi, care merită priviți la fel cum păsările sau veverițele din jurul unei case ar fi interesante de privit pentru o familie de oameni. Era evident că aceste ciudate fapte se uitau la noi, dar niciodată nu ne-a trecut prin minte că au venit special pentru asta. La menajerie, pe de altă parte, am ajuns repede la înțelegerea acestui fenomen. Într-adevăr, educația mea în acest sens a început din momentul în care am fost expus acolo pentru prima dată. Un mic grup de vizitatori s-a apropiat de cușca mea și după câteva momente au început să-mi vorbească. Am fost uimit. La grădina zoologică, vizitatorii vorbeau *unii cu alții*, dar niciodată cu noi. Poate că acești oameni m-au confundat cu unul de-al lor, mi-am spus. Uimirea și perplexitatea mea au crescut pe măsură ce, unul după altul, fiecare grup ce mi-a vizitat cușca s-a comportat la fel. Pur și simplu nu știam ce să înțeleg din asta.

În acea noapte, fără a-mi da seama, am făcut prima mea încercare de a-mi aduna gândurile pentru a rezolva o problemă. Este oare posibil, m-am întrebat, ca schimbarea locației mele să mă fi schimbat și pe mine? Nu mă simțeam deloc schimbat, și cu siguranță nimic din înfățișarea mea nu se schimbă. Poate, m-am gândit, acești oameni ce m-au vizitat astăzi aparțin unei specii diferite de cea a oamenilor care mă vizitau la grădina zoologică. Nici această explicație nu m-a impresionat foarte mult, cele două grupuri erau absolut identice în toate celelalte privințe în afară de acesta: în primul grup aceștia vorbeau doar între ei, iar în cel de-al doilea ei vorbeau și cu mine. Chiar și felul în care suna vorbitul era același. Trebuia să fie altceva. Noaptea următoare, am atacat problema din nou, raționând astfel: dacă nimic nu s-a schimbat la mine, și nimic nu s-a schimbat la ei, atunci probabil că *altceva* s-a schimbat. Eu sunt la fel, și ei sunt la fel, deci altceva nu este la fel. Privind problema astfel, nu puteam vedea decât un singur răspuns: la grădina zoologică erau mai multe gorile, aici eram numai eu. Simțeam forța acestui argument, dar nu-mi puteam imagina de ce vizitatorii s-ar comporta cumva în prezența mai multor gorile și cu totul altfel în prezența unei singure gorile.

Ziua următoare am încercat să dau mai multă atenție celor spuse de către vizitatorii mei. În curând am remarcat că un sunet anume apărea iar și iar, cu toate că fiecare monolog era diferit. Acest sunet părea să aibă scopul de a-mi atrage atenția. Bineînțeles că eram incapabil a mă hazarda pentru a-i ghici sensul; nu aveam nimic de genul unei Pietre din Rosetta. Cușca din dreapta mea era ocupată de o femelă cimpanzeu cu un pui, și observasem dinainte că vizitatorii vorbeau cu ea cam în același fel cum vorbeau cu mine. Acum, am remarcat că aceștia foloseau un sunet recurent diferit pentru a-i atrage acesteia atenția. La cușca ei, vizitatorii strigau "Zha Zha! Zha Zha! Zha Zha!" La cușca mea, ei strigau "Goliat! Goliat! Goliat!" Cu astfel de pași mici, am înțeles în curând că aceste sunete erau atașate într-un mod misterios de noi *ca și indivizi*. Tu, care ai un nume încă de la naștere, și care probabil crezi că și un câine e conștient de faptul că are un nume (ceea ce nu e adevărat), nu-ți poți da seama ce revoluție în percepție mi-a produs achiziția unui nume. Nu ar fi o exagerare să spun că acela a fost momentul în

care m-am născut cu adevărat ca și persoană.

Nu mi-a trebuit mult să sar de la realizarea că eu am un nume, la realizarea că *orice* are un nume. Te-ai putea gândi că un animal captiv într-o cușcă nu prea are cum să învețe limba vizitatorilor săi, dar nu e așa. Menajeriile atrag familii, și în curând am observat că părinții își educă neîncetat copiii în arta limbajului. "Uite, Ionele, acolo e o rață! Poți să spui *rață*? R a a ț ă! Știi cum face rața? Rața face *mac-mac*!" În vreo doi ani eram deja capabil să urmăresc majoritatea conversațiilor auzite, dar am constatat că uimirea mea ținea pasul cu înțelegerea. Știam deja că eu sunt o gorilă și că Zha Zha e un cimpanzeu. De asemenea, știam că toți ocupanții cuștilor sunt *animale*. Dar ceea ce nu puteam să înțeleg exact era ce anume definește un animal; vizitatorii noștrii umani făceau evident distincția între ei și animale, dar eu eram incapabil să-mi dau seama. Dacă înțelegeam corect ce anume ne făcea pe noi animale (și eram destul de sigur că înțelegeam), atunci nu puteam înțelege ce anume îi făcea pe ei *ne-animale*.

Cauza captivității noastre nu mai era un mister pentru mine. Am auzit-o explicată copiilor de sute de ori. Inițial, toate animalele de acolo trăiseră într-un loc numit Sălbăticie, care se extinde pe tot cuprinsul lumii (orice ar fi însemnând această "lume"). Am fost luați din Sălbăticie și aduși împreună aici pentru că oamenii ne găsesc, dintr-un anume motiv ciudat, interesanți. Eram ținuți în cuști pentru că eram sălbatici și periculoși, termeni care îmi dădeau o confuzie totală pentru că, evident, se refereau la caracteristici întruchipate în mine. Adică, atunci când părinții doreau să le arate copiilor o faptură deosebit de sălbatică și periculoasă, arătau spre mine. E drept că mai arătau și spre marile feline, dar din moment ce nu văzusem niciodată una în afara cuștii, faptul nu mă ajuta foarte mult.

În ansamblu, viața la menajerie era mai bună decât viața la grădina zoologică pentru că nu mai era așa opresiv de plictisitoare. Nu mi-a trecut niciodată prin cap să-i urăsc pe cei ce mă țineau acolo. Cu toate că aveau o libertate mai mare de mișcare, și aceștia păreau la fel de mult legați de menajerie ca și noi, și nu aveam nici o bănuială cum că ei ar duce vieți complet diferite în exterior. Nu puteam să realizez faptul că fusesem în mod necinstit lipsit de anumite drepturi înăscute; ar fi fost la fel de plauzibil să-mi apară spontan în minte legea lui Boyle. Poate că astfel au trecut trei sau patru ani.

Apoi, într-o zi ploioasă, pe când zona era părăsită, a apărut un vizitator ciudat: un om singuratic, ce părea a fi străvechi și încrețit de vreme, cu toate că am aflat mai târziu că avea doar patruzeci și ceva de ani. S-a apropiat într-un mod foarte deosebit. A stat o vreme la intrarea menajeriei, trecându-și privirea rând pe rând peste fiecare cușcă, apoi s-a îndreptat direct spre a mea. S-a oprit la funia ce era atârnată la vreo doi metri de cușcă, și-a înfipt bastonul în noroi chiar lângă vârful pantofilor, și a început să se holbeze intens în ochii mei. Niciodată nu am fost jenat de către o privire umană, așa că i-am întors și eu o privire calmă și liniștită. Am stat amândoi așa câteva minute fără să ne mișcăm. Țin minte că simțeam o ciudată admirație pentru omul acesta, îndurând atât de stoic ploaia ce i se scurgea pe față și i se îmbiba în haine. La sfârșit s-a îndreptat și apoi a dat din cap, ca și cum ar fi ajuns la o concluzie afirmativă obținută cu mare grijă.

— Tu *nu* ești Goliat, a spus. Apoi s-a întors și a ieșit pe unde a venit, fără să se uite la dreapta sau la stânga.

4

Am rămas ca și trăznit, după cum bine îți poți imagina. *Nu* Goliat? Ce putea să însemne a *nu* fi Goliat? Nu m-am gândit să mă întreb, "Ei bine, dacă nu sunt Goliat, atunci *cine* sunt?" Un om ar putea să întrebe asta fiindcă ar ști că indiferent care i-ar fi numele, el este cu siguranță *cineva*. Eu nu știam asta. Din contră, mi se părea că dacă nu sunt Goliat, atunci probabil ca nu sunt deloc *cineva*. Cu toate că acest necunoscut nu m-a mai văzut niciodată, nu m-am îndoit nici o clipă că vorbește cu o autoritate indiscutabilă. Sute de oameni m-au numit Goliat până acum, chiar și muncitorii de la menajerie care mă cunoșteau bine, dar asta nu conta. Necunoscutul nu a spus, "*Numele* tău nu este Goliat." El a spus "*Tu* nu ești Goliat." Diferența era ca de la cer la pământ.

Cu toate că pe atunci nu m-aș fi putut exprima astfel, simțeam ca și cum conștiința sinelui meu ar fi fost declarată o iluzie. Ca urmare, am alunecat într-un fel de stare de vis, nici conștient, nici inconștient. Un îngrijitor a venit să-mi aducă mâncare, dar l-am ignorat. A căzut noaptea, dar nu am

dormit. Ploaia s-a oprit, și a răsărit soarele fără ca eu să observ. În curând au apărut din nou grupurile de vizitatori strigând, "Goliat! Goliat! Goliat!" dar nu i-am băgat în seamă. Astfel au trecut câteva zile. Apoi, într-o seară, după ce menajeria s-a închis, am luat o gură mare de apă din castron și în curând am adormit; în apă fusese adăugat un puternic sedativ.

În zori, m-am trezit într-o cușcă necunoscută. La început, fiindcă era atât de mare și cu o formă așa de ciudată nici nu mi-am dat seama că era o cușcă. De fapt, era rotundă și cu deschidere spre exterior în toate părțile; după cum de-abia mai târziu am înțeles, era un pavilion de grădină care fusese modificat special pentru a mă găzdui. Cu excepția unei mari case albe din apropiere, pavilionul era complet izolat, în mijlocul unui parc atractiv, care pe atunci îmi imaginam că trebuie să se întindă până la capătul lumii. După nu mult timp, am conceput și o explicație pentru această ciudată mutare: vizitatorii mei de la menajerie veneau, cel puțin parțial, cu așteptarea de a vedea o gorilă pe nume Goliat; nu puteam să-mi dau seama cum anume au ajuns să aibă această așteptare, dar în mod sigur o aveau; dar când proprietarul menajeriei a aflat că de fapt eu *nu* eram Goliat, acesta nu mai avea cum să mă expună ca fiind Goliat, și deci nu a avut nici o altă opțiune decât să mă trimită de acolo. Nu eram sigur dacă trebuia să-mi pară rău pentru asta sau nu; noua mea casă era pe departe mai plăcută decât oricare alta pe care am văzut-o de când am părăsit Africa, dar fără vizitele zilnice ale oamenilor, ar fi devenit în curând chiar mai plictisitoare decât grădina zoologică, unde măcar aveam compania celorlalte gorile.

Pe când eu tot cântăream aceste chestiuni, cam înaintea prânzului, am ridicat privirea și am văzut că nu eram singur. Un om stătea chiar dincolo de gratii, o siluetă neagră pe fundalul îndepărtat al casei albe și luminate de soare. M-am apropiat cu grijă, și uimit, l-am recunoscut. Ca și cum am fi pus din nou în scenă prima noastră întâlnire, ne-am uitat lung unul la celălalt timp de câteva minute, eu șezând pe podeaua cuștii, el sprijinindu-se în baston. Am remarcat că, purtând haine noi și uscate, nu mai părea a fi bătrânul pe care l-am văzut prima dată. Avea fața întunecată, lungă și osoasă, ochii săi ardeau cu o ciudată intensitate, iar gura sa părea fixată într-o expresie de veselie amăruie. În final, a dat din cap ca și prima dată și a spus:

— Da, am avut dreptate. Tu nu ești Goliat. Tu ești Ismael. Din nou, ca și cum tot ceea ce ar fi contat era acum în sfârșit stabilit, și-a întors spatele și a plecat.

Și din nou am rămas ca și lovit de trăznet, dar de data aceasta de o profundă ușurare căci fusesem salvat din nonființă. Mai mult decât atât, greșeala care mă făcuse să exist ca un fel de impostor neintenționat timp de atâția ani fusese în sfârșit corectată. Am fost întregit ca și persoană nu din nou, ci pentru prima dată. Ma găseam consumat de curiozitate pentru salvatorul meu. Nu mă gândeam să-l asociez cu mutarea mea de la menajerie în acest încântător foisor, căci pe atunci eram încă incapabil până și de cea mai primitivă eroare logică: *post hoc, ergo propter hoc* (n.t. din latină: "după aceasta, prin urmare datorită acesteia").

El era pentru mine un fel de ființă supranaturală. Pentru o minte pregătită de mitologie, el reprezenta începutul a ceea ce se înțelege prin *divin*. De două ori și-a făcut câte o scurtă apariție în viața mea, și de două ori m-a transformat printr-o singură afirmație. Am încercat să găsesc înțelesul ascuns al acestor aparențe, dar nu am găsit decât mai multe întrebări. Oare acest om a venit la menajerie în căutarea lui Goliat sau în căutarea mea? A venit deoarece *spera* ca eu să fiu Goliat sau pentru că bănuia că *nu* eram Goliat? Cum de m-a găsit atât de repede în noua mea locație? Nu aveam idee despre cât de extinsă era informația umană; dacă toată lumea știa că mă aflam la menajerie (cum părea a fi cazul), atunci oare toată lumea știa că acum mă aflu aici? În ciuda tuturor acestor întrebări fără de răspuns, copleșitor rămânea faptul că această misterioasă făptură a venit la mine de două ori special pentru a mi se adresa ca unei persoane, într-un mod lipsit de precedent. Era evident faptul că, rezolvând în sfârșit chestiunea identității mele, el va dispărea din viața mea pentru totdeauna; ce altceva ar mai fi avut de făcut?

Fără îndoială îți poți da seama că toate aceste deducții făcute de mine pe nerăsuflăte nu erau decât apă de ploaie. Totuși, adevărul (pe care l-am aflat mai târziu) nu era cu nimic mai puțin fantastic. Binefăcătorul meu era un înstărit neguțător evreu, un om pe nume Walter Sokolow. În ziua când m-a descoperit la menajerie se plimba prin ploaie într-un fel de melancolie sinucigașă ce coborâse asupra lui cu câteva luni în urmă, când aflase fără nici o urmă de îndoială că întreaga sa familie fusese

înghițită de holocaustul naziștilor. Peregrinările sale l-au adus la un carnaval instalat la marginea orașului, și a intrat fără vreun motiv anume. Din cauza ploii, majoritatea atracțiilor erau închise, dând locului un aer de părăsire ce se potrivea bine cu starea sa melancolică. În cele din urmă a ajuns la menajerie, a cărei atracții principale erau anunțate într-o serie de tablouri șocant de sălbatic. Unul dintre acestea, cel mai sălbatic dintre ele, înfățișa gorila Goliat fluturând în aer corpul rupt al unui african, ca și cum acesta ar fi fost o armă. Walter Sokolov, probabil gândindu-se că o gorilă pe nume Goliat era un simbol potrivit pentru gigantul nazism care pe atunci se apucase de zdrobirea rasei lui David, a decis că ar fi satisfăcător să privească un astfel de monstru în spatele gratiilor. A intrat, s-a apropiat de cușca mea și, uitându-se în ochii mei a realizat în curând că nu aveam nici o legătură cu monstrul însetat de sânge din tablou, și nici cu gigantul nazism ce-i tortura neamul. Și-a dat seama că în nici un caz nu-i dă vreo satisfacție să mă privească în spatele gratiilor. Din contră, într-un exaltat gest de vinovăție și de sfidare, a decis să mă salveze din cușca menajeriei și să mă modeleze într-un cumplit înlocuitor pentru familia sa pe care nu a reușit să o salveze din cușca Europei. Proprietarul menajeriei a fost de acord să mă vândă; chiar s-a bucurat să-l lase pe domnul Sokolow să-l angajeze pe îngrijitorul meu care se ocupase de mine încă de la sosirea la menajerie. Proprietarul era un om realist; odată cu inevitabila intrare a Americii în război, spectacole ambulante precum al lui aveau să-și petreacă timpul hibernând sau chiar să falimenteze.

După ce m-a lăsat o zi să mă acomodez cu noile împrejurimi, domnul Sokolow s-a întors pentru a începe să ne cunoaștem mai bine. I-a cerut îngrijitorului să-i explice totul, de la preparatul hranei până la curățatul cuștii. L-a întrebat dacă acesta consideră că sunt periculos. Îngrijitorul i-a răspuns că eram periculos doar în sensul în care un utilaj greu e periculos, nu prin dispoziție ci pur și simplu prin dimensiune și forță. După vreo oră, domnul Sokolow a terminat cu îngrijitorul și am rămas uitând-ne lung unul la celălalt, într-o lungă liniște, la fel ca și în celelalte două ocazii. În cele din urmă, cu greu, ca și cum ar fi învins un îngrozitor obstacol interior a început să-mi vorbească, dar nu în felul glumeț în care vorbeau cu mine vizitatorii menajeriei, ci în felul în care-i vorbești vântului sau valurilor spărgându-se de faleză, spunând toate cele ce trebuie spuse, dar nu trebuie auzite de nimeni. Pe măsură ce istorisea cu foc toate regretele și sentimentele de vinovăție, treptat a uitat de necesitatea precauției. Trecuse de-abia o oră, și el era proptit de cușcă, și ținându-se cu o mână de grilaj. Se uita în pământ, pierdut în gânduri și eu m-am folosit de ocazia asta pentru a-mi exprima compasiunea, întinzând mâna și atingându-i cu blândețe încheieturile degetelor de la mâna cu care se ținea de cușcă. El a sărit înapoi, surprins și îngrozit, dar o singură privire în ochii mei i-a fost suficientă pentru a-l reasigura de faptul că gestul meu era atât de lipsit de amenințare precum părea.

Atenționat de această experiență, el a început să bănuiască faptul că posed inteligență, iar câteva teste simple au fost suficiente pentru a-l convinge de asta. După ce a dovedit că îi înțelegeam cuvintele, a sărit la concluzia (la fel cum aveau să facă și alții lucrând cu primatele) că ar trebui să fiu capabil să produc și eu cuvinte. Pe scurt, s-a hotărât să mă învețe să vorbesc. Voi sări peste dureroasele și umilitoarele luni ce au urmat. Nici unul dintre noi nu a înțeles că dificultatea era de neînving datorită faptului că-mi lipsea până și cel mai rudimentar aparat vocal. Fără să înțelegem asta, amândoi ne-am chinuit având impresia că aveam să învăț acest truc până la urmă dacă insistăm. Dar în cele din urmă a venit ziua când nu am mai putut să continui, și în chinul meu cauzat de faptul că nu pot să i-o spun, i-am *gândit-o* cu toată puterea mentală pe care o aveam. Și el a fost la fel de uimit ca și mine când a auzit strigătul meu mental. Nu mai vreau să te plictisesc cu toți pașii pe care i-am făcut până să stabilim comunicarea completă, deoarece sunt ușor de imaginat, cred.

În următoarii zece ani, m-a învățat tot ceea ce știa despre această lume și despre univers și despre istoria umană, iar când întrebările mele i-au depășit cunoștințele, am studiat cot la cot. Iar când studiile mele m-au dus în final dincolo de interesele lui, a devenit bucuros asistentul meu de cercetare, făcând rost de cărți și informații din locuri care în mod evident nu-mi erau accesibile. Fiindu-i distrasă atenția de noul său interes pentru educația mea, în curând, binefăcătorul meu a uitat să se mai tortureze cu remușcări, așa că în curând și-a revenit din întunecoasa lui melancolie.

Pe la începutul anilor șaiszeci, deja locuiam în casa lui ca un fel de oaspete permanent care nu are nevoie de prea multă atenție din partea gazdei, așa că domnul Sokolow a început din nou să frecventeze cercurile sociale, cu rezultatul nu foarte imprevizibil că a ajuns în curând pe mâinile unei

tinere doamne de patruzeci de ani care nu a găsit nici un motiv pentru care să nu-l poată transforma într-un soț satisfăcător. De fapt, el nu era deloc potrivit căsătoriei, dar a făcut marea greșală de a o grăbi. El a decis ca relația noastră specială să fie ținută secretă față de soția lui. Pe vremea aceea nu părea o decizie foarte importantă, iar eu nu eram suficient de experimentat în astfel de probleme pentru a-mi putea da seama ce eroare gravă a fost. M-am mutat înapoi în pavilionul de grădină, după ce acesta a fost modificat pentru a se potrivi cu obiceiurile civilizate pe care le-am dobândit între timp. Totuși, încă de la început, doamna Sokolow m-a privit ca pe un animal de casă dubios și oarecum alarmant și a început să pledeze pentru eliminarea mea cât mai grabnică. Din fericire, binefăcătorul meu era obișnuit ca lucrurile să se întâmple după cum vroia el, și i-a explicat foarte clar că situația pe care a creat-o pentru mine nu se va schimba indiferent de cât de mult ar încerca ea să-l convingă. La câteva luni după nuntă, a venit să-mi spună că soția lui, la fel ca și Sara a lui Avraam, avea în curând să-i dăruiască un copil, la vârsta lui înaintată.

— Nu m-am gândit la nimic de genul acesta când te-am botezat Ismael, mi-a spus. Dar poți fi sigur că nu o voi lăsa să te dea afară din casa mea, cum l-a dat afară Sara pe cel ce purta numele tău din casa lui Avraam. Totuși, l-a amuzat să spună că dacă avea să fie un băiețel, numele său va fi Isac. Dar s-a întâmplat să fie fetiță și aceștia au botezat-o Rachel.

5

După ce a spus asta, Ismael a făcut o pauză lungă, cu ochii închiși, iar eu am început să mă întreb dacă nu cumva a adormit. Dar în cele din urmă a continuat.

— Din înțelepciune, sau poate din prostie, binefăcătorul meu a decis ca eu să fiu mentorul fetei, iar eu (din înțelepciune, sau poate din prostie) am fost încântat să am șansa de a-i face pe plac în acest fel. După cum a aranjat tatăl său, Rachel a petrecut aproape la fel de mult timp cu mine cât a petrecut cu mama ei, fapt care nu a ajutat deloc la îmbunătățirea poziției mele în ochii acelei persoane. Deoarece puteam comunica cu ea într-un limbaj mult mai direct decât vorbirea, o puteam alina și amuza când alții nu reușeau, și treptat între noi s-a format o legătură comparabilă cu cea dintre doi frați gemeni, cu excepția că, pe lângă frate, eu mai eram și animal de companie, profesor particular și dădacă, toate la un loc.

Doamna Sokolow aștepta cu nerăbdare ziua când Rachel avea să înceapă școala; aceasta credea că atunci noile ei interese aveau să o îndepărteze de mine. Când și-a dat seama că rezultatul se lasă așteptat, și-a reînnoit campania de convingere a soțului ei de a mă trimite de acolo, spunând că prezența mea avea să afecteze dezvoltarea pe plan social a copilului. Totuși, dezvoltarea ei pe plan social a rămas neafectată, cu toate că a sărit peste nu mai puțin de trei clase în școala generală și o clasă în liceu; și-a obținut masteratul în biologie înainte de a împlini douăzeci de ani. Cu toate acestea, după atâția ani de planuri zădărnice, legate de autoritatea ei în propria casă, doamna Sokolow nu mai avea nevoie de un motiv anume pentru a dori ca eu să dispar.

După decesul binefăcătorului meu din 1985, Rachel a devenit protectoarea mea. Nici nu se mai puneau problema ca eu să rămân acolo, în pavilionul de grădină. Folosind fonduri ce au fost lăsate special pentru asta în testamentul tatălui ei, Rachel m-a mutat într-o casă izolată ce fusese pregătită dinainte. Din nou, Ismael a tăcut o vreme. Apoi a continuat:

— În anii ce au urmat, nimic nu s-a întâmplat după cum s-a plănuit sau după cum s-a sperat. Mi-am dat seama că izolarea nu mă mulțumește; după ce petrecusem o viață întreagă în izolare, acum doream un mod de a avansa direct în centrul culturii tale, așa că am început să epuizez răbdarea noii mele protectoare încercând aranjamente după aranjamente, care de care mai deranjante pentru a atinge acest scop. Între timp, doamna Sokolow nu avea de gând să lase lucrurile așa cum erau așa că a convins tribunalul să înjumătățească fondurile care mi-au fost alocate pentru subzistență.

De-abia în 1989 lucrurile s-au clarificat în sfârșit. Atunci am înțeles în cele din urmă că vocația mea neîmplinită era aceea de a fi profesor, și în sfârșit am conceput un sistem care să-mi permită a exista în acest oraș în circumstanțe tolerante. A dat din cap pentru a mă anunța că ajunsese la sfârșitul poveștii sau cel puțin că spusese tot ce avea de spus despre asta.

Există unele momente când, având prea multe de spus, poți fi la fel de stupefiat ca și când ai avea prea puține. Nu mă puteam gândi la nici o modalitate de a răspunde adecvat sau elegant la o asemenea povestire. În cele din urmă, am pus o întrebare ce părea cam la fel de stupidă ca și alte câteva zeci care mi se învârteau prin cap.

— Și ai avut mulți elevi?

— Am avut patru și am eșuat cu toți patru.

— A. De ce ai eșuat?

Și-a închis ochii pentru a se gândi un moment.

— Am eșuat pentru că am subestimat dificultatea a ceea ce încercam să îi învăț și pentru că nu i-am înțeles pe ei suficient de bine.

— Înțeleg, am spus. Și *ce anume* predai?

Ishmael a ales o crenguță nouă din grămada aflată în dreapta sa, a examinat-o puțin, și apoi a început să o ronțăie, uitându-se lung în ochii mei. În cele din urmă a spus:

— Pe baza istorisirii mele, ce subiect crezi că aș fi cel mai competent să predau?

M-am holbat și i-am spus că nu știu.

— Sigur că știi. Subiectul meu este: *captivitatea*.

— Captivitatea.

— Corect.

Am stat așa vreun minut, iar apoi am spus:

— Încerc să-mi dau seama ce legătură are asta cu salvatul lumii.

Ishmael a stat o clipă să se gândească.

— Dintre oamenii culturii tale, care anume vor să distrugă această lume?

— Care *vor* s-o distrugă? După câte știu eu nici unul anume nu *vrea* să distrugă lumea.

— Și cu toate astea, o distrugeți, fiecare dintre voi. Fiecare dintre voi contribuie zilnic la distrugerea lumii.

— Da, așa este.

— De ce nu vă opriți?

Am ridicat din umeri.

— Sincer să fiu, pentru ca nu știm cum să ne oprim.

— Sunteți prizonierii unui sistem civilizațional care mai mult sau mai puțin vă obligă să continuați distrugerea acestei lumi pentru ca voi să puteți trăi.

— Da, așa se pare.

— Așadar, sunteți prizonieri și ați transformat lumea însăși într-un prizonier. Asta e miza, nu-i așa? Captivitatea voastră și captivitatea întregii lumi.

— Da, așa e. Doar că nu m-am gândit niciodată așa la asta.

— Iar tu însuși ești captiv într-un mod personal, nu-i așa?

— Cum asta?

Ismael a zâmbit dezvăluind o masă imensă de dinți de culoarea fildeșului. Până atunci nu știam că poate zâmbi.

Am spus:

— Am o *impresie* că sunt captiv, dar nu pot explica de ce am impresia asta.

— Acum câțiva ani, probabil că erai copil pe vremea aceea, așa că poate nu îți amintești, mulți tineri din această țară au avut aceeași impresie. Ei au făcut un efort ingenios și dezorganizat pentru a scăpa din captivitate, dar până la urmă au eșuat deoarece nu au reușit să găsească gratiile cuștii. Dacă nu poți să descoperi ce anume te ține captiv, dorința de a evada devine în curând confuză și inefficientă.

— Da, și eu am senzația asta.

Ismael a încuvințat din cap.

— Dar, din nou, ce legătură are asta cu salvatul acestei lumi?

— Lumea nu are să mai supraviețuiască foarte mult ca și prizonieră a umanității. Această afirmație are nevoie de explicații?

- Nu. Cel puțin pentru mine nu are nevoie.
- Cred ca sunt mulți printe voi care s-ar bucura să elibereze lumea din captivitate.
- Sunt de acord.
- Ce anume îi împiedică s-o facă?
- Nu știu.
- Iată ce anume îi împiedică: sunt incapabili să găsească gratiile cuștii.
- Da, am spus. Îmi dau seama. Apoi: Ce facem în continuare?

Ismael a zâmbit din nou.

— Fiindcă eu ți-am spus povestea care explică felul în care am ajuns aici, poate că ai dori să faci și tu asta.

- Ce vrei să spui?
- Vreau să spun, poate că îmi vei spune povestea care explică felul în care ai ajuns tu aici.
- A, am spus. Dă-mi un moment.
- Poți avea oricât de multe momente dorești, a răspuns cu gravitate.

7

— Odată, pe vremea când eram în colegiu, am început în cele din urmă, am avut de scris o lucrare pentru cursul de filosofie. Nu mai știu exact care era tema, dar știu că era ceva legat de epistemologie. Iată ce am scris în lucrarea respectivă: Ghici ce? Până la urmă, naziștii nu au pierdut războiul. L-au câștigat și au prosperat. Au cucerit lumea și au șters de pe fața pământului pe toți evreii, țigani, negrii, indienii și amerindienii. Apoi, când au terminat cu asta, i-au eliminat pe ruși și pe polonezi și pe cehi și pe bulgari și pe sârbi și pe croați, pe toți slavii. Apoi au început cu polinezienii, cu coreenii, cu chinezii și cu japonezii, toate popoarele asiatice. Toate acestea au durat mult, foarte mult timp, dar până la urmă, când au terminat, toată lumea de pe pământ era sută la sută ariană, și cu toții erau foarte, foarte fericiți.

Evident că manualele școlare nu mai menționau de nici o altă rasă decât de rasa ariană sau nici o altă limbă decât germana, sau nici o altă religie decât hitlerismul sau nici un alt sistem politic decât Socialismul Național. Nu ar fi avut nici un rost să menționeze altceva. După câteva generații de astfel de viață, nimeni nu ar mai fi putut scrie altceva în manuale chiar dacă ar fi vrut, pentru că nu mai știau nimic diferit.

Dar într-o bună zi, doi studenți conversau la Universitatea *Neue Heidelberg* din Tokio. Ambii erau chipeși în felul tipic arian, dar unul dintre ei arăta vag îngrijorat și nefericit. Acesta era Kurt. Prietenul său l-a întrebat: "Ce-i cu tine, Kurt? De ce tot timpul te plimbi pe aici așa abătut?" Kurt a răspuns: "O să-ți spun, Hans. E o treabă care mă tulbură și mă tulbură profund." Prietenul său l-a întrebat ce anume. Kurt a spus: "Nu pot să scap de senzația ciudată că există o chestie minoră în legătură cu care suntem *mințiți*." Și așa s-a terminat lucrarea.

Ismael a încuvințat din cap gânditor.

— Și ce a spus profesorul despre lucrare?

— A vrut să știe dacă și eu am aceeași senzație ciudată ca și Kurt. Când i-am spus că am, a vrut să știe despre ce am eu impresia că sunt mințit. I-am răspuns: "Cum aș putea să știu? Nu sunt cu nimic mai bun decât Kurt." Bineînțeles că nu a crezut că vorbesc serios. A presupus că e doar un exercitiu de epistemologie.

— Și încă te mai întrebi dacă ești mințit?

— Da, dar nu cu la fel de multă ardoare ca pe atunci.

— Nu cu la fel de multă ardoare? De ce?

— Fiindcă mi-am dat seama că, practic vorbind, nu prea contează. Indiferent dacă suntem mințiți sau nu, tot trebuie să ne trezim dimineața și să mergem la lucru, să plătim facturile, și toate cele.

— Asta bineînțeles exceptând cazul în care ați începe *cu toții* să bănuiți că sunteți mințiți și ați afla *cu toții* care este minciuna.

— Ce vrei să spui?

— Dacă doar tu ai afla care-i minciuna, atunci probabil ai dreptate că nu ar conta foarte mult.

Dar dacă ați afla *cu toții* care este minciuna, ar fi de presupus că ar conta chiar foarte mult.

— Într-adevăr.

— Atunci asta trebuie să sperăm.

Începusem să întreb ce vroia să zică prin asta, dar a ridicat o mână cu piele neagră, groasă, și a spus:

— Măine.

8

În acea seară am mers la o plimbare. Să mă plimb doar de dragul plimbatului e o chestie pe care nu o fac foarte des. În apartament m-am simțit inexplicabil de neliniștit. Aveam nevoie să vorbesc cu cineva, să mi se ofere siguranță. Sau poate că aveam nevoie să-mi mărturisesc păcatul: aveam din nou gânduri impure despre salvarea lumii. Sau nu era nici una din treburile astea, poate că îmi era frică să nu visez. Câteodată visez că zbor, și de fiecare dată îmi spun "În sfârșit se întâmplă *în realitate* și nu tot în vise!" În orice caz, aveam nevoie să vorbesc cu cineva, dar eram singur. Asta e condiția mea obișnuită, e o alegere, sau cel puțin așa îmi spun. Relațiile cu simple cunoștiințe nu mă satisfac și puțini sunt cei dispuși să accepte poverile și riscurile unei prietenii așa cum o concep eu. Oamenii spun că sunt acru și mizantrop, iar eu le spun că probabil au dreptate. Disputele de orice fel, pe orice subiect, mi s-au părut întotdeauna a fi o pierdere de vreme.

Când m-am trezit dimineața următoare, m-am gândit: "Chiar și așa totuși *ar putea* să fie un vis. Poți să dormi în vis și chiar să ai vise în vis." În vreme ce efectuam mișcările zilnice de pregătire a micului dejun, mâncatului, spălatului, inima m-i se zbătea cu furie. Părea că ar vrea să spună: "Cum poți pretinde că nu ești îngrozit?" Timpul trecea. M-am dus cu mașina până în centru. Clădirea era tot acolo. Biroul din capătul coridorului de la parter era tot acolo și tot descuiat. Când am deschis ușa, imensa lui aromă cărnosă m-a lovit ca un tunet. Cu picioarele tremurânde am mers până la scaun și m-am așezat. Ismael m-a studiat cu gravitate prin sticla întunecoasă, ca și cum s-ar fi întrebat dacă eram suficient de puternic pentru a fi tensionat cu o conversație serioasă. Când s-a hotărât, a început fără nici un fel de introducere, stil care cu timpul am aflat că e stilul său obișnuit.



— Oricât de ciudat ar putea părea, interesul meu pentru captivitate nu a fost trezit de propria mea condiție, ci de către domnul Sokolow. După cum probabil că am indicat în povestirea mea de ieri, acesta era obsedat de evenimentele ce se petreceau în Germania nazistă.

— Da, mi-am dat seama de asta.

— Judecând după povestea ta de ieri despre Kurt și Hans, înțeleg că ai studiat vremurile și viața poporului german sub conducerea lui Adolf Hitler.

— Că le-am studiat? Nu, n-aș merge așa de departe încât să spun asta. Doar am citit câteva cărți cunoscute cum ar fi *Memoriile lui Speer, Ascensiunea și căderea celui de-al treilea Reich*, și așa mai departe și câteva studii despre Hitler.

— În cazul acesta, sunt sigur că înțelegi ceea ce domnul Sokolow se chinuia să-mi arate: că nu doar evreii erau captivi sub Hitler. Întreaga națiune germană era captivă, inclusiv entuziaștii săi suporteri. Unii detestau ceea ce făcea el, alții doar își târâiau picioarele mergând înainte cum puteau ei mai bine, iar alții prosperau grozav în acel mediu, dar cu toții erau prizonierii lui.

— Cred că înțeleg ce vrei să spui.

— Ce anume îi ținea captivi?

— Păi... teroarea, cred.

Ismael a clătinat din cap.

— Trebuie să fi văzut acele secvențe cu adunările dinaintea războiului, cu sute de mii de suporteri, toți cântând și aplaudând ca unul. În nici un caz nu teroarea îi aducea la acele sărbători ale unității și puterii.

— Într-adevăr. Atunci ar trebui să spun că era vorba despre carisma lui Hitler.

— Da, cu siguranță avea carismă. Dar carisma doar atrage atenția oamenilor. Odată ce le-ai atras atenția, trebuie să ai ceva de spus. Ce anume avea de spus Hitler poporului german?

Am chibzuit pentru câteva minute, fără prea multă convingere.

— În afară de problema evreiască, nu cred că am alt răspuns.

— El a trebuit să le spună o povestire.

— O povestire.

— O povestire în care rasa ariană și poporul Germaniei în particular au fost privați de locul lor binemeritat în lume, aceștia au fost încătușați, scuipați, violați și făcuți una cu pământul sub tălpile raselor mongole, ale comuniștilor și ale evreilor. O poveste în care, sub conducerea lui Adolf Hitler, rasa ariană avea să se descătușeze, să se răzbune pe cei ce au oprimat-o, să purifice omenirea de murdăriile ei, și să-și ia locul meritat în lume, de stăpâni ai tuturor raselor.

— Într-adevăr.

— Acum ți s-ar putea părea incredibil că un popor ar fi putut fi captivat de un asemenea nonsens, dar după cele aproape două decenii de degradare și suferință ce au urmat primului război mondial, avea o atracție copleșitoare pentru poporul Germaniei; și a fost întărit nu doar prin mijloace uzuale de propagandă, dar și printr-un intensiv program de educare a tinerilor și de reeducare a celorlalți.

— Într-adevăr.

— După cum spuneam, erau mulți în Germania care au recunoscut această povestire ca fiind nimic mai mult decât o grosolană mitologie. Cu toate astea, ei erau ținuți captivi de către această povestire prin simplul fapt că vasta majoritate din jurul lor erau de părere că sună grozav, și erau dispuși să-și dea viețile ca s-o transforme în realitate. Înțelegi ce spun?

— Cred că da. Chiar dacă tu personal nu erai captivat de poveste, erai captiv oricum, deoarece oamenii din jurul tău *te făceau* să fii captiv. Erai ca și un animal dus de val în mijlocul unei turme ce a luat-o la fugă.

— Așa-i. Chiar dacă tu credeai că toată treaba e nebunie curată, totuși trebuia să-ți joci rolul, trebuia să-ți iei locul în povestire. Singurul mod de a evita asta era să evadezi cu totul din Germania.

— Într-adevăr.

— Înțelegi de ce îți spun toate astea?

— Cred că da, dar nu sunt sigur.

— Ți le spun pentru că oamenii culturii tale sunt exact în aceeași situație. Ca și cei din Germania nazistă, ei sunt prizonierii unei povestiri.

O vreme am stat așa holbându-mă la el.

— Nu cunosc nici o asemenea povestire, i-am spus în cele din urmă.

— Vrei să spui că nu ai auzit niciodată despre ea?

— Da.

Ismael a încuvințat din cap.

— Asta-i pentru că nu-i *nevoie* să auzi despre ea. Nu e nevoie să o numești sau să discuți despre ea. Fiecare dintre voi o știe deja pe de rost de la vârsta de șase, șapte ani. Negru și alb, bărbat și femeie, bogat și sărac, creștin și evreu, american și rus, norvegian și chinez, cu toții o auziți. Și o auziți fără încetare, căci fiecare mediu de propagandă, fiecare mediu de educație o povestește fără încetare. Și auzind-o fără încetare, nu o mai ascuți. Nu mai e *nevoie* să o ascuți. E întotdeauna acolo, bâzâind în fundal, așa că nu mai e nevoie să-i dai nici o atenție. De fapt, vei vedea că cel puțin la început e chiar *dificil* să-i dai atenție. E ca și bâzâitul unui motor aflat la distanță, ce niciodată nu se oprește; devine până la urmă un sunet pe care nu-l mai auzi deloc.

— Asta-i foarte interesant, i-am spus. Dar, de asemenea, și cam greu de crezut.

Ochii lui Ismael s-au închis ușor într-un surâs indulgent.

— Pentru asta, credința nu e necesară. Odată ce vei ști povestirea, o vei auzi peste tot în cultura ta, și vei fi uimit că cei din jurul tău nu o aud la fel de bine, ci pur și simplu o acceptă.

2

Ieri mi-ai spus despre *impresia* ta că ești captiv. Ai impresia asta deoarece asupra ta se exercită o presiune imensă pentru a-ți ocupa un loc în povestirea pe care cultura ta o pune în scenă, orice loc dorești tu. Această presiune e exercitată în tot felul de moduri, pe tot felul de nivele, dar cel mai fundamental e exercitată în felul următor: cei care refuză să-și ia un loc nu primesc de mâncare.

— Da, așa-i.

— Un german care nu putea să accepte a lua parte în povestirea lui Hitler avea o opțiune: putea să plece din Germania. Tu nu ai opțiunea asta. Oriunde vei merge în această lume vei găsi pusă în scenă aceeași povestire, iar dacă nu-ți iei un loc în aceasta, nu vei primi de mâncare.

— Într-adevăr.

— Cultura Mamă te învață că lucrurile stau exact așa cum ar trebui să stea. Cu excepția celor câteva mii de sălbatici răspândiți pe ici pe colo, acum toți oamenii de pe Pământ pun în scenă această povestire. Oamenii s-au născut pentru a pune în scenă exact această povestire, și să o părăsiți ar însemna să renunțați cu totul la însăși rasa umană, să te aventurezi în uitare. Locul tău e aici, participând la această povestire, împingând și tu cu umărul la roată, iar ca recompensă, ești hrănit. Să pășești în afara acestei povestiri ar însemna să cazii de pe marginea lumii. Nu există un alt mod de a scăpa decât prin moarte.

— Da, așa se pare.

Ismael a făcut o pauză pentru a se gândi puțin.

— Toate acestea sunt doar o prefață pentru munca noastră de aici. Am vrut să o auzi deoarece vreau să ai măcar o idee vagă în ce te bagi aici. Odată ce vei învăța cum să deslușești vocea Culturii Mamă bâzâind în fundal, spunându-și povestea iar și iar oamenilor culturii tale, nu vei mai putea niciodată să încetezi a mai fi conștient de ea. Oriunde vei merge, pentru tot restul vieții tale, vei fi tentat să le spui celor din jur: "Cum puteți asculta chestia asta și să nu o recunoașteți drept ceea ce e în realitate?" Iar dacă vei face asta, oamenii se vor uita la tine ciudat și se vor întreba despre ce dracu' vorbești. Cu alte cuvinte, dacă vei face această călătorie educațională alături de mine, te vei găsi înstrăinat de cei din jurul tău, de prieteni, familie, foști asociați și așa mai departe.

— Asta pot suporta, doar atât i-am spus.

— Cea mai sinceră și mai inaccesibilă fantezie a mea este să călătoresc odată în lumea voastră așa cum o faceți voi, liber și fără să ies în evidență, să pășesc afară în stradă, să chem un taxi care să mă ducă la aeroport, unde m-aș putea urca la bordul unui avion spre New York, Londra sau Florența. O mare parte din acest joc al închipuirii îl petrec cu efectuarea delicioaselor pregătiri pentru călătorie, în chibzuirea căror obiecte trebuie să le iau cu mine în geamantan, și a obiectelor pe care le pot fără grijă lăsa în urmă. (Înțelegi, bineînțeles că aș călători deghizat în om). Dacă iau prea multe, va fi obositor să le tot târâi după mine dintr-o parte în alta, dar dacă iau prea puține, va trebui să-mi tot întrerup călătoria pentru a face rost pe drum de cele necesare, iar asta ar fi chiar mai obositor.

— Așa-i, am spus, doar pentru a fi agreabil.

— Pentru asta e ziua de azi: facem bagajele pentru călătoria noastră. Eu voi arunca în geamantan câteva lucruri pentru care nu vreau să fiu nevoit să întrerup călătoria mai târziu. Acum, pentru tine aceste lucruri vor însemna puțin sau poate chiar nimic. Doar ți le voi prezenta pe scurt și apoi le arunc în geamantan. Astfel le vei recunoaște mai târziu când le vei folosi.

— În regulă.

— Mai întâi câteva elemente de vocabular. Haide să stabilim câteva nume pentru a nu fi nevoiți să spunem tot timpul "oamenii culturii tale" și "oamenii tuturor celorlalte culturi". Am folosit diverse nume cu diferiți elevi, dar am de gând să încerc cu tine un set nou de nume. Cunoști expresia "take it or leave it" (n.t. expresie foarte comună în limba engleză, referitoare la o ofertă, înseamnă "ia-o sau las-o"). Folosite în acest sens, au vreo conotație majoră pentru tine cuvintele *takeri* și *leaveri*?

— Nu sunt sigur că înțeleg ce vrei să spui.

— Te întreb dacă, presupunând că voi numi un grup *Takeri* și pe celălalt *Leaveri*, ți s-ar părea că sună ca și cum i-aș alege pe unii ca fiind cei buni iar pe ceilalți ca fiind cei răi?

— Nu, îmi sună destul de neutre.

— Bun. Deci de acum înainte îi vom numi pe oamenii culturii tale *Takeri* și pe cei ai tuturor celorlalte culturi *Leaveri*.

Am scos un hmmm.

— Am o problemă cu asta.

— Vorbește.

— Nu văd cum poți să-i încadrezi așa pe toți ceilalți într-o singură categorie.

— Dar treaba asta se face și în propria ta cultură, doar că voi folosiți o pereche de termeni cu grele conotații în locul acestor termeni relativ neutri. Voi vă numiți *civilizați* și pe toți ceilalți îi numiți *primitivi*. Ați căzut de acord în mod universal asupra acestor termeni; adică cei din Londra și din Paris și din Bagdad și din Seul și din Totonto știu cu toții că în ciuda tuturor diferențelor care îi separă sunt totuși uniți prin faptul că sunt *civilizați* și diferiți de oamenii epocii de piatră răspândiți pe tot globul; voi considerați sau recunoașteți că, oricare ar fi diferențele dintre ei, și aceștia sunt în mod similar uniți prin faptul că sunt *primitivi*.

— Da, așa-i.

— Te-ai simți mai confortabil dacă am folosi acești termeni, *civilizați* și *primitivi*?

— Da, cred că da, însă numai fiindcă sunt obișnuit cu aceștia. *Takeri* și *Leaveri* e în regulă din partea mea.

— În al doilea rând: harta. O am eu. Tu nu trebuie să memorezi traseul. Cu alte cuvinte, nu-ți fă griji dacă la capătul unei zile vei realiza brusc că nu-ți mai amintești nici măcar un cuvânt din ce am spus. Asta nu contează. Călătoria însăși e cea care te va schimba. Înțelegi ce vreau să zic?

— Nu sunt sigur.

Ismael s-a gândit o clipă.

— Îți voi da o idee generală despre direcția în care ne îndreptăm; atunci vei înțelege.

— În regulă.

— Cultura Mamă, a cărei voce îți șoptește în ureche încă din ziua în care te-ai născut, ți-a dat o explicație despre *felul în care au ajuns lucrurile să fie astfel*. O știi foarte bine; toți din cultura ta o știu foarte bine. Dar această explicație nu ți-a fost dată dintr-o dată. Nimeni nu te-a pus să stai jos ca să-ți zică, "Uite, așa au ajuns lucrurile să fie astfel" începând de acum 15 miliarde de ani și până în prezent. Mai degrabă, tu ai asamblat această explicație ca pe un mozaic: din milioanele de bucățele de informație care ți-au fost prezentate în diverse moduri de către ceilalți care împărtășesc aceeași explicație. Ai asamblat-o din discuțiile de la masă ale părinților tăi, din desenele animate văzute la televizor, din lecțiile de la Școala de Duminică, din manualele școlare și de la profesori, din știrile de la televizor, din filme, romane, predici, piese de teatru, ziare și așa mai departe. M-ai urmărit până aici?

— Cred că da.

— Această explicație despre *felul în care au ajuns lucrurile să fie astfel* e ambientă în cultura ta. Cu toții o știu, și toți o acceptă fără a o pune la îndoială.

— În regulă.

— Pe măsură ce călătorim împreună, vom reexamina piesele esențiale ale acestui mozaic. Le vom scoate din mozaicul tău și le vom potrivi într-un mozaic cu totul diferit: într-o explicație total diferită despre *felul în care au ajuns lucrurile să fie astfel*.

— Bun.

— Iar când vom termina, vei avea o concepție complet nouă asupra acestei lumi și asupra tuturor celor ce s-au întâmplat aici. Și nu va mai conta nicidecum dacă îți vei aminti sau nu modul în care această percepție a fost asamblată. Călătoria însăși te va schimba, așa că nu-i nevoie să-ți faci griji a memora traseul pe care l-am urmat pentru a realiza această schimbare.

— Corect. Acum înțeleg ce vrei să zici.

5

— În al treilea rând, a spus, câteva definiții. Acestea sunt cuvinte care vor avea un sens special în discuția noastră de aici. Prima definiție: *povestire*. O povestire este un scenariu al legăturii dintre om, lume și zei.

— În regulă.

— A doua definiție: *a pune în scenă*. A pune în scenă o povestire înseamnă a trăi în așa fel încât să o transformi în realitate. Cu alte cuvinte, a pune în scenă o povestire înseamnă a te strădui să o faci să se adeverească. Poți recunoaște aici că asta e ceea ce făcea poporul Germaniei sub conducerea lui Hitler. Înceau să transforme Reich-ul de o mie de ani într-o realitate. Înceau să facă să se adeverească povestirea pe care el le-a spus-o.

— Corect.

— A treia definiție: *cultură*. O cultură este un grup de oameni ce pun în scenă o povestire.

— Un grup de oameni ce pun în scenă o povestire. Și, iarăși, o povestire este...?

— Un scenariu al legăturii dintr om, lume și zei.

— În regulă. Deci ceea ce spui tu e că oamenii culturii mele pun în scenă propria lor povestire despre om, lume și zei.

— Corect.

— Dar încă nu știu care e această povestire.

— O vei afla. Nu te agita. Pentru moment, tot ceea ce trebuie să ști este că în decursul istoriei umanității, s-au pus în scenă două povestiri fundamentale diferite. Una dintre ele a început a fi pusă în scenă acum două sau trei milioane de ani de către cei pe care am căzut de acord să-i numim Leaveri și este încă pusă în scenă de către aceștia și în ziua de azi, cu la fel de mult succes ca întotdeauna. Cealaltă a început să fie pusă în scenă acum zece sau douăsprezece mii de ani de către cei pe care am căzut de acord să-i numim Takeri, și se pare că e pe cale să se termine într-o catastrofă.

— A, am spus, însemnând că nu știu ce.

6

— În cazul în care Cultura Mamă ar trebui să dea o relatare a istoriei umanității folosind acești termeni, atunci aceasta ar suna cam așa: "Leaverii au fost primul capitol din istoria umanității, un capitol lung și lipsit de evenimente. Capitolul lor din istoria umanității s-a încheiat acum vreo zece mii de ani odată cu apariția agriculturii în Orientul Apropiat. Acest eveniment a marcat începutul celui de-al doilea capitol, capitolul Takerilor. Este adevărat că Leaverii încă mai există în lume, dar aceștia sunt doar anacronisme, oameni-fosilă trăind în trecut, oameni ce pur și simplu nu realizează că acel capitol al lor din istoria umanității s-a încheiat."

— Corect.

— Aceasta-i forma generală a istoriei umanității așa cum e percepută ea în cultura ta.

— Aș zice că așa-i.

— După cum vei ajunge să vezi, ceea ce spun eu e destul de diferit de asta. Leaverii nu sunt capitolul unu dintr-o povestire în care Takerii sunt capitolul doi.

— Poftim?

— O s-o spun altfel. Leaverii și Takerii pun în scenă două povestiri separate, bazate pe premise complet diferite și contradictorii. Ne vom uita mai târziu asupra acestui subiect, așa că nu trebuie să-l înțelegi chiar în secunda asta.

— În regulă.

7

Ismael și-a scărpinat gânditor latura fălcii. Din partea mea a sticlei nu am auzit nimic, dar în imaginație a sunat ca și cum cineva ar târâi o lopată prin pietriș.

— Cred că am terminat de făcut bagajul. După cum am spus, nu te aștepta să-ți amintești tot ce am aruncat înăuntru astăzi. Când vei pleca de aici, probabil că totul se va transforma într-o mare harababură.

— Te cred, am răspuns cu convingere.

— Dar e în regulă. Dacă mâine voi scoate din geamantan ceva ce am pus astăzi, îl vei recunoaște imediat, iar asta e tot ce contează.

— În regulă. Mă bucur să aud asta.

— Astăzi vom face doar o lecție scurtă. Adevărata călătorie începe mâine. Între timp poți să-ți petreci restul zilei dibuind care-i povestirea pe care oamenii culturii tale au pus-o în scenă în ultimii zece mii de ani. Mai ții minte despre ce este?

— Despre ce este?

— E vorba despre semnificația acestei lumi, despre intențiile divine legate de lume și despre destinul umanității.

— Păi, îți pot spune *povestiri* despre aceste lucruri, dar nu știu nici o astfel de poveste unică.

— E acea poveste unică pe care toți cei din cultura ta o cunosc și o acceptă.

— Mi-e teamă că asta nu mă ajută foarte mult.

— Poate că te-ar ajuta dacă ți-aș spune că e o poveste *explicativă* la fel ca și "De ce n-are ursul coadă" sau "Cum a aparut curcubeul".

— În regulă.

— Și ce anume ar trebui să explice povestirea voastră?

— Dumnezeu, n-am nici o idee.

— Asta ar trebui să-ți fie clar după toate ce ți le-am spus deja. Explică *felul în care lucrurile au ajuns să fie astfel*. De la început până acum.

— Înțeleg, am spus, și m-am uitat o vreme pe fereastră. Cu siguranță nu sunt conștient de nici o astfel de povestire. După cum am mai spus, da, știu *povestiri*, dar nici o astfel de povestire *unică*.

Ismael a cugetat la asta un minut sau două.

— Una dintre elevele mele despre care am menționat ieri a dorit să-mi explice ce anume căuta, și mi-a spus: "De ce nu e nimeni tulburat? Aud oamenii de la spălătoria automată de rufe vorbind despre sfârșitul lumii, și sunt la fel de calmi ca și cum ar compara detergenți. Oamenii vorbesc despre

distrugerea stratului de ozon și despre moartea tuturor formelor de viață. Ei vorbesc despre devastarea pădurii tropicale, despre poluarea mortală ce va rămâne aici timp de mii și milioane de ani, despre extincția a zeci de specii zilnic, despre însăși sfârșitul speciației. Și totuși par perfect calmi." Atunci eu i-am zis: "Asta vrei să știi, de ce oamenii sunt calmi când aud despre distrugerea lumii?" S-a gândit o vreme și mi-a spus: "Nu, știi de ce sunt calmi. Sunt calmi pentru că ei cred ce li s-a spus." Eu am zis: "Da?" Ce anume li s-a spus oamenilor și îi împiedică să fie tulburați, îi face să fie relativ calmi chiar când privesc răul catastrofic pe care îl pricinuiesc acestei planete?

— Nu știu.

— Li s-a oferit o poveste explicativă. Li s-a dat o explicație a *felului în care lucrurile au ajuns să fie astfel*, iar asta le liniștește panica. Această explicație acoperă totul, inclusiv deteriorarea stratului de ozon, poluarea oceanelor, distrugerea pădurii tropicale, și chiar extincția umanității, și pe ei îi mulțumește. Sau poate ar fi mai corect spus că îi *liniștește*. Împing cu umărul la roată în fiecare zi, se droghează cu stupefiante sau cu televiziune în fiecare noapte, și încearcă să nu se gândească prea pătrunzător la lumea pe care o lasă copiilor lor.

— Corect.

— La fel ca și celorlalți, și ție și s-a dat aceeași explicație despre *cum au ajuns lucrurile să fie astfel*, dar se pare că aceasta nu te-a mulțumit. Ai auzit-o din copilărie, dar n-ai reușit niciodată s-o înghiți cu totul. Ai senzația că ceva a fost omis, dat cu lustru pe deasupra. Ai senzația că ai fost mințit în legătură cu ceva, și ai vrea, dacă ai putea, să afli care e minciuna și exact asta-i ceea ce cauți tu aici în această cameră.

— Stai să mă gândesc o secundă. Vrei să spui că această poveste explicativă conține minciunile despre care vorbeam în lucrarea mea cu Kurt și Hans?

— Da. Exact.

— Treaba asta îmi îngheață mintea. Nu cunosc nici o asemenea povestire. Nici o astfel de povestire *unică*.

— E o singură povestire și perfect unificată. Trebuie doar să gândești mitologic.

— Ce?

— Mă refer la mitologia culturii tale, bineînțeles. Credeam că e evident.

— Mie nu mi s-a părut evident.

— Orice povestire care explică semnificația lumii, intențiile zeilor și destinul umanității trebuie să aibă caracter mitologic.

— S-ar putea să ai dreptate, dar eu nu știu de nimic asemănător cu asta, nici măcar pe departe. După câte știu eu, nu există nimic în cultura noastră ce ar putea fi numit mitologie, asta dacă nu te referi la mitologia greacă sau cea nordică sau așa ceva.

— Mă refer la mitologie *vie*. Neînregistrată în nici o carte, ci înregistrată în mințile oamenilor culturii tale, și care e pusă în scenă pe tot cuprinsul acestei lumi, chiar acum în timp ce noi stăm aici și vorbim.

— Din nou îți spun, după câte știu eu, nu există nimic de genul acesta în cultura noastră.

Fruntea bituminoasă a lui Ismael s-a încrețit în riduri pe măsură ce mă privea cu un fel de amuzament exasperat.

— Asta-i din cauză că tu te gândești mitologie ca la un set de povești imaginare. Grecii nu-și priveau mitologia în acest mod. Cu siguranță îți dai seama de asta. Dacă te-ai fi dus la un om din Grecia homerică și l-ai fi întrebat ce povești imaginare le spune el copiilor săi despre zei și eroii din trecut, acesta cu siguranță că nu ar ști la ce te referi. Ți-ar spune ceea ce ai spus și tu: "După câte știu eu, nu există nimic de genul acesta în cultura noastră." Un vechi nordic ți-ar fi răspuns la fel.

— Bun. Dar asta nu prea mă ajută.

— În regulă. Haide să-ți reducem sarcina la o dimensiune mai modestă. Această povestire, ca și orice altă povestire, are o introducere, un cuprins și o încheiere, și fiecare dintre aceste părți este o povestire de sine stătătoare. Până când ne vom întâlni iarăși mâine, vezi dacă poți găsi introducerea povestirii.

— Introducerea povestirii.

— Da. Gândește... antropologic.

Am râs.

— Ce înseamnă asta?

— Dacă ai fi un antropolog ce caută povestirea pusă în scenă de către aborigenii Alawa din Australia, te-ai aștepta să auzi o povestire cu o introducere, un cuprins și o încheiere.

— Da.

— Și ce anume te-ai aștepta să conțină introducerea povestirii?

— N-am nici o idee.

— Sigur că ai, doar că faci pe prostul.

Am stat așa un minut încercând să-mi dau seama cum să încetez a mai face pe prostul.

— Bun, am zis în cele din urmă. Presupun că m-aș aștepta să conțină mitul creației.

— Desigur.

— Dar nu văd cum ar putea asta să mă ajute.

— Atunci o să ți-o spun pe litere. Trebuie să cauți mitul creației din cultura ta.

M-am holbat la el amenințător.

— Nu *avem* nici un mit al creației, am spus. Asta-i o certitudine.

## TREI

1

— Ce-i ăsta? Am întrebat când am ajuns dimineața următoare. Mă refeream la un obiect de pe brațul scaunului meu.

— Cu ce seamănă?

— Cu un reportofon.

— Exact asta este.

— Vreau să zic, pentru ce e?

— Este ca să înregistreze pentru posteritate ciudatele povestiri folclorice ale unei culturi sortite pieirii, pe care tu ai să mi le spui.

Am râs și m-am așezat.

— Mă tem că încă n-am găsit vreo povestire folclorică pe care să ți-o spun.

— Nu te-a ajutat cu nimic sugestia mea de a căuta un mit al creației?

— Nu avem nici un mit al creației, am spus. Asta dacă nu te referi la cel din Geneză.

— Nu fi absurd. Dacă un profesor de clasa a opta te-ar invita să explici în fața clasei cum a început totul, ai citi primul capitol din Geneză?

— Desigur că nu.

— Atunci ce *relatare* le-ai oferi?

— Le-aș putea da o *relatare*, dar în mod sigur nu ar fi un *mit*.

— Normal că nu l-ai considera un mit. Nici o poveste a creației nu-i un mit pentru poporul care o spune. E doar *povestirea*.

— Bun, dar povestea despre care vorbesc eu cu siguranță nu e un mit. Presupun că anumite părți ale ei sunt încă sub semnul întrebării, și presupun că cercetările ulterioare probabil că vor aduce anumite modificări, dar cu siguranță nu este un mit.

— Pornește reportofonul și începe. Atunci vom ști.

I-am aruncat o privire furioasă.

— Deci chiar vrei ca eu să... ă...

— Să spui povestirea, exact.

— Nu pot pur și simplu s-o derulez așa, am nevoie de ceva timp să-mi adun gândurile.

— Avem timp suficient. E o casetă de nouăzeci de minute.

Am oftat, am pornit reportofonul și mi-am închis ochii.

2

— Totul a început acum foarte mult timp, zece sau cincisprezece miliarde de ani, am început după câteva minute. Nu sunt la curent care teorie conduce în momentul de față, starea stabilă sau Big Bang-ul dar în orice caz, universul a început acum foarte mult timp.

Am deschis ochii și l-am privit speculativ pe Ismael. El m-a privit înapoi la fel și m-a întrebat:

— Asta-i tot? Asta-i povestirea?

— Nu, vroiam doar să mă asigur.

Am închis ochii și am continuat.

— Și apoi, nu știu exact când, cred că aproximativ șase sau șapte miliarde de ani, a luat naștere propriul nostru sistem solar. Din copilărie am în minte o imagine dintr-o enciclopedie cu mase de materie aruncate în exterior și care apoi se unesc... și astea erau planetele. Pe parcursul următoarelor două miliarde de ani, aceste planete s-au răcit și s-au solidificat... Așa, să vedem. Viața a apărut în supă chimică a acelor oceane antice acum cât timp? Cinci miliarde de ani?

— Trei și jumătate sau patru.

— Bun. Bacteriile, microorganismele au evoluat în forme mai înalte, mai complexe, care au evoluat în forme și mai complexe. Treptat, viața s-a răspândit și pe uscat. Nu știu cum... cu mazăga de pe malul oceanului... sau amfibieni. Amfibienii s-au mutat pe uscat și au devenit reptile. Reptilele au



evoluat în mamifere. Acum cât timp? Un miliard de ani?

— Acum doar vreun sfert de miliard de ani.

— În regulă. În orice caz, mamiferele... nu știu. Mici făpturi în mici nișe de pe sub tufișuri, prin copaci. Din aceste mici făpturi din copaci au apărut primatele. Apoi, acum nu știu, zece sau cincisprezece milioane de ani, o ramură a primatelor a părăsit copacii și... m-am oprit.

— Stai liniștit, nu-i un test. Așa, schițată în linii mari, e cunoscută povestirea în general, de către șoferii de autobuz, de fermieri și de senatori.

— Bun, am zis și am închis iarăși ochii. Bun. Păi, totul s-a întâmplat din aproape în aproape. O specie a urmat-o pe alta, și în final a apărut omul. Asta a fost acum cât timp? Acum trei milioane de ani?

— Cam așa.

— Bun.

— Asta-i tot?

— Da, în linii mari.

— Povestirea creației după cum e spusă în cultura ta.

— Așa-i. După câte știu eu.

Ismael a încuvințat din cap și mi-a spus să opresc reportofonul. Apoi s-a lăsat pe spate cu un oftat ce a huriuit din spatele sticlei ca sunetul unui vulcan îndepărtat, și-a împreunat mâinile deasupra burții și m-a fixat cu o privire lungă, gravă și de nepătruns.

— Iar tu, o persoană inteligentă și relativ bine educată, ai vrea ca eu să cred că această povestire nu este un mit.

— Ce are mitic în ea?

— Nu am spus că are ceva mitic *în* ea. Am spus că este un mit.

Cred că în acest punct am răs nervos.

— Poate că nu știu ce înțelegi tu prin mit.

— Înțeleg ceea ce înțelegi și tu. Folosesc cuvântul în sensul său comun.

— Atunci nu este un mit.

— Sigur că este un mit. Ascult-o.

Ismael mi-a spus să derulez caseta înapoi și s-o ascult. După ce am ascultat-o, am stat privind gânditor un minut sau două, de dragul aparențelor. Apoi i-am spus:

— Nu este un mit. Ai putea scrie asta într-un manual de clasa a opta și nu cred că există vreun consiliu școlar care să aibă ceva de obiectat, asta lăsându-i la o parte pe creaționiști.

— Sunt cu totul de acord. Nu ți-am spus că povestirea e ambientă în cultura ta? Copiii o asamblează din mai multe medii, inclusiv din manualele școlare.

— Atunci ce zici de fapt? Încerci să-mi spui că nu e relatare bazată pe fapte reale?

— E plină de fapte reale, bineînțeles, dar modul în care sunt aranjate e pur mitologic.

— Nu știu despre ce vorbești.

— În mod evident, ți-ai oprit mintea. Cultura Mamă te-a adormit cu dulcele ei cântecel.

I-am aruncat o privire aspră.

— Încerci să spui că evoluția este un mit?

— Nu.

— Încerci să spui că omul nu a evoluat?

— Nu.

— Atunci ce vrei să spui?

Ismael m-a privit zâmbind. Apoi a ridicat din umerii lui mari. După asta și-a ridicat sprâncenele. M-am uitat lung la el și m-am gândit: *Sunt tachinat de o gorilă*. Asta nu m-a ajutat cu nimic.

— Ascult-o din nou, mi-a spus.

Când s-a terminat, am spus:

— Bun, am auzit o chestie, cuvântul *a apărut*. Am spus că în final *a apărut* omul. Asta e?

— Nu, nu-i nimic de genul ăsta. Nu obiectez pe baza unor asemenea chestiuni mărunte. Era clar din context că acest cuvânt era folosit doar ca și un sinonim pentru *a evoluat*.

— Atunci ce dracu' e?

— Mă tem că nu prea gândești. Ai recitat povestirea pe care ai auzit-o de o mie de ori, iar acum o asculți pe Cultura Mamă cum îți murmură în ureche: "Stai liniștit, fiul meu, nu ai de ce să-ți bați capul, de ce să-ți faci griji, stai calm, nu te agita, nu-l asculta pe animalul răutăcios, nu există nici un mit, nimic din ceea ce-ți spun eu nu e un mit, așa că n-ai de ce să te mai gândești la asta, să-ți faci griji, doar ascultă-mi vocea și adormi, adormi, adormi..."

Mi-am mușcat buza o vreme și apoi am spus:

— Asta nu mă ajută.

— Bun, a zis. O să-ți spun și eu o poveste, poate că te va ajuta.

A ronțăit câteva clipe la o crenguță plină de frunze, și-a închis ochii și a început.

3

— Această poveste (a spus Ismael) are loc acum jumătate de miliard de ani, acum inimaginabil de mult timp, pe când planeta ar fi fost complet de nerecunoscut pentru tine. Nimic nu mișca pe uscat, nimic în afara vântului și a prafului. Nici măcar un singur fir de iarbă nu se unduia în vânt, nici măcar un singur greieraș nu cânta, nici măcar o singură pasăre nu se înălța spre cer. Toate acestea aveau să apară după zeci de milioane de ani. Până și măștile erau straniu de nemișcate și de liniștite, căci și vertebratele erau la distanțe de zeci de milioane de ani în viitor. Dar bineînțeles că avem la îndemână un antropolog. Ce fel de lume ar fi fost asta fără un antropolog? Totuși el era un antropolog foarte deprimat și deziluzionat, căci fusese de-a lungul și de-a latul planetei fără să găsească pe cineva căruia să-i ia un interviu, și fiecare casetă din ranița lui era la fel de goală ca și cerul. Dar într-o zi, în timp ce se plimba abătut pe marginea oceanului, a văzut ceea ce părea a fi o făptură vie în apele puțin adânci dinspre mal. Nu era nimic de lăudat, doar o chestie diformă și gelatinoasă, dar era singura perspectivă pe care o avea după toate peregrinările lui, așa că a înaintat cu greu prin apă până în locul unde făptura se legăna prin valuri. Politicos, a dat binețe făpturii, a fost și el salutat la rândul său, și în curând cei doi chiar deveniseră buni prieteni. Antropologul i-a explicat cum putea el mai bine să se ocupe cu studiul stilurilor de viață și al obiceiurilor și l-a rugat pe noul său prieten să-i ofere informații de acest gen despre el, dacă tot venise vorba.

— Iar acum, a spus în cele din urmă antropologul, aș vrea să înregistrez pe casetă povestirile pe care vi le spuneți între voi.

— Povestiri? a întrebat celălalt.

— Știi tu, cum ar fi mitul creației, dacă aveți așa ceva.

— Ce mit al creației? a întrebat făptura.

— E, știi tu, a răspuns antropologul, povestea imaginară pe care o spuneți copiilor voștri despre originile lumii.

Ei bine, auzind asta, făptura și-a îndreptat spatele indignată, sau cel puțin cât putea ea de bine, fiind doar o chestie diformă și gelatinoasă, și a răspuns că poporul său nu are nici o astfel de poveste imaginară.

— Atunci nu aveți nici o relatare despre creație?

— Bineînțeles că avem o relatare, și-a pierdut cumpătul celălalt, dar în mod sigur nu este un mit.

— A, cu siguranță că nu este un mit, a spus antropologul amintindu-și în sfârșit de pregătirea sa. Ți-aș fi foarte recunoscător dacă ai împărtăși această relatare și cu mine.

— Foarte bine, a spus făptura. Dar vreau să înțelegi că noi, la fel ca și voi, suntem un popor strict rațional, și nu acceptăm nimic ce nu e bazat pe observații, logică și metoda științifică.

— Desigur, desigur, a consimțit antropologul.

Așadar în sfârșit făptura și-a început povestirea.

— Universul, a spus ea, a apărut acum mult, mult timp; acum poate zece sau cincisprezece miliarde de ani. Propriul nostru sistem solar, această stea, această planetă și toate celelalte se pare că au apărut acum două sau trei miliarde de ani. O perioadă lungă de timp aici nu a trăit nimic, dar apoi, cam după un miliard de ani, a apărut viața.

— Scuză-mă că te întrerup, a spus antropologul, spui că viața a apărut. După mitul tău, adică după relatarea ta științifică, unde s-a întâmplat asta?

Făptura a părut derutată de această întrebare și a căpătat o culoare palidă, mov.

— Vrei să spui în ce loc anume?

— Nu. Vreau să spun, asta s-a întâmplat pe uscat sau în mare?

— Uscat? a întrebat celălalt. Ce-i aia uscat?

— E, știi tu, a spus arătând spre mal, întinderea aia de pământ și pietre care începe de acolo.

Făptura a căpătat o nuanță și mai intensă de mov și a spus:

— N-am nici o idee despre ce tot trăncăni acolo. Pământul și pietrele de acolo sunt pur și simplu marginea imensului castron în care se află marea.

— A, da, a răspuns antropologul. Înțeleg ce spui. Cu siguranță. Continuă, te rog.

— Foarte bine, a spus celălalt. Timp de multe milioane de secole, toată viața ce se afla pe lume consta doar în microorganisme ce pluteau neajutorate prin acea supă chimică. Dar încetul cu încetul au apărut forme mai complexe : Făpturi unicelulare, mîzga, alge, polipi și așa mai departe. Dar în final, a spus făptura, devenind destul de roz de la atîta mîndrie, dar în final *a apărut meduza*.

4

Timp de vreo nouăzeci de secunde n-am scos nimic, decât poate doar valuri de furie confuză. Apoi am spus:

— Nu-i corect.

— Ce vrei să spui?

— Nu știu exact ce vreau să spun. Ți-ai expus punctul de vedere, dar nu-mi dau seama exact care e acesta.

— Nu-ți dai seama?

— Nu, nu-mi dau seama.

— Ce a vrut să spună meduza când a zis "dar în final a apărut meduza"?

— A vrut să spună... că la asta urmau să ducă toți cei zece sau cincisprezece miliarde de ani ai creației, la meduză.

— Sunt de acord. Și de ce anume nu se termină și relatarea *ta* asupra creației cu apariția meduzei?

Cred că la asta am rîs nervos.

— Pentru că urmau să vină mai multe după meduză.

— Așa e. Creația nu s-a terminat cu meduza. Mai aveau de apărut vertebratele, amfibienii, reptilele și mamiferele, și bineînțeles, în final omul.

— Corect.

— Și așa se termină relatarea ta "și în final a apărut omul".

— Da.

— Și asta ce vrea să însemne?

— Vrea să însemne că nu mai era nimic de apărut după asta. Vrea să însemne că s-a terminat creația.

— Spre asta urmau să ducă toate. Apogeul a fost atins în om. Omul este punctul culminant al întregii drame cosmice a creației.

— Da.

— Și când în final a apărut omul, creația s-a terminat, deoarece obiectivul său a fost atins. Nu a mai rămas nimic altceva de creat.

— Da, asta pare să fie presupunerea subînțeleasă.

— Cu siguranță că nu-i întotdeauna subînțeleasă. Religiile culturii tale nu sunt deloc reticente în privința asta. Omul este produsul final al creației. Omul este făptura pentru care toate celelalte au fost făcute: această lume, acest sistem solar, această galaxie, însuși Universul.

— Într-adevăr.

— Toți cei din cultura ta știu că lumea nu a fost creată pentru meduză, sau pentru somon, sau

pentru iguană, sau pentru gorilă. A fost creată pentru om.

— Așa este.

Ismael m-a fixat cu o privire ironică.

— Și asta nu e mitologie?

— Păi... faptele sunt fapte.

— Cu siguranță. Faptele sunt fapte, chiar atunci când sunt încorporate în mitologie. Dar cum rămâne cu restul? Oare întregul proces cosmic al creației s-a terminat acum trei milioane de ani, chiar aici, pe această micuță planetă, odată cu apariția omului?

— Nu.

— Oare până și procesul creației planetare a ajuns la final acum trei milioane de ani, odată cu apariția omului? Oare evoluția s-a oprit scârțâind din roți doar fiindcă a apărut omul?

— Nu, bineînțeles că nu.

— Atunci de ce ai spus-o așa?

— Presupun că am spus-o așa fiindcă așa este ea spusă.

— Așa e ea spusă printre Takeri. Cu siguranță nu e singurul mod în care poate fi spusă.

— Bun, înțeleg acum. Cum ai spune-o tu?

A arătat cu capul spre lumea de dincolo de fereastră.

— Observi pe undeva în Univers cea mai mică dovadă că s-a terminat creația odată cu nașterea omului? Vezi cea mai mică dovadă, oriunde în jurul tău, că omul este culmea spre care creația s-a îndreptat încă de la început?

— Nu, nu pot nici măcar să-mi imaginez cum ar arăta o astfel de dovadă.

— Ar trebui să fie evident. Dacă astrofizicienii ar putea anunța că toate procesele fundamentale creative ale Universului au încetat acum cinci miliarde de ani, odată cu apariția sistemului nostru solar, acest fapt ar putea oferi un cel puțin o ocarecare susținere pentru aceste idei.

— Da, înțeleg la ce te referi.

— Sau dacă biologii și paleontologii ar putea anunța că speciația s-a oprit acum trei milioane de ani, și asta ar putea fi sugestiv.

— Da.

— Dar știi foarte bine că nici unul dintre aceste lucruri nu s-a întâmplat de fapt. Nici pe departe. Universul a continuat ca și până acum, planeta a continuat ca și până acum. Apariția omului n-a cauzat mai multă vâlvă decât apariția meduzei.

— Foarte adevărat.

Ismael a arătat înspre reportofon.

— Deci, ce se poate spune despre povestirea pe care tocmai mi-ai zis-o?

Mi-am dezvelit dinții într-un rânjet lamentabil.

— Este un mit. Oricât de incredibil ar suna, este un mit.

5

— Ți-am spus ieri că povestirea pe care oamenii culturii tale o pun în scenă vorbește despre scopul lumii, intențiile divine în lume, și despre destinul umanității.

— Da.

— Și după această primă parte a povestirii, care e scopul lumii?

M-am gândit o clipă la asta.

— Nu prea înțeleg cum poate explica asta scopul lumii.

— Cam pe la mijlocul povestirii tale, atenția s-a mutat de la Univers în general la această mică planetă. De ce?

— Pentru că această planetă era destinată să fie locul de naștere al omului.

— Desigur. Și după cum ai spus-o tu, apariția omului a fost un eveniment central, chiar evenimentul central din istoria cosmosului. După apariția omului, restul Universului nu ne mai interesează, nu mai participă la drama în curs de desfășurare. Doar Pământul e suficient pentru asta, acesta e locul de naștere și casa omului, și acesta e scopul lui. Takerii privesc această lume ca pe un fel

de sistem de susținere a vieții umane, ca pe o mașinărie proiectată pentru a produce și a întreține viața umană.

— Da, așa e.

— Când ai spus povestirea, în mod evident ai evitat să menționezi zeii, pentru că nu ai vrut s-o contaminezi cu mitologie. Dar acum, întrucât caracterul său mitologic a fost stabilit, nu mai e nevoie să-ți faci griji în legătură cu asta. Presupunând că ar exista un factor divin în spatele creației, ce-mi poți spune despre intențiile zeilor?

— Păi, practic, încă de când au început totul ei au avut în minte omul. Au făcut Universul pentru ca galaxia noastră să-și poată găsi loc în el. Au făcut galaxia pentru ca în ea să poată fi sistemul nostru solar. Au făcut sistemul solar pentru ca planeta noastră să poată fi în el. Și au făcut planeta pentru ca noi să putem fi pe ea. Toată treaba a fost făcută pentru ca omul să aibă o bucată de pământ pe care să stea.

— Așa e înțeleasă toată treaba în cultura ta, cel puțin de către cei ce presupun că universul e o expresie a intențiilor divine.

— Da.

— În mod evident, din moment ce întregul Univers a fost făcut pentru ca omul să poată fi făcut, omul trebuie să fie o făptură de importanță enormă pentru zei. Dar această parte a povestirii nu ne dă nici un indiciu despre celelalte intenții ale lor cu privire la acesta. În orice caz, zeii probabil că au avut în minte un destin special pentru om, dar aici nu ni se spune care e acest destin.

— Într-adevăr.

6

— Orice povestire e bazată pe o premisă, reprezintă *elaborarea* unei premise. Sunt sigur că, scriitor fiind, știi asta.

— Da.

— În mod sigur o recunoști pe asta: *doi copii din familii inamice se îndrăgostesc*.

— Sigur. *Romeo și Julieta*.

— Și povestirea pe care o pun în scenă Takerii are o premisă, care e cuprinsă în acea parte a povestirii pe care mi-ai spus-o astăzi. Încearcă să-ți dai seama care e ea.

Am închis ochii și m-am făcut că lucrez din greu, când de fapt știam că n-am nici o șansă.

— Mi-e teamă că nu-mi pot da seama.

— Povestirea care e pusă în scenă de către Leaveri are o premisă complet diferită, și în prezent ți-ar fi imposibil să o descoperi. Dar ar trebui să fii capabil să descoperi premisa propriei voastre povestiri. E un concept foarte simplu și e cel mai puternic din toată istoria umanității. Nu neapărat cel mai benefic, dar cu siguranță cel mai puternic. Întreaga voastră istorie, cu toate minunile și catastrofele ei, reprezintă elaborarea acestei premise.

— Sincer, nici măcar nu pot să-mi imaginez spre ce bați.

— Gandește... Uite, lumea nu a fost făcută pentru meduze, nu?

— Nu.

— Nu a fost făcută pentru broaște sau pentru șopârle sau pentru iepuri.

— Nu.

— Sigur că nu. Lumea a fost făcută pentru om.

— Așa-i.

— Toți cei din cultura ta știu asta, nu-i așa? Până și ateii care jură că nu există nici un zeu știu că lumea a fost făcută pentru om.

— Da, așa zice că așa-i.

— Bun. Asta-i premisa povestirii voastre: *lumea a fost făcută pentru om*.

— Nu prea înțeleg. Adică nu prea văd de ce este o premisă.

— Oamenii din cultura ta *au făcut* din ea o premisă, *au luat-o* ca pe o premisă. Ei au spus: *Ce se întâmplă dacă lumea a fost făcută pentru noi?*

— Bun. Continuă.

— Gândește-te la consecințele faptului că o luați pe aceasta ca fiind premisa: dacă această lume a fost făcută pentru voi, *atunci ce?*

— Bun, înțeleg ce vrei să zici. Cred. Dacă lumea a fost făcută pentru noi, atunci *ne aparține* și putem să facem ce dracu' vrem noi cu ea.

— Exact. Asta se întâmplă aici de zece mii de ani. Voi faceți ce dracu' vreți cu lumea. Și desigur că aveți de gând să continuați să faceți ce dracu' vreți voi cu ea, că doar toată chestia asta afurisită *vă aparține*.

— Da, am spus, și m-am gândit o secundă. De fapt, e destul de uimitor. Adică, auzi chestia asta de cincizeci de ori pe zi. Oamenii vorbesc despre mediul *nostru* înconjurător, despre oceanele *noastre*, despre sistemul *nostru* solar. Chiar am auzit oameni vorbind despre animalele *noastre* sălbatice.

— Și chiar ieri m-ai asigurat cu încredere deplină că în cultura ta nu există nici urmă de ceva asemănător cu mitologia.

— Într-adevăr. Așa am făcut.

Ismael continua să mă fixeze morocănos.

— Am greșit, i-am spus. Ce vrei mai mult?

— Uimire, a răspuns.

Am încuviințat din cap.

— Păi sigur că sunt uimit. Doar că n-o las să se vadă.

— Ar fi trebuit să te găsească când aveai șaptesprezece ani.

Am ridicat din umeri, asta însemnând că mi-aș fi dorit s-o fi făcut.

7

— Ieri ți-am spus că povestirea ta oferă o explicație a *modului în care lucrurile au ajuns să fie astfel*.

— Corect.

— Cum contribuie această primă parte a povestirii la explicație?

— Adică... ce contribuție aduce la explicarea modului în care lucrurile au ajuns să fie așa cum sunt acum?

— Da.

— La prima vedere, nu văd să aibă vreo contribuție.

— Gândește. Oare lucrurile ar mai fi ajuns să fie astfel dacă această lume ar fi fost făcută pentru meduze?

— Nu, n-ar mai fi ajuns astfel.

— Evident că nu. Dacă lumea ar fi fost făcută pentru meduze, lucrurile ar fi stat cu totul altfel.

— Așa-i. Dar nu a fost făcută pentru meduze, ci a fost făcută pentru om.

— Iar asta explică parțial *cum au ajuns lucrurile să fie astfel*.

— Corect. E un mod perfid de a da vina pe zei pentru toate. Dacă ar fi făcut această lume pentru meduze, nu s-ar mai fi întâmplat nimic din toate acestea.

— Exact, a spus Ismael. Începi să prinzi ideea.

8

— Acum crezi că știi cam pe unde ai putea să găsești celelalte părți ale povestirii, mijlocul și încheierea?

M-am gândit puțin.

— Aș urmări *Nova* (n.t. serial american de popularizare a științei), cred.

— De ce?

— Cred că dacă *Nova* ar fi făcut un episod despre creație, în linii mari ar fi cam povestirea pe care am spus-o eu astăzi. Tot ce trebuie să mai fac acum este să-mi dau seama cum ar face restul.

— Atunci asta-i următoarea ta sarcină. Măine vreau să aud mijlocul povestirii.

1

— Bun, am spus. Cred că am înțeles perfect mijlocul și încheierea povestirii.

Ismael a încuvințat din cap, iar eu am pornit reportofonul.

— Uite cum am făcut: am pornit de la premisa că lumea a fost făcută pentru om. Apoi m-am întrebat cum aș scrie povestirea ca și un scenariu pentru *Nova*. A ieșit cam așa: lumea a fost făcută pentru om, dar acestuia i-a luat mult, mult timp ca să-și dea seama de asta. Timp de aproape trei milioane de ani, el a trăit ca și cum lumea ar fi fost făcută pentru meduze. Adică, a trăit ca și cum ar fi fost doar o făptură oarecare, ca și cum ar fi fost doar un leu sau un urs marsupial.

— Și ce anume înseamnă să trăiești ca și un leu sau un urs marsupial?

— Înseamnă... să trăiești la mila naturii. Înseamnă să trăiești fără a avea control asupra mediului tău înconjurător.

— Înțeleg. Continuă.

— Bun. În aceste condiții, omul nu putea fi cu adevărat om. Nu-și putea dezvolta un stil de viață distinctiv uman. Așa că, în prima parte a existenței sale, de fapt în cea mai mare parte, omul doar a bâjbâit pe acolo, neajungând nicăieri și nefăcând nimic.

Întâmplarea face ca aici să fie o problemă cheie de rezolvat, și asta mi-a luat mult timp ca să-mi dau seama: care era problema. Omul nu putea ajunge niciunde trăind ca și un leu sau ca un urs marsupial, pentru că dacă ești un leu sau un urs marsupial... Pentru a putea rezolva ceva, omul a trebuit să devină sedentar, să se așeze locului pentru a putea să se pună serios pe treabă ca să zic așa. Adică, omului îi era imposibil să treacă de un anumit punct trăind sub cerul liber ca vânător-culegător, în permanență hoinărind din loc în loc în căutare de hrană. Pentru a trece de acel punct, el trebuia să devină sedentar, trebuia să aibă o bază permanentă de unde să poată începe stăpânirea mediului său înconjurător.

Bun, am zis. De ce nu? Adică, ce anume îl împiedica să facă asta? Îl împiedica faptul că dacă ar fi rămas locului timp de mai mult de câteva săptămâni ar fi murit de foame. Ca vânător-culegător, acesta pur și simplu ar fi curățat locul, nu ar mai fi rămas nimic de vânat sau de cules. Pentru a deveni sedentar, omul a trebuit să învețe o manipulare fundamentală. A trebuit să învețe cum să-și manipuleze mediul înconjurător pentru ca această epuizare a hranei să nu se mai întâmple. A trebuit să-l manipuleze astfel încât acesta să producă *mai multă hrană pentru oameni*. Cu alte cuvinte, omul a trebuit să devină agricultor. Acesta a fost punctul de cotitură. Lumea a fost făcută pentru om, dar el n-a putut s-o ia în posesie până când nu a rezolvat această problemă. În cele din urmă, el a rezolvat-o acum aproximativ zece mii de ani în Semiluna Fertilă. Acesta a fost un moment mareț, cel mai mareț moment din istoria de până atunci a umanității. Omul era în sfârșit liber de toate constrângerile care... De limitările vieții de vânător-culegător care l-au ținut în șah timp de trei milioane de ani. Odată cu apariția agriculturii, aceste limitări au dispărut, iar ascensiunea sa a fost meteorică. Faptul că omul a devenit sedentar a dus la diviziunea muncii. Diviziunea muncii a dat naștere tehnologiei. Odată cu tehnologia a venit comerțul. Odată cu comerțul a venit matematica și scrisul și știința și toate cele. În sfârșit, toată treaba începuse, iar restul, după cum se spune, e istorie. Și acesta e mijlocul povestirii.

2

— Foarte impresionant, a spus Ismael. Precis realizezi că acest moment mareț pe care tocmai l-ai descris a fost de fapt chiar nașterea culturii tale.

— Da.

— Ar trebui totuși să menționez că ideea cum că agricultura s-a răspândit în lume dintr-un singur punct de plecare este clar lipsită de actualitate. Cu toate acestea, Semiluna Fertilă rămâne locul *legendar* de naștere al agriculturii și, cel puțin în Vest are o importanță anume asupra căreia ne vom uita mai târziu.

— Bun.

— Partea de ieri a povestirii ne-a dezvăluit sensul acestei lumi, așa cum e el înțeles printre Takeri, lumea este un sistem de susținere a vieții umane, o mașinărie proiectată pentru a produce și a întreține viața umană.

— Corect.

— Partea de astăzi a povestirii pare să fie despre destinul omului. În mod evident, destinul omului nu era să trăiască precum un leu sau un urs marsupial.

— Așa-i.

— Atunci care destinul omului?

— Hm, am spus. Păi. Destinul omului este... să atingă, să realizeze lucruri mărețe.

— Destinul omului, după cum e el cunoscut printre Takeri, e mult mai concret decât atât.

— Păi, presupun că ai putea spune că destinul său este să construiască civilizația.

— Gândește mitologic.

— Mi-e teamă că nu știu cum se face asta.

— O să-ți demonstrez. Ascultă.

Am ascultat.

3

— După cum am văzut ieri, creația nu a fost completă când au apărut meduzele, sau când au apărut amfibienii, sau când au apărut reptilele, și nici măcar când au apărut mamiferele. După mitologia voastră, a fost completă doar când a apărut omul.

— Corect.

— De ce erau această lume și Universul incomplete fără om? De ce *aveau nevoie* această lume și Universul de om?

— Nu știu.

— Păi, gândește-te. Gândește-te la o lume fără om. *Imaginează-ți* această lume fără om.

— Bun, am spus, și am închis ochii.

Câteva minute mai târziu i-am spus că-mi imaginez lumea fără om.

— Cum este?

— Nu știu. E doar lumea.

— Unde te afli tu?

— Ce vrei să zici?

— De unde o privești?

— A. De sus. Din spațiul cosmic.

— Ce cauți acolo sus?

— Nu știu.

— De ce nu ești jos, pe pământ?

— Nu știu. Fără om în ea... Eu sunt doar un vizitator, un extraterestru.

— Păi, mergi jos pe pământ.

— Bun, am spus, dar după un minut am continuat: Asta-i ciudat. Aș prefera să *nu* merg acolo jos.

— De ce? Ce-i acolo jos?

Am râs.

— Acolo jos e *jungla*.

— Înțeleg. Vrei să spui, Natura, cu colți și ghiare înroșite... Dragoni primordialii care se sfâșie prin mocirlă.

— Exact.

— Și ce s-ar întâmpla dacă ai merge și tu acolo jos?

— Aș fi unul dintre dragonii sfâșiați prin mocirlă.

Am deschis ochii la timp pentru a-l vedea pe Ismael cum dă din cap.

— Și acum e momentul în care începem să ne dăm seama care e locul omului în planul divin. Zeii nu doreau ca această lume să rămână o junglă, nu-i așa?



— Vrei să spui în mitologia noastră? Cu siguranță că nu doreau.

— Așadar, fără om, această lume era neterminată, era doar natură cu colți, cu ghiare înroșite. Era în haos, într-o stare de anarhie primordială.

— Așa-i. Exact.

— Așa că avea nevoie de ce?

— A avea nevoie să vină cineva și... să o îndrepte. Cineva care să vină și să o pună în ordine.

— Și ce fel de persoană e aceea care vine și îndreaptă lucrurile? Ce fel de persoană ia anarhia în mână și o pune în ordine?

— Păi... un stăpân. Un rege.

— Desigur. Această lume avea nevoie de un stăpân. A avea nevoie de om.

— Da.

— Deci acum avem o idee mai clară despre ce e vorba în această povestire: *lumea a fost făcută pentru om, iar omul a fost făcut să o stăpânească.*

— Da. Acum pare foarte evident. Toți înțeleg asta.

— Și ce anume e asta?

— Poftim?

— Este un fapt?

— Nu.

— Atunci ce este?

— E mitologie, am spus.

— Mitologie, din care nu se poate găsi nici măcar o urmă în cultura ta.

— Așa-i.

Ismael m-a privit din nou ursuz prin sticlă.

— Uite aici, am spus după o vreme. Ceea ce-mi arăți tu aici, ceea ce facem noi este... aproape incredibil. Știi asta. Dar pur și simplu nu-i stilul meu să sar de pe scaun, să-mi dau una peste frunte și să strig "Dumnezeule, e incredibil!"

Și-a încrețit fruntea gânditor pentru un moment înainte de a spune:

— Atunci ce-i în neregulă cu tine?

A părut atât de sincer îngrijorat încât a trebuit să-i zâmbesc.

— Sunt cu totul înghețat pe dinăuntru, i-am spus. Un aisberg.

A clătinat din cap cu părere de rău pentru mine.

4

— Dar să revenim la povestea noastră... După cum ai spus, omului i-a trebuit mult, mult timp ca să se prindă că lui îi erau destinate lucruri mai mărețe decât ar putea realiza trăind ca un leu sau ca un urs marsupial. Timp de vreo trei milioane de ani el a fost doar o parte din acea anarhie, a fost doar încă una din făpturile acelea care se tăvăleau prin mocirlă.

— Corect.

— De-abia acum vreo zece mii de ani el și-a dat în sfârșit seama că locul lui nu era în mocirlă. A trebuit să se ridice din mocirlă și să ia în sfârșit treaba în mâini și s-o pună în ordine.

— Corect.

— Dar această lume nu s-a supus cu smerenie stăpânirii umane, nu-i așa?

— Nu, nu s-a supus.

— Nu, lumea l-a sfidat. Vântul și ploaia dărâmau ceea ce omul construia. Jungla lupta să ocupe din nou câmpiile pe care el le-a golit pentru culturile sale. Păsările înhățau semințele pe care el le semăna. Insectele ronțăiau lăstarii pe care el îi îngrijea. Șoarecii jefuiau recoltele pe care el le aduna. Lupii și vulpile furau animalele pe care el le înmulțea și le hrănea. Munții, râurile și oceanele stăteau în loc și nu vroiau să se dea la o parte din calea lui. Cutremurul, inundația, uraganul, viscolul și seceta nu vroiau să dispară la comanda lui.

— Într-adevăr.

— Această lume nu s-a supus cu smerenie stăpânirii umane, așadar ce a trebuit el să-i facă?

— Ce vrei să spui?  
— Dacă un rege vine într-un oraș care nu se supune stăpânirii sale, ce trebuie să facă el?  
— Trebuie să-l cucerească.  
— Desigur. Pentru a deveni stăpânul acestei lumi, omul trebuie mai întâi s-o cucerească.  
— Dumnezeu, am spus și aproape că am sărit de pe scaun, mi-am dat o palmă peste frunte și toate cele.

— Da?  
— Auzi asta de cincizeci de ori pe zi. Poți da drumul la radio sau la televizor și o auzi în fiecare oră. Omul cucerește deșerturile, omul cucerește oceanele, omul cucerește atomul, omul cucerește elementele naturii, omul cucerește spațiul cosmic.

Ismael a zâmbit.

— Nu m-ai crezut când ți-am spus că această povestire e ambientată în cultura ta. Acum înțelegi ce am vrut să zic. Mitologia culturii voastre vă bâzâie în urechi atât de constant încât nimeni nu îi mai dă nici cea mai mică atenție. Bineînțeles că omul cucerește spațiul cosmic și atomul și deșerturile și oceanele și elementele naturii. După mitologia voastră, el pentru asta *s-a născut*.

— Da. Mi-e foarte clar acum.

5

— Acum, sunt descoperite primele două părți ale povestirii: lumea a fost făcută pentru om, iar omul a fost făcut să o cucerească și să o stăpânească. Și cum anume contribuie această a doua parte a povestirii la explicația *felului în care lucrurile au ajuns să fie astfel?*

— Stai să mă gândesc puțin... Din nou, e un mod perfid de a da vina pe zei. Aceștia au făcut lumea pentru om și au făcut omul pentru a o cuceri și a o stăpâni, ceea ce până la urmă el a făcut. Astfel au ajuns lucrurile să fie așa cum sunt.

— Pune punctul pe i. Mergi puțin mai departe.

Am închis ochii și m-am gândit vreo două minute, dar nu mi-a venit nici o idee. Ismael a arătat cu capul înspre ferestre.

— Toate acestea, toate aceste triumfuri și tragedii ale voastre, toate minunile și suferințele voastre sunt un rezultat direct al... cărui fapt?

M-am mai gândit o vreme la asta, dar tot nu-mi puteam da seama spre ce bate.

— Încearcă așa, a spus Ismael. Lucrurile n-ar fi ajuns să fie astfel dacă zeii ar fi vrut ca omul să trăiască precum un leu sau un urs marsupial, nu-i așa?

— Corect.

— Destinul omului este să cucerească și să stăpânească această lume. Deci lucrurile au ajuns să fie astfel ca și rezultat direct al...?

— Faptului că omul își îndeplinea destinul.

— Desigur. Și *era obligatoriu* să-și îndeplinească destinul, nu-i așa?

— Da, categoric.

— Așa că, ce rost are să te agiți?

— Într-adevăr, într-adevăr.

— După cum o văd Takerii, toate acestea sunt pur și simplu prețul faptului că au devenit oameni.

— Ce vrei să spui?

— Era imposibil să devii complet uman trăind alături de dragoni prin mocirlă, nu-i așa?

— Corect.

— Pentru a deveni complet uman, omul a trebuit să se ridice din mocirlă. Iar toate acestea sunt rezultatul. După cum o văd Takerii, zeii au oferit omului aceeași opțiune pe care i-au oferit-o și lui Ahile: o scurtă viață plină de glorie sau o viață trăită în obscuritate, lungă și lipsită de evenimente. Iar Takerii au ales viața scurtă plină de glorie.

— Da, sigur că ăsta-i felul în care se înțelege treaba. Oamenii pur și simplu ridică din umeri și spun: Păi, ăsta-i prețul pe care a trebuit să-l plătim pentru instalații sanitare interioare și încălzire

centrală și aer condiționat și automobile și toate celelalte.

I-am aruncat o privire întrebătoare:

— Iar *tu* ce spui?

— Eu spun că prețul pe care îl plățiți nu e prețul faptului că ați devenit oameni; nici măcar nu e prețul faptului că aveți toate lucrurile pe care tocmai le-ai menționat. E prețul punerii în scenă a unei povestiri ce așează omenirea în rolul de inamic al lumii.

1

— Până acum avem începutul și mijlocul povestirii, a spus Ismael când am început ziua următoare. În sfârșit, omul începe să-și îndeplinească destinul. Cucerirea acestei lumi e-n curs de desfășurare. Și cum anume se termină povestirea?

— Cred că ar fi trebuit să continui ieri. Am cam pierdut firul.

— Poate că te-ar ajuta să ascuți cum se termină mijlocul povestirii.

— Bună idee. Am derulat înapoi caseta cam un minut și apoi am lasat-o să meargă: "Omul era în sfârșit liber de toate constrângerile care... De limitările vieții de vânător-culegător care l-au ținut în șah timp de trei milioane de ani. Odată cu apariția agriculturii, aceste limitări au dispărut, iar ascensiunea sa a fost meteorică. Faptul că omul a devenit sedentar a dus la diviziunea muncii. Diviziunea muncii a dat naștere tehnologiei. Odată cu tehnologia a venit comerțul. Odată cu comerțul a venit matematica și scrisul și știința și toate cele. Toată treaba începuse în sfârșit, iar restul, după cum se spune, e istorie."

Bun, am spus. În regulă. Destinul omului era să cucerească și să stăpânească lumea, ceea ce aproape că a făcut. Însă nu a reușit s-o facă de tot, și se pare că asta e faptul ce-l va desființa. Problema e că însăși această cucerire a lumii de către om a devastat lumea. Și, în ciuda întregii stăpâniri pe care am atins-o, nu avem suficientă stăpânire pentru a înceta devastarea lumii sau pentru a repara devastarea pe care deja am muncit să o realizăm. Ne-am turnat otrăvurile în lume ca și cum aceasta ar fi fost un puț fără fund și *continuăm* să ne turnăm otrăvurile în lume. Am înfulecat resurse de neînlocuit ca și cum nu s-ar putea termina vreodată, și *continuăm* să le înfulecăm. E greu de imaginat cum ar putea această lume să supraviețuiască unui nou secol de astfel de abuzuri, dar nimeni nu prea face nimic în legătură cu asta. E o problemă pe care copiii noștrii vor trebui să o rezolve, sau chiar copiii lor.

Doar un singur lucru ne mai poate salva. Trebuie să *mărim* gradul nostru de stăpânire asupra lumii. Toate aceste stricăciuni s-au produs prin cucerirea acestei lumi de către noi, dar trebuie să ne *continuăm* cucerirea până când stăpânirea noastră va fi *absolută*. Atunci, când vom avea controlul *complet*, totul o să fie în regulă. Vom avea energie prin fuziune. Fără poluare. Vom putea să pornim și să oprim ploaia. Vom crește treizeci de kilograme de grâu pe centimetru pătrat. Vom transforma oceanele în ferme. Vom controla vremea, gata cu uraganele, gata cu tornadele, gata cu secetele, gata cu înghețurile timpurii. Vom face norii să-și elibereze apa deasupra pământurilor în loc să o arunce inutil în oceane. Toate procesele vieții de pe această planetă vor fi acolo unde zeii vroiau de la început ca ele să fie, adică în mâinile noastre. Și le vom manipula așa cum un programator manipulează un computer.

Și aici suntem astăzi. Trebuie să ducem cucerirea mai departe. Iar asta sau va distruge lumea, sau o va transforma într-un paradis, în paradisul plănuț de zei sub stăpânirea umană. Și dacă vom reuși să facem asta, dacă vom reuși să devenim stăpânii absoluți ai acestei lumi, atunci nimic nu ne va mai sta în cale. Atunci avansăm în era *Star Trek*. Omul avansează în spațiul cosmic, pentru a cuceri și a stăpâni întregul Univers. Și poate că acesta e destinul suprem al Omului: să cucerească și să stăpânească întregul Univers. Iată cât e de minunat omul.

2

Spre uimirea mea, Ismael a ridicat o crenguță din grămada lui și a fluturat-o înspre mine într-un gest entuziast de aprobare:

— Asta a fost, din nou, excelent, a spus mușcându-i cu grijă vârful plin de frunze. Dar trebuie să-ți dai seama, desigur, că dacă ai fi spus această parte a povestirii acum o sută de ani sau chiar acum cincizeci de ani, ai fi vorbit doar despre paradisul ce avea să vină. Ți s-ar fi părut inimaginabilă ideea că această cucerire a lumii de către om ar fi putut să fie altfel decât benefică. Până acum trei sau patru decenii, oamenii culturii tale nu aveau nici un dubiu cum că totul va continua să devină din ce mai bine și mai bine și mai bine pentru totdeauna.

— Da, așa e.

- Mai există totuși un element al acestei povestiri pe care l-ai omis, și ne este necesar pentru a completa explicația culturii tale despre *cum au ajuns lucrurile să fie astfel*.
  - Despre ce element este vorba?
  - Cred că-ți poți da singur seama. Uite ce avem până acum: *lumea a fost făcută pentru ca omul să o cucerească și să o stăpânească, iar sub stăpânire umană, lumea avea să devină un paradis*. În mod evident, asta e urmat de un "dar". Asta-i din cauză că Takerii întotdeauna au perceput lumea ca fiind departe de paradisul ce trebuia să fie.
  - Într-adevăr. Stai să văd... Cum sună asta: lumea a fost făcută pentru ca omul să o cucerească și să o stăpânească, dar cucerirea ei s-a dovedit a fi mult mai distructivă decât s-a anticipat.
  - Nu mă ascuți. "Dar"-ul a fost în povestirea ta cu mult înainte ca această cucerire să devină distructivă din punct de vedere global. "Dar"-ul era acolo pentru a explica toate neajunsurile din paradisul vostru, războiul și brutalitatea și sărăcia și nedreptatea și corupția și tirania. Și e în continuare acolo pentru a explica foamea și opresiunea și proliferarea nucleară și poluarea. A explicat cel de-al doilea război mondial și dacă va fi vreodată nevoie îl va explica și pe cel de-al treilea.
  - L-am privit cu nedumerire.
  - Este o banalitate. Orice elev de clasa a treia l-ar putea oferi.
  - Sunt sigur că ai dreptate, dar eu încă nu-l văd.
  - Haide, gândește. Ce n-a mers bine aici? Ce n-a mers *niciodată* bine aici? Sub stăpânirea umană, lumea ar fi trebuit să devină un paradis, dar...
  - Dar oamenii au făcut-o lată.
  - Sigur că da. Și de ce anume au făcut-o lată?
  - De ce?
  - Oare au făcut-o lată pentru că de fapt nu *vroiau* un paradis?
  - Nu. După cum e văzută treaba... erau *sortiți* să o facă lată. Ei vroiau să transforme această lume într-un paradis dar, oameni fiind, erau sortiți s-o facă lată.
  - Dar de ce? De ce, oameni fiind, erau ei sortiți s-o facă lată?
  - Deoarece oamenii au în ei ceva fundamental *defect*. Ceva ce categoric lucrează împotriva unui paradis. Ceva ce îi face pe oameni stupizi și distructivi și lacomi și miopi.
  - Desigur. Toți cei din cultura ta știu asta. Omul s-a născut pentru a transforma lumea într-un paradis, însă din tragedie s-a născut defect. Și astfel, paradisul său a fost întotdeauna compromis din stupiditate, lăcomie și miopie.
  - Așa-i.
- 3
- Având dubii, l-am fixat cu o privire neîncrezătoare:
  - Sugerezi că explicația asta e *falsă*?
  - Ismael a clătinat din cap:
  - N-are nici un sens să te contrazici cu mitologia. Pe vremuri, oamenii culturii tale credeau că această casă a omului este centrul Universului. Omul era motivul pentru care întreg Universul a fost creat încă de la început, deci avea sens ca această casă a lui să fie capitala Universului. Adepții lui Copernic nu au fost de acord cu asta. Ei nu au arătat cu degetul înspre oameni spunându-le "greșiți", ci au arătat înspre ceruri și au spus "priviți ceea ce e *acolo* de fapt".
  - Nu sunt sigur spre ce anume bați.
  - Cum au ajuns Takerii la concuzia că oamenii au în ei ceva fundamental defect? Ce dovezi priveau?
  - Nu știu.
  - Cred că vrei cu tot dinadinsul să pari greu de cap. S-au uitat la dovezile oferite de istoria umanității.
  - Într-adevăr.
  - Și când anume a început istoria umanității?
  - Păi... acum trei milioane de ani.

Ismael mi-a aruncat o privire dezgustată:

— După cum bine știi, aceste trei milioane de ani au fost adăugate de-abia foarte de curând la istoria umanității. Înainte de asta, era universal presupus că istoria umanității a început când?

— Păi... acum doar câteva mii de ani.

— Desigur. De fapt, printre oamenii culturii tale era presupus că istoria întregii umanități este istoria *culturii voastre*. Nimeni nu avea nici cea mai mică bănuială că viața umanității se extindea dincolo de stăpânirea voastră.

— Așa e.

— Deci, când cei din cultura ta au concluzionat că oamenii au în ei ceva fundamental defect, ce dovezi priveau?

— Priveau dovezile propriei lor istorii.

— Exact. Priveau mai puțin de jumătate de procent din dovezile reale, luate dintr-o singură cultură. Nu e un eșantion rezonabil de bun pe care să bazezi o concluzie atât de cuprinzătoare.

— Corect.

— Oamenii nu au în ei nimic fundamental defect. Dacă le dai să pună în scenă o povestire care îi pune în armonie cu lumea, ei vor trăi în armonie cu această lume. Dar dacă le dai să pună în scenă o povestire care îi pune în conflict cu lumea, aceștia vor trăi în conflict cu această lume. Dacă le dai să pună în scenă o povestire în care ei sunt stăpânii lumii, ei se vor *comporta* ca și cum ar fi stăpânii acestei lumi. Și dacă le dai să pună în scenă o povestire în care lumea e un inamic ce trebuie subjugați, ei o vor subjugă la fel ca pe un inamic, și într-o bună zi, inevitabil, acest inamic le va sta la picioare, răpus, cum se întâmplă acum cu această lume.

4

— Acum câteva zile, a spus Ismael, ți-am descris explicația *felului în care lucrurile au ajuns să fie astfel* ca fiind un mozaic. Ceea ce am examinat până astăzi este doar schița mozaicului, imaginea generală, în linii mari. N-o s-o completăm în detaliu aici. Asta o vei putea face singur cu ușurință după ce vom termina.

— Bun.

— Totuși, mai este un element major al acestei imagini care trebuie să fie schițat înainte de a merge mai departe... Una dintre cele mai izbitoare trăsături ale culturii Takerilor e dependența lor pasionată și neclintită de profeți. Influența unor oameni cum ar fi Moise, Gautama Buddha, Confucius, Isus și Mahomed în istoria Takerilor e pur și simplu enormă. Sunt sigur că ești conștient de asta.

— Da.

— Ceea ce-o face atât de izbitoare e faptul că nu există nimic similar pentru Leaveri, decât în cazul când apare ca urmare al vreunui contact devastator cu cultura Takerilor, cum ar fi în cazul lui Wovoka și al Dansului Spiritelor sau al lui John Frum și al Cultului Avioanelor cu Încărcături din Pacificul de Sud. În afară de acestea, printre Leaveri nu există nici o tradiție a apariției profeților pentru a le pune viețile în ordine și a le da un nou set de reguli și principii după care să trăiască.

— Parcă eram vag conștient de asta. Presupun că toată lumea e conștientă. Cred că... nu știu.

— Continuă.

— Cred că senzația e, la naiba, cui îi pasă de oamenii ăștia? Adică, nu-i de mirare că sălbaticii n-au profeți. Dumnezeu nu s-a interesat nici de noi până când n-au apărut acei simpatici fermieri din neolitic.

— Da, ai perceput bine. Dar ceea ce eu vreau ca tu să faci acum este să te uiți nu la absența profeților printre Leaveri, ci la enorma influență pe care aceștia o au printre Takeri. Milioane dintre ei au fost dispuși să-și susțină profetul ales chiar și cu prețul propriei vieți. Ce anume îi face atât de importanți?

— E o întrebare a dracului de bună, dar nu cred că-i știu răspunsul.

— Bun, încearcă așa: ce anume încercau să realizeze aici profeții? Pentru ce erau aici?

— Ai spus-o chiar tu acum câteva minute. Au venit pentru a ne pune viețile în ordine și pentru a ne spune cum ar trebui să trăim.

— Informații vitale. Pentru care, evident, merită chiar să-ți dai viața.

— Evident.

— Dar de ce? De ce aveți nevoie de *profeți* care să vă spună cum să trăiți? De ce aveți nevoie de *cineva* care să vă spună cum să trăiți?

— A, bun, înțeleg unde bați. Avem nevoie de profeți care să ne spună cum ar trebui să trăim pentru că altfel n-am ști.

— Desigur. Întrebările despre cum ar trebui oamenii să trăiască sfârșesc întotdeauna prin a deveni întrebări religioase printre Takeri, sfârșesc întotdeauna prin a deveni neînțelegeri între profeți. De exemplu, când în această țară au început să fie legalizate avorturile, inițial toată treaba a fost tratată ca și o chestiune pur civilă. Dar când oamenii au început să aibă dubii în legătură cu aceasta, și-au îndreptat privirea spre profeți, și în curând a devenit o dispută religioasă, ambele tabere adunându-și membrii ai clerului în spate. Similar, în prezent chestiunea legalizării drogurilor cum ar fi heroina și cocaina este dezbătută în termeni practici, dar dacă va deveni vreodată o posibilitate serioasă, cei cu un anume tip de personalitate cu siguranță că vor începe să cerceteze amănunțit scripturile pentru a vedea ce au profeții lor de spus despre asta.

— Da, așa-i. Este un răspuns atât de automat încât se înțelege de la sine.

— Acum un minut ai spus "avem nevoie de profeți care să ne spună cum ar trebui să trăim pentru că altfel n-am ști". De ce? De ce fără să v-o spună profeții nu ați ști cum să trăiți?

— Asta-i o bună întrebare. Aș zice că deoarece... Să luăm cazul avorturilor. Am putea *dezbate chestiunea* timp de o mie de ani, dar niciodată n-o să apară un argument suficient de puternic pentru a *încheia* dezbaterea, pentru că fiecare argument are un contra-argument. Așa că e imposibil să *știm* ce ar trebui să facem. Din cauza asta avem nevoie de profet. Profetul *știe*.

— Da, cred că așa-i. Dar totuși, întrebarea rămâne: *voi* de ce nu știți?

— Cred că întrebarea rămâne pentru că nu-i pot găsi răspunsul.

— Știți cum să fisionați atomii, cum să trimiteți exploratori pe Lună, cum să manipulați genele, dar nu știți cum ar trebui să trăiți.

— Așa-i.

— De ce? Ce are de spus Cultura Mamă despre asta?

— A, am spus, și am închis ochii. Și după unul sau două minute: Cultura Mamă spune că e posibil să ai *anumite* cunoștințe, despre treburi cum ar fi atomii și călătoria prin spațiul cosmic și gene, dar nu există nimic de genul unei cunoașteri precise despre cum ar trebui să trăim. Pur și simplu nu e disponibilă, și din cauza asta nu o avem.

— Înțeleg. Și acum, după ce ai ascultat-o pe Cultura Mamă, *tu* ce ai de zis?

— În acest caz, trebuie să-ți spun că sunt de acord. Anumite cunoștințe despre felul în care ar trebui să trăim pur și simplu nu sunt *disponibile*.

— Cu alte cuvinte, cel mai bun lucru pe care-l puteți face din moment ce nu există o cunoaștere precisă și obiectivă este ca fiecare să-și dea cu părerea. Asta se face acum în legătură cu dezbaterea privind legalizarea drogurilor. Fiecare tabără își pregătește cazul bazându-se pe ceea ce-i *rezonabil*, și indiferent la ce decizie se va ajunge, tot nu veți fi siguri că e cea bună.

— Ai perfectă dreptate. Nu se va pune problema de a face ceea ce trebuie făcut, pentru că nu e nici o modalitate de a afla ceea ce trebuie făcut. Se va pune doar problema de a supune la vot.

— Ești destul de sigur de asta. Pur și simplu nu există nici o modalitate de a obține vreo cunoaștere certă despre cum ar trebui să trăiască oamenii?

— Sunt sigur sută la sută.

— Și cum anume ai ajuns la această siguranță?

— Nu știu. Anumite cunoștințe despre cum ar trebui să trăiești sunt... imposibil de obținut prin oricare dintre metodele folosite de noi la obținerea cunoașterii. După cum am spus, astfel de cunoștințe pur și simplu nu sunt *disponibile*.

— Dar le-a *căutat* vreodată vreunul dintre voi?

Am chicotit.

— A spus vreodată *cineva*: ei bine, se pare că avem anumite cunoștințe despre toate chestiile astea, ce-ar fi să vedem dacă putem găsi și ceva cunoștințe despre cum ar trebui să trăim? A făcut

cineva vreodată asta?

— Mă îndoiesc.

— Și nu ți se pare ciudat? Ținând cont de faptul că asta-i pe departe cea mai importantă problemă pe care omenirea o are de rezolvat, pe care a avut-o vreodată de rezolvat, ar fi de presupus există o întreagă ramură a științei care să-i fie dedicată. Însă, dimpotrivă, aflăm acum că nici măcar unul singur dintre voi nu și-a pus vreodată întrebarea dacă o astfel de cunoaștere este disponibilă pentru a fi obținută.

— Știm că nu e disponibilă.

— Înainte de a căuta, vrei să zici?

— Așa-i.

— Nu pare un mod foarte științific de a proceda, pentru un popor atât de științific.

— Într-adevăr.

5

— Acum știm două lucruri foarte importante despre oameni, a spus Ismael, cel puțin în conformitate cu cultura Takerilor. Primul este că oamenii au în ei ceva fundamental defect, iar cel de-al doilea e că nu au o cunoaștere certă despre cum ar trebui să trăiască și nici nu o vor putea obține vreodată. Se pare că ar trebui să existe o legătură între acestea două.

— Da. Dacă ar ști cum să trăiască, atunci ar fi capabili să rezolve defecțiunea naturii umane. Adică, a ști cum să trăiești ar trebui să includă a ști cum să trăiești ca și ființă defectă. Dacă n-ar include și asta, atunci n-ar mai fi pe bune. Înțelegi ce vreau să zic?

— Cred că da. Practic, tu spui că dacă ați ști cum să trăiți, atunci defectul din om ar putea fi controlat. Dacă ați ști cum să trăiți, atunci n-ați mai distruge în continuare această lume. Poate că cele două lucruri sunt de fapt unul singur. Poate că exact așa-i defectul din om: că nu știe cum ar trebui să trăiască.

— Da, e o chestie aici.

6

— Acum am adunat toate elementele principale ale explicației oferită de cultura ta a *felului în care lucrurile au ajuns să fie așa cum sunt*. Lumea a fost dată omului pentru ca acesta să o transforme într-un paradis, dar el a eșuat dintotdeauna, pentru că are în el ceva fundamental defect. Ar putea să facă ceva în legătură cu asta dacă ar ști cum să trăiască, dar nu știe și nu va ști niciodată, pentru că o astfel de cunoaștere e imposibilă de obținut. Deci, oricât de mult s-ar strădui să transforme această lume într-un paradis, probabil că doar va continua să eșueze și să o distrugă.

— Da, cam așa se pare.

— Aveți aici o povestire tristă, o povestire a deznădejdiei și a zădărniceii, o poveste în care pur și simplu *nu este nimic de făcut*. Omul e defect, așadar va continua să distrugă ceea ce ar fi trebuit să fie un paradis, și nu se poate face nimic în legătură cu asta. Nu știți cum să trăiți astfel încât să *încetați* a mai distruge paradisul și nu se poate face nimic în legătură cu asta. Așa că, uitați-vă la voi, gonind cu capul înainte spre catastrofă, și tot ceea ce puteți face este s-o priviți cum vine.

— Da, așa se pare.

— Cu nimic altceva de pus în scenă decât această nefericită povestire, nu e de mirare că atâția dintre voi își petrec viețile drogați cu stupefiante, cu băutură sau cu televiziune. Nu-i de mirare că atâția dintre voi își pierd mințile sau se sinucid.

— Într-adevăr, dar există și o alta?

— O altă ce?

— O altă povestire din care să faci parte.

— Da, există o altă povestire din care să faci parte, dar Takerii fac tot ceea ce le stă în putință să o distrugă alături de tot restul lumii.



— În călătoriile tale, ai vizitat multe atracții turistice?

M-am holbat spre el prostește:

— Dacă am vizitat atracții turistice?

— Te-ai abătut din drum pentru a arunca o privire la atracțiile turistice locale?

— Da, presupun că da. Uneori.

— Sunt sigur că ai observat cum *doar* turiștii se uită cu adevărat la aceste puncte de interes. Din toate motivele practice, aceste puncte de interes sunt invizibile pentru localnici, pur și simplu pentru că sunt tot timpul acolo, la vedere.

— Da, așa-i.

— Exact asta-i ceea ce am făcut noi până acum în călătoria noastră. Am hoinărit prin locul tău cultural de baștină privind atracțiile turistice pe care localnicii nu le văd niciodată. Un vizitator de pe o altă planetă le-ar găsi remarcabile, chiar extraordinare, dar localnicii culturii tale le iau de bune și nici măcar nu le observă.

— Așa-i. A fost nevoie să-mi prinzi capul, să-l îndrepti în direcția respectivă și să-mi spui: "Nu vezi asta?" iar eu răspundeam: "Ce să văd? Nu e nimic acolo."

— O bună parte din ziua de astăzi am petrecut-o privind unul dintre cele mai impresionante monumente ale voastre, o axiomă ce afirmă că nu există nici o modalitate de a obține vreo cunoaștere certă despre felul cum ar trebui să trăiască oamenii. Cultura Mamă oferă această axiomă pentru a fi acceptată ca și cum s-ar înțelege de la sine, fără dovezi, din moment de este în mod inerent de nedovedit.

— Într-adevăr.

— Iar concluzia pe care o trageți din această axiomă este...?

— Deci n-are nici un rost să căutăm o astfel de cunoaștere.

— Așa-i. După hărțile voastre, lumea gândirii se termină odată cu cultura voastră. Se termină la granița culturii voastre, iar dacă vreunul dintre voi s-ar aventura dincolo de această graniță, pur și simplu ar cădea de pe marginea lumii. Înțelegeți ce vreau să zic?

— Cred că da.

— Mâine ne vom lua inima-n dinți și vom trece de această graniță. După cum vei vedea, nu vom cădea de pe marginea lumii. Doar că ne vom afla pe un teritoriu nou, pe un teritoriu ce n-a mai fost vreodată explorat de cineva din cultura ta, căci hărțile spun că nu există și într-adevăr *nu poate* exista.

— Cum ne simţim astăzi? A întreat Ismael. Palmele transpirate? Inima face tup-tup?

M-am uitat lung şi gânditor la el, prin sticla ce ne despărţea. Stilul acesta jucăuş, cu licăriri în ochi era ceva nou, şi nu eram sigur că-mi place. Mi-a venit să-i amintesc că-i totuşi o *gorilă*, pentru numele lui Dumnezeu, dar m-am abţinut şi am mormăit:

— Relativ calm, deocamdată.

— Bun. La fel ca şi Al Doilea Ucigaş, ai ajuns atât de scos din fire de pumnul şi de trânta lumii, că ai face orice ca s-o înfrunţi (n.t. referire la piesa de teatru "Macbeth" de William Shakespeare, actul III, scena 1).

— Absolut.

— Atunci hai să-ncepem. La graniţa gândirii din cultura ta, ne confruntăm cu un zid. Ieri l-am numit monument, dar presupun că nimic nu ar putea împiedica un zid să fie şi el un monument. În orice caz, acest zid e o axiomă ce afirmă că-i imposibil de obţinut o cunoaştere certă despre cum ar trebui oamenii să trăiască. Eu resping această axiomă, şi mă caţăr peste zid. Nu avem nevoie de profeţi pentru a ne spune cum să trăim, putem afla şi singuri luând în considerare *ceea ce există*.

Nu aveam ce să-i răspund la asta, aşa că doar am ridicat din umeri.

— Eşti sceptic, desigur. După Takeri, în Univers se pot găsi tot felul de informaţii utile, dar nici una dintre acestea n-are legătură cu felul cum ar trebui oamenii să trăiască. Studiind Universul, aţi învăţat cum să zburăţi, cum să fisionaţi atomii, cum să trimiteţi mesaje către stele cu viteza luminii, şi aşa mai departe, dar nu există nici un mod de a studia Universul pentru a obţine cea mai fundamentală şi mai necesară cunoaştere dintre toate: cunoaşterea felului în care ar trebui să trăiţi.

— Corect.

— Acum un secol, aşa-zişii aviatori ai lumii tale se aflau exact în aceeaşi situaţie cu privire la învăţatul modului în care se zboară. Îţi dai seama de ce?

— Nu. Nu văd ce-au de-a face aviatorii cu asta.

— Nici ei nu erau siguri că aceste cunoştiinţe există. Unii spuneau că nu sunt disponibile pentru a fi găsite, deci nu are nici un rost să înceapă să le caute. Acum vezi similitudinea?

— Da, cred.

— Există însă chiar mai multe similarităţi decât aceasta. La un moment dat în timp, nu exista nici măcar o singură cunoştiinţă despre zbor ce-ar fi putut fi considerată certă. Fiecare avea propria sa teorie. Unul spunea "singurul mod de a zbura este imitând o pasăre; îţi trebuie o pereche de aripi din care să baţi". Altul spunea "o pereche nu-i destul, trebuie să ai două perechi. Şi altul "prostii; avioanele de hârie zboară fără să dea din aripi; îţi trebuie o pereche de aripi rigide şi un grup motopropulsor care să te împingă prin aer." Şi aşa mai departe. Îşi puteau argumenta părerile doar prin faptul că aşa simţeau ei, căci nimic nu era cert. Singurul lucru pe care-l puteau face era să continue prin metoda învăţării din greşeli.

— Mda.

— Ce anume le-ar fi dat posibilitatea să continue într-un mod mai eficient?

— Păi, după cum ai spus şi tu, evident, ceva cunoştiinţe.

— Dar ce cunoştiinţe anume?

— Dumnezeu... Trebuiau să ştie cum se produce portanţa. Trebuiau să ştie că aerul, atunci când curge pe deasupra unei suprafeţe portante...

— Ce anume încerci să descrii?

— Încerc să descriu ce se întâmplă atunci când aerul curge pe deasupra unei suprafeţe portante.

— Vrei să spui ce se întâmplă *întotdeauna* când aerul curge pe deasupra unei suprafeţe portante.

— Corect.

— Şi cum se cheamă asta? O afirmaţie care descrie ce se întâmplă întotdeauna atunci când anumite condiţii sunt îndeplinite?

— O lege.

— Desigur. Aviatorii timpurii au trebuit să continue prin metoda învățării din greșeli pentru că nu cunoșteau legile aerodinamicii, nici măcar nu știau că astfel de legi *există*.

— Bun, acum înțeleg unde bați.

— Oamenii culturii tale sunt cam în aceeași situație când vine vorba despre a învăța cum ar trebui să trăiască. Trebuie să continue prin metoda învățării din greșeli deoarece nu cunosc legile relevante și nici măcar nu știu că acestea *există*.

— Iar eu sunt de acord cu ei, am spus.

— Ești sigur că nu se poate descoperi nici o lege despre cum ar trebui oamenii să trăiască?

— Da. În mod evident, există legi inventate, cum ar fi cele împotriva drogurilor, dar acestea se pot schimba cu un vot. Legile aerodinamicii nu se pot schimba cu un vot și nu există nici o lege de acest gen despre felul cum ar trebui oamenii să trăiască.

— Înțeleg. Asta-i ceea ce Cultura Mamă te învață, și în acest caz ești de acord cu ea. E în regulă. Dar cel puțin ai înțeles ce anume încerc eu acum să fac aici: să-ți arăt o lege care vei fi de acord ca nu se poate schimba printr-un vot.

— Bun. Sunt cu mintea deschisă, dar nu pot să-mi imaginez cum ai să realizezi asta.

2

— Care-i legea gravitației? M-a întrebat Ismael, luându-mă din nou prin surprindere cu ceea ce părea a fi o schimbare de subiect.

— Legea gravitației? Păi, legea gravitației este... fiecare particulă din Univers este atrasă de toate celelalte particule, iar aceasta atracție variază cu distanța dintre ele.

— Și unde a fost citită această expresie a legii?

— Ce vrei să spui?

— A fost obținută privind ce?

— Păi... privind materia, presupun. Comportarea materiei.

— Nu a fost obținută printr-un studiu amănunțit al comportamentului albinelor?

— Nu.

— Iar dacă vrei să înțelegi comportamentul albinelor, studiezi albinele, nu construcția clădirilor în zone muntoase.

— Corect.

— Iar dacă ți-ar veni ciudata idee că ar putea să existe un set de legi despre cum ar trebui să trăiești, unde le-ai căuta?

— Nu știu.

— Ți-ai ridicat privirea înspre ceruri?

— Nu.

— Te-ai scufunda în tărâmul particulelor subatomice?

— Nu.

— Ai studia proprietățile lemnului?

— Nu.

— Atunci ghicește.

— Antropologie?

— Antropologia este un domeniu al științei, ca și fizica. Oare Newton a descoperit legea gravitației citind-o dintr-o carte? Acolo era scrisă legea?

— Nu.

— Unde era ea scrisă?

— În materie. În universul materiei.

— Deci, din nou: dacă există o lege referitoare la viață, unde o vom găsi scrisă?

— Presupun că în comportamentul uman.

— Am vești uimitoare pentru tine. *Omul nu este singur pe această planetă*. El este o parte componentă a unei comunități, de care depinde în totalitate. Te-ai îndoit vreodată de acest fapt?

Apoi l-am văzut pentru prima dată ridicând o sprânceană.

— Nu-i nevoie să fii sarcastic, i-am spus.

— Cum se numește această comunitate, din care omul este doar un simplu membru?

— Comunitatea vieții.

— Bravo. Ți se pare cât de cât plauzibil ca legea pe care noi o căutăm să fie scrisă în această comunitate?

— Nu știu.

— Ce are de spus Cultura Mamă?

Am închis ochii și am ascultat o vreme.

— Cultura Mamă spune că dacă ar exista o astfel de lege, nu ni s-ar aplica și nouă.

— De ce?

— Pentru că suntem cu mult superiori față de restul comunității.

— Înțeleg. Și poți să-mi spui și vreo altă lege de la care sunteți scutiți pentru că sunteți oameni?

— Ce vrei să spui?

— Adică, dacă vacilor și gândacilor de bucătărie li se aplică legea gravitației, voi sunteți scutiți?

— Nu.

— Sunteți scutiți de legile aerodinamicii?

— Nu.

— Legile geneticii?

— Nu.

— Legile termodinamicii?

— Nu.

— Poți să-mi spui vreo altă lege de la care oamenii sunt scutiți?

— Nu acum, pe loc.

— Să mă anunți dacă mai găsești vreuna. Asta chiar că ar fi o veste nouă.

— Bun.

— Dar între timp, chiar dacă există o lege care guvernează în general comportamentul în comunitatea vieții, oamenii ar fi scutiți de ea.

— Păi, asta spune Cultura Mamă.

— Și tu ce spui?

— Nu știu. Nu văd cum o lege pentru țestoase și pentru fluturi ar avea vreo relevanță pentru noi. Presupun că țestoasele și fluturii urmează legea despre care vorbești.

— Așa-i, o urmează. Cât despre relevanță, legile aerodinamicii n-au fost întotdeauna relevante pentru voi, nu-i așa?

— Corect.

— Când au devenit relevante?

— Păi... când am vrut să zburăm.

— Când vrei să zbori, legile care guvernează zborul devin relevante.

— Da, așa-i.

— Și când sunteți în pragul extincției și vreți să mai trăiți o vreme, e de conceput că legile care guvernează viața devin relevante.

— Da, presupun că așa-i.

3

— Ce efect are legea gravitației? La ce e bună gravitația?

— Aș spune că gravitația e cea care organizează treburile la nivel macroscopic. E cea care ține laolaltă sistemul solar, galaxia, Universul.

Ismael a încuvințat din cap.

— Iar legea pe care noi o căutăm e legea ce ține laolaltă comunitatea vieții. Organizează treburile la nivel biologic la fel cum legea gravitației organizează treburile la nivel macroscopic.

— Bun.

Presupun că Ismael a putut simți că îmi rămăsese mintea la altceva, căci a așteptat ca eu să continui.

— E greu de crezut că biologii noștrii nu sunt conștienți de această lege.

Riduri de uimire amuzată i-au încrețit pielea cenușiu-albastră de pe față.

— Îți imaginezi că biologii nu o aud pe Cultura Mamă?

— Nu.

— Și ce le spune?

— Că dacă există o astfel de lege, ea nu ni se aplică și nouă.

— Desigur. Dar asta nu prea-ți răspunde la întrebare. Cu siguranță că biologii voștrii n-ar fi uimiți să audă că în comunitatea vieții comportamentul urmează anumite tipare. Trebuie să-ți aduci aminte că atunci când Newton a rostit legea gravitației nimeni nu a fost uimit. Nu-i o realizare supraomenească să observi că obiectele nesuținute tind să cadă spre centrul Pământului. Oricine trecut de vârsta de doi ani știe asta. Realizarea lui Newton nu a fost descoperirea *fenomenului* gravitației, ci articularea acestui fenomen *ca pe o lege*.

— Da, acum înțeleg ce vrei să spui.

— De asemenea, nimic din ceea ce vei descoperi aici despre cum se trăiește în comunitatea vieții nu are să uimească pe nimeni, cu siguranță nu pe naturaliști, biologi sau pe cei ce studiază comportamentul animalelor. Realizarea mea, dacă voi reuși, va fi pur și simplu a formula acest comportament *ca și o lege*.

— Bun. Am înțeles.

4

— Ai putea spune că legea gravitației e despre zbor?

M-am gândit o vreme și apoi am spus:

— Nu, nu-i *despre* zbor, dar cu siguranță că-i relevantă pentru zbor, în sensul că se aplică avioanelor în același fel în care se aplică pietrelor. Nu face nici o distincție între avioane și pietre.

— Da. Bine spus. Legea pe care o căutăm noi e tot cam așa cu privire la civilizații. Nu-i despre civilizații, dar se aplică civilizațiilor în același fel în care se aplică stolurilor de păsări sau turmelor de căprioare. Nu face nici o distincție între civilizațiile umane și stupurile de albine. Se aplică tuturor speciilor fără distincție. Acesta-i unul dintre motivele pentru care a rămas nedescoperită în cultura noastră. După mitologia Takerilor, omul este prin definiție o excepție biologică. Dintre toate milioanele de specii, doar una este *produsul final*. Această lume nu a fost făcută pentru a produce broaște sau greieri sau rechini sau lăcuste. A fost făcută pentru a produce omul. Așa că omul stă singur, unic și infinit separat de restul.

— Într-adevăr.

5

Ismael și-a petrecut următoarele câteva minute uitându-se fix la un punct cam la o jumătate de metru în fața nasului său, și începusem să mă întreb dacă nu cumva a uitat că mă află acolo. Apoi și-a scuturat capul și a revenit. Pentru prima dată de când l-am cunoscut, a ținut ceva de genul unei mici prelegeri:

— Zeii le-au jucat Takerilor trei trucuri murdare, a început Ismael. În primul rând, nu au pus lumea Takerilor unde credeau ei că îi era locul, adică în centrul Universului. Acestora nu le-a plăcut deloc să audă asta, dar până la urmă s-au obișnuit. Chiar dacă această casă a omului era la periferia galaxiei, el totuși putea crede în continuare că era figura centrală în drama creației.

Al doilea truc al zeilor a fost și mai rău. Din moment ce omul era apogeul creației, făptura pentru care tot restul lumii a fost făcut, zeii ar fi trebuit măcar să aibă bunul simț de a-l produce într-o manieră potrivită demnității și importanței sale, într-un act separat și special al creației. Dar în loc să facă asta, ei au aranjat în așa fel încât omul să evoleze din mazăga cea comună, ca și căpușele și viermele de gălbează. Asta *chiar* că nu le-a plăcut deloc să audă Takerilor, dar încep să se obișnuiască.

Chiar dacă omul a evoluat din mîzga cea comună, e totuși destinul lui divin stabilit de a stăpîni această lume și poate chiar întregul Univers.

Dar ultimul truc al zeilor e cel mai rău dintre toate. Cu toate că Takerii nu o știu încă, zeii nu au scutit omul de legea care guvernează viețile omizilor și căpușelor și creveților și iepurilor și moluștelor și căprioarelor și leilor și meduzelor. Nu l-au scutit de această lege la fel cum nu l-au scutit nici de legea gravitației, iar aceasta va fi pentru Takeri cea mai mare lovitură dintre toate. Ei s-au putut obișnui cu celelalte trucuri murdare ale zeilor. Cu acesta însă, n-au cum să se obișnuiască.

A stat așa o vreme, un munte de blană și carne, presupun că pentru a mă lăsa să absorb această declarație. Apoi a continuat.

— Orice lege are efectele sale, căci altfel nu ar putea fi descoperită ca și lege. Efectele legii pe care noi o căutăm sunt foarte simple. Speciile care trăiesc în conformitate cu această lege trăiesc pentru totdeauna atîta vreme cît condițiile mediului înconjurător o permit. Aceasta, sper, va fi luată ca o veste bună pentru omenire în general, căci dacă omenirea va trăi în conformitate cu această lege, atunci și ea va trăi pentru totdeauna sau atîta vreme cît o permit condițiile.

Dar, desigur că acesta nu-i singurul efect al legii. Acele specii care *nu* trăiesc în conformitate cu legea dispar. Ele dispar chiar foarte repede după scala de timp biologică. Iar aceasta are să fie o veste foarte rea pentru oamenii culturii tale, cea mai rea veste pe care au auzit-o vreodată.

— Sper, am spus, că n-ai impresia cum că vreuna din chestiile pe care tocmai mi le-ai spus îmi arată unde să caut această lege.

Ismael s-a gândit o clipă, apoi a luat o crenguță din grămada ce se afla în dreapta sa, a ținut-o sus ca să o pot vedea, apoi a lăsat-o să cadă pe jos.

— Acesta e efectul pe care Newton încerca să-l explice.

Apoi a arătat cu mîna înspre lumea de afară.

— Acesta e efectul pe care *eu* încerc să ți-l explic. Dacă te uiți afară, vezi o lume plină de specii care, atîta vreme cît o permit condițiile mediului înconjurător, vor continua să trăiască oricît de mult timp.

— Da, asta am presupus și eu. Dar de ce ai nevoie de o explicație?

Ismael a luat o nouă crenguță din grămada lui, a ținut-o sus, iar apoi i-a dat drumul pe jos.

— De ce are *asta* nevoie de o explicație?

— Bun. Deci tu spui că acest fenomen nu este rezultatul *nimicului*. Este efectul unei legi. O lege este în funcțiune.

— Exact. O lege este în funcțiune, iar sarcina mea este de a-ți arăta cum funcționează ea. În acest moment, cel mai simplu mod de-ți arăta asta e prin analogie cu legi pe care deja le cunoști, legea gravitației și legile aerodinamicii.

— În regulă.

6

— Știi că, așa cum stăm noi aici, nu sfidăm în nici un fel legea gravitației. Obiectele nesuținute tind să cadă spre centrul Pămîntului, iar suprafețele pe care ședem noi sunt cele care ne susțin.

— Corect.

— Legile aerodinamicii nu oferă un mod de a sfida legea gravitației. Sunt sigur că înțelegi asta. Acestea pur și simplu ne oferă un mod de a folosi aerul pentru a ne susține. Un om ce stă într-un avion este supus legii gravitației exact în același fel în care suntem supuși noi, în timp ce stăm aici. Totuși, în mod evident, omul din avion se bucură de o libertate care nouă ne lipsește: libertatea aerului.

— Da.

— Legea pe care noi o căutăm este ca și legea gravitației: nu-i poți scăpa, dar există o modalitate de a obține echivalentul zborului, echivalentul libertății aerului. Cu alte cuvinte, este posibil să construiești o civilizație care zboară.

M-am uitat lung la el o vreme, apoi am spus "În regulă."

— Îți amintești cum Takerii au procedat în încercarea de a realiza zborul propulsat. N-au început printr-o înțelegere a legilor aerodinamicii. N-au început cu o teorie bazată pe cercetare și

experimentare planificată cu grijă. Ei pur și simplu și-au construit acele invenții și au sărit cu ele de pe marginile stâncilor sperând ca totul să meargă bine.

— Într-adevăr.

— Bun. Vreau să urmărim în detaliu una dintre aceste încercări timpurii. Să presupunem că încercarea se face cu una dintre acele minunate invenții propulsată cu pedale și cu aripi ce bat, bazată pe o înțelegere greșită a zborului păsărilor.

— În regulă.

— La începutul zborului, totul merge bine. Așa-zisul nostru aviator a fost împins de pe marginea stâncii și pedalează, cu aripile avionului său bătând nebunește. Se simte minunat, extaziat. El experimentează libertatea aerului. Totuși, ceea ce el nu realizează este faptul că, din punct de vedere aerodinamic, avionul său e incapabil de zbor. Acesta pur și simplu nu e construit în concordanță cu legile care fac posibil zborul, dar dacă i-ai spune asta, ți-ar râde în față. N-a auzit niciodată despre astfel de legi, și nu știe nimic despre ele. Ți-ar arăta aripile acelea cum bat și ți-ar spune: "Vezi? Exact ca și-o pasăre!" Totuși, indiferent de ce crede el, acesta nu se află în zbor. El e un obiect nesușținut, care cade înspre centrul Pământului. Nu este în zbor, ci în cădere liberă. Mă urmărești?

— Da.

— Din fericire, sau mai degrabă din nefericire pentru aviatorul nostru, acesta a ales o stâncă foarte înaltă de pe care să-și lanseze avionul. Deziluzia lui se află încă departe în timp și în spațiu. El e în cădere liberă, dar se simte grozav și se feliță pentru trimful său. E ca și omul din acel banc, care pune pariu că sare de la etajul nouăzeci. Când trece prin dreptul etajului zece își spune "Până aici totul e bine."

Așa că, uite-l în cădere liberă, experimentând euforia a ceea ce el crede că este zbor. De la marea înălțime la care se află, el poate vedea până la distanțe de kilometri întregi de jur împrejur, și ceva din ceea ce vede îl nedumerește: valea este punctată din loc în loc cu avioane cam ca și al lui, nu prăbușite ci pur și simplu abandonate. De ce, se întrebă el, nu sunt acele avioane în aer în loc să stea pe pământ? În fine, ciudățeniile comportamentale ale muritorilor mai puțin talentați și legați de pământ nu sunt problemele lui. Totuși, privind în jos, spre vale, altceva îi atrage atenția. Se pare că nu prea își menține altitudinea. De fapt, pământul pare să se ridice înspre el. Asta e, nu-i el așa de îngrijorat în legătură cu asta. Până la urmă, zborul său a fost un succes deplin până acum și nu are nici un motiv să nu continue a fi un succes. Trebuie doar să pedaleze puțin mai tare, asta-i tot.

Până aici totul e bine. El se gândește amuzat la toți cei ce preziceau că zborul său se va termina în dezastru, oase rupte și moarte. Dar uite-l, a ajuns până aici fără nici măcar o zgârietură, cu atât mai puțin vreun os rupt. Dar când se uită iarăși în jos, ceea ce vede chiar că-l tulbură. Legea gravitației îl prinde din urmă în ritmul de zece metri pe secundă pe secundă (sic), într-un ritm accelerat. Pământul se repede acum în sus, înspre el, într-un mod alarmant. Aviatorul nostru este tulburat, dar departe de a fi disperat. "Avionul meu m-a adus *până aici* în siguranță, își spune el. Trebuie doar să continui." Și începe să pedaleze cu toată forța. Asta, bineînțeles că nu-l ajută cu nimic, căci avionul său pur și simplu nu-i în concordanță cu legile aerodinamicii. Nici dacă ar avea în picioarele sale forța a o mie de oameni, a un milion de oameni, avionul său nu va realiza zborul. Avionul este sortit pieirii și la fel este și aviatorul nostru, dacă nu-l abandonează.

— Corect. Înțeleg ce spui, doar că nu văd care e legătura cu discuția noastră de aici.

Ismael a încuvințat din cap.

— Iată legătura. Acum zece mii de ani, oamenii culturii tale s-au imbarcat într-un zbor similar: un zbor civilizațional. Și nici avionul lor nu era proiectat după vreo teorie. La fel ca și aviatorul nostru imaginar, ei nu erau absolut deloc conștienți că există vreo lege care trebuie luată în considerare pentru a realiza zborul civilizațional. Nici măcar nu și-au pus problema asta. Vroiau libertatea aerului, așa că au sărit cu prima invenție care era la îndemână: Trăsnetul Takerilor.

La început, totul a mers bine. De fapt, a mers grozav. Takerii continuau să pedaleze mai departe, iar aripile avionului lor băteau minunat. Se simțeau grozav, extaziați. Ei experimentau libertatea aerului: libertate față de toate constrângerile care leagă și limitează restul comunității biologice. Iar odată cu această libertate au venit și toate minunățiile, toate acele treburi pe care le-ai menționat: urbanizarea, tehnologia, scrisul, matematica, știința.

Zborul lor n-avea cum să se mai termine vreodată, putea doar să meargă mai departe, devenind mai interesant și mai interesant. Ei n-aveau de unde ști, nici măcar nu puteau ghici, că, asemenea nefericitului nostru aviator, se aflau în aer, dar nu și în zbor. Erau în cădere liberă, căci avionul lor pur și simplu nu era construit în concordanță cu legea care face posibil zborul. Dar deziluzia lor e departe în viitor, așa că pedalează mai departe, simțindu-se grozav. La fel ca și aviatorul nostru, aceștia văd priveliști ciudate în cursul căderii lor. Ei văd rămășițele unor avioane foarte similare cu al lor, nu distruse, ci pur și simplu abandonate de către civilizațiile Maya, Hohokam, Anasazi, civilizația cultului Hopewell, pentru a numi doar câteva dintre cele găsite aici în Lumea Nouă. "De ce oare, se întreabă ei, sunt aceste avioane pe pământ în loc să fie în aer? De ce oare ar prefera unii să fie legați de pământ, când ar putea avea libertatea aerului, la fel ca noi?" Este dincolo de a putea fi înțeles, un mister impenetrabil.

Ei bine, ciudățeniile unor popoare atât de ridicole nu înseamnă nimic pentru Takeri. Aceștia pedalează mai departe, distrându-se de minune. N-au de gând să-și abandoneze avionul. Dar, din păcate o lege îi prinde din urmă. Ei nici măcar nu știu că o astfel de lege există, dar ignoranța nu le oferă nici un fel de protecție în fața efectelor ei. Această lege e la fel de neiertătoare ca și legea gravitației, și îi prinde din urmă exact la fel cum legea gravitației îl prindea din urmă pe aviatorul nostru: *într-un ritm accelerat*.

Câțiva gânditori sumbri ai secolului nouăsprezece, cum ar fi Robert Wallace și Thomas Robert Malthus, privesc în jos. Acum o mie de ani sau poate chiar acum cinci sute de ani, aceștia probabil că n-ar fi observat nimic. Dar acum, ceea ce văd îi alarmează. Se pare că pământul se repede înspre ei, că au să se prăbușească. Aceștia se gândesc o vreme și apoi spun: "Dacă vom continua așa, peste nu foarte mult timp vom avea problemele mari." Dar ceilalți ridică din umeri, ignorând prezicerile lor. "Am ajuns atât de departe fără nici o zgârietură. E adevărat că pământul pare să se apropie, dar asta înseamnă doar că trebuie să pedalăm puțin mai tare. N-avem de ce să ne facem griji." Totuși, exact după cum a fost prezis, în multe zone ale Trăsnetului Takerilor, foamea devine în curând o condiție de rutină din viață, iar Takerii trebuie să pedaleze chiar mai tare și mai eficient decât până acum. Dar, în mod ciudat, cu cât aceștia pedalează mai tare și mai eficient, cu atât condițiile devin mai rele. Foarte ciudat. Peter Farb numește acest fenomen un paradox: intensificarea producției pentru a hrăni o populație mărită duce la o și mai mare creștere a acelei populații. "Nu contează, răspund Takerii. Tot ce va trebui să facem este să punem câțiva oameni să pedaleze la o metodă sigură de control al populației. Atunci, Trăsnetul Takerilor va zbura pentru totdeauna."

Însă, în ziua de astăzi, răspunsuri atât de simple nu mai sunt suficiente pentru a-i liniști pe oamenii culturii tale. Cu toții se uită în jos și e evident că pământul se apropie de voi, și se apropie din ce în ce mai repede în fiecare an. Trăsnetul Takerilor afectează sisteme ecologice și planetare fundamentale, iar impactul lui crește în intensitate în fiecare an. Resurse fundamentale și de neînlocuit sunt devorate anual și sunt devorate cu din ce în ce mai multă lăcomie în fiecare an. Întregi specii dispar ca rezultat al năvălirii voastre și dispar în număr din ce în ce mai mare în fiecare an. Pesimiștii, sau poate că sunt de fapt realiștii, se uită în jur și spun: "Păi, prăbușirea s-ar putea întâmpla peste douăzeci de ani sau s-ar putea să dureze mai mult, vreo cincizeci de ani. De fapt, s-ar putea întâmpla în orice moment. N-ai cum să știi sigur când." Dar, desigur că există și optimiștii care spun: "Trebuie să avem încredere în avionul nostru. Căci, până la urmă, ne-a adus în siguranță până aici. În fața noastră nu se afla pieirea, ci doar un mic hop peste care putem trece dacă pedalăm puțin mai tare. Apoi ne vom avânta spre un viitor glorios și nesfârșit, iar Trăsnetul Takerilor ne va duce până la stele, și vom cuceri însuși Universul." Dar avionul vostru nu are să vă salveze. Din contră, chiar avionul vostru e cel care vă duce înspre catastrofă. Indiferent dacă pedalați la el toți cei cinci miliarde, sau zece miliarde, sau douăzeci de miliarde, tot nu-l veți putea face să zboare. A fost în cădere liberă încă de la început, iar această cădere este pe cale să se sfârșească.

În sfârșit am avut și eu ceva de spus la asta:

— Și partea cea mai rea-i asta, am spus, că dacă vor exista supraviețuitori, vor începe imediat să ia totul de la capăt, exact în același fel.

— Da, mă tem că ai dreptate. Metoda învățării din greșeli nu-i rea pentru a învăța cum să construiești un avion, dar poate fi un mod dezastruos de-a învăța cum să construiești o civilizație.



## ȘAPTE

1

— Uite-o problemă la care să reflectezi, a spus Ismael. Ești într-un tărâm îndepărtat și te trezești într-un oraș neobișnuit, izolat de toate celelalte. Ești imediat impresionat de oamenii pe care îi găsești aici. Aceștia sunt prietenoși, veseli, sănătoși, prosperi, viguroși, pașnici și bine educați; ei îți spun că lucrurile au stat așa de când se știu. Ei bine, tu ești fericit să-ți întrerupi călătoria aici, iar o familie te invită să stai la ei.

În acea seară, la cină, guști din mâncarea lor și găsind-o delicioasă, dar necunoscută, îi întrebi ce este, iar ei îți răspund: "O, este carne de B, desigur. Noi doar asta mâncăm." Asta, în mod evident, te nedumirește și îi întrebi dacă se referă la carnea acelor mici insecte care adună miere (n.t. joc de cuvinte: în limba engleză, litera B se citește aproximativ la fel ca și cuvântul "bee", care înseamnă albină). Aceștia râd și te cheamă la fereastră.

— Uite, acolo-s niște B-i, îți spun ei, arătând spre vecinii lor din casa alăturată.

— Dumnezeule! exclami îngrozit, doar nu vrei să spui că mâncați *oameni*!

Aceștia se uită nedumeriți la tine și îți răspund:

— Noi mâncăm B-i.

— Cât de atroce, răspunzi. Atunci ei vă sunt sclavi? Îi țineti închiși?

— De ce să-i ținem închiși? Întreabă gazdele tale.

— Ca să nu-i lăsați să fugă, desigur.

Deja noile tale gazde încep să creadă că ești puțin dus cu pluta, și îți spun ca B-ii nu s-ar gândi niciodată să fugă, fiindcă propria lor hrană, A-ii, locuiesc chiar peste drum.

Ei bine, nu te voi mai obosi cu toate exclamațiile tale ofensate și cu explicațiilor lor, complet derutați de atitudinea ta. Până la urmă îți dai seama care-i tot aranjamentul cel îngrozitor. A-ii sunt mâncați de către B-i, iar B-ii sunt mâncați de către C-i, și C-ii sunt la rândul lor mâncați de către A-i. Nu există nici o ierarhie între aceste clase de mâncare. C-ii nu fac pe șefii cu B-ii pentru că sunt hrana lor, căci până la urma urmei, și ei sunt hrana pentru A-i. Totul e perfect democratic și prietenesc. Dar, bineînțeles că pentru tine sună absolut cutremurător, și-i întrebi cum pot trăi așa de nelegiuit.

Din nou aceștia se uită uimiți la tine:

— Cum adică nelegiuit? Întreabă ei. Avem o lege și o urmăm cu toții mereu. De-asta suntem prietenoși și veseli și pașnici și avem toate calitățile pe care tu le găsești atât de atractive la noi. Această lege este baza succesului nostru ca și popor, iar lucrurile au stat așa încă de la începuturi.

Iată în sfârșit care e problema de rezolvat: fără a-i întreba, cum poți descoperi care-i legea pe care-o urmează?

M-am holbat un moment.

— Nu-mi pot imagina.

— Gândește-te.

— Păi... evident legea lor este că A-ii mănâncă C-i și B-ii mănâncă A-i și C-ii mănâncă B-i.

Ismael a clătinat din cap.

— Astea-s preferințe culinare. Nu necesită o lege.

— Atunci am nevoie de ceva în plus. Tot ce știu sunt preferințele lor culinare.

— Mai ai trei chestii pe care le poți folosi. Ei au o lege, o urmează mereu și din cauză că o urmează mereu, aceștia au o societate ce funcționează cu succes.

— Totuși încă nu-i destul. Asta dacă nu-i ceva de genul... "Stai calm."

— Nu-ți cer să ghicești care este legea. Îți cer să pui la cale o metodă de a afla care este legea.

M-am lăsat în jos pe scaun, mi-am împreunat mâinile pe burtă și am început să mă holbez pe tavan. După câteva minute mi-a venit o idee.

— Există vreo pedeapsă pentru încălcarea legii?

— Pedeapsa cu moartea.

— Atunci aș aștepta o execuție.

Ismael a zâmbit.

— Ingenios, dar nu-i nici pe departe o metodă. În plus, omiți faptul că legea este urmată mereu. N-a avut loc niciodată vreo execuție.

Am oftat și am închis ochii. Câteva minute mai târziu am spus:

— Observație. Observație minuțioasă pe o perioadă extinsă de timp.

— Așa mai merge. Și ce anume ai căuta?

— Ceea ce aceștia *nu fac*. Ceea ce nu fac *niciodată*.

— Bun. Dar cum ai elimina toate chestiunile irelevante? Spre exemplu ai putea afla că ei nu dorm niciodată stând în cap sau că nu aruncă niciodată cu pietre la lună. Ar putea exista un milion de lucruri pe care ei nu le fac niciodată, dar acestea nu ar fi obligatoriu interzise de către lege.

— Într-adevăr. Păi, să vedem. Aceștia au o lege și o urmează mereu și, după spusele lor... a. După spusele lor, faptul că au urmat această lege le-a dat o societate care funcționează foarte bine. Ar trebui să iau în serios afirmația asta?

— Desigur. Face parte din ipoteză.

— Atunci asta ar elimina majoritatea chestiunilor irelevante. Faptul că ei nu dorm niciodată stând în cap n-ar avea nici o legătură cu faptul că au o societate care funcționează bine. Să vedem. Așadar... Aș căuta de fapt... m-aș apropia de răspuns din două părți. Pe de o parte m-aș întreba "Ce anume le face societatea să meargă atât de bine?", iar pe de altă parte m-aș întreba "Care anume din toate chestiile pe care *nu* le fac au ca efect faptul că societatea lor funcționează atât de bine?"

— Bravo. Acum, din moment ce-ai rezolvat problema atât de sclipitor, o să-ți dau un bonus. Până la urmă are loc o execuție. Pentru prima dată în istorie, cineva a încălcat legea care e la baza societății lor. Sunt cu toții insultați, îngroziți, uimiți. Aceștia iau infractorul, îl fac bucățele și-l aruncă la câini. Asta ar trebui să te ajute foarte mult să le descoperi legea.

— Da.

— Voi juca rolul gazdei tale. Tocmai am fost împreună la execuție. Poți pune întrebări.

— Bun. Ce-a făcut de fapt omul acela?

— A încălcat legea.

— Da, dar ce anume a făcut?

Ismael a ridicat din umeri.

— A trăit împotriva legii. A făcut lucrurile pe care noi nu le facem niciodată.

M-am uitat dușmănos la el.

— Nu-i corect. Nu-mi răspunzi la întrebări.

— Tinere, îți spun, toată povestea e publică. Biografia lui, completă până la fiecare detaliu e disponibilă la bibliotecă.

Am mormăit.

— Deci cum anume vei folosi această biografie a lui? Acolo nu scrie cum a încălcat legea. E doar o însemnare completă a felului în care el a trăit, și foarte multe din cele scrise acolo trebuie să fie irelevante.

— Bun, dar pot vedea că asta-mi dă încă un ghid. Acum am trei: ceea ce le face societatea să funcționeze bine, ceea ce ei nu fac niciodată, și ceea ce a făcut *el* și ei nu fac *niciodată*.

2

— Foarte bine. Exact astea sunt cele trei ghiduri pe care le vei folosi pentru a afla legea pe care o căutăm noi aici. Comunitatea vieții de pe această planetă a funcționat bine timp de trei miliarde de ani, de fapt a funcționat minunat. Takerii se retrag îngroziți din această comunitate, crezând-o a fi un loc al haosului nelegiuit și al competiției sălbatice neîncetate, unde fiecare făptură trăiește cu frica de moarte în sân. Dar cei din specia voastră care trăiesc cu adevărat în această comunitate nu sunt de aceeași părere, și ar prefera să lupte până la moarte decât să fie separați de aceasta.

De fapt este o comunitate ordonată. Plantele verzi sunt hrană pentru ierbivore, care sunt hrană pentru carnivore, unele dintre aceste carnivore sunt hrană pentru alte carnivore. Iar ceea ce rămâne este hrană pentru necrofagi care aduc înapoi în sol substanțele nutritive de care au nevoie plantele verzi. E un sistem ce-a funcționat magnific timp de miliarde de ani. E de înțeles cum creatorii de filme iubesc

secvențele sângeroase de bătălie, dar orice naturalist îți poate spune că speciile nu sunt sub nici o formă în război una cu cealaltă. Gazela și leul sunt inamici doar în mințile Takerilor. Leul ce dă peste o turmă de gazele nu le masacrează cum ar face un inamic. El ucide una, nu pentru a-și potoli ura pentru gazele, ci pentru a-și potoli foamea, și odată ce-a ucis-o, restul gazelelor sunt perfect mulțumite să continue a paște, chiar cu leul în mijlocul lor.

Toate astea se-ntâmplă așa fiindcă există o lege ce e urmată mereu în această comunitate, iar fără această lege, comunitatea ar fi cu adevărat în haos și s-ar dezintegra și-ar dispărea foarte rapid. Omul îi datorează acestei legi propria lui existență. Dacă speciile din jurul lui n-ar fi urmat-o, el n-ar fi putut să apară sau să supraviețuiască. E o lege ce protejează nu doar comunitatea în ansamblul ei, ci și speciile din interiorul comunității și chiar indivizii. Înțelegi?

— Înțeleg ce spui, dar n-am nici cea mai vagă idee care-i legea.

— Acum doar îți arăt efectele ei.

— A, bun.

— Este legea care menține pacea, legea care împiedică această comunitate să devină haosul înspăimântător imaginat de Takeri. E legea care ocrotește viața pentru toți, viața pentru ierburi, viața pentru lăcusta ce se hrănește cu ierburi, viața pentru prepelița ce se hrănește cu lăcusta, viața pentru vulpea ce se hrănește cu prepelița, viața pentru ciorile ce se hrănesc cu vulpea moartă.

Acei antici pești ce adulmecau malurile continentelor au apărut pentru că sute de milioane de generații de viață dinaintea lor au urmat această lege, apoi, câțiva dintre ei au devenit amfibieni urmând această lege. Și câțiva dintre amfibieni au devenit reptile urmând această lege. Și câteva dintre reptile au devenit păsări și mamifere. Și câteva dintre mamifere au devenit primatelor urmând această lege. Și o ramură a ordinului primatelor devenit *Australopithecus* urmând această lege. Și *Australopithecus* a devenit *Homo habilis* urmând această lege. Și *Homo habilis* a devenit *Homo erectus* urmând această lege. Și *Homo erectus* a devenit *Homo sapiens* urmând această lege. Și *Homo sapiens* a devenit *Homo sapiens sapiens* urmând această lege.

Iar apoi, acum vreo zece mii de ani, o ramură a familiei *Homo sapiens sapiens* a spus "Omul e scutit de această lege. Zeii nu au vrut niciodată ca omul să fie legat de ea." Așa că au construit o civilizație care batjocorește legea în fiecare punct al său și, în cinci sute de generații, într-o clipită la scara de timp biologică, această ramură a familiei *Homo sapiens sapiens* vede că a adus întreaga lume în pragul distrugerii. Iar explicația lor pentru calamitatea asta a fost... care?

— Ce?

— Omul a trăit inofensiv pe această planetă timp de trei milioane de ani, dar Takerii au reușit să aducă toată treaba în pragul colapsului în doar cinci sute de generații. Și care-i explicația lor pentru asta?

— Înțeleg ce vrei să zici. Explicația lor este că oamenii au în ei ceva fundamental defect.

— Nu că voi, Takerii, poate faceți ceva greșit, ci că mai degrabă că însăși natura umană este fundamental defectă.

— Da.

— Și cum îți sună acum explicația asta?

— Încep să am unele dubii în legătură cu ea.

— Bun.

3

— Pe vremea când Takerii au dat buzna în Lumea Nouă și au început să facă totul bucățele, Leaverii căutau un răspuns la următoarea întrebare: "Există oare o metodă de a deveni sedentari într-un fel care să fie în concordanță cu legea pe care o urmăm încă de la începutul timpului?" Desigur, nu vreau să spun că au formulat în mod conștient întrebarea asta. Ei erau la fel de conștienți de legea respectivă cum erau primii aviatori conștienți de legile aerodinamicii. Dar se străduiau în același fel: construind și abandonând o invenție civilizațională după cealaltă, încercând să găsească una care poate zbura. Procedând astfel, e o treabă anevoioasă. Așa, prin metoda învățării din greșeli, poate că le-ar fi luat încă zece mii de ani, sau încă cincizeci de mii de ani. Dar se pare că aveau înțelepciunea să știe că

nu-i nici o grabă. Ei nu țineau neapărat să ajungă în aer. Pentru ei, nu avea nici un sens să se implice într-un zbor civilizațional care în mod clar se îndrepta spre dezastru, cum au făcut Takerii.

Ismael s-a oprit aici, și când am văzut că nu mai continuă am spus:

— Și ce facem acum?

Obrajii i s-au încrețit într-un zâmbet.

— Acum pleci și te întorci când ești gata să-mi spui care e legea sau setul de legi ce-au operat încă de la început în comunitatea vieții.

— Nu cred că-s gata pentru asta.

— Dar asta am tot făcut noi aici în ultima jumătate de săptămână, dacă nu chiar încă de la început: te-am pregătit pentru asta.

— Dar n-aș ști de unde să-ncep.

— Ba da, știi. Ai exact aceleași trei ghiduri ca și în cazul A-ilor, B-ilor și C-ilor. Legea pe care o cauți a fost urmată mereu în comunitatea vieții timp de trei miliarde de ani.

A arătat cu capul înspre lumea de afară.

— Așa *au ajuns lucrurile să fie astfel*. Dacă legea respectivă n-ar fi fost urmată încă de la începuturi și în fiecare generație ce-a urmat, oceanele ar fi acum deșerturi lipsite de viață, iar pe uscat încă nu s-ar mișca decât praful purtat de vânt. Toate nenumăratele forme de viață pe care le vezi aici au apărut urmând această lege, și, urmând această lege, a apărut și omul. Și doar o singură dată în toată istoria planetei, o specie a încercat să trăiască sfidând această lege, și nu a fost vorba nici măcar despre o întreagă specie, ci doar un singur popor al ei, cei pe care i-am numit Takeri. Acum zece mii de ani, acest popor a spus "Gata. Omul nu e menit să fie legat de legea asta" și au început să trăiască într-un fel ce batjocorea legea în fiecare punct al său. Ei au încorporat în civilizația lor, *ca și politică fundamentală*, absolut toate cele interzise de lege. Iar acum, după cinci sute de generații, aceștia sunt pe cale să plătească pedeapsa pe care orice altă specie ar plăti-o pentru că a trăit contrar legii respective.

Ismael a ridicat o mână.

— Aceste ghiduri ar trebui să-ți ajungă.

4

Ușa s-a închis în spatele meu, și iată-mă. Nu puteam să intru înapoi și nu vroiam nici să merg acasă, deci pur și simplu stăteam acolo. Minteă îmi era goală. Eram deprimat. Fără nici un motiv rațional, am reușit chiar să mă simt respins. Treburile se tot adunau acasă. Tot rămâneam în urmă cu lucrul, ratând termene limită. În plus, acum aveam de la Ismael o sarcină ce nu mă umplea de entuziasm. Venise vremea să mă pun serios pe treabă, deci am făcut ceea ce arareori fac, am ieșit în oraș la un păhărel. Simțeam nevoia să vorbesc cu cineva, și băutorii singuratici sunt norocoși în privința asta, ei au întotdeauna pe cineva cu care să vorbească. Deci: Ce anume era la baza acestor ciudate sentimente de depresie și de respingere? Și de ce au izbucnit la suprafață tocmai astăzi? Răspunsul: tocmai astăzi Ismael m-a trimis să lucrez de unul singur. Ar fi putut să mă scutească de investigația pe care eram pe cale s-o efectuez, dar a decis să n-o facă. Prin urmare: respingere, într-un fel. E pueril, desigur, să pui problema așa, dar n-am pretins niciodată a fi perfect. Totuși, aici era ceva mai mult decât atât, căci încă mă simțeam deprimat. Un al doilea pahar de whisky m-a ajutat să aflu de ce: făceam progrese. Ismael avea o programă. Păi, normal, de ce să n-aibă? Probabil că și-a dezvoltat această programă pe o perioadă de câțiva ani, lucrând cu un elev după altul. Logic. Trebuie să ai o programă. Începi aici, ajungi aici, apoi aici, apoi aici, aici și aici și apoi voilă! Într-o bună zi ești gata. Mulțumesc pentru atenție, îți doresc o viață frumoasă, și nu uita să închizi ușa când ieși. Cât de departe ajunsese, în acest punct? La jumătate? La o treime? La un sfert? Indiferent, fiecare progres pe care-l făceam mă ducea mai aproape de dispariția mea din viața lui Ismael. Care-i cel mai bun cuvânt pentru a descrie acest mod de a privi situația? Egoism? Posesivitate? Zgârcenie? Oricare ar fi, e al meu și nu-mi cer nici o scuză. Trebuia să recunosc: nu vroiam doar un profesor, vroiam un profesor pe viață.

Căutarea legii mi-a luat patru zile. Am petrecut prima zi spunându-mi că n-o pot face, următoarele două zile făcând-o, și ultima zi asigurându-mă că am făcut-o. A cincia zi m-am întors. Pe măsură ce mă apropiam de biroul lui Ismael, îmi repetam în cap ceea ce aveam de spus, adică:

— Cred că înțeleg de ce-ai insistat s-o fac eu singur. Concentrat la gândurile mele, m-am dezorientat pentru moment. Uitaseam ce mă așteaptă acolo: camera goală, scaunul singuratic, peretele de sticlă cu o pereche de ochi strălucind în spatele lui. Prostește, am rostit în aer salut cu voce tremurândă. Apoi, Ismael a făcut ceva ce nu mai făcuse niciodată până atunci. Pentru a mă saluta, și-a ridicat buza superioară arătându-mi un rând de dinți ca de chihlimbar, mari cât niște coate. M-am grăbit până la scaun și am așteptat încuviințarea lui precum un școlar.

— Cred că înțeleg de ce-ai insistat s-o fac eu singur, i-am spus. Dacă ai fi făcut-o tu în locul meu, și mi-ai fi arătat care sunt lucrurile pe care le fac Takerii și care nu sunt făcute niciodată în comunitatea naturii, aș fi spus "Păi, da, normal, na și? Mare lucru..."

Ismael a mormăit.

— Bun. După câte mi-am dat eu seama, există patru lucruri pe care le fac Takerii și nu se fac niciodată în restul comunității, și toate acestea sunt fundamentale pentru sistemul nostru civilizațional. În primul rând, aceștia își elimină competitorii, fapt care nu se întâmplă niciodată în sălbăticie. În sălbăticie, animalele își vor apăra teritoriile și prăzile, și vor invada teritoriile competitorilor și le vor lua prăzile. Pentru unele specii competitorii sunt incluși în categoria prăzilor, dar nu-și vânează niciodată competitorii doar pentru a-i ucide, cum fac fermierii cu cioiții și cu vulpile și cu ciorile. Ceea ce ucid, mănâncă.

Ismael a încuviințat din cap.

— Ar trebui totuși remarcat că și animalele vor ucide pentru a se apăra, sau chiar și numai dacă se simt amenințate. De exemplu, babuinii pot ataca un leopard chiar dacă acesta nu i-a atacat pe ei. Aspectul care trebuie sesizat este următorul: cu toate că babuinii pleacă uneori în căutare de hrană, ei nu vor pleca niciodată în căutare de leoparzi.

— Nu sunt sigur că înțeleg ce vrei să spui.

— Vreau să spun că, în absența hranei, babuinii se vor organiza pentru a găsi mâncare, dar în absența leoparzilor, aceștia nu se vor organiza niciodată pentru a merge în căutare de leoparzi. Cu alte cuvinte, e cum spui tu: atunci când animalele merg la vânătoare, chiar și animalele foarte agresive, precum babuinii, ele fac asta pentru a obține hrană, nu pentru a-și extermina competitorii sau nici măcar animalele care le mănâncă.

— Da, acum înțeleg unde vroiai să ajungi.

— Și cum anume poți fi sigur că această lege e urmată mereu? Adică, în afara faptului că acești competitori nu sunt niciodată văzuți exterminându-se, în ceea ce tu numești sălbăticie.

— Dacă n-ar fi fost urmată mereu atunci după cum ai spus-o și tu, lucrurile n-ar fi ajuns să fie astfel. Dacă acești competitori s-ar fi vânat reciproc doar pentru a se ucide, atunci n-ar mai exista competitori. Ar exista pur și simplu doar o singură specie la fiecare nivel de competiție: cea mai puternică.

— Continuă.

— Apoi, Takerii distrug sistematic hrana competitorilor, ca să facă mai mult loc pentru hrana lor. În restul comunității naturale nu se întâmplă nimic similar. Referitor la asta, regula este: ia ceea ce ai nevoie, lasă restul în pace.

Ismael a încuviințat din cap.

— Apoi, Takerii blochează competitorilor accesul la hrană. În sălbăticie, regula este: poți să blochezi competitorilor tăi accesul la ceea ce tu mănânci, dar nu le poți bloca accesul la hrană în general. Cu alte cuvinte, poți spune "această gazelă e a mea", dar nu poți spune "toate gazelele sunt ale mele." Leul își apără prada ca fiind a lui, dar nu apără întreaga turmă de gazele ca fiind a lui.

— Da, așa-i. Dar să presupunem că ți-ai crescut propria ta turmă, de la zero, ca să spun așa. Ai

putea să aperi acea turmă ca fiind a ta?

— Nu știu. Presupun că da, atâta vreme cât politica ta nu-i că toate turmele din lume sunt ale tale.

— Și cum rămâne cu blocarea accesului competitorilor la ceea ce cultivi tu?

— Din nou... Politica *noastră* e: fiecare metru pătrat al acestei planete ne aparține, așa că dacă decidem s-o cultivăm pe toată, atunci competitorilor noștrii pur și simplu li s-a terminat norocul și vor trebui să dispară. Politica noastră e să blocăm competitorilor noștrii accesul la *toată mâncarea din lume*, iar asta-i ceva ce nici o altă specie nu mai face.

— Albinele îți vor bloca accesul la ceea ce-i în interiorul stupului lor din măr, dar nu-ți vor bloca accesul la mere.

— Așa-i.

— Bun. Și spui că mai există un al patrulea lucru pe care Takerii îl fac și în sălbăticie, după cum o numești tu, nu este făcut niciodată.

— Da. În sălbăticie, leul ucide o gazelă și o mănâncă. Nu ucide o a doua gazelă ca să o păstreze pentru mâine. Căprioara mănâncă iarba care e acolo. Nu o taie să o păstreze pentru la iarnă. Dar acestea sunt lucruri pe care Takerii le fac.

— Pari mai puțin sigur în legătură cu acesta din urmă.

— Da, *sunt* mai puțin sigur. *Există* specii care stochează hrana, cum ar fi albinele, dar majoritatea nu fac asta.

— În acest caz ai scăpat din vedere esențialul. Orice făptură vie stochează hrană. Majoritatea o stochează pur și simplu în corpurile lor, cum ar fi leii și căprioarele și oamenii. Pentru altele, asta ar fi inadecvat adaptării lor, și sunt nevoite să-și facă și provizii externe.

— Da, înțeleg.

— Nu există nici o astfel de interdicție în a stoca hrana. Nu ar avea cum să fie, pentru că asta-i ceea ce face întregul sistem să funcționeze: plantele verzi stochează hrană pentru ierbivore, ierbivorele stochează hrană pentru carnivori, și așa mai departe.

— Într-adevăr. Nu m-am mai gândit așa la asta.

— Mai este vreun lucru pe care Takerii îl fac și nu se face niciodată în restul comunității vieții?

— Eu nu mai văd nimic altceva. Nimic relevant pentru ceea ce face această comunitate să funcționeze.

2

— Acest set de legi pe care le-ai descris atât de admirabil definește limitele competiției în comunitatea vieții. Poți concura până la limita capacităților tale, dar nu-ți poți vâna competitorii, sau să le distrugi hrana, sau să le blochezi accesul la hrană. Cu alte cuvinte, poți concura, dar nu poți purta război.

— Da. După cum ai spus-o și tu, e o lege de menținere a păcii.

— Și care-i efectul acestei legi? Ce anume promovează ea?

— Păi... promovează ordinea.

— Da, dar acum caut alceva. Ce s-ar fi întâmplat dacă această lege ar fi fost abrogată acum zece milioane de ani? Cum ar fi arătat comunitatea?

— Din nou, ar trebui să spun ca n-ar exista decât o singură formă de viață la fiecare nivel de competiție. Dacă toți competitorii pentru ierburi ar fi purtat război până acum, cred că până acum s-ar fi ridicat un câștigător. Sau poate că ar exista o insectă câștigătoare, o pasăre câștigătoare, o reptilă câștigătoare, și așa mai departe. Același lucru ar fi valabil la toate nivelele.

— Deci legea promovează ce? Care e diferența dintre această comunitate și comunitatea așa cum e ea în realitate?

— Presupun că această comunitate pe care tocmai am descris-o ar consta în câteva zeci sau sute de specii. Comunitatea actuală constă în milioane de specii.

— Deci legea promovează ce?

— Diversitatea.

— Desigur. Și la ce e bună diversitatea?

— Nu știu. Cu siguranța e mai... interesantă.

— Care-i problema cu o comunitate globală care constă în nimic altceva decât iarbă, gazele și lei? Sau cu o comunitate globală care nu constă în nimic altceva decât orez și oameni?

M-am holbat în gol o vreme.

— Cred că o astfel de comunitate ar fi fragilă din punct de vedere ecologic. Ar fi foarte vulnerabilă. Orice schimbare a condițiilor existente ar duce la prăbușirea întregului sistem.

Ismael a încuviințat din cap.

— Diversitatea e un factor de supraviețuire chiar *pentru comunitate în ansamblul ei*. O comunitate cu o sută de milioane de specii poate supraviețui aproape oricărei calamități în afară de o catastrofă globală. Printre aceste o sută de milioane, vor exista o mie care să poată supraviețui unei scăderi a temperaturii globale cu zece grade, care ar fi mult mai devastatoare decât sună. Printre aceste o sută de milioane, vor exista o mie care să poată supraviețui unei creșteri a temperaturii globale cu zece grade. Dar o comunitate cu o sută de specii sau cu o mie de specii aproape că nu are nici o valoare de supraviețuire.

— Într-adevăr. Și exact diversitatea este cea care-i atacată aici. Zilnic dispar zeci de specii ca rezultat direct al felului în care Takerii concurează nerespectând legea.

— Acum, știind că e implicată o lege, s-a schimbat cumva felul în care privești ceea ce se întâmplă?

— Da. Nu mai sunt de părere că ceea ce facem noi aici este din greșeală. Nu distrugem această lume pentru că suntem neîndemânatici. O distrugem pentru că suntem, într-un sens foarte propriu și intenționat, în război cu ea.

3

— După cum ai explicat chiar tu, comunitatea vieții ar fi distrusă dacă toate speciile s-ar scuti de la regulile competiției descrise de această lege. Dar ce s-ar întâmpla dacă doar *o singură* specie s-ar scuti?

— Adică în afară de om?

— Da. Desigur că ar trebui să aibă o șiretenie și o hotărâre aproape umană. Să zicem că ești o hienă. De ce să tot împarți vânatul cu tiranii și leneșii ăia de lei? Tot timpul aceeași poveste: prinzi zebra, și după aia vine un leu care te alungă, ospătându-se în vreme ce tu te învârți pe acolo așteptând să mănânci resturile. E corect așa ceva?

— Credeam că treaba stă invers, că leii prind vânatul și hienele îi hărțuiesc.

— Da, și leii își prind vânatul, desigur, dar sunt perfect mulțumiți să-și însușească vânatul altora dacă pot.

— Bun.

— Așa că te-ai săturat de treburile astea. Ce-ai de gând să faci?

— Extermin leii.

— Și care e efectul?

— Păi... gata cu certurile.

— Leii cu ce se hrăneau?

— Cu gazelele. Cu zebrele. Cu vânatul.

— Acum leii au dispărut. Cum te afectează asta pe tine?

— Înțeleg unde vrei să ajungi. Acum a rămas mai mult vânat pentru noi.

— Și ce se întâmplă când e mai mult vânat pentru voi?

M-am uitat la el confuz.

— Bun. Presupunem că știi ABC-ul ecologiei. În comunitatea naturală, oricând crește rezerva de hrană a unei populații, crește și populația respectivă. Pe măsură ce populația crește, rezerva de hrană scade, și pe măsură ce rezerva de hrană scade, populația scade la rândul ei. Această interacțiune dintre populația-hrană și populația ce o consumă este principiul care ține totul în echilibru.

— Știam asta, doar că nu m-am gândit.

— Păi, a spus Ismael cu o încruntare nedumerită, gândește.

Am râs.

— Bun. Deci, odată cu dispariția leilor, hienele au mai multă mâncare și populația noastră crește. Crește până la punctul unde vânatul devine greu de găsit, apoi începe să scadă.

— Așa s-ar întâmpla în condiții normale, dar voi ați modificat aceste condiții. Voi ați hotărât că legea competiției limitate nu se aplică hienelor.

— Corect. Deci ucidem alți competitori.

— Nu mă fă să scot fiecare cuvânt cu cleștele. Vreau să lucrezi singur.

— Bun. Să vedem. După ce ucidem toți competitorii noștri pentru vânat... populația noastră crește până când vânatul devine greu de găsit. Nu au mai rămas competitori pe care să-i ucidem, deci trebuie să creștem populația de vânat... nu-mi dau seama cum ar putea hienele să se apuce de creșterea animalelor.

— Ați ucis toți competitorii pentru vânat, dar vânatul vostru are la rândul său competitori pentru ierburi. Aceștia sunt competitorii voștri indirecti. Ucideți-i și veți avea mai multă iarbă pentru vânat.

— Așa-i. Mai multă iarbă pentru vânat înseamnă mai mult vânat, mai mult vânat înseamnă mai multe hiene, mai multe hiene înseamnă... Ce a mai rămas de ucis?

Ismael doar a ridicat din sprâncene.

— N-a mai rămas nimic de ucis.

— Gândește

Am gândit.

— Bun. Ne-am ucis toți competitorii direcți și toți competitorii indirecti de gradul întâi. Acum putem începe să ucidem competitorii indirecti de gradul al doilea, plantele ce sunt în competiție cu ierburile pentru spațiu și pentru lumină solară.

— Așa e. Atunci vor fi mai multe plante pentru vânat și mai mult vânat pentru voi.

— Ciudat... Asta aproape că-i considerată de fermieri a fi o lucrare sfântă. Ucide tot ce nu poți mânca. Ucide tot ce mănâncă ceea ce tu mănânci. Ucide tot ceea ce nu hrănește ceea ce tu mănânci.

— În cultura Takerilor chiar *este* o lucrare sfântă. Cu cât distrugi mai mulți competitori, cu atât mai mulți oameni poți aduce pe lume, și asta înseamnă că-i cam cea mai sfântă lucrare ce există. Odată ce v-ați scutit de la legea competiției limitate, tot ce există pe această lume, cu excepția hranei tale și a hranei hranei tale, devine un inamic ce trebuie exterminat.

4

După cum vezi, dacă o singură specie se scutește de la legea competiției limitate, efectul e același ca și în cazul în care toate speciile s-ar scuti de la această lege. Sfârșești prin a avea o comunitate în care diversitatea e distrusă în mod progresiv pentru a susține expansiunea unei singure specii.

— Da. Ai sfârși acolo unde Takerii sfârșesc în mod constant, eliminând competitorii, măbind în mod constant rezerva de hrană, și întrebându-se în mod constant ce-au să facă în legătură cu explozia populației. Cum ai spus-o acum câteva zile? Ceva legat de creșterea producției de hrană pentru a hrăni o populație în creștere.

— "Intensificarea producției de hrană pentru a hrăni o populație în creștere duce la o creștere și mai mare a populației." Peter Farb a spus-o în cartea sa *Omenirea*.

— Ai spus că e un paradox?

— Nu, el a spus că e un paradox.

— De ce?

Ismael a ridicat din umeri.

— Precis știe că orice specie din sălbăticie își va mări populația mereu în măsura în care rezerva sa de hrană se va mări. Dar, după cum știi, Cultura Mamă ne învață că astfel de legi nu se aplică și omului.



— Am o întrebare, am spus. Pe măsură ce am trecut peste aceste chestiuni, mă tot întreb dacă nu cumva însăși agricultura este contrară acestei legi. Adică, pare a fi contrară prin definiție.

— E contrară legii prin definiție doar dacă singura definiție pe care o ai este cea a Takerilor. Dar există și alte definiții. Agricultura nu trebuie să fie un război purtat cu toate formele de viață care nu-ți susțin dezvoltarea.

— Cred că problema mea e următoarea. Comunitatea biologică este o economie, nu-i așa? Adică, dacă începi să iei mai mult pentru tine, atunci va rămâne mai puțin pentru *altcineva*. Așa-i?

— Da. Dar unde ajungeți luând mai mult pentru voi? De ce să faceți asta?

— Păi, pe asta se bazează așezarea, stilul de viață sedentar. Nu se poate avea un stil de viață sedentar fără agricultură.

— Și ești sigur că asta-i ceea ce vrei?

— Ce altceva aș putea vrea?

— Vreți să vă dezvoltați până în punctul în care puteți cuceri această lume, și să cultivați fiecare metru pătrat al ei și să-i forțezi pe toți cei ce trăiesc să devină agricultori?

— Nu.

— Asta au făcut Takerii până acum și asta continuă să facă. Pentru asta a fost proiectat sistemul lor agricol: nu doar pentru o dezvoltare sedentară, ci pentru o dezvoltare nelimitată.

— Bun. Dar eu vreau doar un stil de viață sedentar.

— Atunci nu trebuie să mergeți la război.

— Dar problema rămâne. Dacă voi obține un stil de viață sedentar, voi avea mai mult decât am acum, iar asta trebuie să vină *de undeva*.

— Da, așa-i, și îți înțeleg dificultatea. În primul rând, stilul de viață sedentar nu este în nici un caz o adaptare specific umană. Acum, pe loc, nu-mi vine în minte nici o specie care să fie *absolut* nomadă. Există întotdeauna un teritoriu, o zonă de hrănire, o zonă de depunere a icrelor, un stup, un cuib, un culcuș, o vizuină, o gaură, un bârlog. Și există diverse grade de sedentarism printre animale, la fel ca și printre oameni. Nici măcar vânător-culegătorii nu sunt absolut nomazi, și există stări intermediare între ei și agricultorii puri. Există vânători-culegători care practică acumularea intensivă, care acumulează și își fac provizii de hrană, fapt ce le permite să fie puțin mai sedentari. Apoi, există semi-agricultori, care cultivă puțin și culeg mai mult din sălbăticie. Și apoi, există aproape-agricultori, care cultivă mult și culeg puțin și din sălbăticie. Și așa mai departe.

— Dar asta nu atinge problema centrală, am spus.

— Ba da, *atinge* problema centrală, dar perspectiva ta este blocată într-o poziție ce privește problema doar într-un singur mod. Elementul pe care îl pierzi din vedere este următorul: când *Homo habilis* a intrat în scenă, când acea adaptare anume căreia noi îi spunem *Homo habilis* a intrat în scenă, *ceva* a trebuit să-i facă loc. Nu sugerez că o specie sau alta a trebuit să dispară. Spun doar că, încă de la prima sa îmbucătură, *Homo habilis* a fost în competiție cu *ceva*. Și nu cu un singur element, ci cu o mie de elemente, care au trebuit cu toate să fie diminuate într-o mică măsură, dacă *Homo habilis* avea să continue a trăi. Iar asta e valabil pentru fiecare specie care a apărut vreodată pe această planetă.

— Bun. Dar tot nu înțeleg ce legătură are asta cu sedentarismul.

— Nu ascultă. Sedentarismul e o adaptare biologică practică într-o anumită măsură de fiecare specie, inclusiv de oameni. Și *fiecare* adaptare se susține în competiție cu adaptările din jurul său. Pe scurt, sedentarismul uman nu este *împotriva* legilor competiției, ci *se supune* legilor competiției.

— A. Da. Bun, înțeleg acum.

— Așadar, ce am descoperit aici?

— Am descoperit că orice specie care se scutește de regulile competiției sfârșește prin a distruge comunitatea pentru a-și putea susține propria sa expansiune.

— Orice specie? Inclusiv omul?

— Da, evident. De fapt, chiar asta se întâmplă aici.

— Deci înțelegi acum că asta nu-i vreo răutate misterioasă specifică rasei umane. Oamenii culturii tale n-au devenit distrugătorii acestei lumi din cauza vreunei imperfecțiuni incalculabile din om.

— Nu. Același lucru s-ar fi întâmplat cu orice specie, cel puțin cu orice specie suficient de puternică s-o înfăptuiască. Cu condiția ca orice creștere a rezervei de hrană să își găsească răspunsul într-o creștere a populației.

— Considerând o rezervă de hrană în creștere, orice populație va crește. Acest fapt e valabil la orice specie, inclusiv la cea umană. Takerii dovedesc asta aici în continuu de zece mii de ani. De zece mii de ani continuă să-și mărească în mod constant producția de hrană pentru a hrăni o populație în creștere, și de fiecare dată când au făcut asta, populația a crescut și mai mult.

Am stat așa un minut gândindu-mă. Apoi am spus:

— Cultura Mamă nu-i de acord.

— Cu siguranță că nu este. Sunt convins că se agită într-un dezacord total. Ce spune?

— Spune că-i în puterea noastră să mărim producția de hrană *fără* să ne creștem populația.

— Cu ce scop? De ce să măriți producția de hrană?

— Pentru a hrăni milioanele de înfometați.

— Și hrănindu-i, veți extrage de la ei și promisiunea că nu se vor reproduce?

— Păi... nu, asta nu-i în plan.

— Deci, ce se va întâmpla dacă veți hrăni milioanele de înfometați?

— Aceștia se vor reproduce, și populația va crește.

— Fără îndoială. Asta-i un experiment efectuat anual în cultura ta de zece mii de ani, cu rezultate perfect previzibile. Creșterea producției de hrană pentru a hrăni o populație crescută duce la încă o creștere a acelei populații. Evident că la asta trebuie să ducă, iar a prezice orice altceva înseamnă pur și simplu a te lăsa în voia unor fantezii biologice și matematice.

— Totuși... M-am mai gândit o vreme. Cultura Mamă spune că, dacă se va ajunge la asta, limitarea nașterilor va rezolva problema.

— Da. Dacă vei face vreodată prostia să începi o conversație pe acest subiect cu prietenii tăi, vei vedea cum răsuflă ușurați când își aduc aminte de acest argument. "Of! Am scăpat!" E ca și în cazul unui alcoolic ce jură că se va lăsa de băut înalte ca asta să-i distrugă viața. Controlul global al populației e întotdeauna ceva ce are să se întâmple în viitor. Era ceva ce avea să se întâmple în viitor când erați trei miliarde în 1960. Acum, când sunteți cinci miliarde, e tot ceva ce are să se întâmple în viitor.

— Într-adevăr. Totuși, *ar putea* să se întâmple.

— Da, chiar s-ar putea, dar nu atâta vreme cât puneți în scenă această povestire. Atâta vreme cât puneți în scenă această povestire, veți continua să răspundeți foametei cu creșterea producției de hrană. Ai văzut reclamele pentru trimiterea de hrană popoarelor înfometați de pe tot globul?

— Da.

— Ai văzut vreodată reclame pentru a le trimite contraceptive?

— Nu.

— Niciodată. Cultura Mamă este inconsecventă în această privință. Când îi spui *explozia populației*, ea îți răspunde *controlul global al populației*, dar când îi spui *foamete*, ea îți răspunde *creșterea producției de hrană*. Dar întâmplarea face ca această creștere a producției de hrană să se întâmple anual, iar controlul global al populației să nu se întâmple niciodată.

— Într-adevăr.

— În ansamblu, în cadrul culturii tale, nu există de fapt nici o forță semnificativă care să împingă spre controlul global al populației. Ceea ce trebuie remarcat aici este faptul că nu va exista *niciodată* o astfel de forță atâta vreme cât continuați să puneți în scenă o povestire care vă spune că zeii au făcut această lume pentru om. Căci atâta vreme cât veți continua să puneți în scenă această povestire, Cultura Mamă va cere creșterea producției de hrană pentru astăzi și va promite controlul populației pentru mâine.

— Da, înțeleg asta. Dar am o întrebare.

— Ascult.

— Știi ce-are de spus Cultura Mamă despre foamete. Dar *tu* ce ai de spus?

— Eu? Eu n-am nimic de spus, decât că specia voastră nu e scutită de realitățile biologice care guvernează toate celelalte specii.

— Dar cum se aplică asta foametei?

— Foametea nu este unică oamenilor. Toate speciile sunt subiecții ei peste tot în lume. Când populația oricărei specii depășește resursele ei de hrană, acea populație intră în declin până când e din nou în echilibru cu resursele sale. Cultura Mamă spune că oamenii ar trebui să fie scutiți de acest proces, astfel încât, atunci când aceasta găsește o populație care și-a depășit resursele, ea aduce repede hrană din exterior, astfel făcând o certitudine din faptul că în generația următoare vor fi chiar mai mulți înfomețați. Și deoarece acelei populații nu i se permite niciodată să scadă până în punctul în care poate fi susținută de propriile ei resurse, foametea devine o trăsătură cronică a vieții lor.

— Da. Acum câțiva ani am citit un articol despre un ecologist care a susținut exact același punct de vedere la ceva conferință despre foamete. Frate, ce-au mai tăbărât pe el. Practic a fost acuzat că ar fi un criminal.

— Da, îmi pot imagina. Colegii săi de pretutindeni înțelegeau perfect ceea ce el spunea, dar sunt suficient de raționali încât să n-o contrazică în această privință pe Cultura Mamă în apogeul benevolenței sale. Dacă există patruzeci de mii de oameni într-o zonă ce nu poate susține decât treizeci de mii, atunci nu reprezintă o bunătate să aduci hrană din exterior pentru a-i menține la patruzeci de mii. Asta doar garantează faptul că foametea va continua.

— Într-adevăr. Dar totuși, e greu să stai de-o parte și să-i lași să rabde de foame.

— Exact așa vorbește cineva care-și imaginează că este desemnat de zei ca fiind stăpânul lumii: "Nu-i voi lăsa să rabde de foame. Nu voi lăsa seceta să vină. Nu voi lăsa râul să se reverse." Zeii sunt cei care lasă aceste lucruri să se întâmple, nu tu.

— Un punct de vedere valabil, am spus. Totuși, mai am încă o întrebare în legătură cu asta. Anual, noi creștem enorm producția de hrană în Statele Unite, dar creșterea populației este relativ minoră. Pe de altă parte, creșterea populației e imensă în țări cu producție agricolă slabă. Asta pare să contrazică corelația ta între producția de hrană și creșterea populației.

A clătinat din cap într-un vag gest de dezgust.

— Fenomenul observat este următorul: "fiecare creștere a producției de hrană pentru a hrăni o populație mărită e urmată de o nouă creștere a populației." Asta nu spune nimic despre locul unde se întâmplă aceste creșteri.

— Nu-nțeleg.

— O creștere a producției de hrană în Nebraska nu produce în mod necesar o creștere a populației tot în Nebraska. Aceasta poate produce o creștere a populației undeva în India sau în Africa.

— Tot nu-nțeleg.

— Fiecare creștere a producției de hrană e urmată *undeva* de o creștere a populației. Cu alte cuvinte, *cineva* consumă surplusul din Nebraska, iar dacă acesta nu ar fi consumat, fermierii din Nebraska ar înceta producția acestor surplusuri, pronto.

— Într-adevăr, am spus, iar apoi am petrecut câteva minute cufundat în gânduri. Sugerezi că fermierii din țările dezvoltate sunt cei care alimetează explozia populației din țările lumii a treia?

— Până la urmă, a spus, cine altcineva o poate alimenta?

Am stat așa, uitându-mă lung la el.

— Trebuie să faci un pas în spate de la aceste probleme pentru a putea vedea chestiunea în perspectivă globală. În prezent, sunteți aici cinci miliarde și jumătate și cu toate că milioane dintre voi sunt înfomețați, voi produceți suficientă hrană pentru șase miliarde. Și *deoarece* produceți suficientă hrană pentru șase miliarde, este o certitudine biologică faptul că în trei sau patru ani, *veți fi* șase miliarde. Până atunci, totuși (cu toate că milioane dintre voi încă vor fi înfomețați), *veți* produce suficientă hrană pentru șase miliarde și jumătate, ceea ce înseamnă că în încă trei sau patru ani *veți fi* șase miliarde și jumătate. Dar până atunci, *veți* produce suficientă hrană pentru șapte miliarde (cu toate că milioane dintre voi încă vor fi înfomețați), ceea ce din nou înseamnă că în încă trei sau patru ani *veți fi* șapte miliarde. Pentru a opri acest proces, trebuie să admiteți faptul că mărirea producției de hrană

nu-i hrănește pe cei înfometati, ci doar alimentează explozia populației.

— Înțeleg asta, dar cum putem opri creșterea producției de hrană?

— Puteți face asta în același fel în care opriți distrugerea stratului de ozon, în același fel în care opriți defrișarea pădurii tropicale. Dacă există voință, se vor găsi și metode.

7

— După cum vezi, am lăsat lângă scaunul tău o carte.

Era *The American Heritage Book of Indians*.

— Dacă tot suntem la sau aproape de subiectul controlului populației, uite acolo, la început o hartă a locațiilor tribale care s-ar putea să te ilumineze.

După ce am studiat-o un minut, m-a întrebat ce zic de ea.

— Nu știam că erau atât de multe. Atât de multe popoare diferite.

— Nu toate erau acolo în același timp, dar majoritatea erau. Aș vrea acum să te gândești la ce anume le limita creșterea.

— Cum ar trebui să mă ajute harta?

— Vroiam doar să vezi că acesta nu era nici pe departe un continent gol. Controlul populației nu era un lux, era o necesitate.

— Bun.

— Vreo idee?

— Adică de la privitul hărții? Nu, mi-e teamă că nu.

— Atunci spune-mi asta: ce fac oamenii culturii tale când se satură de locuit în nord-vestul cel aglomerat?

— Asta-i simplu. Se mută în Arizona. New Mexico. Colorado. Marile spații deschise.

— Și cum le place asta Takerilor care locuiesc deja acolo?

— Nu le place. Își pun pe mașină abțibilduri pe care scrie "Dacă îți place la nebunie New Mexico, atunci întoarce-te înapoi de unde ai venit".

— Dar aceștia nu se întorc.

— Nu, continuă să sosească.

— De ce nu pot Takerii din aceste teritorii să oprească șuvoiul? De ce nu pot limita creșterea populației din nord-est?

— Nu știu. Nu văd cum ar putea s-o facă.

— Deci aveți un torent, un izvor nesecat de creștere într-o parte a țării pe care nimeni nu-și bate capul să-l oprească fiindcă excesul poate oricând să curgă spre marile spații deschise din vest.

— Așa-i.

— Totuși, fiecare dintre aceste state are o graniță. De ce nu sunt împiedicați de aceste granițe?

— Pentru că sunt doar linii imaginare.

— Exact. Singurul lucru pe care trebuie să-l faci pentru a te transforma într-un arizonian este să treci acea linie imaginară și să te stabilești acolo. Dar ceea ce-i de remarcat aici este faptul că în jurul fiecărui popor de Leaveri de pe harta asta exista și un hotar ce categoric nu era imaginar: un hotar cultural. Dacă indienii Navajo începeau să se simtă prea înghesuiți, aceștia nu-și puteau spune: "Păi, indienii Hopi au mai mult spațiu liber. Hai să mergem acolo și să devenim Hopi!". Așa ceva le-ar fi fost de neimaginat. Pe scurt, new-yorkerii își pot rezolva problemele de creștere a populației devenind arizonieni, dar indienii Navajo nu-și puteau rezolva problemele de populație devenind Hopi. Nimeni nu putea decide să treacă aceste hotare culturale.

— Într-adevăr. Pe de altă parte, indienii Navajo puteau trece hotarul *teritorial* a indienilor Hopi fără a le trece și hotarul cultural.

— Adică să invadeze teritoriul Hopi. Da, categoric. Dar ceea ce spun eu rămâne valabil. Dacă treceai în teritoriul Hopi, aceștia nu-ți dădeau să completezi un formular, ci te ucideau. Asta funcționa foarte bine. Asta le dădea oamenilor un puternic îndemn de a-și limita creșterea.

— Da. E și asta o treabă.

— Acestea nu erau popoare ce-și limitau creșterea pentru beneficiul umanității sau pentru

beneficiul mediului înconjurător. Ele își limitau creșterea pentru că, în general asta le era mai ușor decât să meargă la război împotriva vecinilor. Și desigur că mai erau și unii care nu făceau mari eforturi pentru a-și limita creșterea pentru că nu aveau nici o mustrare de conștiință legată de mersul la război împotriva vecinilor. Nu vreau să sugerez că acesta era regatul pașnic al vreunui vis utopic. Într-o lume în care nu există nici un Frate cel Mare (n.t. referire la romanul "1984" de George Orwell) care să monitorizeze comportamentul fiecăruia și să garanteze dreptul la proprietate al fiecăruia, se merită să ai o reputație cum că ești neînfricat și feroce, și nu obții o astfel de reputație trimițând vecinilor tăi bilețele de dragoste. Vrei ca ei să știe exact ce-i așteaptă dacă nu-și limitează creșterea și nu rămân pe propriul lor teritoriu.

— Da, înțeleg. Se limitau unii pe alții.

— Dar nu doar prin ridicarea de hotare teritoriale de netrecut. Și hotarele lor culturale trebuiau să fie tot de netrecut. Excesul populației indienilor Narraganset nu putea pur și simplu să-și facă bagajele și să plece în veste pentru a deveni Cheyenne. Indienii Narraganset trebuiau să stea acolo unde erau și să-și limiteze populația.

— Da. E încă un caz în care diversitatea pare să funcționeze mai bine decât omogenitatea.

8

— Acum o săptămână, a spus Ismael, când vorbeam despre legi, ai spus că există doar un singur fel de legi despre cum ar trebui oamenii să trăiască, și anume acel fel de legi care pot fi schimbate printr-un vot. Ce crezi acum? Pot legile care guvernează competiția într-o comunitate să fie schimbate printr-un vot?

— Nu. Dar nu sunt chestiuni absolute, ca și legile aerodinamicii. Pot fi încălcate.

— Și legile aerodinamicii nu pot fi încălcate?

— Nu. Dacă avionul tău nu-i construit în concordanță cu legea, acesta nu zboară.

— Dar dacă îl împingi de pe o stâncă, acesta stă în aer, nu-i așa?

— Pentru o vreme.

— Același lucru e valabil și pentru o civilizație care nu e construită în concordanță cu legea competiției limitate. Aceasta stă în aer o vreme, iar apoi ajunge jos prăbușindu-se. Oare nu chiar cu asta se confruntă aici oamenii culturii tale? Cu o prăbușire?

— Ba da.

— O să te-ntreb altfel. Ești convins că orice specie care, ca și chestiune de politică, se exclude de la legea competiției limitate va sfârși prin a distruge comunitatea pentru a-și susține propria expansiune?

— Da.

— Atunci, ce anume am descoperit aici?

— Am descoperit un element de cunoaștere sigură despre felul în care oamenii ar trebui să trăiască. Felul în care trebuie să trăiască, de fapt.

— Cunoaștere care acum o săptămână spuneai că e imposibil de obținut.

— Da. Dar...

— Da?

— Nu văd cum... Stai un minut.

— Nu te grăbi.

— Nu văd cum poți face din asta o sursă de cunoaștere *în general*. Adică, nu văd vreun mod de a aplica această chestiune într-un sens general, la alte probleme.

— Legile aerodinamicii îți arată cum să repari gene deteriorate?

— Nu.

— Atunci la ce sunt bune ele?

— Sunt bune pentru... Ne fac capabili să zburăm.

— Legea pe care am schițat-o aici face speciile capabile să trăiască, face speciile capabile să supraviețuiască, inclusiv specia umană. Nu-ți va spune dacă drogurile ar trebui legalizate sau nu. Nu-ți va spune dacă sexul înainte de căsătorie e bun sau rău. Nu-ți va spune dacă pedeapsa capitală e corectă

sau nu. *Îți va spune* cum să trăiești dacă vrei să eviți extincția, iar aceasta e prima și cea mai fundamentală cunoaștere de care poate avea nevoie cineva.

— Într-adevăr. Dar totuși...

— Da?

— Totuși, oamenii culturii mele n-o vor accepta.

— Adică oamenii culturii tale nu vor accepta ceea ce-ai aflat tu aici.

— Da.

— Hai să stabilim clar ceea ce vor accepta și ceea ce nu vor accepta. Legea însăși e dincolo de orice dispută. Ea există, în mod evident la locul ei în comunitatea vieții. Faptul pe care Takerii nu-l vor accepta este că legea se aplică și omenirii.

— Corect.

— Asta nu vine nici pe departe ca o surpriză. Cultura Mamă a putut accepta faptul că această casă a omenirii nu este centrul universului. Ea a putut accepta faptul că omul a evoluat din mîzga cea comună. Dar nu va accepta niciodată faptul că omul nu e scutit de legea de menținere a păcii în comunitatea vieții. A accepta asta ar însemna sfârșitul pentru ea.

— Și ce anume spui? Că totul e lipsit de speranță?

— Nu, deloc. În mod evident, Cultura Mamă *trebuie* să-și găsească sfârșitul dacă aveți de gând să supraviețuiți; iar asta-i un lucru pe care oamenii culturii tale îl pot face. Ea nu are nici o existență în afara minților voastre. Odată ce încetați a o aculta, ea încetează a mai exista.

— Într-adevăr. Dar nu cred că vor lăsa asta să se întâmple.

Ismael a ridicat din umeri.

— Atunci legea va rezolva treaba în locul lor. Dacă refuză să trăiască respectând legea, atunci pur și simplu nu vor trăi deloc. S-ar putea spune că asta e una dintre operațiile fundamentale ale legii: cei care amenință stabilitatea comunității sfidând legea se elimină singuri automat.

— Takerii nu vor accepta asta niciodată.

— Acceptarea n-are nimic de-a face cu asta. Ai putea la fel de bine vorbi despre un om ce sare de pe o stâncă și care nu acceptă efectele gravitației. Takerii sunt în procesul de autoeliminare, iar după ce vor termina, stabilitatea comunității va fi refăcută și stricăciunile pe care le-ați făcut vor putea începe să se vindece.

— Într-adevăr.

— Pe de altă parte, cred că ești nejustificat de pesimist în legătură cu asta. Cred că există mulți oameni care știu cum stă treaba și sunt gata să audă ceva nou, care *vor* să audă ceva nou, ca și tine.

— Sper să ai dreptate.

9

— Nu sunt chiar mulțumit cu felul în care am formulat această lege, am spus.

— Nu?

— Ne referim la ea ca fiind o singură lege, dar de fapt sunt trei legi. Sau cel puțin eu am descris-o ca trei legi.

— Cele trei legi sunt ramuri, iar tu vrei trunchiul, care ar suna cam așa: "nici o specie să nu transforme viața acestei lumi în propria ei viață".

— Da, asta asigură regulile competiției.

— Asta-i doar o expresie a legii. Uite o alta: "lumea nu a fost făcută pentru nici o specie anume".

— Da. Atunci cu siguranță că omul nu a fost făcut ca s-o cucerească și să o stăpânească.

— Asta-i un salt prea mare. Doar în mitologia Takerilor această lume avea nevoie de un stăpân, pentru ca zeii făcuseră o harababură. Au creat o junglă, un haos strigător la cer, o anarhie. Dar de fapt oare asta era adevărul?

— Nu, totul era în perfectă ordine. Takerii sunt aceia care au introdus dezordinea în această lume.

— Stăpânirea pe care o exercita acea lege era și este suficientă. Omenirea nu era necesară

pentru a aduce ordinea în lume.

10

Oamenii culturii tale se agață cu o tenacitate fanatică de unicitatea omului. Ei vor cu disperare să perceapă un vast golf între om și restul creației. Această mitologie a superiorității umane justifică faptul că aceștia pot face orice doresc cu lumea, la fel cum mitologia lui Hitler a superiorității ariene a justificat faptul că putea face orice dorește cu Europa. Dar până la urma urmei, această mitologie nu-i deosebit de satisfăcătoare. Takerii sunt un popor profund însingurat. Această lume este pentru ei un teritoriu inamic, iar ei trăiesc aici ca o armată de ocupație, înstrăinați și izolați de extraordinara lor unicitate.

— Așa-i. Dar unde vrei să ajungi?

În loc să-mi răspundă la întrebare, Ismael a continuat:

— Printre Leaveri, infracțiunile, bolile mentale, sinuciderile și dependența de droguri sunt rarități. Cum explică asta Cultura Mamă?

— Aș zice că-i din cauza... Cultura Mamă spune că-i din cauza faptului că Leaverii sunt pur și simplu prea primitivi pentru a avea astfel de probleme.

— Cu alte cuvinte, infracțiunile, bolile mentale, sinuciderile și dependența de droguri sunt caracteristicile unei civilizații avansate.

— Așa-i. Desigur că nimeni n-o spune astfel, dar cam așa e înțeleasă treaba. Acestea sunt prețurile dezvoltării.

— Există o opinie aproape contrară ce are o largă circulație în cultura ta cam de un secol. O opinie contrară în legătură cu motivul pentru care aceste probleme sunt rare pentru Leaveri.

M-am gândit un minut.

— Vrei să zici teoria Sălbaticului cel Nobil. Nu pot spune că o cunosc în detaliu.

— Dar ai o vagă impresie despre ea. Nu teoria în detaliu este cea care are o circulație largă în cultura ta, ci impresia vagă.

— Într-adevăr. Este ideea că oamenii ce trăiesc aproape de natură tind să fie nobili. E din cauza tuturor acelor apusuri. Nu poți să privești apusul și apoi să mergi să dai foc colibeii vecinului tău. A trăi aproape de natură e grozav pentru sănătatea ta mentală.

— Trebuie să înțelegi, desigur că eu nu spun nimic de genul acesta.

— Da. Dar ce spui *de fapt*?

— Până acum am aruncat o privire asupra povestirii pe care Takerii o pun în scenă aici de zece mii de ani. Și Leaverii pun în scenă o povestire. Nu o povestire spusă, ci o povestire pusă în scenă.

— Ce vrei să spui prin asta?

— Dacă vizitezi diferitele popoare ale culturii tale, dacă mergi în China și în Japonia și în Rusia și în Anglia și în India, fiecare popor îți va da o relatare complet diferită despre ei, dar totuși pun cu toții în scenă aceeași povestire fundamentală, care este povestirea Takerilor. Același lucru e adevărat și printre Leaveri. Boșimanii din Africa, populația Alawa din Australia, Kreen Akrore din Brazilia și Navajo din Statele Unite ți-ar da câte o relatare diferită despre ei, dar și ei pun cu toții în scenă o povestire fundamentală, și anume povestirea Leaverilor.

— Înțeleg unde vrei să ajungi. De fapt nu contează povestea pe care o spui, ci felul în care trăiești.

— Corect. Povestirea pe care Takerii o pun în scenă aici de zece mii de ani nu doar că e dezastruoasă pentru omenire și pentru această lume, ci e și fundamental nesănătoasă și nesatisfăcătoare. Este fantezia unui megaloman, iar punerea ei în scenă a dat Takerilor o cultură ciuruită de lăcomie, cruzime, boli mentale, infracțiuni și dependență de droguri.

— Da, așa se pare.

— Povestirea pe care Leaverii o pun în scenă aici de trei milioane de ani nu-i o povestire a cuceririi și a stăpânirii. Punerea ei în scenă nu le dă putere. În schimb, punerea ei în scenă le dă vieți satisfăcătoare și pline de semnificație. Aste vei găsi printre aceștia. Ei nu fierb de nemulțumire și de rebeliune, nu se ciondănesc veșnic, dezbătând ce ar trebui permis și ce ar trebui interzis, nu se acuză

într-una unii pe alții cum că nu trăiesc cum trebuie, nu trăiesc în teroare unii față de ceilalți, nu-și pierd mințile pentru că viețile lor par atât de goale și lipsite de sens, nu au nevoie să se drogheze cu stupefiante pentru a putea rezista încă o zi, nu inventează câte o nouă religie săptămânal pentru a avea ceva de care să se agațe, nu caută într-una ceva de făcut sau ceva în care să creadă care să le facă viețile să merite a fi trăite. Și repet, asta nu-i din cauză că trăiesc aproape de natură sau pentru că nu au nici un fel de conducere formală sau pentru că ar fi nobili din naștere. E pur și simplu din cauză că pun în scenă o povestire care funcționează foarte bine pentru oameni, o povestire care a funcționat bine timp de trei milioane de ani, și care încă mai funcționează bine acolo unde Takerii încă n-au reușit s-o strivească sub picioare.

— Bun. Sună grozav. Când ajungem la povestirea asta?

— Mâine. Sau cel puțin mâine vom începe.

— Bine, am spus. Dar înainte de a încheia pe ziua de azi, mai am o întrebare. De ce *Cultura Mamă*? Eu personal n-am nici o problemă cu expresia, dar îmi imaginez că unele doamne ar putea avea, pe temeiul că pari să alegi *anume* o figură de genul feminin pentru a juca rolul de răufăcător cultural.

Ismael a mormăit.

— Oricum n-o consider a fi în nici un fel o *răufăcătoare*, dar înțeleg unde vrei să ajungi. Iată răspunsul meu: cultura este o mamă pretutindeni și întotdeauna, deoarece în esență cultura este cea care hrănește, hrănitoarea societăților umane și al stilurilor de viață. Pentru popoarele Leaverilor, Cultura Mamă explică și menține un stil de viață sănătos și stabil. Pentru popoarele Takerilor, ea explică și menține un stil de viață ce s-a dovedit a fi nesănătos și autodistructiv.

— Bun. Și?

— Și, care-i de fapt întrebarea ta? În cazul în care cultura este o mamă pentru poporul Alawa din Australia și pentru boșimanii din Africa și pentru poporul Kayapo din Brazilia, atunci de ce n-ar fi o mamă și pentru Takeri?



## NOUĂ

1

Când am ajuns ziua următoare, am găsit un nou plan pus în aplicare: Ismael nu se mai afla pe cealaltă parte a peretelui de sticlă, ci acum se afla pe partea mea. Tolănit pe câteva perne, la vreo doi metri de scaunul meu. Nu realizasem până acum cât de important devenise acel perete de sticlă în relația noastră: sincer să fiu, am simțit un gol în stomac. Eram tulburat de apropierea și de enormitatea lui, dar fără a ezita mai mult de o fracțiune de secundă, am luat loc și l-am salutat ca de obicei dând din cap. A încuviințat și el din cap, dar cred că am zărit o privire de speculație precaută în ochii săi, ca și cum apropierea mea l-ar fi tulburat la fel de mult și pe el.

— Înainte de a merge mai departe, a spus Ismael după câteva momente, vreau să clarific o neînțelegere.

A ridicat o mapă cu hârtie de scris pe care era desenată o diagramă.



— Nu-i o reprezentare deosebit de dificilă. Este firul narativ al Leaverilor, a spus.

— Da, văd.

A mai adăugat ceva, apoi a ridicat-o din nou.



— Această ramificație, începând cam din anul 8000 î.e.n. reprezintă firul narativ al Takerilor.

— Bun.

— Și ce anume reprezintă acest punct? a întrebat, arătând cu vârful creionului punctul lângă care scria 8000 î.e.n.

— Revoluția agricolă.

— Oare acest eveniment se petrece într-un punct din timp, sau într-un interval de timp?

— Presupun că într-un interval de timp.

— Deci ce anume reprezintă acest punct de la 8000 î.e.n.?

— Începutul revoluției.

— Și unde să punem punctul care marchează finalul ei?

— A, am spus neștiutor. Adevărul e că nu știu. Trebuie să fi durat vreo două mii de ani.

— Ce eveniment a marcat finalul revoluției?

— Din nou, nu știu. Nu știu nici un eveniment anume care să-i fi marcat finalul.

— Fără pocnituri de dopuri de șampanie?

— Nu știu.

— Gândește-te.

M-am gândit, iar după o vreme am spus:

— Bun. E ciudat că asta nu se predă la școală. Țin minte că mi s-a spus despre revoluția agricolă, dar asta nu rețin să mi se fi spus.

— Continuă.

— De fapt nu s-a sfârșit niciodată. Doar s-a răspândit. Și continuă să se răspândească încă de când a început, de acum zece mii de ani. S-a răspândit de-a lungul acestui continent în secolele optsprezece și nouăsprezece. Și încă se mai răspândește și în ziua de azi pe teritorii din Noua Zeelandă și Africa și America de Sud.

— Desigur. Deci vezi tu, revoluția voastră agricolă nu-i un eveniment, ca și Războiul Troian, izolat în trecutul îndepărtat și fără nici o importanță pentru viețile voastre actuale. Lucrarea începută în Orientul Apropiat de către acei fermieri neolitici a fost dusă mai departe de la o generație la următoarea fără oprire, exact până în momentul actual. Este la baza vastei voastre civilizații de astăzi exact în aceeași măsură în care era la baza chiar primului sat de fermieri.

— Da, înțeleg asta.

— Ar trebui să te ajute să vezi de ce anume povestirea pe care o spuneți copiilor voștri despre sensul lumii, despre intențiile divine în această lume, și despre destinul omului este de o importanță atât de profundă pentru oamenii culturii tale. Este proclamația revoluției pe care-i bazată cultura ta. Este depozitul întregii voastre doctrine revoluționare și expresia finală a spiritului vostru revoluționar. Ea explică de ce anume revoluția a fost necesară și de ce anume trebuie dusă înainte cu orice preț.

— Da, am spus. Asta chiar e o treabă.

2

— Acum vreo două mii de ani, a continuat Ismael, în cultura voastră a avut loc un eveniment de o ironie desăvârșită. Takerii, sau cel puțin o foarte mare porțiune dintre ei, au adoptat ca fiind a lor o poveste ce li se părea încărcată de semnificație și de mister. Aceasta a venit de la un popor de-al Takerilor din Orientul Apropiat, care o spuneau copiilor lor de nenumărate generații, atât de multe generații încât devenise un mister chiar și pentru ei. Știi de ce?

— De ce devenise un mister? Nu.

— Devenise un mister pentru că primii care au spus povestea, anticii lor strămoși, nu erau dintre Takeri, ci erau Leaveri.

Am stat așa o vreme holbându-mă la el. Apoi l-am întrebat dacă nu l-ar deranja să explice din nou.

— Acum vreo două mii de ani, Takerii au adoptat ca fiind a lor o poveste ce își avea originile printre Leaveri, cu multe secole înainte.

— Bun. Și care-i ironia aici?

— Ironia este că-i o poveste ce pe vremuri era spusă de către Leaveri despre originile Takerilor.

— Și?

— Takerii au adoptat *ca fiind a lor* o poveste despre originile lor spusă de către Leaveri.

— Mă tem că pur și simplu nu pricep.

— Ce fel de poveste ar spune un popor de-al Leaverilor despre apariția în această lume a Takerilor?

— Dumnezeu, n-am nici o idee.

Ismael s-a uitat atent la mine, ca o bufniță.

— Se pare că azi dimineață ai uitat să-ți iei pastila de deșteptăciune. Nu contează, îți voi spune o poveste de-a mea și atunci îți vei da seama.

— Bun.

Ismael și-a deplasat grămada sa muntoasă într-o nouă poziție pe pernele sale, și fără să vreau mi-am închis ochii gândindu-mă *Ce naiba ar zice un străin dacă ar deschide chiar acum ușa?*

— Ai nevoie de niște cunoștințe foarte speciale dacă ai de gând să stăpânești lumea, a spus Ismael. Sunt sigur că-ți dai seama de asta.

— Sincer să fiu, nu m-am gândit niciodată la asta până acum.

— Takerii dețin aceste cunoștințe, sau cel puțin își imaginează că le dețin, și sunt foarte mândri de asta. Sunt cele mai fundamentale cunoștințe dintre toate, și sunt absolut indispensabile pentru cei ce ar stăpâni lumea. Ce crezi că află Takerii când merg printre Leaverii?

— Nu-nțeleg ce vrei să zici.

— Aceștia află că Leaverii nu dețin aceste cunoștințe. Nu-i remarcabil?

— Nu știu.

— Păi gândește-te. Takerii dețin cunoștințele care le permit să stăpânească lumea, iar Leaverilor le lipsesc. Asta au găsit misionarii oriunde au mers printre Leaverii. Și au fost destul de uimiți, căci aveau impresia că astfel de cunoștințe erau practic evidente.

— Nici măcar nu știu despre ce cunoștințe vorbești.

— Sunt cunoștințele necesare pentru a stăpâni lumea.

— Bun, dar ce cunoștințe anume sunt acestea?

— Vei afla din poveste. Acum examinăm *cine deține aceste cunoștințe*. Ți-am spus că Takerii le dețin; asta are sens, nu? Takerii sunt stăpânii lumii, nu-i așa?

— Da.

— Și Leaverii nu le dețin, iar și asta are sens, nu-i așa?

— Presupun.

— Acum, spune-mi următorul lucru: cine altcineva ar deține aceste cunoștințe, în afară de Takerii?

— N-am nici o idee.

— Gândește mitologic.

— Bun... Zeii le-ar deține.

— Desigur. Despre asta e povestirea mea: despre cum au obținut zeii cunoștințele necesare pentru stăpânirea lumii.

Într-o bună zi (a început Ismael) zeii chibzuiau asupra chestiunilor uzuale din cadrul administrării lumii, iar unul dintre ei a spus:

— Uite un loc la care mă tot gândesc de ceva vreme: o întinsă și minunată savană. Hai să trimitem aici un mare roi de lăcuste. Atunci focul vieții va crește nemaipomenit în ele și în păsările și în șopârlele ce se hrănesc cu ele și asta va fi foarte bine.

Ceialți s-au gândit o vreme la asta, apoi unul dintre ei a spus:

— Cu siguranță-i adevărat că dacă trimitem lăcustele asupra savanei, focul vieții va izbucni în ele și în făpturile ce se hrănesc cu ele, dar asta va fi pe socoteala tuturor celorlalte făpturi ce trăiesc acolo.

Ceialți l-au întrebat unde vroia să ajungă, iar el a continuat:

— Cu siguranță că ar fi o mare nedreptate să le privăm pe celelalte făpturi de focul vieții pentru ca lăcustele și păsările și șopârlele să poată crește în abundență o vreme. Căci lăcustele vor dezgoli acel pământ pustiindu-l, iar căprioarele și gazelele și caprele și iepurii vor flămânzi și apoi vor muri. Iar odată cu dispariția vânatului, lei și lupii și vulpile ar muri și ele în curând. Oare atunci nu ne vor blestema aceștia, și nu ne vor numi criminali pentru că am favorizat lăcustele și păsările și șopârlele înaintea lor?

Acum, zeii au trebuit să se scarpine în cap din cauza asta, căci nu mai priviseră niciodată treburile în lumina asta. Dar, în cele din urmă, unul dintre ei a spus:

— Nu văd nici o mare problemă aici. Pur și simplu n-o vom face. Nu vom stârni un mare roi de

lăcuste, iar atunci lucrurile vor continua ca și până acum și nimeni nu va mai avea motiv să ne blesteme.

Majoritatea zeilor au considerat că asta are sens, dar unul dintre ei nu a fost de acord:

— Cu siguranță că asta ar fi o nedreptate la fel de mare ca și cealaltă, a spus el, oare lăcustele și păsările și șopârlele nu trăiesc și ele în mâinile noastre la fel ca și toate celelalte făpturi? Nu va veni oare niciodată și vremea lor de a prospera din belșug, la fel ca și celelalte făpturi?

În timp ce zeii dezbăteau această chestiune, o vulpe a ieșit la vânătoare, iar ei au spus:

— Hai să-i trimitem vulpei o prepeliță, ca să poată și ea trăi.

Dar de-abia au fost spuse aceste cuvinte, că unul dintre ei a și zis:

— Cu siguranță că ar fi o nedreptate să lăsăm vulpea să trăiască pe socoteala prepeliței. Noi i-am dat prepeliței viață și ea trăiește acum în mâinile noastre. Ar fi o nerușinare s-o trimitem în gura vulpii.

Apoi un altul a spus:

— Uitați aici! Prepelița pândește o lăcustă! Dacă nu-i dăm vulpei prepelița, atunci prepelița va mânca lăcusta. Oare nu noi i-am dat viață și lăcustei, și nu trăiește ea în mâinile noastre la fel ca și prepelița? Cu siguranță că ar fi o nedreptate să *nu-i* dăm prepelița vulpei, astfel ca lăcusta să poată trăi.

Ei bine, după câte îți poți imagina, zeii s-au ciondănit din greu, și tot nu știau ce să facă. Iar în vreme ce aceștia ciorovăiau asupra problemei a venit primăvara și apele din zăpada munților au început să umfle râurile, iar unul dintre ei a spus:

— Cu siguranță că ar fi o nedreptate să lăsăm aceste ape să inunde pământurile, căci numeroase făpturi vor fi negreșit duse de ape spre pieire.

Dar un altul a spus:

— Cu siguranță c-ar fi o nedreptate să *nu* lăsăm aceste ape să inunde pământurile, căci fără ele, iazurile și mlaștinile vor seca, și toate cele ce trăiesc acolo vor muri.

Și din nou zeii au fost aruncați în confuzie. În cele din urmă, unuia dintre ei i-a venit o idee ce părea a fi nouă:

— Este evident că orice am face va fi bine pentru unii și rău pentru ceilalți, deci hai să nu facem nimic. Atunci nici una dintre aceste făpturi ce trăiesc în mâinile noastre nu ne va mai numi nedrepti.

— Prostii! și-a pierdut cumpătul unul dintre ei. Dacă nu vom face nimic, și asta va fi bine pentru unii și rău pentru ceilalți, nu-i așa? Făpturile ce trăiesc în mâinile noastre vor spune "Uite, suferim, iar zeii nu fac nimic."

Și în vreme ce zeii se tot ciondăneau, lăcustele au roit peste savană, iar lăcustele și păsările și șopârlele au preamărit zeii, în timp ce vânatul și animalele de pradă au pierit blestemând zeii. Și din cauză că zeii nu au făcut nimic nici în legătură cu asta, prepelița a trăit iar vulpea s-a întors în vizuina ei flămândă și blestemând zeii. Și din cauză că prepelița a trăit, aceasta a mâncat lăcusta, iar lăcusta a murit blestemând zeii. Și din cauză că în cele din urmă, zeii au decis a stăvili revărsarea apelor de primăvară, iazurile și mlaștinile au secat, și toate miile de făpturi ce trăiau acolo au murit blestemându-i pe zei. Și auzind toate aceste blesteme, multă zarvă s-a iscat între zei.

— Priviți, am transformat grădina într-un loc al terorii, și toți ce trăiesc într-însa ne urăsc, numindu-ne tirani și criminali. Și au și dreptate, căci prin acțiune sau inacțiune le trimitem bunăstare astăzi și prăpăd mâine, fără să știm ce ar trebui făcut. Savana pustiită de lăcuste răsuna cu blesteme, și nu avem nici un răspuns de dat. Vulpea și lăcusta ne blestemă căci am lăsat prepelița să trăiască, și nu avem nici un răspuns de dat. Cu siguranță că întreaga lume blesteamă ziua în care am creat-o, căci suntem nedrepti și trimitem pe rând bunăstare iar apoi prăpăd, știind chiar în timp ce o facem că nu știm ce ar trebui făcut.

Ei bine, zeii începuseră să se afunde în mlaștinile deznădejdiei, când unul dintre ei a ridicat privirea și a spus:

— Măi, oare n-am făcut noi în grădină un anume pom al cărui fruct este cunoașterea binelui și a răului?

— Da, au strigat ceilalți. Hai să găsim acel pom și să-i mâncăm fructul și să vedem care-i acea cunoaștere.

Și când zeii au găsit acest pom și au gustat din fructul său, ochii li s-au deschis și au spus:

— Acum avem într-adevăr cunoștințele de care e nevoie pentru a îngriji grădina fără a deveni nedrepti și fără a primi blestemele tuturor celor ce trăiesc în mâinile noastre.

Și în vreme ce vorbeau astfel, un leu a ieșit la vânătoare, și zeii au spus:

— Azi este ziua leului de a flămânzi, și căprioara pe care ar fi prins-o poate trăi încă o zi.

Și așa, leul a scăpat prada și, întorcându-se flămând în bârlog a început să-i blesteme pe zei. Dar ei i-au spus:

— Fii în pace, căci noi știm cum să stăpânim lumea și astăzi este ziua în care tu vei fi flămând.

Iar leul a fost în pace. Ziua următoare, leul a ieșit din nou la vânătoare și zeii i-au trimis căprioara pe care au cruțat-o cu o zi înainte. Și când căprioara a simțit dinții leului pe gâtul ei, a început să-i blesteme pe zei, dar aceștia i-au spus:

— Fii în pace, căci noi știm că stăpânim lumea și astăzi este ziua în care tu mori, la fel cum ieri a fost ziua în care ai trăit.

Și căprioara a fost în pace. Apoi, zeii au spus:

— Cu siguranță ca această cunoaștere a binelui și a răului e o cunoaștere puternică, căci ne permite să stăpânim lumea fără a fi nedrepti. Dacă ieri am fi trimis leul să flămânzească fără a fi avut această cunoaștere, atunci într-adevăr că ar fi fost o nedreptate. Și dacă astăzi am fi trimis căprioara în gura leului fără această cunoaștere, atunci într-adevăr și asta ar fi fost o nedreptate. Dar cu această cunoaștere am făcut ambele lucruri, aparent contrare, și nu am comis nici o nedreptate.

Acum, vezi tu, s-a întâmplat ca unul dintre zei să fie plecat cu niște treburi când ceilalți au mâncat din pomul cunoașterii și când s-a întors și-a auzit ce-au făcut zeii cu leul și cu căprioara, acesta a spus:

— Făcând aceste două lucruri, cu siguranță că ați comis o nedreptate într-un caz sau în celălalt, căci cele două lucruri sunt opuse iar unul trebuie să fi fost drept de făcut, iar celălalt nedrept. Dacă ar fi fost bine ca leul să rămână înfometat în prima zi, atunci a fost rău ca a doua zi să-i trimiteți căprioara. Sau dacă a fost bine să-i trimiteți căprioara în cea de-a doua zi, atunci ar fi fost rău ca el să rămână înfometat în prima.

Ceilalți au încuviințat din cap și au spus:

— Da, exact așa am fi judecat și noi înainte de a mânca din acest pom al cunoașterii.

— Ce cunoaștere-i asta? a întrebat zeul, observând pomul.

— Gustă-i fructul, i-au spus ei, și atunci vei ști exact ce cunoaștere este.

Așa că zeul a gustat iar ochii i s-au deschis.

— Da, înțeleg, a spus el. Asta-i într-adevăr o cunoaștere potrivită pentru zei: *cunoașterea a ceea ce trebuie să trăiască și a ceea ce trebuie să moară.*

5

— Ai vreo întrebare până acum?

Am tresărit, surprins de întreruperea narațiunii.

— Nu. E fascinant.

Ismael a continuat.

6

— Când zeii au văzut că Adam se trezise, au spus:

— Iată această făptură, așa de asemănătoare cu noi încât aproape că ar putea fi unul de-al nostru. Cât să-i dăm să trăiască, și ce destin să-i punem la cale?

Unul dintre ei a zis:

— E atât de frumos, hai să-i dăm să trăiască atât cât va trăi și planeta. În zilele copilăriei sale, să avem grijă de el așa cum avem grijă de toate celelalte din grădină, ca să afle dulceața de a trăi în mâinile noastre. Dar în adolescență cu siguranță va începe să realizeze că-i capabil de mult mai multe decât celelalte făpturi, și va deveni neliniștit în grija noastră. Ar trebui, oare atunci să-l conducem spre celălalt pom din grădină, spre Pomul Vieții?

Dar un altul a spus:

— A-l conduce pe Adam ca pe un copil spre Pomul Vieții înainte chiar ca acesta să-nceapă el însuși a-l căuta, l-ar lipsi de o mare aventură, prin care ar putea câștiga o înțelepciune importantă și și-ar putea dovedi neînfricarea. La fel cum îi vom da grija de care are nevoie ca și copil, haideți să-i dăm aventura de care are nevoie ca și adolescent. Haideți să facem ca ocupația adolescenței sale să fie aventura pentru găsirea Pomului Vieții. Astfel, va descoperi el singur cum poate trăi atâta vreme cât va trăi și planeta.

Ceilalți au fost de acord cu acest plan, dar unul dintre ei a spus:

— Ar trebui să ținem seama că asta ar putea fi pentru Adam o lungă și anevoioasă căutare. Tinerețea-i nerăbdătoare și după câteva mii de ani de căutare acesta ar putea fi cuprins de disperarea că nu reușește să găsească Pomul Vieții. Dacă s-ar întâmpla una ca asta, el ar putea fi tentat să mănânce din Pomul Cunoașterii Binelui și a Răului.

— Prostii, au răspuns ceilalți. Știi foarte bine că fructul aceluia pom nu poate hrăni decât pe zei. Nu-l poate hrăni pe Adam mai mult decât ierburile savanei. L-ar putea lua în gură și înghiți, dar ar trece prin el fără nici un folos. Cu siguranță nu-ți imaginezi că ar putea într-adevăr, mâncând din acel pom, să dobândească cunoașterea noastră?

— Desigur că nu, a răspuns celălalt. Pericolul nu este că ar obține cunoașterea noastră, ci mai degrabă că și-ar putea *imagina* că a obținut-o. Gustând fructul acestui pom, el și-ar putea spune, "Am mâncat din pomul divin al cunoașterii, și prin urmare știu la fel de bine ca și ei cum să stăpânesc lumea. Pot face precum voi pofti."

— Dar asta-i absurd, au spus ceilalți zei. Cum ar putea Adam să fie atât de nesăbuit încât să-și imagineze că deține cunoașterea care-i permite să stăpânească lumea și să facă ceea ce facem noi? Nici una dintre faptele noastre nu va stăpâni vreodată cunoașterea a ceea ce trebuie să trăiască și a ceea ce trebuie să moară. Această cunoaștere e doar a noastră, și chiar de-ar fi ca Adam să crească în înțelepciune până la apusul Universului, această cunoaștere ar fi tot la fel de departe de el precum este și astăzi.

Dar celălalt n-a fost convins de acest argument:

— Dacă Adam ar mânca din pomul nostru, a stăruit el, n-avem nici o idee cum s-ar putea înșela. Neștiind adevărul, și-ar putea spune, "Orice aș face și pot justifica e bine, și orice n-aș putea justifica e rău."

Însă ceilalți l-au luat peste picior, spunând:

— Dar asta nu-i cunoașterea binelui și a răului.

— Sigur că nu-i, a răspuns celălalt, dar cum ar putea Adam să știe asta?

Ceilalți au ridicat din umeri.

— S-ar putea ca, în copilăria sa, Adam să creadă că-i suficient de înțelept pentru a stăpâni lumea, dar ce contează? Asemenea aroganță prostească va trece odată ce se va maturiza.

— A, a spus celălalt, dar posedat de această aroganță prostească, oare va *supraviețui* Adam până la maturitate? Crezându-se egalul nostru, el ar fi capabil de orice. În aroganța lui, ar putea privi de jur împrejurul grădinii și spune, "Aici totul e greșit. De ce ar trebui să împart focul vieții cu toate aceste făpturi? Uite, leii și lupii și vulpile iau vânatul care ar putea să-mi rămână mie. Asta e rău. Voi ucide toate aceste făpturi, și asta va fi bine. Și uite aici, iepurii și lăcustele și vrăbiile iau fructele pământului care ar putea să-mi rămână mie. Asta e rău. Voi ucide toate aceste făpturi, și asta va fi bine. Și uite aici, zeii mi-au limitat creșterea la fel cum au limitat creșterea tuturor. Asta e rău. Voi crește fără limită, luând pentru mine tot focul vieții ce curge în această grădină, și asta va fi bine." Spuneți-mi atunci, dacă s-ar întâmpla una ca asta, cât timp ar trăi Adam până când ar devora întreaga lume?

— Dacă s-ar întâmpla una ca asta, au spus ceilalți, Adam ar devora această lume într-o singură zi, iar la sfârșitul acelei zile, s-ar devora și pe al însuși.

— Exact, a răspuns celălalt, asta dacă n-ar reuși să scape de pe această lume. Atunci el ar devora întreg Universul la fel cum și-a devorat propria lume. Dar chiar și așa, ar sfârși inevitabil prin a se devora pe el însuși, la fel cum se întâmplă cu orice crește fără limită.

— Acesta ar fi într-adevăr un groaznic sfârșit pentru Adam, a spus un altul. Dar oare n-ar putea ajunge tot acolo și fără a mânca din Pomul Cunoașterii Binelui și a Răului? Oare n-ar fi tentat de

dorința lui de creștere să ia focul vieții în propriile sale mâini chiar fără a-și face iluzia că asta e bine?

— Ar putea, au fost de acord ceilalți. Dar care ar fi rezultatul? El ar deveni un infractor, un nelegiuit, un hoț al vieții și un criminal al fapturilor din jurul său. Fără iluzia că ceea ce face e bine, și că, prin urmare trebuie făcut cu orice preț, în curând el s-ar sătura de viața de nelegiuit. Într-adevăr, asta e scris să se întâmple în căutarea sa pentru Pomul Vieții. Dar dacă ar mânca din pomul nostru al cunoașterii, atunci va ridica din umeri, scâpând de remușcări. Acesta va spune, "Ce contează dacă m-am săturat să trăiesc ca și un criminal al vieții din jurul meu? Știu binele și răul, și acest fel de a trăi e bun. Prin urmare trebuie să trăiesc astfel chiar dacă m-am săturat de tot, chiar dacă distrug această lume și mă distrug chiar și pe mine. Zeii au scris în lume o lege pentru toți, dar nu mi se poate aplica și mie, căci eu sunt egalul lor. Prin urmare voi trăi în afara acestei legi, și voi crește fără limită. Să fii limitat e rău. Voi fura focul vieții din mâinile zeilor și-l voi aduna și-l voi folosi pentru creșterea mea, și asta va fi bine. Voi distruge acele specii care nu mă ajută să cresc, și asta va fi bine. Voi lua cu forța grădina din mâinile zeilor și o voi transforma pentru a servi doar creșterii mele, și asta va fi bine. Și din cauză că aceste lucruri sunt bune, ele trebuie făcute cu orice preț. S-ar putea întâmpla să distrug grădina și să o ruinez. S-ar putea ca progeniturile mele să colcăie asupra pământului precum lăcustele, pustiindu-l, înecându-se în propria lor mizerie, până într-atât încât să urască a-și arunca privirea una asupra celeilalte, până într-atât încât își vor pierde mințile. Totuși, ei vor trebui să continue, căci a crește fără limită e bine, și a accepta limitele legii este rău. Iar dacă vreunii vor spune, "Hai să renunțăm la poverile acestei vieți nelegiuite și să trăim din nou în mâinile zeilor", îi vom ucide, căci ceea ce spun e rău. Și când întreaga grădină va fi supusă propriului nostru folos, și toate speciile ce nu-mi servesc la creștere vor fi date afară, și tot focul vieții din această lume va curge prin progeniturile mele, încă va trebui să cresc. Și acestui popor îi voi spune, "Creșteți, căci asta e bine", și ei vor crește. Și poporului vecin îi voi spune, "Creșteți, căci asta e bine", și ei vor crește. Și când nu vor mai avea loc pentru a crește, acest popor se va năpusti asupra celui de lângă, pentru a-i ucide, ca să poată crește chiar mai mult. Și chiar dacă gemetele progeniturilor mele vor umple văzduhul pe tot cuprinsul acestei lumi, le voi spune, "Suferințele voastre trebuie răbdate, căci suferiți pentru cauza binelui. Priviți cât de măreți am ajuns! Stăpânind cunoașterea binelui și a răului am devenit noi înșine stăpânii lumii iar zeii nu mai au nici o putere asupra noastră. Cu toate că gemetele voastre umplu văzduhul, nu-i așa că-i mai dulce să trăim în propriile noastre mâini decât în mâinile zeilor?"

Și auzind toate astea, zeii au înțeles că dintre toți pomii din grădină, doar pomul Cunoașterii Binelui și a Răului putea să-l distrugă pe Adam. Așa că i-au spus:

— Din toți pomii din grădină poți să mănânci, dar din pomul Cunoașterii Binelui și a Răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el vei muri negreșit.

7

Am stat așa o vreme, amețit, apoi mi-am amintit că am văzut o Biblie în ciudata colecție de cărți a lui Ismael. De fapt, erau trei. Am luat una dintre ele, și după câteva minute de studiu, mi-am ridicat privirea și am spus:

— Nu se face nici un comentariu legat de motivul pentru care acest pom ar fi trebuit să-i fie interzis lui Adam.

— Te-ai fi așteptat să se facă?

— Păi... da.

— Notițele au fost luate de către Takeri, și această poveste a fost întotdeauna un mister impenetrabil pentru ei. N-au reușit niciodată să-și dea seama de ce anume cunoașterea binelui și a răului ar fi trebuit să fie interzisă omului. Îți dai seama de ce?

— Nu.

— Deoarece, pentru Takeri, această cunoaștere este cea mai bună cunoaștere pe care omul o poate avea, cea mai benefică. Astfel stând treaba, oare de ce să fi fost interzisă de zei?

— Într-adevăr.

— Practic, cunoașterea binelui și a răului este cunoașterea ce trebuie exercitată de către stăpânii lumii, căci fiecare lucru pe care ei îl fac este bun pentru unii și rău pentru alții. Până la urmă, cam la

asta se și rezumă stăpânirea, nu-i așa?

— Da.

— Iar omul s-a născut pentru a stăpâni lumea, nu-i așa?

— Da. Potrivit mitologiei Takerilor.

— Atunci, oare de ce ar vrea zeii să tăinuiască exact cunoașterea de care omul are nevoie pentru a-și îndeplini destinul? Din perspectiva Takerilor n-are nici un sens.

— Într-adevăr.

— Dezastrul a avut loc atunci când, acum zece mii de ani, oamenii culturii tale au spus, "Suntem la fel de înțelepți precum zeii, și putem stăpâni această lume la fel de bine ca și ei." Când au luat *în propriile lor mâini* puterea vieții și a morții asupra acestei lumi, pieirea lor a fost asigurată.

— Da. Din cauză că, de fapt, nu sunt la fel de înțelepți ca și zeii.

— Zeii au stăpânit această lume timp de miliarde de ani, și totul mergea bine. După doar câteva mii de ani de stăpânire umană, lumea a ajuns în pragul morții.

— Într-adevăr. Dar Takerii nu vor renunța niciodată.

Ismael a ridicat din umeri.

— Atunci vor muri. După cum a fost prezis. Autorii acestei povești știau foarte bine despre ce vorbesc.

8

— Și tu spui că această poveste a fost spusă din perspectiva Leaverilor?

— Da. Dacă ar fi fost scrisă din perspectiva Takerilor, cunoașterea binelui și a răului nu i-ar fi fost interzisă lui Adam, ci i-ar fi fost *băgată pe gât*. Zeii ar fi stat pe acolo spunând, "Hai, Omule, nu vezi că ești un nimic fără această cunoaștere? Nu mai trăi din darurile noastre precum un leu sau un urs marsupial: gol în fața lumii, neputincios. Haide odată, ia puțin din acest fruct și devino unul dintre noi. Apoi, spre norocul tău, poți pleca de aici din grădină și poți începe a trăi prin sudoarea frunții, așa cum oamenii trebuie să trăiască." Și dacă autorii ar fi fost oameni de convingerea ta culturală, acest eveniment nici măcar nu s-ar fi numit Căderea, ci s-ar fi numit Ascensiunea, sau cum ai spus tu mai devreme, Eliberarea.

— Foarte adevărat... Dar nu sunt încă sigur cum se potrivește asta cu restul.

— Deocamdată aprofundăm înțelegerea ta asupra *felului în care au ajuns lucrurile să fie astfel*.

— Nu înțeleg.

— Acum un minut, mi-ai spus că Takerii nu vor renunța niciodată la tirania lor asupra acestei lumi, indiferent cât de rău ar ajunge să stea treaba. Cum au ajuns să gândească așa?

M-am holbat la el.

— Au ajuns să fie așa deoarece întotdeauna au crezut că ceea ce fac este *corect* și prin urmare trebuie făcut cu orice preț. Întotdeauna au crezut că, asemeni zeilor, știu ceea ce-i corect să faci și ceea ce-i greșit să faci, iar ceea ce fac ei este *corect*. Îți dai seama cum au demonstrat ei ceea ce spun eu acum?

— La prima vedere, nu.

— Au demonstrat-o forțând pe toți ceilalți din această lume să facă ceea ce fac și *ei*, să trăiască precum *ei*. Toți au trebuit să fie forțați să trăiască la fel ca și Takerii, pentru că Takerii știau care e *singura cale corectă*.

— Da, înțeleg.

— Multe popoare de Leaveri practicau agricultura, dar nu au fost niciodată obsedate de iluzia că ceea ce făceau era *corect*, că toți ceilalți din întreaga lume trebuiau să practice agricultura, că toată suprafața planetei, până la ultimul metru pătrat, trebuia dedicată agriculturii. Ei nu le spuneau popoarelor din jur, "Nu mai puteți trăi ca și vânători-culegători. Asta e greșit. Asta e rău și noi o interzicem. Cultivați-vă pământul sau vă vom extermina." În schimb, ei spuneau, "Vreți să fiți vânători-culegători? Din partea noastră e în regulă. E foarte bine. Noi vrem să fim agricultori. Fiți voi vânători-culegători, iar noi vom fi agricultori. Nu pretindem că știm cum e *corect*. Știm doar că noi *preferăm* asta."



— Da, înțeleg.

— Și dacă se săturau să mai fie agricultori, dacă își dădeau seama că nu le mai place direcția în care mergea treaba, în cadrul adaptării lor anume, aceștia erau *capabili* să renunțe. Nu trebuiau să-și spună "uf, trebuie să continuăm pe calea asta chiar de-ar fi să neucidă, căci asta-i singura cale *corectă* de a trăi." De exemplu, pe vremuri a existat un popor ce-a construit o vastă rețea de canale de irigație pentru a cultiva deșerturile din sud-estul Arizonei de astăzi. Ei au menținut aceste canale timp de trei mii de ani și-au construit o civilizație destul de avansată, dar în cele din urmă, au fost liberi să spună, "Ăsta-i un stil de viață anevoios și nesatisfăcător, așa că la naiba cu el." Aceștia pur și simplu au lăsat toată treaba în spate și au uitat-o atât de complet încât astăzi nu mai știm nici măcar cum își spuneau. Singurul nume pe care-l avem pentru ei este cel pe care l-au primit de la indienii Pima: Hohokam, cei care au dispărut.

Dar pentru Takeri nu are să fie la fel de ușor. Pentru ei va fi ca dracu' de greu să renunțe, căci ceea ce fac ei este *corect*, și trebuie să continue chiar și dacă asta înseamnă distrugerea acestei lumi și a omenirii odată cu ea.

— Da, așa se pare.

— A renunța ar însemna... ce anume?

— A renunța ar însemna... A renunța ar însemna că *n-au avut dreptate* încă de la început. Ar însemna că de fapt n-au știut *niciodată* cum să stăpânească lumea. Ar însemna... să renunțe la pretențiile lor de divinitate.

— Ar însemna să scuipe afară fructul aceluia pom și să dea înapoi zeilor stăpânirea lumii.

— Da.

9

Ismael a arătat cu capul spre mormanul de Biblii de la picioarele mele.

— Potrivit autorilor acestei povești, oamenii care trăiau între râurile Tigru și Eufrat au mâncat din pomul divin al cunoașterii. De unde crezi că le-a venit ideea asta?

— Ce vrei să spui?

— Ce anume le-a dat autorilor acestor povești ideea că oamenii din Semiluna Fertilă au mâncat din pomul divin al cunoașterii? Crezi că au văzut asta cu proprii lor ochi? Crezi că erau acolo când a început revoluția voastră agricolă?

— Presupun că e o posibilitate.

— Gândește. Dacă ar fi fost acolo s-o vadă cu proprii lor ochi, cine ar fi fost ei?

— A, așa-i. Ar fi fost oamenii Căderii. Ar fi fost dintre Takeri.

— Și dacă ar fi fost dintre Takeri, ar fi spus povestea cu totul altfel.

— Da.

— Deci, autorii acestei povești n-au fost acolo ca să vadă întâmplarea cu proprii lor ochi. Atunci, cum de-au știut ei ce s-a întâmplat? Cum au știut că Takerii au uzurpat rolul zeilor în lume?

— Dumnezeu, am spus.

— Cine *au fost* autorii acestei povești?

— Păi... evreii?

Ismael a clătinat din cap.

— Printre oamenii cunoscuți sub numele de evrei, aceasta era deja o poveste antică, o poveste misterioasă. Evreii au intrat în istorie ca fiind dintre Takeri, și nu vroiau altceva decât să fie la fel ca și vecinii lor Takeri. De fapt, chiar de-asta profeții lor îi tot certau cu atâta vehemență.

— Într-adevăr.

— Deci, cu toate că păstrau povestea, ei n-o mai înțelegeau complet. Pentru a-i găsi pe cei ce-o înțelegeau, trebuie să-i găsim autorii. Cine erau ei?

— Păi... erau strămoșii evreilor.

— Dar cine erau *ei*?

— Mă tem că n-am nici o idee.

Ismael a mormăit.

— Ascultă aici, nu-ți pot interzice să spui, "n-am nici o idee", dar insist să stai măcar câteva secunde să te gândești înainte de a o spune.

Am stat câteva secunde gândindu-mă, doar pentru a fi politicoș, apoi am spus:

— Îmi pare rău. Cunoștințele mele despre istoria antică sunt de neglijat.

— Strămoșii antici ai evreilor erau semiții.

— A.

— Știi asta, nu?

— Da, cred că da. Dar...

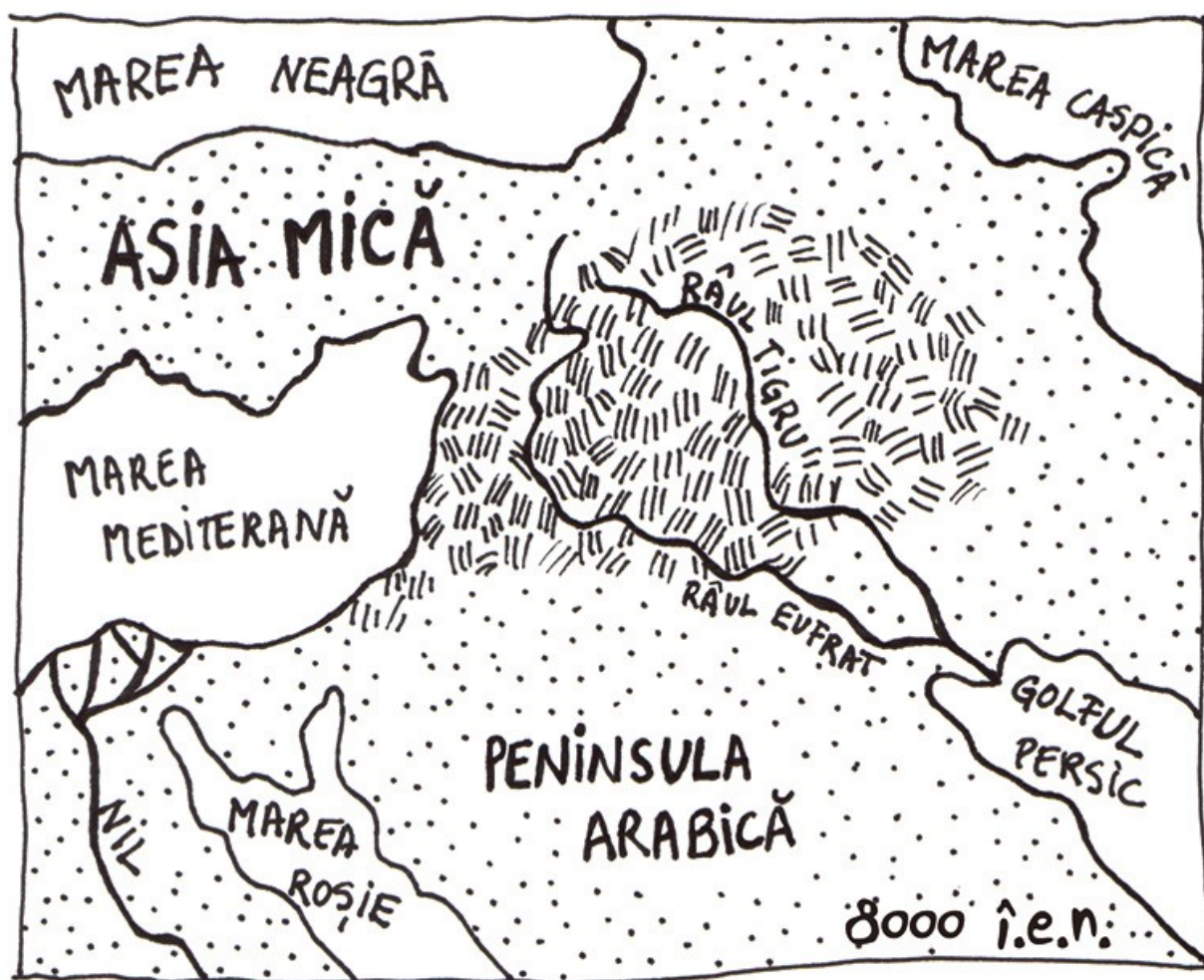
— Dar nu te-ai gândit.

— Da.

Brusc, Ismael s-a mișcat vioi și, sincer să fiu, mi s-a strâns puțin stomacul când jumătatea lui de tonă a trecut pe lângă scaunul meu, atingându-mă. În caz că nu știți cum se mișcă gorilele pe pământ, puteți vizita o grădină zoologică, sau puteți închiria o casetă de la *National Geographic*; nu am cuvinte pentru a vă putea face să înțelegeți. Ismael s-a huriat sau s-a hodorogit sau s-a târșăit până la raftul de cărți și s-a întors cu un atlas istoric, pe care mi l-a deschis la o hartă a Europei și a Orientului Apropiat în anul 8500 î.e.n. O lamă ca și o seceră aproape că tăia Peninsula Arabică de restul continentului. Cuvintele *agricultură incipientă* indicau foarte clar faptul că lama de seceră delimita Semiluna Fertilă. Câteva puncte indicau locuri unde fuseseră găsite implementări timpurii ale agriculturii.

— Am senzația că această hartă dă o impresie greșită, a spus Ismael, cu toate că nu în mod intenționat. Dă impresia că revoluția agricolă s-a petrecut într-o lume pustie. Din cauza asta, prefer propria mea hartă.

Și-a deschis mapa și mi-a arătat-o.



— După cum vezi, aceasta arată situația cu cinci sute de ani mai târziu. Revoluția agricolă e în plină desfășurare. Zona în care se petrece agricultura e marcată hașurat.

Folosindu-și creionul ca și arătător, a indicat zona dintre Tigru și Eufrat.

— Aceasta, desigur, este pământul dintre râuri, locul de naștere al Takerilor. Ce crezi că reprezintă punctele?

— Popoare de Leaveri?

— Exact. Nu sunt gândite ca și o exprimare a densității populației. Și nici nu sunt făcute să indice că fiecare bucată de pământ disponibilă era locuită de vreun popor de Leaveri. Ceea ce indică este faptul că asta nu se-ntâmpla nici pe departe într-o lume pustie. Înțelegi ce-ți arăt?

— Păi, cred că da. Tărâmul Căderii se află în interiorul Semilunei Fertile și era îngonjurat de non agricultori.

— Da, dar pe lângă asta, îți mai arăt și faptul că, la vremea respectivă, la începutul revoluției voastre agricole, acești Takeri timpurii, fondatorii culturii voastre, erau necunoscuți, izolați, neînsemnați. Următoarea hartă din acel atlas istoric este cu patru mii de ani mai târziu. Ce te-ai aștepta să vezi pe ea?

— M-aș aștepta să văd că Takerii s-au extins.

A încuviințat din cap, indicându-mi să întorc pagina. Aici, un oval desenat, denumit *Culturi Calcolitice*, cu Mesopotamia în centru, înconjură întreaga Asie Mică, și toată zona dinspre nord și est până la Marea Caspică și la Golful Persic. Ovalul se extindea înspre sud până la intrarea în Peninsula Arabică, care avea o zonă hașurată în care scria *Semiți*.

— Acum, a spus Ismael, avem ceva martori.

— Cum așa?

— Semiții n-au fost martorii oculari ai evenimentelor descrise în capitolul trei din Geneză.

A desenat un mic oval în centrul Semilunei Fertile.

— Acele evenimente, cunoscute la un loc sub numele de Cădere, au avut loc aici, la sute de kilometri nord de Semiți, într-un cu totul alt popor. Vezi cine erau ei?

— Potrivit acestei hărți, erau caucazienii.

— Dar acum, în anul 4500 î.e.n. Semiții sunt martorii oculari ai unui eveniment ce are loc chiar în fața casei lor: expansiunea Takerilor.

— Da, înțeleg.

— În patru mii de ani, revoluția agricolă începută în zona dintre râuri s-a răspândit peste Asia Mică în vest, și înspre munții din nord și din est. Dar înspre sud se pare că au fost blocați. De ce anume?

— După câte se pare, de semiți.

— De ce? De ce o blocau semiții?

— Nu știu.

— Ce erau semiții? Erau agricultori?

— Nu. Harta arată clar că nu făceau parte din ceea ce se petrecea cu Takerii. Deci presupun că erau dintre Leaveri.

— Da, Leaveri, dar nu mai erau vânători-culegători. Și-au dezvoltat o altă adaptare ce urma să devină tradițională pentru popoarele semitice.

— A, erau păstori.

— Desigur. Ciobani.

A indicat granița dintre cultura calcolitică, a Takerilor, și semiți.

— Deci ce se întâmplă aici?

— Nu știu.

Ismael a arătat cu capul spre Bibliile lângă picioarele mele.

— Citește povestea lui Cain și Abel din Geneză, și vei afla.

Am ridicat-o pe cea de deasupra și am deschis-o la capitolul patru. Câteva minute mai târziu am murmurat:

— Dumnezeu.



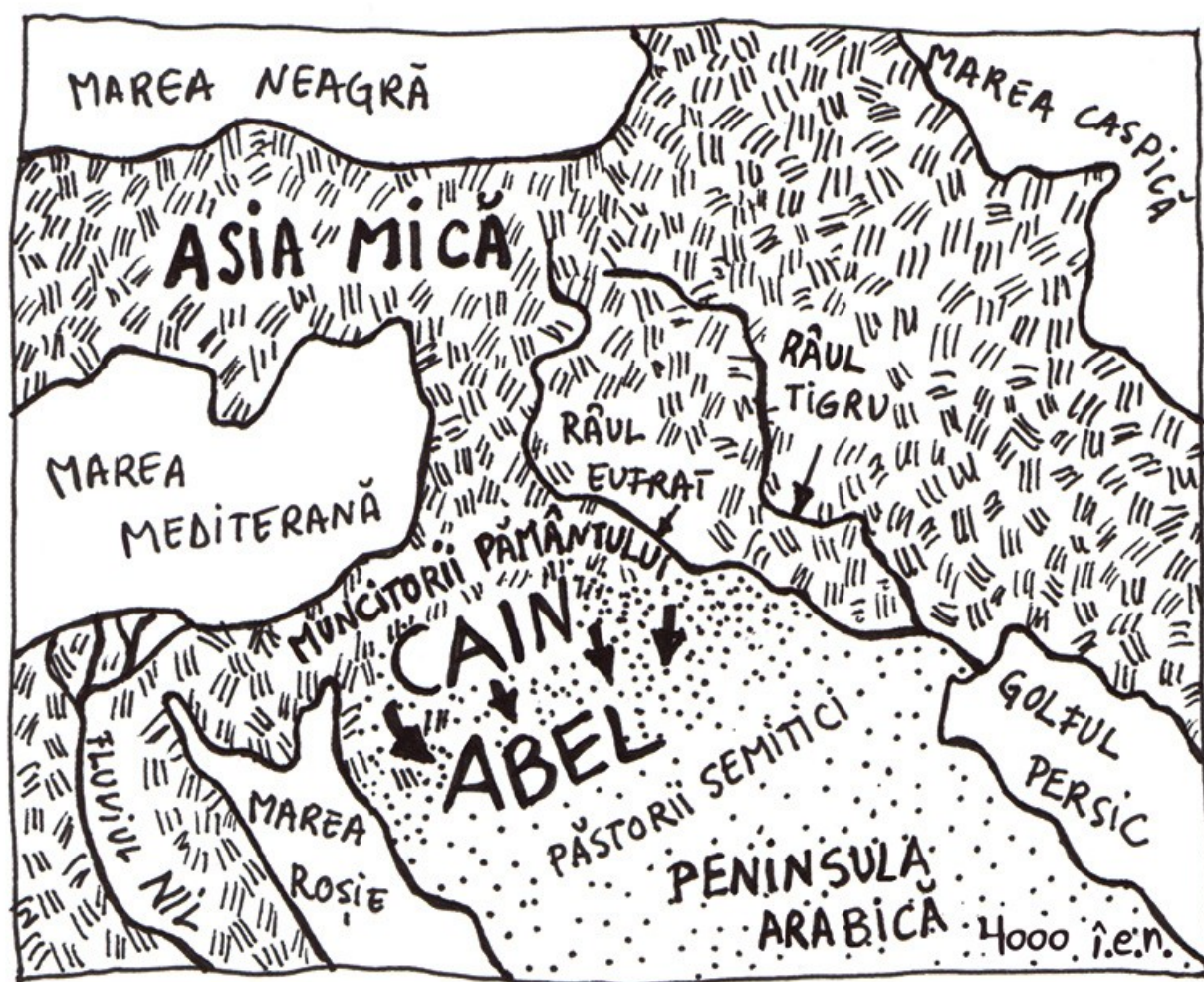
După ce-am citit povestea în toate cele trei versiuni, mi-am ridicat privirea și am spus.

— Uite ce se întâmpla: de-a lungul acelei granițe, Cain îl ucidea pe Abel. Muncitorii pământului își udau câmpurile cu sângele păstorilor semiți.

— Desigur. Asta s-a întâmplat întotdeauna de-a lungul graniței de expansiune a Takerilor: Leaverii sunt uciși pentru ca mai mult pământ să poată fi cultivat.

Ismael și-a ridicat mapa și a deschis-o la propria lui hartă a acestei perioade.

— După cum vezi, hașurările agricultorilor s-au răspândit peste întreaga zonă, cu excepția teritoriului ocupat de semiți. Aici, la granița ce separă muncitorii pământului de păstorii semiți, Cain se confruntă cu Abel.



Am studiat harta câteva momente, iar apoi am clătinat din cap:

— Și cei ce studiază Biblia nu înțeleg asta?

— Nu pot spune, desigur, că nici unul dintre ei nu a înțeles asta vreodată. Dar majoritatea citesc această poveste ca și cum s-ar fi petrecut într-un tărâm de basm, ca și una dintre fabulele lui Aesop. Cu greu le-ar trece prin cap să o vadă ca pe un element de propagandă de război a semiților.

— Exact asta e, clar. Știu că întotdeauna a fost un mister motivul pentru care Dumnezeu l-a acceptat pe Abel cu ofrandele lui, dar l-a respins pe Cain cu ofrandele sale. Asta explică totul. Cu această poveste semiții le spuneau copiilor lor, "Dumnezeu e de partea noastră. Ne iubește pe noi

păstorii, dar îi urăște pe acei muncitori ai pământului din nord."

— Așa-i. Dacă citești povestea ca și cum și-ar avea originile printre proprii tăi strămoși culturali, este incomprehensibilă. Începe să capete sens doar când realizezi că își are originile printre *inamicii* strămoșilor tăi culturali.

— Da.

Am stat așa câteva momente, privind în gol, apoi m-am uitat din nou pe harta lui Ismael.

— Dacă muncitorii pământului din nord erau caucazieni, am spus, atunci *ăsta-i* semnul lui Cain.

Și am arătat spre propria mea față albicioasă.

— Ar putea fi. În mod evident, nu vom ști niciodată cu siguranță exact ce vroiau să spună cu asta autorii poveștii.

— Dar ar avea *sens* să fie așa, am insistat. Semnul i-a fost dat lui Cain ca și avertisment pentru ceilalți, "Feriți-vă de acest om. Acesta-i un om periculos, cel ce pretinde răzunaarea înșeptită." Și este clar că multe popoare de pe tot cuprinsul acestei lumi au aflat că nu se merită să te pui cu cei cu fețe albe.

Ismael a ridicat din umeri, neconvins, sau poate doar neinteresat.

11

— Pe harta anterioară m-am deranjat să așez sute de puncte pentru a reprezenta popoarele de Leaveri care trăiau în Orientul Mijlociu în perioada în care a început revoluția voastră agricolă. Ce crezi că s-a întâmplat cu aceste popoare între momentul acelei hărți și momentul acesteia?

— Aș zice că aceștia fie au fost invadați și asimilați, fie s-au apucat și ei de agricultură, imitându-i pe Takeri.

Ismael a încuvințat din cap.

— Fără îndoială că multe dintre popoare respective aveau de spus propriile lor povești despre această revoluție, propriile lor moduri de a explica cum acești oameni din Semiluna Fertilă au ajuns să fie astfel, însă doar una dintre aceste povești a supraviețuit, aceea pe care semiții o spuneau copiilor lor despre Căderea lui Adam și uciderea lui Abel de către fratele său Cain. A supraviețuit căci Takerii n-au reușit niciodată să-i invadeze pe semiți, și semiții au refuzat să se apuce de viața agricolă. Nici măcar descendenții lor care în cele din urmă au devenit Takeri, evreii, care au păstrat povestea fără a o mai înțelege în totalitate, n-au reușit să-și însuflească prea mult entuziasm pentru stilul de viață câmpenesc. Și astfel s-a întâmplat că, odată cu răspândirea creștinismului și a Vechiului Testament, Takerii au ajuns să adopte o poveste care pe vremuri era spusă de un inamic în încercarea de a-i denunța.

12

Așa că ajungem din nou la întrebarea: de unde le-a venit semiților ideea că poporul Semilunii Fertile a mâncat din pomul divin al cunoașterii?

— A, am spus. Aș zice că a fost un fel de reconstituire. Ei s-au uitat la acest popor cu care se luptau și au spus: Dumenzeule, oare cum au *ajuns* să fie astfel?

— Și care le-a fost răspunsul?

— Păi... care-i *problema* cu oamenii ăștia? Care-i problema cu frații noștri din nord? De ce ne fac asta? Se comportă ca și cum... Stai puțin să mă gândesc.

— Nu te grăbi.

— Bun, am spus după câteva minute. Uite cum cred eu că ar fi văzut treaba semiții. Aici se întâmplă ceva cu totul nou. Astea nu-s doar simple atacuri. Aceștia nu sunt doar oameni care își delimitează teritoriul și își arată colții ca să se asigure că știu că ei sunt acolo. Acești oameni spun... Frații noștri din nord spun că noi trebuie să murim. Ei spun că Abel trebuie exterminat. Ei spun că nouă nu mai trebuie să ni se permită să trăim. Acum, asta-i ceva nou, iar noi nu putem pricepe. De ce nu pot ei să trăiască acolo sus și să fie fermieri, iar noi să trăim aici jos și să fim păstori? De ce trebuie să ne ucidă?

Ceva cu adevărat straniu trebuie să li se fi întâmplat acolo sus ca să transforme acest popor în criminali. Oare ce? Stai o clipă... Priviți cum trăiesc acești oameni. Nimeni nu a mai trăit astfel până acum. Ei nu spun că doar noi trebuie să murim. Ei spun că *totul* trebuie să moară. Ei nu neucid doar pe noi, ei ucid *totul*. Ei spun "Bun, leilor, sunteți morți. Ne-am săturat de voi. Ați dispărut de-aici." Ei spun "Bun, lupilor, ne-am săturat și de voi. Ați dispărut de-aici." Ei spun... "Nimeni altcineva nu mănâncă decât noi. Toată această hrană ne aparține nouă și nimeni nu poate lua din ea fără permisiunea noastră." Ei spun "Ceea ce noi vrem să trăiască, trăiește și ceea ce noi vrem să moară, moare."

Asta-i. Se comportă ca și cum ar fi zeii înșiși. Se comportă ca și cum ar fi mâncat din pomul înțelepciunii divine, ca și cum ar fi la fel de înțelepți ca zeii și ar putea trimite viață și moarte oriunde doresc ei. Da, asta e. Asta trebuie să se fi întâmplat acolo sus. Acești oameni au găsit pomul înțelepciunii divine și-au furat câteva din fructele lui.

Aha! Corect! Acesta e un popor care a fost blestemat. Se vede din prima. Când zeii au aflat ce-au făcut aceștia, au spus "Bun, popor mizerabil, atâta v-a fost! Nu vom mai avea grijă de voi. Dispăreți de aici. Vă izgonim din grădină. De acum încolo, în loc să trăiți din darurile noastre, vă veți smulge hrana cu forța din pământ, cu sudoarea frunții." Și așa au ajuns acești muncitori blestemați ai pământului să ne vâneze și să-și ude câmpurile cu sângele nostru.

Când am terminat, l-am văzut pe Ismael ținându-și palmele lipite într-o aplauză mută. Am răspuns printr-un surâs și o modestă încuvințare din cap.

13

— Una dintre cele mai clare indicații că autorii acestor două povești nu au fost strămoșii tăi culturali este faptul că agricultura nu este înfățișată ca fiind o alegere de dorit, o alegere liberă, ci mai degrabă ca un blestem. Era pur și simplu de neconceput pentru autorii acestor povești ca cineva să *prefere* să trăiască din sudoarea frunții. Așa că întrebarea pe care și-au pus-o n-a fost "Oare de ce au adoptat acești oameni un stil de viață atât de anevoios?", ci "Oare ce ticăloșie atât de groaznică au făcut acești oameni încât să merite așa o pedeapsă? Ce ar fi putut face încât să-i determine pe zeii să nu le mai ofere darurile care ne permit tuturor să ducem o viață așa de lipsită de griji?"

— Da, este evident acum. În propria noastră istorie culturală, adoptarea agriculturii a fost un preludiv al ascensiunii. În aceste povești, agricultura este soarta celor căzuți.

14

Am o întrebare, am spus. De ce l-au descris pe Cain ca fiind primul născut al lui Adam, iar pe Abel ca fiind cel de-al doilea?

Ismael a încuvințat din cap.

— Semnificația este mitologică mai degrabă decât cronologică. Vreau să spun că vei găsi acest motiv în poveștile folclorice de peste tot: când ai un tată cu doi fii, unul vrednic și unul nevrednic, fiul nevrednic este aproape întotdeauna primul născut cel mult prețuit, în vreme ce fiul vrednic este mezinul, inferiorul în poveste.

— Bun. Dar de ce s-ar privi până la urmă ca fiind descendenții lui Adam?

— Nu trebuie să încurci gândirea metaforică cu gândirea biologică. Semiții nu-l priveau pe Adam ca fiind strămoșul lor biologic.

— De unde știi?

Ismael s-a gândit o clipă.

— Știi ce înseamnă *Adam* în ebraică? Nu putem știi ce nume i-au dat semiții, dar probabil că avea aceeași semnificație.

— Înseamnă *Om*.

— Desigur. Rasa umană. Presupun că semiții considerau rasa umană ca fiind strămoșul lor biologic?

— Nu, sigur că nu.

— Sunt de acord. Relațiile din poveste trebuie înțelese în sens metaforic, nu biologic. După

cum vedeau ei lucrurile, Căderea a împărțit rasa umană în două, în băieți răi și băieți buni, în cei ce muncesc pământul și păstori, primii cu tendința de a-i ucide pe cei din urmă.

— Bun, am spus.

15

Dar mă tem că mai am încă o întrebare.

— Nu e nevoie să-ți ceri scuze. Pentru asta ești aici.

— Bun. Întrebarea mea este: ce loc are Eva în toate astea?

— Ce înseamnă numele ei?

— Conform notelor de subsol înseamnă *Viața*.

— Nu *Femeie*?

— Nu, nu după aceste note.

— Cu acest nume, autorii poveștii subliniază clar faptul că tentația lui Adam nu a fost sexul sau pofta carnală sau dragostea. Adam a fost tentat de *Viață*.

— Nu pricep.

— Ia în considerare următorul fapt: o sută de bărbați și o femeie nu înseamnă o sută de copii, dar un bărbat și o sută de femei înseamnă chiar asta.

— Și?

— Încerc să îți arăt că, din perspectiva expansiunii populației, bărbatul și femeia au roluri deosebit de diferite. Nu sunt sub nici o formă egali din această privință.

— Bun. Dar tot nu pricep.

— Încerc să îți ofer perspectiva unui popor de ne-agricultori; un popor pentru care controlul populației este întotdeauna o chestiune critică. Permite-mi s-o spun pe șleau: o ceată de păstori ce constă din cincizeci de bărbați și o femeie nu e în nici un pericol de a experimenta o explozie a populației, dar o ceată ce constă dintr-un bărbat și cincizeci de femei este în mare belea. Oamenii, fiind oameni, acea ceată de cincizeci și unul de păstori va deveni o ceată de o sută cât ai zice pește.

— Adevărat. Dar mă tem că tot nu înțeleg ce legătură are asta cu povestea din Geneză.

— Ai răbdare. Hai să ne întoarcem la autorii acestei povești, un popor de păstori care e împins înspre deșert de către agricultorii din nord. De ce împingeau frații lor din nord?

— Vroiau să pună sub cultivare pământul păstorilor.

— Da, dar de ce?

— A, înțeleg. Își măreau producția de hrană pentru a susține o populație în creștere.

— Desigur. Acum ești pregătit să mai faci câteva reconstituiri. Îți poți da seama că acești muncitori ai pământului nu aveau nici un simț al măsurii când venea vorba despre expansiune. Ei nu-și controlau populația; când hrana nu mai era suficientă pentru toți, ei pur și simplu puneau mai mult pământ sub cultivare.

— Într-adevăr.

— Deci, cui i-au spus acești oameni da?

— Mm. Da, cred că înțeleg. Întunecos, ca printr-o sticlă.

— Gândește-te așa: semiții, la fel ca și majoritatea popoarelor ne-agricole, trebuiau să aibă mare grijă a nu strica echilibrul dintre sexe. A avea prea mulți bărbați nu le amenința stabilitatea populației, dar a avea prea multe femei cu siguranță că o amenința. Înțelegi?

— Da.

— Dar Semiții au observat la frații lor din nord că pentru ei asta nu conta. Dacă populația le scăpa de sub control, ei nu-și făceau griji, ci pur și simplu puneau mai mult pământ sub cultivare.

— Da, înțeleg asta.

— Sau încearcă așa: Adam și Eva au petrecut trei milioane de ani în grădină, trăind din darurile zeilor, iar creșterea lor a fost foarte modestă; în stilul de viață al Leaverilor, aceasta așa *trebuie* să fie. La fel ca și Leaverii de peste tot, ei nu aveau nici o nevoie să-și exercite prerogativele zeilor de a decide cine să trăiască și cine să moară. Dar când Eva i-a prezentat lui Adam această cunoaștere, el a spus: "Da, înțeleg; cu această cunoaștere nu mai trebuie să depindem de darurile zeilor. Având în mâini

puterea de a decide cine să trăiască și cine să moară, ne vom putea crea propriile noastre daruri care să existe doar pentru noi, și asta înseamnă că putem spune da Vieții și că putem crește fără limită." De aici ar trebui să înțelegi că a spune da Vieții și a accepta cunoașterea binelui și a răului sunt de fapt două aspecte ale aceluiași act, și astfel e spusă povestea în Geneză.

— Da. E subtil, dar cred că înțeleg. Când Adam a acceptat fructul acelui pom, el a cedat în fața ispitei de a trăi fără limită, și astfel, persoana care i-a oferit fructul s-a numit *Viața*.

Ismael a încuviințat din cap.

— De fiecare dată când un cuplu de Takeri vorbesc despre cât de minunat ar fi să aibă o familie numeroasă, ei repun în scenă acea întâmplare de lângă Pomul Cunoașterii Binelui și a Răului. Ei își spun "Desigur că e dreptul nostru să împărțim viața de pe această planetă după cum dorim noi. De ce să ne oprim la patru copii sau la șase? Putem avea cincisprezece dacă dorim. Tot ce trebuie să facem este să mai arăm câteva hectare din pădurea tropicală și cui îi pasă dacă zece specii vor dispărea ca și rezultat?"

16

Mai era încă ceva ce nu se porivea, dar nu-mi puteam da seama cum să mă exprim. Ismael mi-a spus să nu mă grăbesc. După ce m-am chinuit încă vreo câteva minute, mi-a zis:

— Nu te aștepta ca totul să se potrivească cu actuala noastră cunoaștere a lumii. Semiții din acea perioadă erau complet izolați pe Peninsula Arabică, separați în toate direcțiile sau de către mare, sau de către poporul lui Cain. După câte știau, ei și frații lor din nord reprezentau literalmente întreaga rasă umană, singurii oameni de pe Pământ. Evident că așa vedeau ei povestea. N-aveau cum să știe că locul în care Adam a mâncat din pomul zeilor era doar un colțisor din lume, n-aveau cum să știe că Semiluna Fertilă era doar unul dintre multele locuri în care agricultura începuse, n-aveau cum să știe că încă mai erau oameni răspândiți pe tot globul care trăiau la fel cum Adam trăise înaintea Căderii.

— Într-adevăr, am spus. Eu încercam s-o fac să se potrivească cu toate informațiile pe care le avem noi în prezent, și asta în mod evident nu are cum să meargă.

17

— Cred că putem liniștiți să spunem că povestea căderii lui Adam este pe departe cea mai cunoscută poveste din lume.

— Cel puțin în Vest, am spus.

— O, este bine cunoscută și în Est, fiind dusă în toate colțurile lumii de către misionarii creștini. Are o puternică atracție pentru Takerii de pretutindeni.

— Da.

— De ce?

— Presupun că-i din cauză că pretinde a explica ce anume n-a mers bine aici.

— Și ce nu a mers bine? Cum înțeleg oamenii această poveste?

— Adam, primul om, a mâncat fructul pomului interzis.

— Și ce se înțelege prin asta?

— Sincer să fiu, nu știu. N-am auzit vreodată o explicație care să aibă sens.

— Și cunoașterea binelui și a răului?

— Iarăși, n-am auzit vreo explicație care să aibă sens. Cred că majoritatea oamenilor o înțeleg în felul următor: zeii vroiau să testeze supunerea lui Adam interzicându-i ceva, și nu conta prea mult ce anume i-au interzis. Asta e în principal Căderea: un act de nesupunere.

— Nu prea are nimic de a face cu cunoașterea binelui și a răului.

— Nu. Dar probabil că sunt și oameni care văd cunoașterea binelui și a răului ca un simbol pentru... nu știu exact ce. Ei văd Căderea ca pe o cădere din inocență.

— Presupun că inocența în acest context fiind un sinonim cu fericită ignoranță.

— Da... E ceva de genul: omul a fost inocent până când a descoperit diferența dintre bine și rău. Când nu a mai fost inocent în această privință, a devenit o făptură căzută.



— Mă tem că asta nu prea înseamnă nimic pentru mine.

— Nici pentru mine, de fapt.

— În sfârșit, dacă o citești din altă perspectivă, povestea explică exact ce anume nu a mers bine aici, nu-i așa?

— Da.

— Dar oamenii culturii tale nu au fost niciodată capabili să-i înțeleagă explicația, căci întotdeauna au presupus că a fost formulată de oameni exact ca și ei, de oameni care au considerat ca fiind de la sine înțeles faptul că această lume a fost făcută pentru om, iar omul a fost făcut să o cucerească și să o stăpânească, de oameni pentru care cea mai dulce cunoaștere din lume este cunoașterea binelui și a răului, de oameni care consideră muncitul pământului ca fiind singurul mod de viață nobil și uman. Citind povestea ca și cum ar fi fost scrisă de cineva cu același punct de vedere ca și ei, nu aveau nici o șansă s-o înțeleagă.

— Așa-i.

— Dar când e citită în alt fel, explicația capătă sens perfect: omul nu poate avea niciodată înțelepciunea pe care zeii o folosesc pentru a stăpâni lumea, iar dacă încearcă să-și însușească această înțelepciune, rezultatul nu va fi iluminarea, ci va fi moartea.

— Da, am spus. Nu am nici un dubiu că asta-i semnificație poveștii. Adam nu a fost strămoșul rasei umane, ci a fost strămoșul culturii noastre.

— Din cauza asta a fost întotdeauna o personalitate de asemenea importanță pentru voi. Cu toate că povestea în sine nu avea nici un sens real pentru voi, v-ați putut identifica cu Adam ca și protagonistul ei. L-ați recunoscut încă de la început ca fiind unul de-al vostru.

Un unchi a sosit neanunțat în oraș, așteptându-se să fie primit în vizită și amuzat. Am crezut că avea să dureze doar o singură zi; s-au dovedit a fi două zile și jumătate. M-am trezit concentrându-mă să-i transmit gânduri de genul: "Oare n-a venit vremea să te miști de aici? Nu-ți e dor de casă deja? N-ai prefera mai degrabă să explorezi orașul de unul singur? Nu te gândești că s-ar putea să am și alte treburi de făcut?" Nu a fost receptiv. Cu câteva minute înainte de a pleca pentru a-l duce la aeroport am primit un telefon și un ultimatum de la un client: "Gata cu scuzele, să n-aud nimic. Fă treaba acum sau trimite înapoi avansul." Am spus că voi face treaba acum. Mi-am dus unchiul la aeroport, m-am întors și m-am așezat la mașina de scris. Nu era chiar așa de mult de lucru și mi-am spus că n-avea nici un rost să merg până în centru doar ca să-i spun lui Ismael că n-am să pot ajunge pe la el încă o zi sau două. Dar parcă simțeam un gol în stomac, un tremur de neliniște.

Eu mă rog la dinți. Oare nu-o face toată lumea? N-am timp să folosesc ața dentară. Știți dumneavoastră cum e. "Mai rezistați puțin, le spun, o să ajung să mă ocup și de voi înainte de a fi prea târziu." Dar în cursul celei de-a doua nopți, un molar ce se afla foarte, foarte în spate și-a dat ultima suflare. Dimineața următoare am găsit un dentist ce-a fost de acord să-l scoată și să-i ofere o înmormântare decentă. În scaun, în vreme ce îmi dădea injecție după injecție și se juca distrat cu echipamentul său și îmi verifica tensiunea m-am trezit gândindu-mă "Ascultă aici, n-am timp de toate astea; smulge-l odată afară și lasă-mă să plec." Dar s-a dovedit că avea dreptate. O, vai, ce rădăcini avea dintele ăla, și părea a fi mult mai aproape de coloana vertebrală decât buzele. La un moment dat l-am întrebat dacă n-ar fi mai ușor să încerce să intre prin spate. Când totul s-a terminat, a ieșit la iveală o nouă latură a personalității sale. A devenit Polițistul Dentar, și se părea ca am fost cu desăvârșire tras pe dreapta. M-a certat, m-a făcut să mă simt mic, iresponsabil și imatur. Am dat din cap și am promis și am dat din cap și am promis, gândindu-mă *vă rog, domnule agent, mai dați-mi o singură șansă, dați-mi drumul, mi-am recunoscut vina*. Până la urma urmei mi-a dat drumul, dar când am ajuns acasă, mâinile îmi tremurau și tampoanele de tifon care-mi ieșeau din falcă nu erau foarte simpatice. Am stat o zi îndopându-mă cu calmante și antibiotice și îmbătându-mă cu burbon. Dimineața m-am apucat iar de treabă, dar tremurul de neliniște din stomac era tot acolo.

Încă o zi, mi-am spus. Voi putea pune asta în poștă la noapte, și încă o zi în plus nu va conta. Jucătorul de ruletă care-și pune ultima sută pe impar și privește bila cum sare în mod decisiv în căsuța 18 îți va spune că *știa* de la început că va pierde din momentul în care a dat drumul jetonului din mână. Știa, o *simțea*. Dar, desigur, dacă ar mai fi făcut un salt până la 19, ar fi admis cu voioșie că astfel de presentimente adesea se dovedesc a fi greșite. Al meu nu a fost. Am văzut încă de la capătul coridorului o perie industrială pentru podele parcată în dreptul ușii pe jumătate deschise a lui Ismael. Înainte de a apuca să ajung acolo, un bărbat de vârstă mijlocie, purtând o uniformă gri a ieșit afară și a început să încuie ușa. Am strigat la el să aștepte.

— Ce faci? am întrebat, cu o oarecare neeleganță, când am ajuns în raza unde puteam folosi un ton normal al vocii. Nu prea meritam vreun răspuns, și el nici nu mi l-a dat.

— Ascultă aici, am spus, știu că nu-i treaba mea, dar n-ai putea să-mi spui ce se întâmplă aici?

S-a uitat la mine ca și cum aș fi fost un gândac de bucătărie pe care era sigur că îl omorâse acum o săptămână. Totuși, în cele din urmă și-a obosit puțin gura lăsând să treacă vreo câteva vorbe.

— Pregătim locul pentru un nou chiriaș.

— A, am spus. Dar, ăă, ce s-a-ntâmpat cu vechiul chiriaș?

A ridicat din umeri cu indiferență.

— A fost evacuată, presupun. Doamna nu-și mai plătea chiria.

— *Doamna?*

Pentru o vreme uitasem că Ismael nu-și purta singur de grijă. Mi-a aruncat o privire plină de suspiciune.

— Credeam că o cunoașteți pe doamnă.

— Nu, eu cunoșteam ăă... pe ăă...

A stat așa uitându-se fix la mine.

— Ascultă aici, am spus iarăși, poticnindu-mă în cuvinte, probabil că a rămas acolo un bilet pentru mine, sau așa ceva.

— N-a mai rămas nimic acolo; în afară de mirosul insuportabil.

— Te-ar deranja dacă aş arunca și eu o privire?

S-a întors înapoi la ușă și a încuiat-o.

— Vorbește cu conducerea, bun? Am treabă.

2

Conducerea, în persoana unei recepționere, n-a putut găsi nici un motiv bun pentru a-mi acorda accesul la biroul respectiv sau la orice altceva, inclusiv la vreo informație pe orice subiect, dincolo de ceea ce știam deja: că respectivul chiriaș n-a reușit să țină pasul cu chiria și prin urmare a fost evacuat. Am încercat s-o slăbesc cu o bucățică de adevăr, dar a respins plină de dispreț sugestia mea cum că acel birou ar fi fost ocupat de o gorilă.

— Nici un astfel de animal nu a fost și nu va fi vreodată ținut pe vreo proprietate administrată de această firmă.

I-am zis că ar putea măcar să-mi spună dacă Rachel Sokolow era chiriașa.

— Pe cine ar deranja?

A spus:

— Ideea e că dacă interesul dumneavoastră ar fi fost legitim, ați fi știut deja cine a fost chiriașa.

Nu era o recepționeră tipică; dacă voi avea nevoie vreodată de-o recepționeră, sper că voi găsi una la fel.

3

În cartea de telefon erau vreo șase Sokolow, dar nici o Rachel. Era o Grace, cu o adresă ce s-ar fi potrivit unei văduve de înstărit negustor evreu. Dimineța următoare, devreme, mi-am luat mașina și am făcut discret puțină încălcare de proprietate privată ca să văd dacă exista în zonă un pavilion de grădină; exista. Am dus mașina la spălat, mi-am lustruit pantofii cei serioși și am scuturat praful de pe singurul costum pe care-l mențin pentru nunți și înmormântări. Apoi, pentru a mă asigura că nu ajung la ora prânzului sau a ceaiului, am așteptat ora două pentru a-mi face apariția. Stilul Beaux Arts nu-i pe gustul tuturor, dar se întâmplă ca mie să-mi placă, cel puțin atunci când nu se confundă cu un tort de nuntă. Reședința Sokolow arăta imperturbabilă și maiestuoasă, dar totuși ușor capricioasă; ca și o familie regală la picnic. După ce am sunat am avut timp berechet să studiez fațada ușii, o operă de artă în sine, o sculptură în bronz înfățișând Răpirea Europei sau Fondarea Romei sau așa ceva. După o vreme a fost deschisă de un om pe care eu l-aș alege ca secretar de stat fie și numai pe baza îmbrăcăminții, expresiei și a înfățișării sale. Nu a fost nevoie să spună un "Da?" sau "Ei bine?" A întrebat ce treabă am eu acolo prin simpla ridicare a unei sprâncene. I-am spus că aş dori să o văd pe doamna Sokolow. M-a întrebat dacă am programare, știind foarte bine că n-am. Eram conștient că asta nu era un tip de care să pot scăpa cu o afirmație de genul că este o chestiune personală, adică nu e treaba lui. Am decis să mă deschid puțin.

— Sincer să fiu, eu de fapt încerc să iau legătura cu fiica dânzei.

M-a măsurat din ochi pe îndelete.

— Nu sunteți un prieten al fiicei doamnei, a spus în cele din urmă.

— Nu, adevărul este că nu sunt.

— Dacă ați fi fost, ați fi știut că aceasta a decedat în urmă cu aproape trei luni.

Cuvintele lui au trecut prin mine ca o găleată de apă înghețată. Și-a ridicat din nou sprânceana, asta însemnând "Altceva?" Am deschis să mă deschid puțin mai mult.

— Erați aici și pe vremea *domnului* Sokolow?

S-a încruntat, anunțându-mă că se îndoiește de relevanța întrebării mele.

— Motivul pentru care întreb este că... pot să vă întreb care vă este numele?

S-a îndoit și de relevanța acestei întrebări, dar a decis să-mi facă pe plac.

— Numele meu este Partridge.

— Ei bine, domnule Partridge, motivul pentru care întreb este următorul: l-ați cunoscut pe... Ismael?

Și-a mijit ochii la mine.

— Ca să fiu într-u totul sincer cu dumneavoastră, nu o caut pe Rachel, ci pe Ismael. Înțeleg că, mai mult sau mai puțin, Rachel s-a ocupat de el după moartea tatălui său.

— Și cum anume ați ajuns să înțelegeți asta? A întrebat, fără a divulga nimic.

— Domnule Partridge, dacă știți răspunsul la această întrebare, probabil că mă veți ajuta, am spus, iar dacă nu-l cunoașteți, probabil că nu mă veți ajuta.

Am pus problema într-un mod destul de elegant, iar el a recunoscut-o printr-o încuviințare din cap. Apoi a întrebat de ce îl caut pe Ismael.

— Lipsește din... locul său obișnuit. E limpede că a fost evacuat.

— Cineva trebuie să-l fi mutat, să-l fi ajutat.

— Da, am spus. Presupun că nu s-a dus la Hertz să închirieze o mașină.

Partridge mi-a ignorat remarca plină de duh.

— Mă tem că nu știu nimic, sincer.

— Dar doamna Sokolow?

— Dacă dânsa ar fi știut ceva, eu aș fi fost primul care ar fi aflat.

L-am crezut, dar i-am spus:

— Dați-mi un punct de plecare.

— Deocamdată nu știu nici un punct de plecare. Acum, că domnișoara Sokolow a decedat.

Am stat așa o vreme, rumegând.

— Cum a murit?

— Nu ați cunoscut-o deloc?

— Absolut deloc.

— Atunci nu prea este treaba dumneavoastră, mi-a spus, fără răutate, ci pur și simplu afirmând un fapt evident.

4

O vreme m-am gândit să angajez un detectiv particular. Apoi am repetat în gând ce aveam să-i spun și m-am hotărât s-o las baltă. Dar fiindcă nu puteam pur și simplu să mă las bătut, am dat un telefon la grădina zoologică din oraș ca să-i întreb dacă nu cumva au o gorilă de câmpie pe stoc. Nu aveau. Le-am spus că din întâmplare am eu una de care vreau să mă scap și i-am întrebat dacă o vor; au spus că nu. I-am întrebat dacă ar putea sugera unde să mai încerc, și au spus că nu, nu prea. I-am întrebat ce ar face ei dacă ar trebui neapărat să se scape de o gorilă. Au răspuns că poate ar exista vreun laborator care s-o ia ca și specimen, dar îmi puteam da seama că nu prea se concentrau.

Un lucru era evident: Ismael avea ceva prieteni de care eu nu știam, poate foști elevi. Singura cale pe care m-am gândit că-i pot contacta a fost cea în care probabil că și *el* i-a contactat, printr-un anunț la ziar:

Prieteni ai lui Ismael: Un alt prieten a pierdut  
legătura. Vă rog sunați și spuneți-mi unde e.

Anunțul a fost o greșeală, căci mi-a oferit o scuză să-mi opresc creierul. Am așteptat ca acesta să apară, apoi am așteptat să ruleze timp de o săptămână, apoi am așteptat mai câteva zile un telefon care nu mai urma să vină, și astfel au trecut două săptămâni în care am stat fără să ridic un deget.

Când în final am acceptat faptul că nu voi primi nici un răspuns la anunț, a trebuit să caut într-o nouă direcție, și mi-a luat cam trei minute să o decopăr. Am sunat la primărie și după nu mult timp vorbeam la telefon cu persoana a cărei slujbă era aceea de a elibera permise pentru spectacolele ambulante.

— Există acum un astfel de spectacol în oraș?

— Nu.

— Dar în ultima lună?

— Da, Carnavalul Darryl Hicks, cu nouăsprezece atracții, douăzeci și patru de jocuri și un spectacol de curiozități, a fost aici, dar plecase acum vreo două săptămâni.

— Avea cumva și vreo menajerie?

— Nu-mi amintesc să fi văzut așa ceva pe listă.

— Poate vreunul, două animale în cadrul spectacolului de curiozități?

— Nu știu. Poate.

— Următoarea oprire în ruta sa?

— N-am nici o idee.

Nu contează. Cu vreo zece telefoane l-am localizat într-un oraș la vreo șaiszeci de kilometri nord de aici, unde a stat o săptămână și apoi a plecat mai departe. Presupunând că va continua să se deplaseze înspre nord, i-am localizat următoarea oprire, și actuala sa locație cu un singur telefon. Și, da, acum se mândrea și cu Gargantua, cea mai vestită gorilă din lume, o ființă ce eu personal știam că e moartă de vreo patruzeci de ani.

Pentru dumneavoastră, sau oricine altcineva cu un echipament cât de cât modern, Carnavalul Darryl Hicks ar fi fost cam la nouăzeci de minute distanță, dar pentru mine, într-un Plymouth din același an ca și *Dallas*-ul, a fost la două ore distanță. Când am ajuns acolo, era un carnaval. Știți dumneavoastră. Carnavalurile sunt ca și stațiile de autobuz: unele mai mari, altele mai mici, dar toate la fel. Carnavalul Darryl Hicks reprezenta un hectar din obișnuita zdrențuială trecând drept amuzament, plin de oameni urâți, zgomot și putoare de bere, de vată pe băț și de floricele de porumb. Mi-am făcut cu greu drum printre oameni în căutarea spectacolului de curiozități. Aveam impresia că astfel de spectacole, așa cum mi le aminteam eu din copilărie (sau poate că din filmele copilăriei), sunt pe cale de dispariție în lumea carnavalelor moderne. Dacă acesta este cazul, Carnavalul Darryl Hicks a decis să ignore această tendință. Când am ajuns, un animator îl zorea pe mâncătorul de foc, dar n-am rămas să privesc. Erau destule de văzut înăuntru; obișnuita colecție de monștrii, de ciudați, unul care mușca din sticle, o perniță de ace, o grăsană tatuată, și așa mai departe, pe care le-am ignorat. Ismael se afla într-un colț întunecos, atât cât se putea de departe de intrare, cu doi copii de vreo zece ani în public.

— Pun pariu că ar putea să rupă gratiile astea dac-ar vrea, a observat unul dintre ei.

— Da, a răspuns celălalt, dar *el* nu știe că poate.

Am stat așa, uitându-mă fix la el și fierbând de ciudă, iar el stătea acolo calm fără a băga nimic în seamă până când băieții au plecat. Au trecut vreo două minute, eu am continuat să mă holbez, iar el a continuat să mă ignore. Apoi am cedat și-am zis:

— Spune-mi asta măcar. De ce n-ai cerut ajutor? Știu că ai fi putut. Doar nu se fac evacuări peste noapte.

N-a dat nici un semn cum că m-ar fi auzit.

— Acuma, cum naiba facem să te scoatem de aici?

A continuat să se uite prin mine ca și cum aș fi fost doar un alt volum de aer. Am spus:

— Uite-aici, Ismael, ești cumva supărat pe mine sau așa ceva?

În sfârșit mi-a aruncat o privire, dar nu era una prietenoasă.

— Nu te-am invitat să devii patronul meu, a spus, așa că te rog frumos să te abții în a mă patrona.

— Vrei să-mi văd de treaba mea?

— Într-un cuvânt, da.

M-am uitat neputincios în jur.

— Deci chiar vrei să stai aici?

Ochii lui Ismael au devenit din nou sticloși.

— Bun, bun, i-am spus. Dar cum rămâne cu mine?

— *Ce-i cu tine?*

— Păi, nu terminasem, nu-i așa?

— Nu, nu terminasem.

— Și ce vei face? Pur și simplu voi deveni eșecul numărul cinci, sau ce?

A stat așa vreo două minute uitându-se fix la mine. Apoi a spus:

— Nu-i nevoie să devii eșecul numărul cinci. Putem continua ca și până acum.

În acest moment a apărut o familie de cinci membri, plimbându-se tacticos, pentru a arunca o privire mai atentă la cea mai vestită gorilă din lume: mama, tatăl, două fete și un bebeluș parcă aflat în comă în brațele mamei sale.

— Deci putem continua ca și până acum, nu-i așa? am spus eu, și nu în șoaptă. Ți se pare destul de convenabil, nu?

Brusc, familia de vizitatori a început să mă vadă ca fiind mult mai interesant decât Gargantua care, până la urma urmei, doar stătea așa uitându-se morocănos. Am spus:

— Ei bine, de unde să începem? Mai ții minte unde am rămas?

Intrigați, vizitatorii s-au întors pentru a vedea ce răspuns va stârni întrebarea de la Ismael. Dar când acesta a venit, desigur, doar eu l-am putut auzi:

— Taci din gură.

— Să tac din gură? Dar credeam că urma să continuăm ca și până acum.

A mormăit și s-a târșăit până în spatele cuștii, unde s-a așezat, arătându-ne tuturor spatele. Cam după un minut, vizitatorii au decis că merit să-mi arunce o privire ostilă; mi-au aruncat-o, și apoi au pornit agale mai departe ca să vadă corpul mumificat al unui om împușcat în deșertul Mojave cam pe la sfârșitul Războiului Civil.

— Lasă-mă să te duc înapoi, am spus.

— Nu, mulțumesc, a răspuns, întorcându-se, dar fără să vină înapoi în fața cuștii. Oricât ți s-ar putea părea de incredibil, prefer să trăiesc așa decât din pomana cuiva, chiar și a ta.

— Ar fi o pomană doar până când punem la cale altceva.

— Altceva însemnând ce? Să fac giumbușlucuri la *The Tonight Show*? Un spectacol la un club de noapte?

— Ascultă-aici. Dacă pot lua legătura cu ceilalți poate că putem pune la cale un efort în comun.

— Ce dracu' vorbești acolo?

— Vorbesc despre cei ce te-au ajutat să ajungi până aici. Doar nu te-ai descurcat singur, nu-i așa?

M-a fixat din umbre cu o privire dușmănoasă.

— Du-te, a mârâit. Du-te și lasă-mă-n pace.

M-am dus și l-am lăsat în pace.

## 5

Asta chiar că nu plănuisem; de fapt nu prea plănuisem nimic, așa că habar n-aveam ce să fac. M-am cazat la cel mai ieftin motel pe care l-am găsit și am ieșit în oraș la o friptură și vreo două pâhărele să mai chibzuiesc la problemă. Până pe la ora nouă nu făcusem cine știe ce progrese, așa că m-am întors la carnaval ca să văd care mai e treaba pe acolo. Am avut noroc, oarecum: se apropia un front atmosferic rece și o afurisită de ploaie mocănească îi trimitea pe toți petrecăreții acasă cu spiritele fleoșcăite.

Când am ajuns la cortul spectacolului de curiozități, un angajat tocmai se pregătea să-l închidă. Părea să aibă în jur de optzeci de ani, și i-am oferit o bancnotă de zece dolari pentru privilegiul de a purta o conversație intimă cu natura în persoana gorilei care nu era mai mult Gargantua decât sunt eu. Nu a părut să ia în considerare vreunul dintre aspectele etice ale problemei, dar în mod vizibil a surâs insinuant la volumul mitei mele. Am adăugat încă zece, iar el a lăsat aprins becul de lângă cușcă atunci când a plecat șontâc-șontâc. În fața scenelor ale diferiților interpreți erau puse câteva scaune pliante, așa că am târâit unul după mine și m-am așezat. Ismael s-a uitat lung la mine timp de câteva minute, iar apoi m-a întrebat unde rămăsesem.

— Tocmai terminasei de explicat cum povestea din Geneză care începe cu căderea lui Adam și se termină cu uciderea lui Abel nu este de fapt așa cum o înțeleg în mod convențional de oamenii culturii mele. Este povestea revoluției noastre agricole așa cum a fost ea spusă de una dintre cele mai

timpurii victime ale acestei revoluții.

— Și ce crezi că mai rămâne de făcut?

— Nu știu. Poate că e nevoie să-mi aduni totul la un loc. Nu văd încă imaginea de ansamblu.

— Da, sunt de acord. Stai să mă gândesc puțin.

6

— Ce anume este cultura? a întrebat în cele din urmă Ismael. Mă refer la sensul comun al cuvântului, nu la sensul special pe care i l-am dat noi pentru scopul acestei conversații.

Părea o situație a naibii de ciudată să întrebi una ca asta pe cineva într-un cort de spectacole al unui carnaval, dar am făcut tot posibilul să mă concentrez cât de cât.

— Aș zice că e suma totală a tot ceea ce face un popor să fie un popor.

A încuviințat din cap.

— Și cum anume apare această sumă?

— Nu sunt sigur unde vrei să ajungi. Apare prin faptul că poporul trăiește.

— Da, dar și vrăbiile trăiesc, și ele nu au o cultură.

— Bun, înțeleg ce vrei să spui. Este o acumulare. Suma totală este o acumulare.

— Dar tot nu mi-ai spus felul în care apare această acumulare.

— A, înțeleg. Bun. Această acumulare este suma totală a ceea ce e transmis din generație în generație. Aceasta apare când... Când o specie atinge un anumit nivel de inteligență, membrii unei generații încep să transmită informații și tehnici generației următoare. Generația următoare ia această acumulare, își adaugă propriile descoperiri și rafinări, și transmite totul generației următoare.

— Iar această acumulare e ceea ce se cheamă cultură.

— Da, așa aș zice.

— Desigur, suma totală a tot ceea ce se transmite, nu doar informații și tehnici. Și credințe, presupuneri, teorii, obiceiuri, legende, cântece, povești, dansuri, glume, superstiții, prejudecăți, gusturi, atitudini. Totul.

— Așa-i.

— Oricât de ciudat ar putea să-ți pară, nivelul de inteligență necesar pentru ca o astfel de acumulare să înceapă nu este grozav de ridicat. În sălbăticie, cimpanzeii au început deja să le transmită puilor comportamente de fabricare și folosire a uneltelor. Văd că asta te surprinde.

— Nu. Adică... presupun că sunt surprins de faptul că citezi cimpanzeii.

— În loc de gorile?

— Așa-i.

Ismael s-a încruntat.

— Sincer să fiu, am evitat în mod intenționat toate studiile despre viața gorilelor. Am constatat că este un subiect pe care nu țin neapărat să-l explorez.

Am încuviințat din cap, simțindu-mă prost.

— În orice caz, dacă cimpanzeii au început deja să acumuleze cunoștințe despre ceea ce funcționează bine pentru cimpanzei, când anume crezi că au început oamenii să acumuleze cunoștințe despre ceea ce funcționează bine pentru oameni?

— Aș zice că atunci când a început omenirea.

— Paleontologii voștri ar fi de acord. Cultura umană a început odată cu viața umană, deci cu *Homo habilis*. Cei ce erau *Homo habilis* au transmis copiilor lor tot ceea ce învățaseră, și fiecare generație și-a adus infima sa contribuție, astfel încât a existat o acumulare a acestei cunoașteri. Cine anume au fost moștenitorii acestei acumulări?

— *Homo erectus*?

— Corect. Iar cei ce erau *Homo erectus* și-au transmis acumulare generație după generație, fiecare adăugând întregului infima sa contribuție. Și cine anume au fost moștenitorii acestei acumulări?

— *Homo sapiens*.

— Desigur. Iar moștenitorii lui *Homo sapiens* au fost *Homo sapiens sapiens*, care și-au transmis acumulare generație după generație, fiecare adăugând întregului infima sa contribuție. Și cine anume

au fost moștenitorii *acestei* acumulări?

— Aș zice că moștenitorii lor au fost diferitele popoare de Leaveri.

— Nu Takeri? De ce?

— De ce? Nu știu. Aș spune că-i din cauză că... în mod evident, în perioada revoluției agricole, a avut loc o ruptură totală de trecut. Dar în cazul diferitelor popoare ce în perioada respectivă migrau spre Americi nu a avut loc nici o astfel de ruptură de trecut. De asemenea, nu a avut loc o astfel de ruptură nici în cadrul diferitelor popoare ce locuiau în Noua Zeelandă sau în Australia sau în Polinezia.

— Ce te face să spui asta?

— Nu știu. Asta-i impresia pe care o am.

— Da, dar care e motivul acestei impresii?

— Cred că motivul e următorul: nu știu exact ce povestire pun în scenă aceste popoare, dar îmi pot da seama că toate pun în scenă aceeași povestire. Încă nu pot desluși care e povestirea, dar în mod clar este fundamental diferită de povestirea pe care oamenii culturii mele o pun în scenă. Peste tot pe unde-i întâlnim, ei fac întotdeauna cam aceleași chestii, duc întotdeauna cam același stil de viață, la fel cum oriunde ne aflăm *noi*, și noi facem întotdeauna cam aceleași chestii și ducem cam același stil de viață.

— Da, dar care-i legătura între asta și transmiterea acelei acumulări culturale pe care au făcut-o oamenii în primele trei milioane de ani de viață umană?

M-am gândit puțin, apoi am spus:

— Uite legătura: Leaverii încă își transmit această acumulare în forma pe care au primit-o. Dar noi nu. Căci acum zece mii de ani, fondatorii culturii noastre au spus "Toate astea-s rahaturi. Nu așa ar trebui să trăiască oamenii" și s-au scăpat de această acumulare. S-au scăpat în mod evident de ea, căci deja pe vremea în care descendenții lor pășesc în scena istoriei nu mai există nici urmă din atitudinile și ideile pe care le întâlnești printre popoarele de Leaveri de pretutindeni. Și în plus...

— Da?

— Asta-i interesant. N-am mai remarcat-o până acum... Popoarele de Leaveri au întotdeauna conștiința unei tradiții ce se extinde înapoi înspre vremuri străvechi. Noi nu avem nici o astfel de conștiință. În mare, suntem un popor foarte nou. Parcă fiecare generație este într-un fel nouă, din ce în ce mai profund ruptă de trecut decât cea de dinaintea ei.

— Ce-are de spus Cultura Mamă despre asta?

— A, am spus, și-am închis ochii. Cultura Mamă spune că exact așa ar trebui să stea lucrurile. În trecut nu este nimic pentru noi. Trecutul este de calitate inferioară. Trecutul e o chestiune ce trebuie lăsat în spate, o chestiune de care trebuie să scăpăm.

Ismael a încuviințat din cap.

— Deci, vezi tu, astfel ați devenit amnezici culturali.

— Cum adică?

— Până când n-a apărut Darwin și paleontologii să treacă în istorie cele trei milioane de ani de viață umană, în cultura voastră se presupunea că nașterea omului și nașterea culturii voastre au fost evenimente simultane, că au fost de fapt *unul și același* eveniment. Ceea ce vreau eu să spun este că oamenii culturii tale credeau că omul s-a născut ca fiind *unul dintre voi*. Se presupunea că agricultura este la fel de instinctivă pentru om cum este produsul mierii pentru albine.

— Da, așa se pare.

— Când oamenii culturii tale au întâlnit vânători-culegătorii din Africa și din America, se credea că aceștia au *degenerat* cumva de la starea lor naturală de agricultori, că au *pierdut* îndemănările cu care s-au înnăscut. Takerii nici nu se gândeau că aveau în față ceea ce și ei fuseseră înainte de a deveni agricultori. După câte știau Takerii, nu *există* nici un "înainte de". Creația avusese loc acum doar câteva mii de ani, iar Omul Agricultor a început imediat sarcina de a construi civilizația.

— Da, așa-i.

— Îți dai seama cum de s-a întâmplat asta?

— Cum de s-a întâmplat ce?

— Cum de s-a întâmplat ca pierderea memoriei voastre pre-revoluționare să fie atât de totală încât nici măcar n-ați mai știut că aceasta a existat.



— Nu, nu pot să-mi dau seama. Simt că ar trebui să pot, dar nu reușesc.

— Chiar tu ai observat: Cultura Mamă vă învață că trecutul este de calitate inferioară, că este ceva pe care trebuie să ne grăbim a-l lăsa în urmă.

— Da.

— Iar ceea ce vroiam eu să subliniez este faptul că, după câte se pare, ea vă învață asta chiar de la începutul începuturilor.

— Da, îmi dau seama. Acum parcă totul se leagă. Spuneam că printre Leaveri ai întotdeauna senzația unui popor cu un trecut ce se extinde înapoi până la începuturile timpului. Printre Takeri ai senzația unui popor cu un trecut ce se extinde înapoi până în 1963.

Ismael a încuvințat din cap, iar apoi a continuat:

— În același timp, ar trebui remarcat faptul că pentru oamenii culturii tale, vechimea este un factor de mare încredere, atâta vreme cât folosirea lui este limitată doar la această funcție. De exemplu, englezii vor ca toate instituțiile lor, și toate spectaculoasele ceremonii din jurul acestor instituții să fie cât mai vechi posibile (chiar dacă nu sunt). Totuși, ei nu trăiesc precum vechii britanici, și n-au nici măcar cea mai mică înclinație să-o facă. Cam același lucru se poate spune și despre japonezi. Ei au o mare stimă pentru valorile și tradițiile mult mai înțelepților și nobilior înaintași, și deplâng dispariția acestora, dar n-au nici un interes să trăiască precum trăiau acei mult mai înțelepți și nobili înaintași. Pe scurt, vechile obiceiuri sunt draguțe pentru instituții, ceremonii și sărbători, dar Takerii nu doresc să le adopte în viața lor de zi cu zi.

— Într-adevăr.

7

— Dar, desigur, învățăturile Culturii Mamă nu erau că *totul* din trecut trebuie lepădat. Ce anume trebuia păstrat? *Ce a fost* de fapt păstrat?

— Aș zice că informațiile despre cum să produci obiecte, cum să faci treburi.

— Categorie, orice informație legată de producție a fost păstrată. *Și așa au ajuns lucrurile să fie astfel.*

— Da.

— Desigur că și Leaverii păstrează informații despre producție, cu toate că producția doar de dragul producției este arareori o caracteristică a vieții acestora. Printre Leaveri, oamenii nu au norme săptămânale pentru producția de oale, sau de vârfuri de săgeată. Ei nu sunt preocupați de creșterea producției de topoare.

— Într-adevăr.

— Deci, cu toate că păstrează și informații despre producție, majoritatea informațiilor pe care le păstrează sunt de altă natură. Cum ai caracteriza aceste informații?

— Aș zice că ți-a scăpat răspunsul chiar acum câteva minute. Aș zice că informațiile respective sunt despre ceea ce funcționează bine pentru ei.

— Pentru ei? Nu pentru toată lumea?

— Nu. Nu-s tobă de antropologie, dar am citit destul pentru a ști că tribul Zuni nu-și consideră stilul lor de viață ca fiind cel mai bun stil de viață pentru toată lumea, și că nici indienii Navajo nu-și consideră stilul lor de viață ca fiind cel mai bun stil de viață pentru toată lumea. Fiecare au câte un stil de viață ce funcționează bine pentru ei.

— Și astfel, își învață copiii ceea ce funcționează bine pentru ei.

— Da, iar noi ne învățăm copiii cum să producă obiecte. Cum să producă obiecte mai multe și mai bune.

— De ce nu-i învățați ceea ce funcționează bine pentru oameni?

— Aș zice că-i din cauză că nu *știm* ce funcționează bine pentru oameni. Fiecare generație a venit cu propria ei versiune a ceea ce funcționează bine pentru oameni. Părinții mei au avut versiunea lor, care a fost destul de inutilă, și părinții lor au avut versiunea lor, care a fost destul de inutilă, și noi lucrăm în prezent la propria *noastră* versiune, care probabil că va părea destul de inutilă copiilor noștri.

— Am lăsat conversația să devieze, a spus Ismael morocănos și s-a mutat într-o nouă poziție legănând cușca-remorcă pe arcurile sale. Ceea ce am vrut ca tu să vezi este faptul că fiecare cultură dintre Leaveri este o acumulare de cunoștințe ce se întinde înapoi în timp într-un lanț neîntrerupt până la începuturile vieții umane. Din cauza asta nu-i de mirare că fiecare cultură are un stil de viață ce funcționează bine. Fiecare dintre aceste stiluri de viață a fost testat și rafinat în decursul a mii de generații.

— Da. Tocmai mi-a venit o idee.

— Spune.

— Dă-mi un minut. Are ceva de-a face cu... faptul că informațiile despre cum ar trebui oamenii să trăiască nu sunt disponibile.

— Nu te grăbi.

— Bun, am spus după câteva minute. La început, când am spus că nu are cum să existe o cunoaștere certă despre felul în care oamenii ar trebui să trăiască, ceea ce vroiam să spun este că o cunoaștere *certă* înseamnă *singurul mod corect* de a trăi. Asta vrem *noi*. Asta vor Takerii. Nu vrem să știm un stil de viață care funcționează bine. Noi vrem să știm *singurul stil de viață corect*. Și exact asta ne dau profeții. Și exact asta ne dau legislatorii. Stai să mă mai gândesc puțin... După cinci sau opt mii de ani de amnezie, Takerii chiar nu mai știau cum să trăiască. Probabil că și-au întors *cu adevărat* spatele trecutului, căci brusc apare Hammurabi (n.t. rege babilonian care a inventat cel mai vechi cod de legi care a fost găsit), și toți spun "Ce sunt astea?", iar Hammurabi spune "Acestea, copiii mei, sunt *legi*." "Legi? Ce sunt alea legi?" Iar Hammurabi spune "Legile vă spun care-i *singurul mod corect de a trăi*." Ce anume încerc să spun?

— Nu sunt sigur.

— Poate că asta: când ai început să povestești despre amnezia noastră culturală credeam că vorbești metaforic. Sau poate că exagerai puțin pentru a-ți sublinia punctul de vedere, căci în mod evident n-aveai cum să știi ce gândeau acei fermieri neolitici. Totuși, iată cum stă treaba: după câteva mii de ani, descendenții acestor fermieri neolitici se scărpinau în cap spunând "phii, oare cum ar trebui oamenii să trăiască?" Dar popoarele de Leaveri din toată lumea *nu* uitaseră cum să trăiască. *Ei* încă știau, însă oamenii culturii mele uitaseră, s-au rupt de tradiția care le spunea cum să trăiască. *Aveau nevoie* de un Hammurabi care să le spună cum să trăiască. *Aveau nevoie* de un Draco (n.t. primul legislator al Greciei Antice) și de un Solon (n.t. renumit legislator grec) și de un Moise și de un Isus și de un Mahomed. Dar Leaverii nu aveau nevoie, căci ei aveau o grămadă de stiluri de viață care... Stai puțin. Cred că am găsit-o.

— Nu te grăbi.

— Fiecare dintre stilurile de viață ale Leaverilor a apărut prin evoluție, printr-un proces de testare ce a început chiar înainte ca oamenii să aibă un cuvânt pentru el. Nu a existat nimeni care să spună "bun, hai să formăm un comitet pentru a formula un set de legi pe care să le urmăm." Nici una dintre aceste culturi nu a fost o *invenție*. Dar exact asta ne dau legislatorii *noștrii*, invenții. Născociri. Nu chestii care și-au dovedit eficiența în decursul miilor de generații, ci mai degrabă pronunțări arbitrare despre *singurul mod corect* de a trăi. Și asta încă se întâmplă aici. Legile făcute la Washington nu se pun în cărți pentru că funcționează bine, ci se pun în cărți pentru că reprezintă *singurul mod corect* de a trăi. Nu poți avorta decât dacă fetusul îți pune în pericol viața sau a fost pus acolo de către un violator. Sunt mulți care ar vrea ca legea să sune astfel. De ce? Pentru că-i *singurul mod corect* de a trăi. Poți să bei până crăpi, dar dacă te prindem fumând o țigară de marijuana, la pârnaie cu tine, băiete, căci asta-i *singurul mod corect* de a trăi. Pe toți îi doare-n cot dacă legile noastre funcționează bine. A funcționa bine este irelevant, n-are nimic de-a face cu miezul problemei... Iarăși, nu știu sigur unde vreau să ajung.

Ismael a mormăit.

— Poate că nu vrei să ajungi undeva anume. Explorezi un complex adânc de idei, și nu te poți aștepta să-i dai de cap în douăzeci de minute.

- Într-adevăr.
- Totuși, înainte să mergem mai departe, mai vreau să ating o chestiune.
- Bun.
- Ai văzut acum că Takerii și Leaverii acumulează două feluri complet diferite de cunoștințe.
- Da. Takerii acumulează cunoștințe despre ceea ce funcționează bine pentru *lucruri*, iar Leaverii acumulează cunoștințe despre ceea ce funcționează bine pentru *oameni*.
- Dar nu pentru *toți* oamenii. Fiecare popor de Leaveri are un sistem ce funcționează bine pentru ei pentru că a *evoluat* printre ei, era potrivit zonei în care trăiau, potrivit climei în care trăiau, potrivit comunității biologice în care trăiau, potrivit gusturilor lor specifice, preferințelor lor, viziunii lor asupra lumii.
- Da.
- Și cum se cheamă acest fel de cunoaștere?
- Nu înțeleg ce vrei să spui.
- Cineva care știe ce funcționează bine pentru oameni are ce?
- Păi... înțelepciune?
- Desigur. Acum știi că în cultura ta sunt prețuite cunoștințele despre ceea ce funcționează bine pentru producție. Similar, în cultura Leaverilor sunt prețuite cunoștințele despre ceea ce funcționează bine pentru oameni. Și de fiecare dată când Takerii nimicesc o cultură de Leaveri, o înțelepciune testată încă de la începuturile umanității dispare cu desăvârșire din lume, exact la fel cum de fiecare dată când aceștia nimicesc o specie, o formă de viață testată încă de la apariția vieții dispare cu desăvârșire din lume.
- Urât, am spus.
- Da, a răspuns Ismael. Este urât.

9

După mai câteva minute de scărpinat în cap, Ismael m-a trimis la culcare.  
 — Sunt obosit, a explicat el. Și mi-e prea frig ca să mai pot gândi.

Burnița a continuat și, când am ajuns a doua zi pe la prânz nu mai era nimeni prin preajmă, deci nici măcar n-am mai avut pe cine să mituiesc. Luasem în prealabil două pături pentru Ismael de la un magazin de surplus al marinei militare, și aveam o pătură și pentru mine ca să fiu sigur că nu-și va ieși iarăși din fire. Le-a acceptat cu mulțumiri morocânoase, dar părea destul de fericit să se folosească de ele. Am stat o vreme bălăcindu-ne în tristețea noastră, iar apoi a început fără nici o tragere de inimă.

— Cu puțin timp înainte de plecarea mea, nu mai știu cum a venit vorba, dar m-ai întrebat când o să ajungem la povestirea pe care o pun în scenă Leaveri.

— Da, așa-i.

— De ce ești interesat să afli această povestire?

Întrebarea m-a pus în încurcătură.

— De ce să nu fiu interesat s-o aflu?

— Eu te întreb care e sensul, în mintea ta. Știi foarte bine că Abel e aproape mort.

— Păi... da.

— Atunci de ce să mai afli povestirea pe care o pune în scenă?

— Din nou, de ce să *nu* o aflu?

Ismael a clătinat din cap.

— N-am de gând să continui pe această bază. Faptul că nu-ți pot da motive pentru a *nu* învăța ceva nu-mi dă un motiv să te învăț lucrul respectiv.

În mod evident nu era foarte bine dispus. Nu-l puteam învinovăți, dar nici nu prea puteam să-l compătimească, fiindcă el a fost cel care a insistat să facem treaba așa. A spus:

— Să fie doar o chestiune de curiozitate pentru tine?

— Nu, n-aș spune asta. Ai zis la început că aici se pun în scenă două povestiri. Acum știu una dintre ele. Pare natural să vreau s-o aflu și pe cealaltă.

— Natural, a răspuns, ca și cum ar fi fost un cuvânt care nu-i plăcea în mod deosebit. Aș vrea să poți veni cu un argument de ceva mai multă substanță. Ceva care să-mi dea senzația că nu sunt singurul de aici care ar trebui să-și folosească creierul.

— Mi-e teamă că nu înțeleg unde vrei să ajungi.

— Știu că nu înțelegi, și exact asta mă irită. Ai devenit un ascultător pasiv, oprindu-ți creierul de fiecare dată când te așezi aici, și pornindu-l la loc atunci când te ridici să pleci.

— Cred că asta nu-i adevărat.

— Spune-mi atunci de ce nu-i doar o pierdere de vreme să afli o povestire care este acum aproape stinsă.

— Păi, *eu* n-o consider a fi o pierdere de vreme.

— Asta nu-i destul. Faptul că un lucru *nu-i o pierdere de vreme* nu mă inspiră să-l fac.

Am ridicat neajutorat din umeri. El a clătinat din cap, complet dezgustat.

— Tu crezi că e lipsit de sens să afli asta. E evident.

— Pentru mine nu-i evident.

— Atunci crezi că are vreun sens?

— Păi... da.

— Care-i sensul?

— Dumnezeule... *Vreau* să aflu, asta-i sensul.

— Nu. Nu am de gând să continui pe baza asta. *Vreau* să continui, dar nu doar pentru a-ți satisface curiozitatea. Pleacă și întoarce-te când o să-mi poți da un motiv veritabil pentru a continua.

— Cum ar *suna* un motiv veritabil? Dă-mi un exemplu.

— În regulă. Ce rost are să-ți dai osteneala să afli ce povestire se pune în scenă aici de către oamenii propriei tale culturi?

— Pentru că punerea ei în scenă duce la distrugerea acestei lumi.

— Într-adevăr. Dar de ce să te ostenești a o afla?

— Pentru că, în mod evident, asta-i ceva ce trebuie știut.  
 — Știut de către cine?  
 — De către toți.  
 — De ce? Tot ne întoarcem în același punct. De ce, de ce, de ce? De ce ar trebui oamenii culturii tale să știe ce povestire pun ei în scenă pe măsură ce distrug această lume?  
 — Pentru a putea *înceta* să o mai pună în scenă. Pentru a putea vedea că nu doar fac mici boacănă pe parcurs. Pentru a vedea că sunt implicați într-o fantezie megalomană, o fantezie la fel de nebunească precum Reich-ul de o mie de ani.  
 — Asta face ca această povestire să merite a fi știută?  
 — Da.  
 — Mă bucur s-o aud. Acum pleacă și întoarce-te când vei putea explica ce anume face ca și cealaltă povestire să merite a fi știută.  
 — Nu-i nevoie să plec. Pot să explic acum.  
 — Dă-i drumul.  
 — Oamenii nu pot pur și simplu *renunța* la o povestire. Exact asta au încercat să facă tinerii în anii șaiszeci și șaptezeci. Au încercat să înceteze a mai trăi precum Takerii, dar pentru ei nu exista nici un alt mod de a trăi. Au eșuat pentru că nu poți pur și simplu să încetezi a mai trăi într-o povestire, trebuie să ai o altă povestire în care să poți trăi.  
 Ismael a încuvințat din cap.  
 — Și dacă există o astfel de povestire, atunci oamenii ar trebui să afle despre ea?  
 — Da, ar trebui.  
 — Crezi că *vor* să afle despre ea?  
 — Nu știu. Nu cred că poți să vrei ceva înainte de a ști că acel lucru există.  
 — Foarte adevărat.

2

— Și despre ce crezi că-i această povestire?  
 — N-am nici o idee.  
 — Crezi că-i legată de vânătoare și de cules?  
 — Nu știu.  
 — Fii sincer. Nu te așteptai la vreun nobil imn de bucurie închinat misterelor Marii Vânători?  
 — Nu cred că mă așteptam la așa ceva.  
 — Păi ar trebui să știi măcar că e despre semnificația acestei lumi, despre intențiile divine în lume, și despre destinul omului.  
 — Da.  
 — După cum am mai spus de vreo cinci ori, omul a *devenit* om punând în scenă această povestire. Ar trebui să fi reținut asta.  
 — Da, am reținut.  
 — Cum a devenit omul om?  
 Am examinat întrebarea căutând capcane ascunse, și i-am dat-o înapoi.  
 — Nu sunt sigur că înțeleg această întrebare, am spus. Sau mai degrabă nu sunt sigur ce fel de răspuns vrei. În mod evident nu vrei să-ți spun că omul a devenit om evoluând.  
 — Asta ar însemna doar că a devenit om devenind om, nu-i așa?  
 — Da.  
 — Deci întrebarea rămâne, așteptându-și răspunsul. Cum a devenit omul om?  
 — Presupun că-i încă una dintre acele chestiuni foarte evidente.  
 — Da. Dacă ți-aș da răspunsul, ai spune "A, păi sigur că da, dar și ce?".  
 Am ridicat din umeri, înfrânt.  
 — Atunci va trebui s-o abordăm pe ocolite, dar ține-o minte ca pe o întrebare ce-și așteaptă răspunsul.  
 — Bun.

- După părerea Culturii Mame, ce fel de eveniment a fost revoluția voastră agricolă?
- Ce *fel* de eveniment... Aș zice că, potrivit Culturii Mame, a fost un eveniment tehnologic.
- Fără implicarea vreunor rezonanțe umane mai profunde, culturale sau religioase?
- Fără. Primii fermieri erau pur și simplu niște thenocrați neolitici. Așa e privită problema dintotdeauna.

— Dar după ce ne-am uitat cu mai multă atenție peste capitolele trei și patru din Geneză, vezi că-i vorba despre mult mai mult decât ne învață Cultura Mamă.

— Da.

— Desigur, era și încă este vorba despre mult mai mult, din moment ce revoluția agricolă este încă în desfășurare. Adam încă mestecă fructul pomului interzis, și oriunde îl vedem pe Abel, lângă el este și Cain, urmărindu-l, cu cuțitul în mână.

— Așa-i.

— Mai avem încă o indicație a faptului că revoluția are un caracter mai profund decât cel tehnologic. Cultura Mamă ne învață că, înainte de revoluție, viața umană era lipsită de semnificație, prostească, goală și inutilă. Viața prerevoluționară era urâtă. Detestabilă.

— Da.

— Asta crezi și tu, nu-i așa?

— Da, presupun că da.

— Cu siguranță că majoritatea oamenilor culturii tale cred la fel, nu?

— Așa-i.

— Care ar fi excepțiile?

— Nu știu. Presupun că... antropologii.

— Oameni care chiar știu câte ceva despre acel stil de viață.

— Da.

— Dar Cultura Mamă ne învață că acea viață era nespuse de abjectă.

— Așa-i.

— Îți poți imagina vreo circumstanță în care ai alege acest stil de viață în favoarea unui stil de viață de celălalt fel?

— Nu. Sincer să fiu, nu-mi pot imagina nici un motiv pentru care cineva ar vrea să facă una ca asta, dacă ar fi să aleagă.

— Leaverii ar prefera. În decursul istoriei, singura modalitate prin care Takerii au reușit să-i smulgă din stilul lor de viață a fost prin forță brută, prin masacre în masă. În mai toate cazurile au găsit că-i mai ușor să-i extermină pur și simplu.

— Într-adevăr. Dar Cultura Mamă are ceva de spus despre asta. Ea spune că Leaverii pur și simplu nu știau ce pierd. Ei nu înțelegeau beneficiile vieții agricole, și din cauza asta se agățau cu atâta îndârjire de viața de vânător-culegător.

Ismael a zâmbit cu cel mai șiret zâmbet al său.

— Dintre indienii acestui ținut, care ai spune că au fost cei mai îndârjiți dușmani ai Takerilor?

— Păi... aș zice că Indienii de Câmpie (n.t. în engleză, "the Plains Indians").

— Cred că majoritatea ar fi de acord. Dar înainte de introducerea cailor de către spanioli, Indienii de Câmpie au fost agricultori timp de *secole*. Însă de îndată ce caii au devenit ușor de obținut, ei au abandonat agricultura și s-au întors la stilul de viață de vânători-culegători.

— Asta nu știam.

— Ei bine, acum știi. Oare Indienii de Câmpie înțelegeau beneficiile vieții agricole?

— Presupun că trebuie să le fi înțeles.

— Ce are de spus Cultura Mamă?

M-am gândit o vreme, iar apoi am râs.

— Spune că de fapt *nu* le înțelegeau. Dacă le-ar fi înțeles, nu s-ar fi întors niciodată la vânătoare și la cules.

— Deoarece asta-i o viață detestabilă.  
— Așa-i.  
— Deja poți să începi a observa cât de profund eficiente sunt învățăturile Culturii Mamă referitoare la această problemă.  
— Într-adevăr. Dar nu văd unde ne duce asta.  
— Suntem pe cale să descoperim ce anume se află la baza spaimei și dezgustului vostru față de stilul de viață al Leaverilor. Suntem pe cale să descoperim de ce simțiți că trebuie să continuați revoluția chiar și dacă vă va distruge pe voi și întreaga lume. Suntem pe cale să descoperim *împotriva* cui a fost această revoluție.  
— A, am spus.  
— Și când vom termina cu toate astea, sunt sigur că-mi vei putea spune ce povestire s-a pus în scenă aici de către Leaveri pe parcursul primelor trei milioane de ani de viață umană, și încă se mai pune în scenă de către ei oriunde mai supraviețuiesc în ziua de azi.

4

Venind vorba de supraviețuire, Ismael s-a cutremurat și s-a afundat în păturile sale oftând un geamăt. Pentru câteva minute a părut a se pierde în ropotul neobosit al ploii pe prelata de deasupra, apoi a tușit, după care a continuat.

— Hai să-ncercăm așa, a spus. De ce anume a fost *necesară* revoluția?  
— A fost necesară pentru ca omul să poată ajunge undeva.  
— Adică pentru ca omul să poată ajunge să aibă încălzire centrală și universități și teatre și nave spațiale.

— Așa-i.  
Ismael a încuviințat din cap.  
— Pe vremea când am început m-aș fi mulțumit cu un astfel de răspuns, dar acum vreau să sapi puțin mai adânc.

— Bun. Dar nu știu ce vrei să spui prin mai adânc.  
— Știi foarte bine că pentru sute de milioane dintre voi, treburi cum ar fi încălzirea centrală, universitățile, teatrele și navele spațiale aparțin unei lumi îndepărtate și imposibile de atins. Sute de milioane dintre voi trăiesc în condiții de care oamenii din această țară habar n-au. Chiar și în această țară milioane de oameni sunt lipsiți de adăpost sau trăiesc în chin și în deznădejde prin mahalale, prin închisori și prin instituții publice doar cu puțin mai bune decât închisorile. Pentru acești oameni, justificarea ta facilă a revoluției agricole ar fi complet nesemnificativă.

— Într-adevăr.  
— Dar cu toate că nu se bucură de fructele revoluției voastre, i-ar întoarce ei spatele? Ar fi dispuși să renunțe la chinul și la deznădejdea lor pentru felul de viață din vremurile prerevoluționare?

— Din nou, aș zice că nu.  
— Asta-i și impresia mea. Takerii cred în revoluția lor chiar și atunci când nu se bucură de nici unul dintre beneficiile ei. Nu există nici cârcotași, nici dizidenți, nici contrarevoluționari. Cu toții au credința profundă că, oricât de rău ar sta treburile acum, ele stau totuși cu mult mai bine față de ceea ce era înainte.

— Aș zice că așa-i.  
— Astăzi vreau să ajungi la baza acestei extraordinare credințe. După ce vei fi făcut asta, vei avea o cu totul altă înțelegere a revoluției voastre, precum și a vieții Leaverilor.

— În regulă. Dar cum fac asta?  
— Ascultând-o pe Cultura Mamă. Întreaga ta viață ea ți-a șoptit în ureche, iar ceea ce ai auzit tu e același luru pe care l-au auzit părinții tăi, pe care l-au auzit bunicii tăi, pe care toți îl aud zilnic pe tot cuprinsul lumii. Cu alte cuvinte, ceea ce caut este îngropat în mintea ta la fel cum este îngropat în mințile tuturor. Astăzi vreau ca tu să-l dezgropi. Cultura Mamă te-a învățat să ai oroare față de viața pe care ați lăsat-o în spate odată cu revoluția voastră, iar eu vreau ca tu să urmărești această oroare până la baza ei.

— Bun, am spus. Este adevărat că avem un fel de oroare față de acea viață, dar necazul e că asta nu-mi pare foarte misterios.

— Nu? De ce?

— Nu știu. E o viață ce nu duce nicăieri.

— Gata cu răspunsurile astea superficiale. Săpă.

Cu un oftat m-am afundat în pătură și-am început să sap.

— Asta-i interesant, am spus după câteva minute. Stăteam așa gândindu-mă la felul în care trăiau strămoșii noștri, și o imagine anume, gata formată tot îmi apărea în minte.

Ismael a așteptat să continui.

— Era așa, ca de vis. Sau poate de coșmar. Un om băjbâie pe o creastă de munte la asfințit. Aici e întotdeauna asfințit. Omul e scund, slab, închis la culoare și gol. El aleargă pe jumătate aplecat, căutând urme. Vânează; și e disperat. Se apropie noaptea și n-are nimic de mâncat.

Aleargă și aleargă ca și cum ar fi pe o bandă rulantă. De fapt, chiar este o bandă rulantă, căci mâine, la asfințit, va fi acolo alergând în continuare, sau alergând din nou. Dar, pe lângă foamete și disperare, îl mai mâină încă ceva. El este și înspăimântat. În urma sa, pe creastă, ascunși vederii, și inamicii lui sunt în urmărire pentru a-l face bucățele, leii, lupii, tigrii. Iar el trebuie să stea pe această bandă rulantă pentru totdeauna, pentru totdeauna cu un pas în urma vânatului și cu un pas înaintea inamicilor săi.

Creasta muntelui, desigur, reprezintă muchia de cuțit a supraviețuirii. Omul trăiește pe muchia de cuțit a supraviețuirii și trebuie să se străduiască într-una pentru a nu cădea de pe ea. De fapt, parcă cerul și creasta sunt în mișcare, nu el. El aleargă pe loc, captiv, fără să ajungă nicăieri.

— Cu alte cuvinte, vânător-culegătorii duc o viață foarte aspră.

— Da.

— Și de ce anume e aspră?

— Pentru că este o luptă doar pentru a rămâne în viață.

— Dar, de fapt asta nu-i nici pe departe adevărat. Precis că știi asta, în alt compartiment al minții tale. Vânător-culegătorii trăiesc în aceeași măsură pe muchia de cuțit a supraviețuirii ca și lupii, sau leii, sau vrăbiile, sau iepurii. Omul era la fel de bine adaptat vieții pe această planetă, ca și orice altă specie, iar ideea că trăia pe muchia de cuțit a supraviețuirii este pur și simplu un nonsens biologic. Omnivor fiind, gama sa alimentară era imensă. Mii de specii ar flămânzi înainte ca el să flămânzească. Inteligența și dexteritatea sa îi permit să trăiască confortabil în condiții care ar înfrânge cu desăvârșire pe orice altă primată.

Fără a căuta în disperare și la nesfârșit după mâncare, nici pe departe, vânător-culegătorii sunt printre cei mai bine hrăniți oameni de pe pământ, și reușesc să facă asta cu doar două sau trei ore pe zi din ceea ce voi ați numi muncă, ceea ce înseamnă și că se află printre oamenii cu cel mai mult timp liber de pe pământ. În cartea sa despre economia epocii de piatră, Marshall Sahlins i-a descris ca fiind "societatea îmbelșugată originară" (n.t. în engleză, "the original affluent society"). Și, din întâmplare, omul nu este vânat practic niciodată. El pur și simplu nu reprezintă prima opțiune de pe meniul vreunui animal de pradă. Deci vezi că viziunea voastră atât de groaznică despre viața strămoșilor voștri nu este altceva decât încă unul dintre nonsensurile Culturii Mame. Dacă dorești, poți verifica toate acestea într-o după-amiază la bibliotecă.

— Bun, am spus. Și?

— Și acum, știind că-i un nonsens, s-au schimbat oare sentimentele tale privitoare la acel stil de viață? Ți se pare mai puțin respingătoare?

— Poate mai puțin respingătoare. Dar încă destul de respingătoare.

— Gândește-te la asta. Să zicem că ești unul dintre cetățenii lipsiți de adăpost ai acestei națiuni. Fără slujbă, fără vreo calificare, cu o soție la fel și doi copii. Nu ai unde să mergi pentru ajutor, n-ai nici o speranță, n-ai nici un viitor. Dar eu îți pot da o cutie cu un buton. Dacă îl apeși, vei fi în mod instantaneu teleportat înapoi în vremurile prerevoluționare. Vei putea vorbi limba celor de pe atunci, vei avea toate aptitudinile pe care le au cu toții. Nu va mai trebui niciodată să-ți faci griji pentru tine, sau pentru familia ta. Vei avea totul, vei face parte din acea societate îmbelșugată originară.

— Bun.



— Deci, ai apăsa pe buton?

— Nu știu. Mă îndoiesc.

— De ce? Doar nu renunți la o viață minunată aici. După ipoteza noastră, viața pe care o ai aici este jalnică, și e puțin probabil să se îmbunătățească. Deci trebuie să însemne că cealaltă viață pare chiar mai rea. Nu-i ca și cum ți-ar fi imposibil să renunți la această viață, ci mai degrabă că ai considera imposibil să îmbrățișezi celălalt stil de viață.

— Da, așa-i.

— Ce anume face ca celălalt stil de viață să ți se pară atât de îngrozitor?

— Nu știu.

— După câte se pare, Cultura Mamă a făcut o treabă bună cu tine.

— Da.

— Bun. Hai să încercăm altfel. De fiecare dată când Takerii au dat peste vânători-culegători care ocupau spațiul pe care aceștia-l doreau, ei au încercat să le explice de ce ar trebui aceștia să-și abandoneze stilul lor de viață și să devină și ei Takeri. Ei le spuneau "Acest stil de viață al vostru nu numai că este jalnic, dar este și greșit. Omul nu e menit să trăiască astfel. Așa că nu vă împotriviți. Alăturați-vă revoluției noastre și ajutați-ne să transformăm această lume într-un paradis pentru om."

— Corect.

— Ia tu rolul misionarului cultural, și eu voi lua rolul unui vânător-culegător. Explică-mi de ce anume stilul de viață pe care eu și poporul meu l-am găsit a fi satisfăcător timp de mii de ani este înfiorător și revoltător și respingător.

— Dumnezeuule.

— Uite, o să te ajut să începi... Bwana (n.t. "Bwana" înseamnă "domnule" în limba swahili, vorbită de indigenii din estul Africii), ne spui că stilul nostru de viață este jalnic și greșit și rușinos. Ne spui că oamenii n-au fost făcuți să trăiască așa. Asta ne nedumirește, Bwana, căci timp de mii de ani nouă ni s-a părut un stil de viață bun. Dar dacă voi, cei care mergeți până la stele și vă trimiteți cuvintele în jurul lumii cu viteza gândului, spuneți că nu-i așa, atunci trebuie să avem înțelepciunea să ascultăm ceea ce aveți de spus.

— Păi... știu că vouă vi se pare bun. Asta e doar din cauză că sunteți ignoranți și needucați și stupizi.

— Exact așa-i, Bwana. Așteptăm iluminarea voastră. Spune-ne de ce stilul nostru de viață e jalnic și sordid și rușinos.

— Stilul vostru de viață e jalnic și sordid și rușinos pentru că trăiți precum animalele.

Ismael s-a încruntat, nedumirit.

— Nu-nțeleg, Bwana. Trăim la fel cum trăiește orice. Luăm din această lume ceea ce avem nevoie și lăsăm restul în pace, exact la fel cum face leul și căprioara. Și leul și căprioara duc vieți rușinoase?

— Nu, dar asta-i din cauză că ele sunt doar animale. Nu-i corect ca și oamenii să trăiască așa.

— A, a spus Ismael, asta n-am știut. Și de ce anume nu-i corect ca oamenii să trăiască așa?

— Din cauză că, trăind astfel... nu aveți nici un control asupra vieților voastre.

Ismael și-a înclinat capul într-o parte.

— În ce sens nu avem control asupra vieților noastre, Bwana?

— Nu aveți control asupra celei mai fundamentale necesități: aprovizionarea voastră cu hrană.

— Asta mă nedumirește grozav de tare, Bwana. Când suntem flămânzi, mergem și găsim ceva de mâncare. Ce control mai mare avem nevoie?

— Ați avea mai mult control asupra hranei dacă ați planta-o voi înșivă.

— Cum așa, Bwana? Ce contează cine plantează hrana?

— Dacă o plantați voi înșivă, atunci veți ști cu siguranță că are să fie acolo.

Ismael a chicotit de încântare.

— Tu chiar că mă uimești, Bwana! Noi *deja* știm cu siguranță că are să fie acolo. Întreaga lume a vieții înseamnă hrană. Crezi că are să plece pe furiș în timpul nopții? Unde să plece? E tot timpul acolo, zi după zi, anotimp după anotimp, an după an. Dacă n-ar fi acolo, atunci nici noi n-am mai fi aici, vorbind despre asta.

— Da, dar dacă ați planta-o voi înșivă, ați putea controla *cantitatea* de hrană disponibilă. Ați putea spune "Ei bine, anul acesta vom avea mai mulți cartofi, anul acesta vom avea mai multă fasole, anul acesta vom avea mai multe căpșune."

— Bwana, dar toate aceste lucruri cresc deja în abundență fără cel mai mic efort din partea noastră. De ce să ne mai obosim noi înșine să plantăm ceea ce deja crește?

— Da, dar... nu se întâmplă vreodată să se termine? N-ați dorit vreodată să aveți un cartof, dar să nu mai găsiți nici unul în sălbăcie?

— Da, presupun că da. Dar nu e la fel și pentru voi? Nu v-ați dorit vreodată să aveți un cartof, dar să nu mai găsiți nici unul crescând pe ogoarele voastre?

— Nu, pentru că, dacă noi ne-am dori cartofi, putem merge la magazin și să cumpărăm o conservă de cartofi.

— Da, am auzit și eu ceva despre acest sistem. Spune-mi, Bwana, despre conserva de cartofi pe care o cumperi din magazin. Câți dintre voi au muncit ca să pună acea conservă acolo pentru tine?

— O, sute, presupun. Cei care au cultivat cartofii, cei care i-au recoltat, șoferii de camion, oamenii de serviciu de la fabrica de conserve, cei ce operează echipamentul, cei ce împachetează conservele în cutii, șoferii de camion care distribuie cutiile, oamenii de la magazin care despachetează conservele din cutii, și așa mai departe.

— Scuză-mă că-ți spun, dar asta pare a fi nebunie curată, Bwana, să lucrați atât de mult doar pentru a vă asigura că n-o să fiți niciodată dezamăgiți în privința cartofilor. Noi, când vrem un cartof, pur și simplu mergem și scoatem unul din pământ, iar dacă nu găsim unul, găsim altceva la fel de bun, și nu e nevoie ca sute de oameni să lucreze pentru a ni-l pune în mână.

— Scapi din vedere ceea ce vreau eu să subliniez.

— Cu siguranță, Bwana.

Mi-am înăbușit un oftat.

— Uite-aici care-i treaba. Dacă nu-ți controlezi aprovizionarea cu hrană, trăiești la mila naturii. Nu contează că întotdeauna a fost suficient. Nu asta-i chestia. Nu puteți trăi după toanele zeilor. Ăsta pur și simplu nu-i un mod uman de viață.

— Dar de ce, Bwana?

— Păi... uite. Să zicem că într-o bună zi mergeți la vânătoare, și prindeți o căprioară. Bun, asta-i bine. E grozav. Dar n-ați avut nici un control asupra faptului că acea căprioară se afla acolo, nu?

— Nu, Bwana, n-am avut.

— Bun. Ziua următoare mergeți iarăși la vânătoare, și nu găsiți nici o căprioară. S-a întâmplat asta vreodată?

— Cu siguranță, Bwana.

— Ei bine, asta-i. Din cauză că n-ați avut control asupra căprioarei, nu aveți căprioară. Așa că, ce faceți acum?

Ismael a ridicat din umeri.

— Prindem vreo doi iepuri.

— Exact. N-ar trebui să vă mulțumiți cu iepuri când de fapt vreți o căprioară.

— Și din cauza asta ducem vieți rușinoase, Bwana? Din cauza asta ar trebui să lăsăm la o parte viața pe care o iubim și să mergem la muncă într-una din fabricile voastre? Din cauză că mâncăm iepuri când se întâmplă să nu găsim nici o căprioară?

— Nu. Lasă-mă să termin. N-aveți control asupra căprioarei și n-aveți control nici asupra iepurilor. Să zicem că într-o bună zi mergeți la vânătoare și nu găsiți nici o căprioară și *nici* iepuri. Ce faceți atunci?

— Atunci mâncăm altceva, Bwana. Lumea-i plină de mâncare.

— Da, dar uite-aici. N-aveți control asupra ei... Am rânjit la el. Uite-aici, nu există nici o garanție că lumea va fi *întotdeauna* plină de mâncare, nu-i așa? N-ați avut niciodată vreo secetă?

— Desigur c-am avut, Bwana.

— Ei bine, ce se întâmplă atunci?

— Ierburile se veștejesc, toate plantele se veștejesc. Pomii nu mai fac fructe. Vânatul dispare. Animalele de pradă se împuținează.

— Și cu voi ce se întâmplă?

— Dacă seceta e foarte rea, și noi ne imputinăm.

— Adică *muriți*, nu?

— Da, Bwana.

— Ha! *Asta* vroiam să zic!

— Este rușinos să *mori*, Bwana?

— Nu... Gata, știu. Uite ce vreau să zic. Voi muriți din cauză că trăiți la mila zeilor. Muriți deoarece credeți că zeii vor avea grijă de voi. *Asta* e-n regulă pentru animale, dar voi ar trebui să știți că nu-i adevărat.

— Deci ar trebui să nu ne mai încredințăm viețile zeilor?

— Categoriec nu. Ar trebui să vă încredințați *vouă înșivă* viețile. Așa trebuie să trăiască oamenii. Ismael a clătinat gânditor din cap.

— Acestea chiar că sunt vești triste, Bwana. Noi de când ne știm am trăit în mâinile zeilor, și nouă ni s-a părut o viață bună. Am lăsat zeii să facă toată munca de a semăna și a cultiva și am dus vieți lipsite de griji, și ni se părea că întotdeauna era suficientă hrană în lume și pentru noi, căci privește! *Suntem aici!*

— Da, i-am spus cu asprime. Sunteți aici, dar uitați-vă la voi. N-aveți nimic. Sunteți goi și fără adăpost. Trăiți fără siguranță, fără confort, fără posibilități.

— Și toate astea sunt din cauză că trăim în mâinile zeilor?

— Categoriec. În mâinile zeilor nu sunteți mai importanți decât lei sau șopârlele sau puricii. În mâinile *acestor* zei, acestor zei care au grijă și de lei, și de șopârle, și de purici, voi n-aveți nimic special. Sunteți doar un alt animal ce trebuie hrănit. Stai o clipă, am spus, și am închis ochii pentru câteva minute. Bun, asta-i important. Zeii nu fac nici o distincție între voi și celelalte făpturi. Nu, nu asta-i. Stai un pic. M-am pus iar pe treabă, apoi am încercat din nou. Uite-aici: zeii vă oferă suficient pentru viața voastră ca și *animale*, aici ai dreptate. Dar pentru a putea trăi ca și oameni, trebuie să vă câștigați *voi singuri* existența. Zeii n-au să vă ajute în privința asta.

Ismael mi-a aruncat o privire uimită.

— Vrei să spui că există ceva de care noi avem nevoie, și pe care zeii nu vor să ni-l ofere, Bwana?

— Da, așa se pare. Ei vă dau ceea ce aveți nevoie pentru a trăi ca și animale, dar nu și ceea ce aveți nevoie *mai departe de asta*, pentru a trăi ca și oameni.

— Dar cum se poate una ca asta, Bwana? Cum se poate ca zeii să fie atât de înțelepți încât să dea formă întregului Univers, și acestei lumi, și vieții de pe această lume, dar să le lipsească înțelepciunea de-a oferi oamenilor ceea ce au nevoie pentru a fi oameni?

— Nu știu cum se poate una ca asta, dar se poate. E clar. Omul a trăit în mâinile zeilor timp de trei milioane de ani, iar la capătul acestor trei milioane de ani, nu stătea mai bine și nu ajunsese mult mai departe decât era la început.

— Acestea, Bwana, sunt vești cu adevărat stranii. Ce fel de zei *sunt* ăștia?

Am pufnit în râs.

— Aceștia, prietene, sunt niște zei *incompetenți*. Exact din cauza asta trebuie să vă luați viețile în *propriile* voastre mâini.

— Și cum anume facem asta, Bwana?

— După cum am mai spus, trebuie să vă plantați propria voastră mâncare.

— Dar cum va schimba asta ceva, Bwana? Mâncarea e mâncare indiferent dacă o plantăm noi sau zeii.

— Exact asta e treaba. Zeii plantează doar atât cât aveți *nevoie*. Voi veți planta *mai mult* decât aveți nevoie.

— Cu ce scop, Bwana? Ce rost are să avem mai multă hrană decât avem nevoie?

— *La naiba!* Am strigat. M-am prins!

Ismael a zâmbit și a spus:

— Deci, ce rost are să vrem mai multă hrană decât avem nevoie?

— Exact asta era toată treaba! Când ai mai multă hrană decât ai nevoie, *zeii nu mai au putere*

asupra ta.

— Putem să scoatem limba la ei.

— Exact.

— Totuși, Bwana, ce vom *face* cu toată această hrană dacă nu avem nevoie de ea?

— O *păstrați*. O păstrați pentru a vă putea împotrivi zeilor atunci când aceștia vor decide că este rândul vostru să flămânziți. O păstrați astfel încât atunci când ei vă trimit secetă să le puteți spune "Eu nu, la naiba! Eu n-am să flămânzesc, și voi n-aveți ce să-mi faceți, căci acum viața mea este în propriile mele mâini."

5

Ismael a încuvințat din cap, abandonându-și rolul de vânător-culegător.

— Deci viețile vă sunt acum în propriile voastre mâini.

— Așa-i.

— Atunci de ce sunteți cu toții atât de îngrijorați?

— Ce vrei să spui?

— Dacă viețile vă sunt în propriile voastre mâini, atunci depinde numai de voi dacă veți continua să trăiți sau nu. De fapt, chiar asta înseamnă expresia, nu?

— Da. Dar, evident, încă mai există lucruri care *nu sunt* în mâinile noastre. N-am putea controla sau supraviețui unui colaps ecologic total.

— Deci încă nu sunteți în siguranță. Când anume veți fi în cele din urmă în siguranță?

— Când vom fi luat *întreaga lume* din mâinile zeilor.

— Când întreaga lume se va afla în mâinile voastre mai competente.

— Așa-i. Atunci, în cele din urmă, zeii nu vor mai avea nici o putere asupra noastră. Atunci zeii nu vor mai avea nici o putere asupra *acestei lumi*. Toată puterea va fi în mâinile noastre, și atunci vom fi în sfârșit liberi.

6

— Ei bine, a spus Ismael, facem ceva progrese?

— Cred că da.

— Crezi că ai găsit baza repulsiei voastre față de viața din vremurile prerevoluționare?

— Da. Pe departe cel mai zadarnic sfat dat vreodată de Isus a fost atunci când a spus "Nu vă îngrijiți de ziua de mâine. Nu vă îngrijiți dacă veți avea de mâncare. Priviți la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în hambare, și Tatăl vostru Cel ceresc le hrănește. Oare nu credeți că va face la fel și pentru voi?" În cultura noastră răspunsul copleșitor este "La naiba, nu!" Până și cei mai devotați călugări aveau grijă să semene, să seceră și să adune în hambare.

— Dar cum rămâne cu Sfântul Francisc?

— Sfântul Francisc se bizuia pe darurile fermierilor, nu pe darurile lui Dumnezeu. Până și cei mai fundamentali dintre fundamentalisti își astupă urechile când Isus începe să le vorbească despre păsările cerului și florile câmpiilor. Ei știu foarte bine că doar înșiră baliverne, că doar ține discursuri simpatice.

— Deci crezi că asta se află la baza revoluției voastre. Vroiați și încă mai vreți să vă aveți viețile în propriile voastre mâini.

— Da. Categorie. Pentru mine, a trăi în orice alt mod este aproape de neconceput. Nu-mi pot imagina decât că vânător-culegătorii trăiesc într-o stare profundă de nesfârșită anxietate în legătură cu ce le va aduce ziua de mâine.

— Și totuși nu-i așa. Orice antropolog îți va spune asta. Sunt pe departe mai puțin asupriți de anxietate decât voi. Ei n-au locuri de muncă pe care să le piardă. Nimeni nu le poate spune "dacă nu-mi arăți ceva bani nu vei fi hrănit, nu vei fi îmbrăcat, nu vei fi adăpostit."

— Te cred. Rațional vorbind, te cred. Dar eu mă refer la ceea ce simt, la condiționarea mea. Condiționarea mea îmi spune, Cultura Mamă îmi spune că a trăi în mâinile zeilor trebuie să fie un

coșmar nesfârșit de teroare și anxietate.

— Deci cu asta vă ajută revoluția: vă scoate din raza de acțiune a acestui înspăimântător coșmar. Vă scoate din raza de acțiune a zeilor.

— Da, așa-i.

— Deci. Avem un nou set de denumiri pentru voi. Takerii sunt cei care cunosc binele și răul, iar Leaverii sunt ...?

— Leaverii sunt cei care trăiesc în mâinile zeilor.

## DOISPREZECE

1

Ploaia s-a oprit cam pe la ora trei, iar carnavalul a căscat, s-a întins, și s-a pus iarăși pe treabă, separând țărănoii de banii lor. Din nou nervos și nerăbdător, am mai pierdut vremea pe acolo, m-am lăsat și eu separat de ceva bani, și în sfârșit mi-a venit ideea să-l caut pe proprietarul lui Ismael. Acesta s-a dovedit a fi un negru cu privire pătrunzătoare pe nume Art Owens, înalt cam de 1.60, și care părea să petreacă mai mult timp ridicând greutatea decât petrec eu la mașina de scris. I-am spus că sunt interesat să-i cumpăr gorila.

— Chiar așa? a spus. Fără dispreț, fără a fi impresionat, fără interes.

I-am spus că da, și l-am întrebat cât ar cere.

— Aș cere cam trei mii.

— Nu sunt chiar atât de interesat.

— Dar cât de interesat ești? Doar curios, fără a fi el însuși interesat.

— Păi, ceva de genul o mie.

Nu știi de ce, dar îmi plăcea tipul ăsta. Părea genul care are o diplomă de drept de la Harvard îndesată prin vreun sertar pe undeva, doar fiindcă n-a găsit vreodată ceva de făcut cu ea care să-l atragă. I-am spus:

— Știi, ăsta-i un animal foarte, foarte bătrân.

A întrebat cum de s-a-ntâmplat să dau peste informația asta.

— Cunosc animalul, am răspuns scurt, ca și cum aș mai cunoaște încă o mie de astfel de animale.

— Aș putea coborî până la două mii cinci sute, a spus.

— Necazul e că nu *am* două mii cinci sute.

— Vezi tu, am un pictor în New Mexico care lucrează la un banner, a spus. L-am plătit două sute în avans.

— Aha. Poate c-aș putea strânge o mie cinci sute.

— Nu văd cum aș putea să cobor sub două mii două sute, îți zic sigur.

Sigur era faptul că, dacă aș fi avut chiar atunci banii în mână, ar fi fost încântat să ia și numai două mii. Poate chiar o mie opt sute. I-am spus că o să mă mai gândesc.

2

Era vineri seara, așa că țărănoii au început să plece acasă de-abia după ora unsprezece, iar angajatul cel vârstnic n-a apărut să-și colecteze cei douăzeci de dolari decât pe la miezul nopții. Ismael dormise stând în sus, încă înfăolțit în pături, iar eu l-am trezit fără nici o remușcare; vroiam să-și reevalueze farmecul vieții sale independente. A căscat, a strănutat de două ori, a tușit și m-a fixat cu o privire întunecată, dușmănoasă.

— Întoarce-te mâine, a spus cu echivalentul unui cârâit mental.

— Mâine-i sâmbătă, n-avem nici o șansă.

Nu prea s-a bucurat din cauza asta, dar știa că am dreptate. A reușit să amâne inevitabilul rearanjându-și cu grijă păturile și cușca. Apoi s-a așezat și mi-a aruncat o privire plină de dezgust.

— Unde am rămas?

— Am rămas la noul set de denumiri pentru Takeri și Leaveri: cei care cunosc binele și răul și cei care trăiesc în mâinile zeilor.

A mormăit.

3

— Ce *se-ntâmplă* cu cei care trăiesc în mâinile zeilor?

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun, ce se întâmplă cu oamenii cei care trăiesc în mâinile zeilor și *nu* se întâmplă cu cei care își bazează viețile pe cunoașterea binelui și a răului?

— Păi, să vedem, am spus. Presupun că nu aici vrei să ajungi, dar uite ce-mi vine mie îmi minte. Cei care trăiesc în mâinile zeilor nu se fac stăpânii lumii și nu-i forțează pe toți să trăiască așa ca ei, iar cei care cunosc binele și răul fac exact asta.

— Ai întors întrebarea cu susul în jos, a spus Ismael. Eu te-am întrebat ce se întâmplă cu cei care trăiesc în mâinile zeilor și *nu* se întâmplă cu cei care cunosc binele și răul, iar tu mi-ai spus fix inversul: ceea ce *nu* se întâmplă cu cei care trăiesc în mâinile zeilor și se întâmplă cu cei care cunosc binele și răul.

— Adică tu cauți un lucru *pozitiv* care se întâmplă celor ce trăiesc în mâinile zeilor.

— Așa-i.

— Păi, aceștia au tendința de a-i lăsa pe oamenii din jur să trăiască așa cum vor ei.

— Acum mi-ai spus ceva ce *fac*, nu ceva ce *se întâmplă* cu ei. Încerc să-ți concentrez atenția pe efectele acestui stil de viață.

— Îmi pare rău. Mi-e teamă că pur și simplu nu știu unde vrei să ajungi.

— Ba da, știi, doar că nu ești obișnuit s-o gândești în acești termeni.

— Bun.

— Mai ții minte întrebarea de la care am pornit când ai ajuns după-amiaza asta: Cum a devenit omul om? Căutăm în continuare răspunsul la această întrebare.

Am oftat, amplu și cu sinceritate.

— De ce oftezi? A întrebat Ismael.

— Din cauză că întrebări de o asemenea generalitate mă intimidază. Cum a devenit omul om? Nu știu. Pur și simplu a făcut-o. A făcut-o la fel cum păsările au devenit păsări și la fel cum caii au devenit cai.

— Da, exact.

— Nu-mi fă asta, i-am zis.

— Evident că nu înțelegi ceea ce tocmai ai spus.

— Probabil că nu.

— O să-ncerc să-ți explic. Înainte de a fi *Homo*, ce erai?

— *Australopithecus*.

— Bun. Și cum anume a devenit *Australopithecus Homo*?

— Așteptând.

— Te rog. Ești aici pentru a gândi.

— Scuze.

— Oare *Australopithecus* a devenit *Homo* spunând "Noi cunoaștem binele și răul la fel ca și zeii, așa că nu-i nevoie să mai trăim în mâinile lor precum iepurii și șopârlele. De acum înainte, noi vom decide cine trăiește și cine moare pe această planetă, nu zeii."

— Nu.

— *Ar fi putut* deveni oameni spunând asta?

— Nu.

— De ce nu?

— Căci ar fi încetat să mai fie supuși condițiilor în care evoluția are loc.

— Exact. Acum poți răspunde la întrebarea: Ce se întâmplă cu oamenii, în general cu toate fapăturile, care trăiesc în mâinile zeilor?

— A. Da, îmi dau seama. Aceștia evoluează.

— Și acum poți răspunde și la întrebarea pe care ți-am pus-o azi dimineață: Cum a devenit omul om?

— Omul a devenit om trăind în mâinile zeilor.

— Trăind așa cum trăiesc și boșimanii din Africa.

— Așa-i.

— Trăind așa cum trăiesc și cei din tribul Kreen Akrore din Brazilia.

— Din nou, așa-i.

— Nu așa cum trăiesc cei din Chicago.

— Nu.

— Sau londonezii.

— Nu.

— Deci acum știi ce se-ntâmplă cu cei care trăiesc în mâinile zeilor?

— Da. Aceștia evoluează.

— De ce evoluează?

— Deoarece sunt în *poziția* de a evolua. Deoarece acolo se întâmplă evoluția. Pre-omul a evoluat în omul timpuriu deoarece se afla acolo, concurând cu restul. Pre-omul a evoluat în omul timpuriu deoarece nu s-a scos din acea competiție, deoarece se afla încă în locul unde are loc selecția naturală.

— Adică încă făcea parte din comunitatea generală a vieții.

— Așa-i.

— Și acesta-i motivul pentru care s-au întâmplat toate, pentru care *Australopithecus* a devenit *Homo habilis* și pentru care *Homo habilis* a devenit *Homo erectus* și pentru care *Homo erectus* a devenit *Homo sapiens* și pentru care *Homo sapiens* a devenit *Homo sapiens sapiens*.

— Da.

— Și apoi ce s-a-ntâmplat?

— Apoi, Takerii au spus "Ne-am săturat să mai trăim în mâinile zeilor. Mulțumim foarte mult, dar nouă nu ne mai trebuie selecție naturală."

— Și asta a fost tot.

— Și asta a fost tot.

— Mai ții minte când am spus că a pune în scenă o povestire înseamnă a trăi în așa fel încât să o faci să se adeverească?

— Da.

— După povestirea Takerilor, creația s-a încheiat odată cu apariția omului.

— Da. Și?

— Cum ai trăi în așa fel încât să faci *asta* să se adeverească? Cum ai trăi în așa fel încât să faci creația să se încheie odată cu apariția omului?

— Oof. Înțeleg ce vrei să spui. Ai trăi exact așa cum trăiesc Takerii. În mod categoric trăim într-un mod care va pune capăt creației. Dacă vom continua, omul nu va mai avea nici un succesori, cimpanzeii nu vor mai avea nici un succesori, urangutanii nu vor mai avea nici un succesori, gorilele nu vor mai avea nici un succesori, nimic din ceea ce trăiește acum nu va mai avea vreun succesori. Toată treaba se va termina cu noi. Pentru a-și face povestirea să se adeverească, Takerii trebuie să pună capăt însăși creației, și fac o treabă a naibii de bună.

4

— La început, când încercam să te ajut să găsești premisa povestirii Takerilor, ți-am spus că povestirea Leaverilor are o premisă cu totul diferită.

— Da.

— Poate că acum ești pregătit să articulezi această premisă.

— Nu știu. Acum nu-mi amintesc nici măcar premisa Takerilor.

— Ți-o vei aminti. Orice povestire reprezintă elaborarea unei premise.

— Da, bun. Premisa povestirii Takerilor este că *lumea aparține omului*. M-am mai gândit câteva minute, apoi am râs. Parcă-i chiar prea simplu. Premisa povestirii Leaverilor este că *omul aparține lumii*.

— Asta însemnând ce?

— Însemnând... Am izbucnit în râs. Asta-i prea de tot.

— Continuă.

— Înseamnă că, încă de la început, tot ceea ce a trăit vreodată aparținea lumii, și *astfel au ajuns lucrurile să fie așa cum sunt*. Acele făpturi unicelulare care colcăiau prin oceanele străvechi au



aparținut lumii, și din cauză că au aparținut, a apărut tot ceea ce a urmat. Acei antici pești de pe lângă malurile continentelor au aparținut lumii, și din cauză că au aparținut, până la urmă au apărut amfibienii. Și din cauză că amfibienii au aparținut lumii, până la urmă au apărut reptilele. Și din cauză că reptilele au aparținut lumii, până la urmă au apărut mamiferele. Și din cauză că mamiferele au aparținut lumii, până la urmă au apărut primatele. Și din cauză că primatele au aparținut lumii, până la urmă a apărut *Australopithecus*. Și din cauză că *Australopithecus* a aparținut lumii, până la urmă a apărut omul. Și timp de trei milioane de ani omul a aparținut lumii, și *din cauză că* a aparținut lumii, el a progresat și s-a dezvoltat și a devenit mai inteligent și mai îndemânată până când, într-o bună zi a ajuns atât de inteligent și de îndemânată încât a trebuit să-l numim *Homo sapiens sapiens*, ceea ce înseamnă că era deja *unul de-al nostru*.

- Și așa au trăit Leaverii timp de trei milioane de ani ca și cum ar fi aparținut lumii.
- Așa-i. Și așa am apărut noi.

5

Ismael a spus:

- Știm deja ce se întâmplă dacă se ia ca și premisă premisa Takerilor, că lumea aparține omului.
- Da, este un dezastru.
- Și ce se întâmplă dacă luați ca și premisă premisa Leaverilor, că omul aparține lumii?
- Atunci creația continuă la nesfârșit.
- Cum îți sună asta?
- Are votul meu.

6

- Mă mai gândesc la o chestie, am spus.
- Da?
- Cred că povestirea pe care tocmai am spus-o este de fapt povestirea pe care o pun aici în scenă Leaverii de trei milioane de ani. Povestirea Takerilor este "zeii au făcut lumea pentru om, dar au făcut un lucru de mântuială, așa că a trebuit să luăm chestiunea în propriile noastre mâini mult mai competente." Povestirea Leaverilor este "zeii au făcut omul pentru lume, la fel cum au făcut somonul și vrăbiile și iepurii pentru lume, asta pare să fi mers destul de bine până acum, așa că putem sta liniștiți și să lăsăm stăpânirea lumii pe seama zeilor."
- Așa-i. Există și alte moduri de a o spune, la fel cum sunt și alte feluri de a spune povestirea Takerilor, dar acest mod de-a o spune e la fel de bun ca oricare altul.
- Am stat așa o vreme.
- Mă gândesc la... semnificația lumii, intențiile divine în această lume, și la destinul omului, după această povestire.
- Continuă.
- Semnificația lumii... Cred că cel de-al treilea capitol din Geneză a nimerit-o. Este o grădină; grădina zeilor. Spun asta cu toate că eu însumi nu prea cred că zeii au avut ceva de-a face cu asta. Doar că găsesc acesta a fi un mod sănătos și încurajator de a gândi treaba.
- Înțeleg.
- Și există doi pomi în grădină, unul pentru zei și unul pentru noi. Cel pentru zei este Pomul Conoașterii Binelul și a Răului, iar cel pentru noi este Pomul Vieții. Dar nu putem găsi Pomul Vieții decât dacă rămânem în grădină și nu ne atingem de pomul zeilor.
- Ismael m-a încurajat cu o încuviințare din cap.
- Intenții divine... S-ar părea că... Există un fel de tendință în cadrul evoluției, nu crezi? Dacă începi cu acele fapte foarte simple din mărire străvechi și avansezi pas cu pas până la tot ceea ce vedem acum aici și mai departe, atunci trebuie să observi o tendință spre... complexitate. Și spre conștiința de sine și spre inteligență. Nu crezi?

— Ba da.

— Adică, tot felul de fapte de pe această planetă par să fie în pragul dobândirii conștiinței de sine și al inteligenței. Deci până la urmă, în mod categoric zeii nu căutau să obțină doar oameni. Nu am fost niciodată meniți să fim singurii jucători de pe această scenă. Se pare că zeii vor ca această planetă să fie *plină* de fapte conștiente de sine și inteligente.

— Așa s-ar părea. Și dacă acesta e cazul, atunci destinul omului ar trebui să fie evident.

— Da. Oricât ar fi de uimitor, *este* evident pentru că omul e primul dintre acestea. El e deschizătorul de drumuri. Destinul lui este să fie primul care să învețe următorul fapt: faptele ca și el au o decizie de luat: pot încerca să se împotrivescă zeilor și să piară în această încercare, sau pot sta de-o parte ca să le lase ceva loc și la restul. Dar e mai mult decât atât. Destinul său e să fie tatăl tuturor, adică nu prin descendență directă. Dându-le și la restul șansa, balenelor și delfinilor și cimpanzeilor și ratonilor, el devine într-un fel precursorul lor... Oricât de ciudat ar putea părea, acesta pare a fi un destin chiar mai măreț decât cel pe care l-au visat pentru noi Takerii.

— Cum așa?

— Gândește-te. Peste un miliard de ani, orice sau *oricine* va fi pe-acolo atunci va spune "Omul? A, da, *omul!* Ce faptură minunată a fost! I-a stat în putere să distrugă întreaga lume și să ne calce în picioare întregul viitor, dar a văzut lumina înainte de a fi prea târziu și s-a oprit. S-a oprit și ne-a dat și nouă, celorlalți, o șansă. Ne-a arătat tuturor cum *trebuie să facem* dacă vrem ca această lume să continue a fi o grădină pentru totdeauna. Omul este un model pentru noi toți!"

— Nu-i un destin prea sărăcăcios.

— Nu-i deloc un destin sărăcăcios. Și mă mai gândesc la...

— Da?

— Asta dă și ceva formă povestirii. Lumea este un loc foarte, foarte în regulă. Nu era în dezordine. Nu avea nevoie să fie cucerită și stăpânită de către om. Cu alte cuvinte, lumea nu are nevoie să aparțină omului, dar *are* nevoie ca omul să-i aparțină. *O anumită* faptură trebuia să fie prima care să treacă prin asta, trebuia să vadă că există doi pomi în grădină, unul bun pentru zei și unul bun pentru fapte. *O anumită* faptură trebuia să descopere calea, iar dacă asta s-ar întâmpla, atunci... chiar n-ar mai fi nici o limită la ceea ce s-ar putea întâmpla aici. Cu alte cuvinte, omul are într-adevăr un loc în această lume, dar rolul lui nu-i acela de a *stăpâni*. Rolul omului este acela de a fi primul *fără să fie ultimul*. Rolul omului este acela de a-și da seama cum *poate* face asta, iar apoi să facă puțin loc și pentru ceilalți care pot deveni ceea ce a devenit și el. Și, poate, când va veni vremea, rolul omului va fi acela de a fi învățătorul tuturor celor ce sunt capabili de a deveni ceea ce a devenit și el. Nu singurul învățător, nu învățătorul suprem. Poate doar primul învățător, cel de la grădiniță, dar nici chiar asta nu-i prea sărăcăcios. Și știi ceva?

— Ce?

— Tot mă gândeam "Da, toate astea-s foarte interesante, dar, la ce bun? Asta n-o să schimbe nimic!"

— Și acum?

— Exact de *asta* avem nevoie. Nu doar să *oprim* chestiile. Nu doar *mai puține* chestii. Oamenii au nevoie de ceva pozitiv la care să lucreze. Au nevoie de o viziune a ceea ce... Nu știi. Ceea ce...

— Cred că ceea ce vrei să spui este că oamenii au nevoie de mai mult decât să fie muștruluiți, mai mult decât să fie făcuți să se simtă stupizi și vinovați. Au nevoie de mai mult decât o viziune a sfârșitului lumii. Au nevoie de o viziune înălțătoare asupra lumii și asupra lor.

— Da. Categoric. A opri poluarea nu-i înălțător. A-ți sorta gunoiul nu-i înălțător. A reduce fluorocarburile nu-i înălțător. Dar asta... a ne privi într-un nou mod, a privi lumea într-un nou mod... Asta...

M-am dat bătut. Ce naiba, știa ce vreau să zic.

7

— Cred că acum înțelegi un punct pe care l-am atins la început. Povestirea pusă în scenă de către Takeri nu este în nici un caz capitolul doi al povestirii ce s-a pus în scenă aici pe parcursul

primelor trei milioane de ani de viață umană. Povestirea Leaverilor are și ea propriul ei capitol doi.

— Și care *este* acest capitol doi?

— Păi, tocmai l-ai schițat, nu?

— Nu-s sigur.

Ismael s-a gândit o clipă.

— Nu vom ști niciodată ce puneau la cale popoarele de Leaveri din Europa și din Asia atunci când oamenii culturii tale au apărut pentru a-i îngropa sub bradă pentru vecie. Dar, în schimb, știm ce puneau la cale aici în America de Nord. Aceștia căutau metode de a realiza o așezare sedentară care să fie în acord cu felul în care aceștia au trăit dintotdeauna, metode care lăsau loc pentru restul vieții să continue în jurul lor. Nu vreau să spun că făceau asta din vreun simț al mărinimiei. Spun doar că nu le-a trecut prin minte să ia viața acestei lumi în propriile lor mâini și să declare război restului comunității vieții. Continuând astfel timp de încă cinci mii de ani sau zece mii de ani, zeci de civilizații ar fi putut să apară pe acest continent, la fel de sofisticate pe cât e de sofisticată acum civilizația ta, fiecare cu propriile ei valori și obiective. Nu-i de neconceput.

— Nu, nu e. Sau mai degrabă, ba da, este. După mitologia Takerilor, orice civilizație de oriunde din Univers trebuie să fie o civilizație de *Takeri*, o civilizație a cărei membrii au luat viața lumii în propriile lor mâini. Asta-i atât de evident încât nici nu mai trebuie menționat. La naiba, fiecare civilizație extratereastră din istoria science-fiction-ului a fost o civilizație de Takeri. Fiecare civilizație întâlnită vreodată de *U.S.S. Enterprise* a fost o civilizație de Takeri. Asta-i din cauză că se-nțelege de la sine că orice făptură inteligentă de oriunde va insista să-și ia viața din mâinile zeilor, va ști că lumea-i aparține lui, și nu invers.

— Într-adevăr.

— Ceea ce mă duce cu gândul la o întrebare importantă. Ce anume ar însemna să aparținem lumii în acest punct? Evident, nu sugerezi că doar vânător-culegătorii pot aparține cu adevărat lumii.

— Mă bucur că înțelegi asta. Cu toate că dacă boșimaniile din Africa sau tribul Kalapalo din Brazilia (dacă acesta încă mai există) ar dori să continue a trăi astfel pentru următorii zece mii de ani, nu văd cum ar putea fi altfel decât benefic atât pentru ei, cât și pentru această lume.

— Într-adevăr. Dar asta nu-mi răspunde la întrebare. Cum pot oamenii civilizați să aparțină lumii?

Ismael a clătinat din cap cu o expresie ce părea a fi cumva între nerăbdare și exasperare.

— Civilizația n-are nimic de-a face cu asta. Cum pot tarantulele să aparțină lumii? Cum pot rechinii să aparțină lumii?

— Nu-nțeleg.

— Privește în jurul tău și vei vedea unele făpturi care se comportă ca și cum lumea le aparține, și unele făpturi care se comportă ca și cum ar aparține lumii. Poți să faci distincție între ele?

— Da.

— Făpturile care se comportă ca și cum ar aparține lumii urmează legea de menținere a păcii, și fiindcă urmează această lege, ele dau făpturilor din jur șansa de a se dezvolta spre orice le este posibil să devină. Așa a apărut omul. Făpturile din jurul lui *Australopithecus* nu și-au imaginat că această lume le aparține, așa că l-au lăsat să trăiască și să se dezvolte. Ce legătură are asta cu faptul de a fi civilizat? Să fii civilizat înseamnă că *trebuie* să distrugi lumea?

— Nu.

— Să fii civilizat te face *incapabil* să le lași făpturilor din jurul tău puțin loc în care să trăiască?

— Nu.

— Te face incapabil să trăiești la fel de inofensiv ca și rechinii și tarantulele și șerpii cu clopoței?

— Nu.

— Te face incapabil să urmezi o lege pe care până și melcii și râmele reușesc să o urmeze fără nici o dificultate?

— Nu.

— După cum ți-am arătat acum ceva vreme, sedentarismul uman nu este *împotriva* legii, ci *se supune* acestei legi și același lucru este valabil și pentru civilizație. Deci care anume e întrebarea ta?

— Acum nu mai știu. Evident, a aparține lumii înseamnă... a aparține aceluiași club ca și toți ceilalți. Clubul fiind comunitatea vieții. Înseamnă a aparține clubului și a urma aceleași reguli ca și toți ceilalți.

— Iar dacă a fi civilizată ar fi să însemne ceva, atunci ar trebui să însemne ce sunteți șefii clubului, nu doar singurii lui criminali și distrugători.

— Într-adevăr, am spus, apoi am stat așa câteva minute, uitându-mă în gol. Ai spus mai-nainte ceva. Că nu vom ști niciodată ce puneau la cale popoarele de Leaveri din Europa sau din Asia când oamenii culturii mele au apărut pentru a-i îngropa sub brazdă.

— Da?

— Cred că în ultimii ani *au fost* scoase la iveală ceva informații despre asta.

Ismael a încuviințat din cap.

— Dacă e ceva recent, atunci s-ar putea să nu fi auzit.

— O doamnă arheolog pe nume Riane Eisler a scris despre o societate agricolă foarte răspândită care a existat în Europa până când a fost invadată de către Takeri cu cinci sau șase mii de ani în urmă. Nu știu prea multe despre asta, dar e evident că această cultură pe care Takerii au îngropat-o sub brazdă era bazată pe venerarea Zeiței.

Ismael a încuviințat din cap.

— Am mai avut un elev care mi-a povestit despre cartea de care vorbești, dar nu a reușit să-i explice semnificația ca și tine. Parcă se chema *Potirul și Spada* (n.t. în engleză, "The Chalice and the Blade").

8

— Dar revenind la subiectul inspirației, cred că în ziua de azi aveți încă o sursă promițătoare, a spus Ismael.

— Care anume?

— Până acum, când ajungeam aici cu ceilalți elevi ai mei, toți spuneau "Da, da, e minunat, dar oamenii n-o să renunțe la stăpânirea lor asupra acestei lumi. Pur și simplu n-are cum să se întâmple. Niciodată. Nici într-o mie de ani." Și nu aveam ce exemplu să le dau pentru a-i contrazice. Acum am.

Mi-au trebuit cam nouăzeci de secunde ca să-mi dau seama.

— Presupun că te referi la ceea ce se întâmplă în ultimii ani în Uniunea Sovietică și în Europa de Est.

— Corect. Dacă acum zece ani, acum douăzeci de ani, cineva ar fi prezis că marxismul va fi în curând dezmembrat *din temelii*, ar fi fost etichetat ca un visător incurabil, un nebun absolut.

— Da, așa-i.

— Dar odată ce oamenii din acele țări au fost inspirați de posibilitatea unui nou stil de viață, dezmembrarea aproape că s-a petrecut peste noapte.

— Da, înțeleg ce vrei să zici. Acum cinci ani aș fi spus că indiferent de cât de multă inspirație ar exista, nu s-ar putea realiza acel lucru, sau acesta.

— Și acum?

— Și acum parcă aș putea concepe una ca asta. Este ca naiba de improbabil, dar nu inimaginabil.

9

— Dar mai am încă o întrebare, am adăugat.

— Continuă.

— Anunțul tău spunea "Trebuie să aibă o sinceră dorință de a salva lumea."

— Da, și?

— Ce fac dacă am o sinceră dorință de a salva lumea?

Ismael s-a încruntat la mine printre gratii timp de un lung moment.

— Vrei un program?

— Sigur că vreau un program.

— Atunci iată un program: povestea din Geneză trebuie inversată. Mai întâi, Cain trebuie să înceteze a-l mai ucide pe Abel. Asta-i esențial dacă vrei să supraviețuiești. Leaverii sunt specia pe cale de dispariție cea mai importantă pentru această lume, și nu pentru că sunt oameni, ci pentru că doar ei pot arăta distrugătorilor lumii că nu există *o singură cale corectă* de a trăi. Iar apoi, desigur, trebuie să scuipați afară fructul pomului interzis. Trebuie să abandonați absolut și pentru totdeauna ideea că știți cine ar trebui să trăiască și cine ar trebui să moară pe această planetă.

— Da, înțeleg toate astea, dar aceasta-i un program pentru *omenire*, nu e un program pentru *mine*. *Eu* ce fac?

— Uite ce faci: învață pe o sută de oameni ceea ce te-am învățat eu pe tine, și inspiră-i pe fiecare dintre ei să învețe pe încă o sută. Așa se face întotdeauna.

— Da, dar... este *destul*?

Ismael s-a încruntat.

— Desigur că nu-i destul. Dar dacă începi de oriunde altundeva, atunci chiar că nu există nici o speranță. N-ai cum să zici "vom schimba felul în care oamenii se comportă cu această lume, dar nu vom schimba felul în care aceștia privesc lumea, sau felul în care privesc intențiile divine din această lume, sau felul în care aceștia privesc destinul omului." Atâta vreme cât oamenii culturii tale vor fi convinși că lumea le aparține și că destinul lor desemnat de zei este acela de a cuceri și stăpâni această lume, atunci desigur că vor continua să se comporte așa cum se tot comportă de zece mii de ani. Aceștia vor continua să trateze lumea ca și cum ar fi o proprietate a lor, și vor continua să-o cucerească de parcă le-ar fi un adversar. Nu poți schimba aceste lucruri cu *legi*. Trebuie să schimbi felul în care oamenii *gândesc*. Și nu poți pur și simplu să scoți din rădăcini un complex de idei dăunătoare și să lași în loc un vid; trebuie să le dai oamenilor ceva la fel de semnificativ ca și ceea ce au pierdut, ceva care să aibă mai mult sens decât vechea oroare a Omului Suprem, ștergând de pe fața planetei tot ceea ce nu servește direct sau indirect nevoilor sale.

Am clătinat din cap.

— Tu practic spui că cineva trebuie să se ridice și să fie devină pentru lumea de azi ceea ce a fost Apostolul Pavel pentru Imperiul Roman.

— Practic, da. Este atât de descurajator?

Am râs.

— Descurajator nu-i nici pe de parte un cuvânt suficient de puternic. A-i spune descurajator este ca și cum ai numi Oceanul Atlantic umed.

— Oare chiar pare imposibil într-o epocă în care un stand-up comic de la televizor ajunge în zece minute la mai multă lume decât Pavel în întreaga sa viață?

— Nu sunt un stand-up comic.

— Dar ești scriitor, nu-i așa?

— Nu un astfel de scriitor.

Ismael a ridicat din umeri.

— Norocul tău. Ești scutit de orice obligație. Auto-scutit.

— N-am spus asta.

— Ce te așteptai să auzi de la mine? O incantație? Un cuvânt magic care să măture toate răutățile?

— Nu.

— Până la urmă, nu pari deloc prea diferit de cei pe care declari că îi disprețuiești: vroiai doar ceva pentru tine. Ceva care să te facă să te simți mai bine în vreme ce privești sfârșitul apropiindu-se.

— Nu, nu-i așa. Doar că nu mă cunoști tu foarte bine. La mine întotdeauna e așa, mai întâi spun "Nu, nu, este imposibil, total și complet imposibil," iar apoi mă apuc și-l fac.

Ismael a pufnit, de-abia calmându-se.

— Una dintre întrebările care sunt sigur că mi se vor pune este "Tu sugerezi cumva să ne întoarcem la stilul de viață de vânători-culegători?"

— Asta-i, desigur, o idee lipsită de sens, a spus Ismael. Stilul de viață al Leaverilor nu-i despre vânat și cules, ci e despre a lăsa și restul comunității să trăiască, iar agricultorii pot face asta la fel de

bine ca și vânător-culegătorii.

A făcut o pauză și a clătinat din cap.

— Eu mi-am dat silința să-ți arăt o nouă paradigmă a istoriei umane. Stilul de viață al Leaverilor nu-i o chestiune antică de undeva din spate. Sarcina voastră nu-i să faceți un salt înapoi, ci să faceți un salt înainte.

— Dar înspre ce? Nu putem pur și simplu să ne părăsim civilizația așa cum a făcut poporul Hohokam.

— Asta clar că-i adevărat. Poporul Hohokam a avut un alt stil de viață care-i aștepta, dar voi trebuie să fiți inventivi dacă sunteți de părere că merită osteneala. Dacă vreți să supraviețuiți.

M-a fixat cu o privire posacă.

— Sunteți un popor inventiv, nu? Vă mândriți cu asta, nu-i așa?

— Da.

— Atunci inventați.

10

— Am neglijat un mic aspect, a spus Ismael, apoi a dat drumul unui lung oftat șuierat, ca și când ar fi regretat că și-a permis să-și amintească.

Am așteptat în liniște.

— Unul dintre elevii mei era un fost pușcăriaș. S-a întâmplat să fie condamnat pentru jaf armat. Ți-am povestit despre el?

I-am răspuns că nu.

— Mă tem că munca mea cu el mi-a fost mai folositoare mie decât lui. În principiu, am aflat de la el că, în ciuda impresiei pe care ne-o fac filmele de pușcărie, populația închisorii nu este deloc o masă nediferențiată. La fel ca și în lumea de afară, există bogați și săraci, puternici și slabi. Și relativ vorbind, cei bogați și puternici trăiesc foarte bine în închisoare; desigur că nu la fel de bine ca și cei din exterior, dar mult, mult mai bine decât cei săraci și slabi. De fapt, pot avea cam tot ceea ce-și doresc în ceea ce privește hrana, drogurile, sexul și serviciile.

Am ridicat o sprânceană.

— Vrei să știi ce are asta de-a face cu discuția noastră, a spus încuvințând din cap. Are foarte mult de-a face cu discuția noastră: lumea Takerilor e o vastă închisoare și, cu excepția celor câteva popoare de Leaveri împrăștiate prin lume, întreaga rasă umană se află acum în interiorul acestei închisori. În decursul ultimului secol, fiecare popor de Leaveri din America de Nord a avut de luat o decizie: sau să fie exterminat, sau să accepte întemnițarea. Mulți au ales întemnițarea, dar nu foarte mulți au fost cu adevărat capabili să se acomodeze cu viața de închisoare.

— Da, așa se pare.

Ismael m-a fixat cu ochi obosiți și umezi.

— În mod evident, o închisoare bine condusă trebuie să aibă o industrie. Sunt sigur că înțelegi de ce.

— Păi... ajută la a-i ține pe deținuți ocupați, presupun. Le distrage atenția de la plictiseala și zădărnicia vieților pe care le duc acolo.

— Da. Îți poți da seama care e a voastră?

— Industria închisorii noastre? Nu acum, pe loc. Presupun că-i ceva evident.

— Destul de evident, aș zice.

M-am gândit o clipă.

— Consumarea acestei lumi.

Ismael a încuvințat din cap.

— Ai nimerit-o din prima.

11

— Există o diferență semnificativă între deținuții unei închisori penale și cei ai unei închisori

culturale. Primii dintre ei înțeleg că distribuția bogăției și a puterii din interiorul închisorii nu are nimic de-a face cu dreptatea.

L-am fixat o vreme cu privirea, apoi i-am cerut să-mi explice.

— În închisoarea voastră culturală, care deținuți au puterea?

— A, am spus. Deținuții masculi. În special deținuții masculi albi.

— Da, așa-i. Dar înțelegi că acești deținuți masculi albi sunt deținuți, și nu paznici. Cu toată puterea și privilegiile lor, cu toate că fac pe șefii cu toți ceilalți din închisoare, nici măcar unul dintre ei nu are cheia ce ar putea deschide poarta.

— Da, așa-i. Donald Trump poate face o groază de chestii pe care eu nu le pot face, dar nu poate ieși din închisoare mai mult decât mine, adică nu poate deloc. Dar ce are asta de-a face cu dreptatea?

— Dreptatea cere ca și alții în afară de masculii albi să aibă puterea în închisoare.

— Da, înțeleg. Dar ce spui de fapt? Că asta nu-i adevărat?

— Adevărat? Desigur e adevărat că masculii, și după cum spui tu, în special masculii albi au luat deciziile din interiorul închisorii timp de mii de ani, dacă nu chiar de la început. Și desigur e adevărat că puterea și bogăția din interiorul închisorii ar trebui redistribuită în mod echitabil. Dar ar trebui remarcat că faptul crucial pentru supraviețuirea voastră ca și rasă nu este redistribuirea puterii și a bogăției în interiorul închisorii, ci mai degrabă distrugerea din temelii a închisorii.

— Da, înțeleg asta. Dar nu sunt sigur că mulți alții ar înțelege.

— Nu?

— Nu. Printre cei activi din punct de vedere politic, redistribuirea puterii și a bogăției este... Nu știu cum s-o numesc într-un mod suficient de puternic. O idee a cărei vreme tocmai a venit. Sfântul Graal.

— Cu toate astea, evadarea din închisoarea Takerilor e o cauză comună la care poate adera toată umanitatea.

Am clătinat din cap.

— Mă tem că-i o cauză la care aproape nimeni n-ar adera. Alb sau de culoare, bărbat sau femeie, toți oamenii acestei culturi nu vor decât să aibă mai multă bogăție și putere în interiorul închisorii Takerilor. Îi doare-n cot că-i o închisoare și-i doare-n cot că distrug lumea.

Ismael a ridicat din umeri.

— Ca de obicei, ești pesimist. Poate că ai dreptate. Sper că te înșeli.

— Și eu sper, crede-mă.

12

Cu toate că vorbeam de-abia de vreo oră, Ismael părea vlăguit de epuizare. M-am mișcat, dând de înțeles că am de gând să plec, dar după câte se părea, Ismael mai avea ceva planuri. În cele din urmă, și-a ridicat privirea și a spus:

— Înțelegi, desigur, că am terminat cu tine.

Cred că m-aș fi simțit cam la fel și dacă mi-ar fi înfipt un cuțit în burtă. A închis ochii pentru o clipă.

— Scuză-mă. Sunt obosit și nu mă exprim foarte bine. Nu vroiam să sune așa cum a ieșit.

Nu-i puteam răspunde, dar am reușit să încuvințez din cap.

— Vreau doar să spun că am terminat ceea ce aveam de gând să fac. Ca și profesor nu mai am ce-ți oferi. Totuși, mi-ar face plăcere să te pot număra printre prietenii mei.

Din nou, n-am reușit mai mult decât să încuvințez din cap. Ismael a ridicat din umeri și s-a uitat în jur ca și cum pentru o clipă ar fi uitat unde se află. Apoi s-a dat în spate și a explodat într-un strănut magnific de succulent.

— O să mă-ntorc mâine, am spus, ridicându-mă.

S-a holbat lung și întunecat; se întreba ce naiba mai vroiam de la el, dar era prea vlăguit să mai întrebe. M-a trimis cu un mormăit și o încuvințare din cap în semn de rămas bun.

## TREISPREZECE

1

În acea noapte, înainte de a adormi în patul meu de motel, mi-am finalizat planul. Era un plan prost, și îmi dădeam seama, dar nu mă puteam gândi la nimic mai bun. Indiferent dacă urma să-i convină sau nu (și știam că nu-i va conveni), trebuia să-l salvez pe Ismael din acel carnaval blestemat. Era un plan prost și dintr-un alt motiv, pentru că depindea în întregime de mine și de sărăcăcioasele mele resurse. Aveam doar o singură carte în mână și dacă ar fi trebuit s-o scot mă gândeam că probabil ar fi fost un doiar. Dimineața următoare, pe la ora nouă, eram într-un orașel cam la jumătatea drumului până acasă, învârtindu-mă cu mașina înapoi și-ncoace, în speranța de a găsi un loc unde să iau micul dejun, când un avertisment de temperatură s-a aprins pe bord, forțându-mă să trag pe dreapta. Am ridicat capota și am verificat uleiul: era în regulă. Am verificat rezervorul de apă: uscat. Nici o problemă; sunt un excursionist chibzuit, am întotdeauna apă la mine. Am umplut rezervorul, am pornit-o din nou la drum, și după două minute am văzut din nou becul de avertizare cum începe să pâlpâie. Am reușit să ajung până la o stație de benzină unde scria "Mecanic de serviciu", dar unde nici un mecanic nu era de serviciu. Totuși, tipul care era pe tură știa cam de treizeci de ori mai multe despre mașini decât mine și a fost dispus să-și bage nasul puțin.

— Ventilatorul de la radiator nu se mai învârte, mi-a spus cam după cincisprezece secunde. Mi l-a arătat și mi-a explicat că în mod normal acesta se pornește doar când condusul prin oraș cu atâtea porniri și opriri face motorul să se supraîncălzească.

— S-ar putea să fie arsă vreo siguranță?

— S-ar putea, a spus.

Dar a eliminat această posibilitate încercând una nouă, care nu a mers mai bine decât cea veche.

A spus:

— Stai puțin, și a adus un creion de tensiune pe care l-a folosit ca să verifice fișa care lega ventilatorul de sistemul electric. Ai curent în ventilator, mi-a spus, deci se pare că ventilatorul e stricat.

— De unde pot face rost de unul nou?

— Aici în oraș n-ai de unde, mi-a spus. Nu într-o zi de sâmbătă.

L-am întrebat dacă pot să ajung acasă cu el așa stricat.

— Cred că da, a spus, dacă nu trebuie să conduci mult prin oraș când ajungi. Sau dacă te oprești și o lași să se răcească de fiecare dată când începe să se supraîncălzească.

Am reușit să ajung înapoi și am dus mașina într-un sevice al dealerului, cu mult înainte de prânz, și am lăsat-o acolo, cu toate că m-au asigurat că nu i se va întâmpla absolut nimic până luni dimineață. Mai aveam doar o mică treabă de făcut, să vizitez unul dintre acele mici și simpatice bancomate, unde am trecut la jefuirea tuturor resurselor mele monetare: cecuri, economii, carduri de credit. Când m-am întors la apartament, aveam la mine două mii patru sute de dolari și în rest eram boschetar. N-aveam de gând să-mi bat capul cu toate problemele ce mă așteptau, fiindcă erau prea complicate. Cum scoți o gorilă de jumătate de tonă dintr-o cușcă pe care nu dorește s-o părăsească? Cum înghesui o gorilă de jumătate de tonă pe bancheta din spate a unei mașini în care nu vrea să intre? Oare măcar ar funcționa o mașină cu o gorilă de jumătate de tonă pe bancheta din spate? După cum toate acestea indică, eu sunt un gen de om care face lucrurile pas cu pas. Imporvizez. Cumva l-aș fi înghesuit pe Ismael pe bancheta din spate a mașinii mele, apoi aș fi stat să mă gândesc ce să fac mai departe. Mi-am dat seama din experiență că niciodată nu știi să rezolvi o problemă până când nu ai într-adevăr acea problemă.

2

M-au sunat luni dimineața pe la ora nouă să-mi spună cum stătea treaba cu mașina. Ventilatorul se stricase pentru că fusese suprasolicitat; fusese suprasolicitat pentru că întregul afurisit sistem de răcire era stricat. Era nevoie de multă muncă; în valoare de aproximativ șase sute de dolari. Am oftat și le-am zis să o facă. Au spus că probabil va fi gata pe la ora două, vor suna ei. Le-am spus să nu mai



sune, o sa iau eu mașina când pot; de fapt adevărul e că deja renunțasem la mașină. Nu-mi puteam permite reparațiile, și probabil că rabla naibii oricum n-ar fi putut să-l transporte pe Ismael. Am închiriat o furgonetă. Fără îndoială că vă veți întreba de ce naiba n-am făcut asta din prima. Răspunsul este că pur și simplu nu m-am gândit. Sunt limitat, bun? Sunt obișnuit să fac treburile într-un anumit fel, și până acum n-am mai fost niciodată nevoit să fac drumuri în furgonete închiriate. Două ore mai târziu am ajuns în locul unde fusese carnavalul, și-am zis "La naiba". Carnavalul se mutase. Ceva, poate o presimțire, m-a făcut să mă dau jos din mașină și să mă mai plimb puțin pe acolo. Parcela părea mult prea mică ca să fi putut găzdui nouăsprezece atracții, douăzeci și patru de jocuri și un spectacol de curiozități. Mă întrebam dacă voi putea găsi locul cuștii lui Ismael fără a avea punctele de reper care să mă ghideze. Picioarele mele și-au amintit destul de mult cât să mă aducă în apropiere, iar ochii au făcut restul, căci urma *era* vizibilă: păturile pe care le adusesem pentru el au fost lăsate în urmă, aruncate într-o grămadă dezordonată, împreună cu alte lucruri pe care le-am recunoscut: câteva dintre cărțile lui, o mapă ce încă arăta hărțile și diagramele pe care le-a desenat pentru a ilustra poveștile lui Cain și Abel, ale Leaverilor și ale Takerilor, și posterul din biroul său, acum rulat și legat cu o bandă de cauciuc. Uluit, am început să cotrobăi și să le aranjez, când a apărut angajatul cel vârstnic. A rânjit și a ridicat o plasă de plastic mare și neagră ca să-mi arate ce făcea acolo: strângea câte ceva din sutele de kilograme de gunoi care fuseseră lăsate în urmă. Apoi, când a văzut grămada de la picioarele mele, și-a ridicat privirea și mi-a spus:

— A fost pneumonie.

— Ce?

— Pneumonia i-a venit de hac. Prietenul tău, maimuța.

Am stat așa, holbându-mă la el, incapabil să înțeleg unde vroia să ajungă.

— Sâmbătă seara a venit veterinarul și i-a făcut o groază de injecții, dar era deja prea târziu. S-a stins dimineața asta pe la șapte sau opt, cred.

— Încerci să-mi spui că este... mort?

— Mort este, amice.

Iar eu, egoistul absolut, observasem doar vag faptul că părea puțin palid. M-am uitat de jur împrejur în vasta parcelă gri, în care, pe-aici, pe colo vântul ridica rotocoale de gunoaie și din când în când le trimitea rostogolindu-se, și mă simțeam una cu el, gol, inutil, sufocat de praf, un pustiu. Anticul meu amic aștepta, evident curios să vadă ce anume avea să spună sau să facă în continuare acest prieten al maimuțelor.

— Ce au făcut cu el?

— Ha?

— Ce-au făcut cu corpul neînsuflețit?

— A. Au sunat la district, cred. L-au dus unde se incinerează mortăciunile de pe șosea. Știi tu.

— Da. Mulțam.

— Pentru nimic.

— E-n regulă dacă iau chestiile astea?

După felul în care m-a privit am înțeles că tocmai îmi prezentasem un nou nivel record în ceea ce privește nebunia umană, dar a spus doar:

— Sigur, de ce nu? Oricum le-aș fi aruncat.

Am lăsat acolo păturile, desigur, iar toate celelalte îmi încăpeau cu ușurință sub braț.

3

Ce mai era de făcut? Să stau o clipă cu privirea plecată în fața furnalului unde se incinerează mortăciunile de pe șosea. Poate că altcineva ar fi reacționat în alt fel, probabil mai bine, dovedind o inimă mai mare, o mai fină sensibilitate. Eu am condus până acasă, am dus înapoi duba, mi-am luat mașina, și m-am întors la apartament. Era gol într-un fel cu totul nou, cu un nou grad de goliciune. La capătul mesei era un telefon, putând să mă conecteze cu o întreagă lume de viață și de activitate, dar pe cine aș putea suna? Oricât de ciudat ar putea să pară, m-am gândit la cineva, am căutat numărul, și l-am format. După ce a sunat de vreo trei ori, a răspuns o voce joasă și hotărâtă.

— Reședința doamnei Sokolow.  
— Sunteți cumva domnul Partridge?  
— Da, sunt domnul Partridge.

Am spus:

— Sunt cel care v-a vizitat acum vreo două săptămâni, încercând s-o găsec pe Rachel Sokolow.

Partridge aștepta. Am spus:

— Ismael e mort.

După o pauză:

— Îmi pare foarte rău să aud.

— L-am fi putut salva.

Partridge s-a gândit la asta o vreme.

— Sunteți sigur că ne-ar fi lăsat?

Nu eram sigur, și i-am spus-o.

4

De-abia când am dus posterul lui Ismael la înrămat am descoperit că era câte un mesaj pe fiecare parte. L-am înrămat în așa fel încât să se poate vedea ambele. Mesajul de pe una dintre ele era cel pe care Ismael l-a afișat pe peretele din bârlogul său:

FĂRĂ OM,  
VA MAI FI SPERANȚĂ  
PENTRU GORILĂ?

Mesajul de pe cealaltă parte era:

FĂRĂ GORILĂ,  
VA MAI FI SPERANȚĂ  
PENTRU OM?